

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

Mezarından Kalkan Şehit

YAYIN YÖNETMENİ

EMİNE GÜRSOY NASKALİ

HAZIRLAYAN

KUDRET AYŞE YILMAZ

Türk Dil Kurumu Yayınları

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

MEZARINDAN KALKAN ŞEHİT

Gürpınar, Hüseyin Rahmi (1864-1944)

Mezarından kalkan şehit / Hüseyin Rahmi Gürpınar; hazırlayan: Kudret Ayşe Yılmaz; yayın yönetmeni: Emine Gürsoy Naskali.--Ankara: Türk Dil Kurumu, 2021.

204 s.; 21 cm.— (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları; 1393)

ISBN 978-975-17-4826-3

1. Türk Romanı 2. Türk Edebiyatı—Roman I. Yılmaz, Kudret Ayşe (haz.) II. Naskali, Emine Gürsoy (yayın yönetmeni) III. e.a

813.317

Türk Dil Kurumu Yayınları

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

MEZARINDAN KALKAN ŞEHİT

Yayın yönetmeni
Emine Gürsoy NASKALI

Hazırlayan
Kudret Ayşe YILMAZ

Ankara, 2021

Atatürk Kùltür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

Türk Dil Kurumu Yayınları: 1393

MEZARINDAN KALKAN ŞEHİT

Hüseyin Rahmi GÜRPINAR

*

Yayın Yönetmeni:

Prof. Dr. Emine Gürsoy NASKALİ

*

Hazırlayan:

Dr. Kudret Ayşe YILMAZ

*

Metin Denetimi:

TDK - Sevede GÜREL

*

Sayfa ve Kapak Tasarımı:

TDK - Mehmet GÜVEN

*

Birinci Baskı: Ankara, Nisan 2021

ISBN: 978-975-17-4826-3

*

Dağıtım:

Türk Dil Kurumu

Atatürk Bulvarı No.: 217

06680 Kavaklıdere/ANKARA

Telefon: +90 (312) 457 52 00

Belgegeçer: +90 (312) 468 07 83

Genel ağ: <http://tdk.gov.tr>

*

©5846 sayılı Yasa'ya göre
eserin bütün yayın, çeviri ve alıntı hakları
Türk Dil Kurumuna aittir.

İçindekiler

Sunuş • 7

Giriş • 31

Mezarından Kalkan Şehit • 33

Sunuş

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)

Yaşamı

Hüseyin Rahmi, 1864'te İstanbul'da Ayazpaşa'da doğdu.¹ Hünkâr yaveri Mehmet Sait Paşa'nın oğludur. Okur yazar bir kadın olan annesi 22 yaşında veremden vefat ettiğinde Hüseyin Rahmi üç yaşındaydı. Annesinin ölümü üzerine Girit'te görevde bulunan babasının yanına gönderildi ancak babasının yeniden evlenmesiyle altı yaşındayken anneannesinin yanına İstanbul'a geldi.

Yakubağa Mektebi, Beyazıt'taki Mahmudiye Rüştîyesi ve idadide okuyan Hüseyin Rahmi, tarihçi Abdurrahman Şeref Bey'in himayesiyle Mekteb-i Mülkiyeye girdi (1878). Okulun ikinci sınıfında iken ağzından kan gelince yani verem belirtisi üzerine Hüseyin Rahmi öğrenimini yarıda bıraktı (1880). Kısa bir süre Adliye Nezaretî Ceza Kaleminde memur, Ticaret Mahkemesinde aza mülazımı olarak çalıştı. Hayatını kalemîyle kazanmaya karar verince 1887'de *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yazmaya başladı. Sonra, *İkdam* ve *Sabah* gazetelerinde çevirmen ve yazar olarak çalıştı. II. Meşrutiyet Dönemi'nde 37 sayı süren *Boşboğaz ile Güllabi* adlı bir gazete çıkardı. İbrahim Hilmi Bey ile birlikte çıkardığı *Millet* gazetesi de uzun ömürlü olmadı. Bundan sonra çalışmalarını *İkdam*, *Söz*, *Za-*

¹ Hüseyin Rahmi'nin hayatını anlatan en doyurucu kaynak: Abdullah Harman-cı: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü*: Konya 2010, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.

man, Vakit, Son Posta, Milliyet ve *Cumhuriyet* gazetelerinde neşretti. Türkiye Büyük Millet Meclisine 5. ve 6. dönem Kütahya milletvekili olarak katıldı (1936-1943). Ömrünün son yıllarını, 1924'te Heybeliada'da yaptırdığı evde geçirdi. 1944'te yaşama veda etti. Heybeliada'daki Abbas Paşa Mezarlığı'na defnedildi.

Hüseyin Rahmi'nin Heybeliada'daki evi müze olarak düzenlenmiştir.

Yazarlığı

Hüseyin Rahmi Gürpınar; Tanzimat, Servet-i Fünun, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde eser vermiş bir yazarımızdır.

Yazarlığa 1884'te *Ceride-i Havadis*'te yayımlanan “Bir Genç Kızın Âvâze-i Şikâyeti” ve hemen ardından “İstanbul'da Bir Frenk” hikâyesiyle adım atar. İlk romanı *Şık*'ı (*Ayna*) 1887'de tamamlar ve Ahmet Mithat Efendi'nin çıkardığı *Tercüman-ı Hakikat*'e gönderir. Ertesi gün romanın gazetede tefrika edileceği ve Ahmet Mithat'ın kendisini matbaaya çağırdığı haberi gelir. Hüseyin Rahmi, Ahmet Mithat ile karşılaşmasını şöyle anlatır: “Hazretin huzuruna büyük bir helecanla çıktım. Gür kaşlı, kara sakallı, iri yarı, heybetli bir zat... Beni görünce ilk sorusu şu oldu:

— Kimsin sen çocuğum?

— *Şık* yazarı Hüseyin Rahmi.

Korktuğuma uğradım. Efendi'nin yüzünde derhâl bir güvensizlik gülümsemesi belirdi. [...] Bana pek alaycı gelen bir sesle:

— Oğlum, senin ağzın daha süt kokuyor. Bu roman usta işi. Senin ne kalemin ne yazı gücün ne deneyimin ne de görgün henüz bunu yazmaya yeterli değil. Bu gerçek görünüyor. Sen böyle bir şey tasvirine özenabilirsin ama tek başına başaramazsın. Sana bir yardım eden var. Baban mıdır, ağabeyin midir, arkadaşın mıdır, o kimdir? Söyle...

[...] Koca Ahmet Mithat Efendi'nin bu suçlaması karşısında küçüldüm, büzüldüm, hiçbir söz bulamadım. Sonunda gözlerimden dökülen iki damla, hüznü bir yanıt yerine geçti. Bu saf, masumca ağlayışım Efendi'ye dokundu, hemen:

— Ağlama... Ağlama, inandım... dedi."²

Böylece Hüseyin Rahmi, edebiyat dünyasına Ahmet Mithat Efendi'nin desteğiyle girmiş olur. Ahmet Mithat, Hüseyin Rahmi'yi kızıyla evlendirmeyi düşünecek kadar beğenmekte ve sevmektedir. Hüseyin Rahmi bu evlenme teklifini nazıkçe reddeder ve ömrü boyunca hiç evlenmez.

İlk romanın bu kadar büyük bir ün kazanmasına Hüseyin Rahmi de hayret eder. Ahmet Mithat bu ünün sebebini şöyle açıklar: "Oğlum, senin kafandan daha çok şeyler doğacak gibi görünüyor. Eserinin en büyük erdemi, okuyanları kahkahalarla güldürmesidir."³

Romanlarındaki karakterler ve konular

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın romanlarındaki karakterler toplumun her kesiminden, her yaş grubundan seçilmiştir: İstanbul hanımefendileri, İstanbul beyefendileri, evlatlıklar, öksüz ve yetimler, yoksullar, dadılar, kalfalar, kâhyalar, bürokratlar, küçük memurlar, polisler, yazarlar, Mülkiyeliler, hukukçular, askerler, doktorlar, eczacılar, tüccarlar, öğretmenler, din adamları, politikacılar, şairler, müzikseverler, ressamı, tiyatrocular, sporcular, harp zenginleri, vurguncular, mirasyediler, iç güveyiler, dullar, gayrimeşru çocuklar, dolandırıcılar, dilenciler, eşkıyalar, fahişeler, metresler, muhabbet tellalları, hovardalar, şıpsevdiler, fedakârlar, iffetsizler, namussuzlar, alafanga tipler, dejenere tipler, züppe tipler, dedikoducular, fettanlar, Fransızlar, Rumlar, Ermeniler, Yahudiler, Ruslar, vb.

² Şık romanının ikinci baskısının (1920) girişinden alıntıdır. [Kemal Bek'in *Billur Kalp*'e yazdığı ön sözden aktarılmıştır (Hüseyin Rahmi Gürpınar, *Billur Kalp*, Özgür Yayınları, 2005).]

³ Kemal Bek'in *Billur Kalp*'e yazdığı ön sözden aktarılmıştır.

Romanlarda bu karakterler gerçek hayattaki gibi konuşturulurlar. Eğitimlerine uygun söz dağarcıkları, ağız özellikleri, şiveleri, ifade biçimleri, kullandıkları argo sözler yazıya geçirilmiştir.

Romanlarının konuları şöyle sınıflandırılabilir:⁴

1. Türk toplumunun geleneklerine tezat teşkil ettiği için gülünç durumlara düşen, alafranga, züppe ve dejenere tiplere yer veren eserler: *Şık, Mürebbiye, Metres, Şıpsavdi, Tutuşmuş Gönüller, Gönül Bir Değirmendir Sevda Öğütür, Dirilen İskelet, Kaderin Cilvesi, Can Pazarı*.

2. Himayeden mahrum, zavallı, âciz kimseleri, sorunlarını ve düştükleri kötü durumları ele alan eserler: *İffet, Nimetşinas, Hakka Sığındık, Billur Kalp*.

3. Batıl şeylere inanan ve birtakım fantastik unsurların etkisinde kalan tipleri konu edinen eserler: *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç, Gulyabani, Cadı, Efsuncu Baba, Muhabbet Tilsımı, Mezarından Kalkan Şehit, Şeytan İşi*.

4. Karı koca geçimsizliklerini ve bunların zeminini hazırlayan çeşitli faktörleri işleyen eserler: *Mutallaka, Tebessüm-i Elem*.

5. Kadının veya erkeğin isteğine aykırı olarak yapılan evlilikleri ve bunların olumsuz neticelerini konu alan eserler: *Muadele-i Sevda, Tesadüf, Sevda Peşinde, Son Arzu*.

6. Yaşlı erkeklerle evlendirilen genç kızların fizyolojik ve ruhsal çırpınmalarını, ev içindeki veya dışındaki kendi yaşıtları delikanlılarla gayrimeşru münasebetlerini, türlü maceralarını ve neticede tam anlamıyla ahlaki düşüşlerini sergileyen eserler: *Toraman, Cehennemlik, Dünyanın Mihveri Kadın mı, Para mı?, Namuslu Kokotlar*.

7. Toplumu temelinden sarsan sosyal meselelerin en mühimlerinden birini teşkil eden fuhşu, realist ölçüler içerisinde gözler önüne seren eserler: *Hayattan Sayfalar, Kokotlar Mektebi*.

⁴ bk. Önder Göçgün: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları no.: 722, Kültür Eserleri Dizisi no.: 63.

8. Felsefeyi hareket noktası kabul ederek dünya ve ahiretle ilgili çeşitli hadiselerle uğraşan filozof tavrırlı kimseleri, onların fikir ve ruh yapılarını, anlayışlarını, davranış özelliklerini, eğilimlerini ve ideallerini ele alan eserler: *Deli Filozof, İnsanlar Önce Maymun muydu?*

9. Ruhsal bakımdan hasta tipleri ve onların toplum içerisindeki son derece olumsuz, zararlı hareketlerini, bir psikolog titizliğiyle tahlil ve tenkit eden eserler: *Ben Deli miyim?, Utanmaz Adam.*

10. İlerlemiş yaşlarına rağmen, hâlâ olgunlaşmamış ve kendilerini sadece cinsel içgüdülerine teslim etmiş tipleri, yer yer hicve ederek ele alan eserler: *Evlere Şenlik, Kaynanam Nasıl Kudurdu?*

11. Tehditle para sızdırmak amacıyla kaçırılan insanları ve onlara türlü eziyetler çektiren eşkıyayı konu alan eserler: *Eşkya İninde.*

12. Baştan sona polisiye bir nitelik taşıyan, gerilimi yüksek eserler: *Kesik Baş.*

13. Ruhçuluk ve bu nedenle ruhçuluğa inanan kimselerin geçirdikleri sarsıntıları konu alan eserler: *Ölüler Yaşıyor mu?*

14. Çeşitli psikolojik zikzaklar çizerek çareyi canlarına kıymakta bulan ve neticede intihar manyasına tutulan zavallıları ve onların bu hâllerini tasvire yönelik eserler: *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?*

Hüseyin Rahmi'nin romanları sürükleyicidir, okuyucuyu son noktaya kadar merak içinde tutar. Romanları ve hikâyeleri önce gazete tefrikası olarak yayımlanmış, sonradan kitap olarak basılmıştır. Eserlerinin kitap olarak basım tarihi, bazen kaleme alınış tarihinden epey sonradır hatta bazı yazıları, ölümünden sonra kitap olarak basılmıştır. 1960 sonrasında roman ve hikâyelerinin sadeleştirilmiş baskıları yapılmıştır. Hüseyin Rahmi; seçtiği konular, akıcı üslubu, kıvrak Türkçesi, mizahi yaklaşımı, gerçekçiliği dolayısıyla ilgiyle takip edilen, çok okunan ve sevilen bir yazar olmuş ve pek çok eser vermiştir.

Eserleri

Romanlar: *Ben Deli miyim?*; *Billur Kalp*; *Bir Muadele-i Sevda*; *Cadı*; *Can Pazarı*; *Cehennemlik*; *Deli Filozof*; *Dirilen İskelet*; *Dünyanın Mihveri Para mı Kadın mı?*; *Efsuncu Baba*; *Eşkîya İninde*; *Evlere Şenlik*, *Kaynanam Nasıl Kudurdu?*; *Gönül Bir Yeldeğirmenidir Sevda Öğütür*; *Gulyabani*; *Hakka Sığındık*; *Hayattan Sayfalar*; *İffet*; *İnsanlar Maymun muydu?*; *Kaderin Cilvesi*; *Kesik Baş*; *Kokotlar Mektebi*; *Kuyruklu Yıldız Altında Bir İzdivaç*; *Metres*; *Tesadüf*; *Mezarından Kalkan Şehit*; *Muhabbet Tılsımı*; *Mürebbiye*; *Namuslu Kokotlar*; *Nimetsinas*; *Ölümler Yaşıyor mu?*; *Ölüm Bir Kurtuluş mudur?*; *Sevda Peşinde*; *Şeytan İşi*; *Şık*; *Şipsevdi*; *Son Arzu*; *Tebessüm-i Elem*; *Toraman*; *Tutuşmuş Gönüller*; *Utanmaz Adam*.

Hikâyeler: *Açlıktan Ölmemenin Çaresi*; *Ada Vapurunda*; *Aferin Hayrullah* (=Bravo Hayrullah); *Ahlak Humması*; *Allah Gönülüne Göre Versin*; *Annemin Ölümü*; *Asansör*; *Balta ile Doğuran Böyle Doğurur*; *Benim Babam Kimdir?*; *Bir Açın Ruznamesinden Birkaç Yaprak* (=Bir Açın Günlüğünden Birkaç Yaprak); *Bir Genç Kızın Âvâze-i Şikâyeti*; *Bir Hafîyenin İtirafatı*; *Bir Muamma*; *Bir Oburun Mücadele-i Nefsiyesi*; *Bir Seyahat-ı Acibe* (=İki Hödüğün Seyahati); *Bugün Ne Yiyeceğiz?*; *Büyük Ana*; *Büyük Bir İbret Dersi*; *Büyük Bir Nedamet* (=Büyük Bir Pişmanlık); *Büyük Günah*; *Çocuğumun Babası*; *Çocuklara Yasak*; *Ecir ve Sabır*; *Er Kişi Niyetine*; *Erkeğe Galebe Reçetesi*; *Eşeklerin Dilinden Anlayan Bir Mütahasıs* (=Eşeklerin Dilinden Anlayan Bir Uzman); *Eşkîya Oyunu*; *Eti Senin Kemiği Benim*; *Falaka*; *Fırkacı* (=Partici); *Galip ve Mağlup Vaziyeti* (=Yenme ve Yenilme Durumu); *Garip Kaldığımız Günlerde*; *Gönül Ticareti*; *Gugular*; *Hangisi Daha Zevkli?*; *Hattı İstiva* (=Kadayıfçı Yusuf); *Hayvanat Mitingi*; *Heybeliada Merkeplerinin Grevi*; *Horoza Ses Talimi* (=Horoza Ses Eğitimi); *İhtiyar Muharrir* (=Yaşlı Yazar); *İki Külhane Arasında*; *İki Loğusa*; *İmrenilecek Bir İntihar* (=İmrenilecek Bir Ölüm); *İstanbul'da Bir Frenk*; *İstanbul'un Esareti Günlerinden Bir Hatıra* (=İstanbul'un Esirliği Günlerinden Bir Anı); *Kadını Müdafaaanın Cezası* (=Kadını Savunmanın Cezası); *Kadının Erkeğe Galabesi*; *Kadınlar Mebusu*; *Kadınlar Vaizi*; *Kanlı*

Eldiven; Katil Puse (=Öldüren Öpücük); Kayınpeder Kayınvalide Kendi Odalarında, Mahdum Bey Zevcesiyle Odasında (Kayınpeder-Kayınvalide; Kaynata-Kaynana); Kedi Yüzünden; Kedim Nasıl Öldü?; Kılıbık; Kipti Düğünü; Kırço; Kiralık Vücut; Kocasını İçin Deli Divane; Kocasını Boşayan Hürmüz Hanım; Kumru ile Büyükhanımın Mükamelesi; Lakırdı Beynimizde (=Söz Aramızda); Lekeleli Humma Şüphesi (=Lekeli Humma Kuşkusu); Melek Sanmıştım Şeytanı; Menekşe Kalfa'nın Müdafaaanamesi; Meyhanede Hanımlar (Meyhanede Kadınlar); Mınav... Mınav; Misafir; Mutallaka (Boşanmış Kadın); Mübareğin Kuyruğu; Müslüman Mahallesinde Bu İş Olur mu?; Namusla Açlık Meselesi; Nasıl Dolandırıcı Oldum?; Nasıl Öldürdüler?; Nergis Hanım'la Fehmi Bey; Nurker Hanım'dan Mektup; Ölü Diri Getirir; Refia Hanım'ın Köftesi; Sahte Doktor; Samatya Tramvayında Topa Yirmi Kala; Sigarayı Nasıl Terk Ettim? (=Sigarayı Nasıl Bıraktım?); Sirkeci Lokantalarında İftar; Sokakta; Sonbahar Göçleri; Şıllıkla Züppe; Şehirde Bir Şekavet; Tehlike Karşısında Keçi Fil Oluyor; Tensikat-ı Beytiye (=Evde Tensikat, Ev Masraflarını Kısıtlama); Ters Konuşma; Tımarhane Şairlerin, Filozofların Mabedidir; Tosun; Tövbeler Tövbesi; Tünelde İlk Çıkış; Türkân Hanım'dan Mektup; Uçurumun Kenarında; Üç Misal; Varda İspanyol Geliyor!; Yanık Dolma; Yankesiciler (=El Elden Üstündür); Yankesiciler Kulübü; Yeni Diyojen; Zarafet ile Tekir; Zavallı Halime; Zavallı Katil; Zavallı Şair.

Kısa yazıları: *Arzın Yuvarlaklığına İnanmıyor; Bakkal Bodasakı'den Hüseyin Rahmi Bey'e Mektup; Balık Pazarı; Bir Maymunun İntiharı; Boykotajın Telakki-i Değeri; Dağların Şenliği; Döşekten Bir Sada (=Döşekten Bir Sesleniş); Gökten Köpek mi Yağıyor?; Halkın Saflığı; Hanımların Ökçesi - Beylerin Öfkesi; Hayat ve Ölüm; Heybeli Yangını; Horoz Ailesi Sinirli Hanımın Mektubu; İğneli Fıçı; İlk Orucum; İnsan Çekiştiren Eski Vaizler; Kanatsız Uçak Yelkensiz Gemi; Kanımızı Emenler; Karıncalarla Savaştayım; Pis Bir Vak'a; Taharet Meraklısı (=Temizlik Meraklısı); Üfürükçülüğüm; Yazarlar Nasıl Ölüyor?; Yeni Bir Gazetenin Çukur Düşünceleri.*

Hüseyin Rahmi'nin hikâye antolojileri: *Kadınlar Vaizi* (1920); *Meyhanede Hanımlar* (1924); *Namusla Açlık Meselesi* (1933); *Ka-*

til Buse (1933); *İki Hödüğün Seyahati* (1933); *Tünelden İlk Çıkış* (1934); *Gönül Ticareti* (1939); *Melek Sanmıştım Şeytanı* (1943); *Eti Senin Kemiği Benim* (1963).

Oyunlar: *Gülbahar Hanım* (kayıp); *Hazan Bülbülü*; *Kadın Erkekleşince*; *Tokuşan Kafalar*; *İki Damla Yaş*.

Sanat ve edebiyat konulu yazıları: *Cadı Çarpıyor*; *Şekavet-i Edebiyat*.

Derlemeler: *Müntahabat-ı Hüseyin Rahmi*, 3 cilt (1899), *Sanat ve Edebiyat* (1972), *Mektupları ve Tiyatro Eleştirileri* (1998), *Gazetecilikte İlk Yazılarım* (1999), *Gazetecilikte Son Yazılarım 1* (2001), *Gazetecilikte Son Yazılarım 2* (2002), *Gazetecilikte Son Yazılarım 3* (2004), *Gazetecilikte Son Yazılarım 4* (2006).

Çeviri romanlar: Emile Gaboriau'dan *113 Numaralı Cüzdan* (1889), *Bir Kadının İntikamı* (1891), *Batinyollu İhtiyar* (1891), Jules Arsène Arnaud Claretie'den *Paris'te Bir Teehhül* (1892), Alfred de Musset'den *Frederick ile Bernerette* (1896), Paul de Kock'tan *Biçare Bakkal* (1903).

Çeviri hikâyeler: *Arsızlık Eden Cezasını Bulur*; *Baba Kornil'in Mühim Bir Sırrı*; *Bir Sehv-i Rü'yet*; *Bir Zeki Rehnüma*; *Garip Bir Mektup*; *Hâli Zamanı Olmayan Adam*; *Hasta Çocuk*; *İki Öksüz*; *Kedilenmek İlleti*; *Kim İki Bin Dolar Kazanmak İster?*; *Münzevi Rahip* (=Köşeye Çekilmiş Rahip); *Ne Boş Hayal İmiş*; *Rahibin Merkebi* (=Papazın Eşgeği); *Sadakat*; *Şeytanın Karısı*; *Zavallı Cambaz*.

Kaynaklar

- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında I”, *Akşam*: 1944, no.: 9151, 11 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında II”, *Akşam*: 1944, no.: 9152, 12 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Arasında III”, *Akşam*: 1944, no.: 9153, 13 Nisan 1944.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Karşısında”, *Yeditepe*: 1964, S 8, s. 6-7.
- ADIVAR, Halide Edib: “Hüseyin Rahmi’nin Eserleri Karşısında”, *Yeditepe*: 1964, S 9, s. 10-11.
- ÂDİL, Fikret: “Hüseyin Rahmi”, *Yeni İstanbul*: 7 Mart 1961.
- ÂDİL, Fikret: “Türk Edebiyatının Büyük Kaybı”, *Tanin*: 11 Mart 1944.
- AHMED MİDHAT: “Muhâbere-i Aleniyye”, *Tercüman-ı Hakikat*: 1888, no.: 2858, 2 Rebiü’l-âhir 1304/1888.
- AKAGÜN, Oya: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Dört Romanında Dejenere Tipler*: Erzurum 1966, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı lisans tezi.
- AKBAL, Oktay: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Yeditepe*: Ağustos 1964, no.: 100.
- AKBAL, Oktay: *Konumuz Edebiyat*: İstanbul 1974, Varlık Yayınevi, S 1817, s. 9-16.
- AKGÜN, Adnan: “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Edebiyatçılarımızın Resmî Hâl Tercümeleri VII: Hüseyin Rahmi Bey”, *Yedi İklim*: Şubat 1993, S 35, s. 45.
- AKTAŞ, Şerif: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Büyük Türk Klâsikleri*: 1990, Ötüken Neşriyat, C 10, s. 237-243.
- AKYÜZ, Kenan: *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*: İstanbul 1995, İnkılâp Kitabevi.

ALANGU, Tahir: “Hüseyin Rahmi’nin Romancılığı”, *Değirmen*: Nisan 1944, Y 2, S 12.

ALANGU, Tahir: “Hüseyin Rahmi”, *Ataç*: Ekim 1964, C 3, S 29-30, s. 3-7.

ALANGU, Tahir: “W. Shakespeare ile Hüseyin Rahmi”, *Cumhuriyet*: 11 Haziran 1964.

ALANGU, Tahir: *100 Ünlü Türk Eseri*: Milliyet Yayınları, C 2, s. 823-847.

ALÇIÇEK, Esin: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Hikâyeciliği*: İzmir 2010, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

ALİ RAUF: “Hüseyin Rahmi Ne Bıraktı?”, *Tanin*: 18 Mart 1944.

ALPASLAN, Gonca Gökalp: *XIX. Yüzyıl Yazılı Anlatılarında Sözlü Kültür Etkileri*: Ankara 2002, Kültür Bakanlığı Yayınları.

ALPTEKİN, Turan: “Ölümünün 60. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar’dan Bugüne Yansıyanlar”, *Hürriyet Gösteri*: Mart 2004, S 237, s. 26-29.

ALVER, Köksal: “Züppeğin Sosyolojisi: Türk Romanında Züppe Tipler Örneği”, *Hece*: Mayıs/Haziran/Temmuz 2002, S 65-66-67, s. 252-266.

ARPAD, Burhan: “Hüseyin Rahmi’nin Romanları”, *Türk Dili*: 1966, C 20, S 213, s. 197-199.

ATAY, Falih Rıfkı: “Hüseyin Rahmi’nin Ölümü”, *Ulus*: 12 Mart 1944.

ATEŞ, Ömer; Yusuf ÇOTUKSÖKEN, “Popüler Edebiyat ve Hüseyin Rahmi”, *Tema Larousse Tematik Ansiklopedi*: İstanbul 1993-1994, Milliyet Yayınları, s. 86-87.

BALTACIOĞLU, İsmail Hakkı: “Hüseyin Rahmi ve İnsanoğlu”, *Yeni Adam*: 2 Ağustos 1945, no.: 553.

BANARLI, Nihat Sami: *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*: İstanbul 1948, C II, Millî Eğitim Basımevi, s. 1059-1062.

BAŞGÖZ, İlhan: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Hayatı”, *Ülkü*: 16 Mart 1944, Yeni Seri 60.

BAYBARS, Sudi: *Hüseyin Rahmi’nin Yarattığı Tipler*: İstanbul 1948, Türkiye Enstitüsü Kitaplığı, no.: 320.

- BEK, Kemal: “Hüseyin Rahmi ve Boş İnançlar”, *Hürriyet Gösteri*: Şubat 1997, S 195, s. 77-79.
- BEKİ, Akif: “‘Utanmaz Adam’ Nasıl Unutulur Arkadaş?”, *Hürriyet*: 24 Haziran 2017.
- BERKES, Mediha: “Hüseyin Rahmi Romanlarında Kadın Tipleri”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 5, Türk Tarih Kurumu Basımevi, s. 539-552.
- BERKES, Mediha: “Hüseyin Rahmi’nin Romanlarında Aile ve Kadın”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 3, s. 19-32.
- BERKES, Niyazi: “Hüseyin Rahmi’nin Sosyal Görüşleri”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 1, S 3 (Mart-Nisan), s. 3-17.
- BORATAV, Pertev Naili: “Hüseyin Rahmi’nin Romancılığı”, *AÜDTCF Dergisi*: Ankara 1945, C 3, S 2, s. 205-212.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi”, *Yeni Adam*: 13 Mart 1941, no.: 324-325.
- BOZOK, Hüsamettin: “Gerçekler Uğruna Savaşan Bir Er”, *Yeditepe*: 16-31 Mart 1961, no.: 39.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Yeditepe*: 15 Mart 1951.
- BOZOK, Hüsamettin: “Hüseyin Rahmi’nin Romanlarında Köy ve Köylü”, *Yeditepe*: Ağustos 1964, S 100, s. 4-9.
- COŞKUN, Nusret Safâ: “Hüseyin Rahmi’nin Ölümü”, *Son Posta*: 10 Mart 1944.
- ÇAMLİBEL, Faruk Nafiz: “Hüseyin Rahmi’yi Kaybettik”, *Yedigün*: 20 Mart 1944, no.: 576.
- ÇAPANOĞLU, Münir Süleyman: “Büyük Romancı Hüseyin Rahmi”, *Haber (Akşam Postası)*: 22 Mart 1944.
- ÇEVİK, Dilek: *Mürebbiyelik ve Türk Romanında Mürebbiye Tipleri*: Konya 1999, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- DİMDİK, Pelin: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kadın-Erkek İlişkisi*: İstanbul 2014, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı doktora tezi.

DÖLEK, Sulhi: “Hüseyin Rahmi’de Mizah ve Toplumsal Eleştiri”, *Güldiken*: Güz 2000, S 22.

DUMANOĞLU, Halil: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Kovan*: Mayıs 1944, S 10.

DURAN, Elif: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kadın*: İstanbul 2009, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans tezi.

EMEKSİZ, Pelin Dimdik: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Kahramanlarının ve Anlatıcı Olarak Yazarın Evlilik Hakkındaki Görüşlerinden Hareketle Türk-Osmanlı Toplumunda Evlilik Anlayışı”, *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*: 2017, s. 22-47.

EMEKSİZ, Pelin Dimdik: “Kadınlar Dünyası Ekseninde Türk-Osmanlı Toplumunda Kadının Konumu”, *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*: 2016, s. 24-39.

ENGİNÜN, İnci: “Hüseyin Rahmi ve Özel Eğitim”, *Araştırmalar ve Belgeler*: İstanbul 2000, Dergâh Yayınları.

EREN, Abdurrahman Âdil, “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Tan*: 22 Kasım 1936.

ERİŞENLER, Satı: “Hüseyin Rahmi Gürpınar ve Halk”, *Türk Dili*: 1966, Y 15, S 177, s. 586-591.

ERİŞENLER, Satı: “Hüseyin Rahmi’yi Okurken”, *Dost*: Ocak 1965, Yeni Dizi, C 15, S 15.

ERİŞENLER, Satı: “Mürebbiye”, *Türk Dili*: Ekim 1966, C XVI, S 181.

ERİŞENLER, Satı: “Nimetşinas”, *Türk Dili*: Temmuz 1965, C XV, S 166.

ERTAYLAN, İsmail Hikmet: *Türk Edebiyatı Tarihi*: Bakû 1925-1926, C I, 2. hisse, Azer Neşriyat.

ERTEM, Sadri: “Halkın San’atkârı Hüseyin Rahmi”, *Kurun*: 19 Mayıs 1937.

ES, Hikmet Feridun: “Bizdeki Roman Kahramanları”, *Akşam*: 15 Eylül 1936.

ES, Hikmet Feridun: “Tanımadığımız Meşhurlar: Bilmediğimiz Hüseyin Rahmi”, *Akşam*: 12, 13, 14, 16, 17 Aralık 1944.

- ESATOĞLU, Hakkı Selâhaddin: “Hüseyin Rahmi ve Gerçekçi Edebiyat”, *Edebiyat Postası*: 15 Haziran 1950, Y 1.
- ESEN, Nüket: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın İki Romanında Anlatım Teknikleri”, *Kuram Kitap*: 11 Mayıs 1996, s. 51-62.
- ESEN, Nüket: *Türk Romanında Aile Kurumu (1870-1970)*: İstanbul 1990, Boğaziçi Üniversitesi Matbaası.
- FAHRİ, B., “Edebiyat Bahisleri: Hüseyin Rahmi”, *Milliyet*: 21 Haziran 1932.
- FELEK, Burhan: “Kalem Âleminin Kaybettiği Büyük Kıymet: Üstat Hüseyin Rahmi”, *Cumhuriyet*: 10 Mart 1944.
- FETHİ NACİ: *40 Yılda 40 Roman*: 1994, Oğlak Yayınları, s. 14-20.
- FIRÇA: “Üstad Hüseyin Rahmi”, *Karikatür*: 29 Şubat 1936.
- GARİPER, Cafer: “Yenileşmenin Başlangıcı ve Öncüleri”, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839-2000)*: Ankara 2005, ed.: Ramazan KORKMAZ, Grafiker Yayıncılık, s. 41-79.
- GERÇEK, Selim Nüzhet: “Hüseyin Rahmi ve Eserleri”, *İstanbul*: 1 Nisan 1944, S 9.
- GEZGİN, Hakkı Süha: “Edebi Portreler - Hüseyin Rahmi”, *Yeni Mecmua*: 7 Temmuz 1939, S 10, , s. 5.
- GEZGİN, Hakkı Süha: “Hüseyin Rahmi de Gitti”, *Vakit*: 10 Mart 1944.
- GÖÇGÜN, Önder: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Çocuklar”, *Türk Dili*: 1985, S 400, s. 228-235.
- GÖÇGÜN, Önder: “Ölümünün Otuzuncu Yıldönümünde Hüseyin Rahmi”, *Hisar*: Mart 1974, C 14, S 123, s. 6-7.
- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar: Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserleri, Eserlerinden Seçmeler, Hikâyeleri, Tiyatroları, Tenkidleri, Mektupları, Makaleleri, Röportajları, Hakkında Yazılanlar, Bibliyografya*: Ankara 1990, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- GÖÇGÜN, Önder: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanları ve Romanlarında Şahıslar Kadrosu*: Ankara 1993, Kültür Bakanlığı Yayınları.
- GÖKMAN, Muzaffer: *Hüseyin Rahmi Gürpınar - Açıklamalı Bibliyografya*: İstanbul 1966, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- GÖVSA, İbrahim Alâaddin: "Hüseyin Rahmi", *Meşhur Adamlar Ansiklopedisi*: 1943, s. 753-754.
- GÜLER, Cemal Nâdir: "Türk Mizah San'atı Bir Ustasını Kaybetti", *Amcabey*: 18 Mart 1944, C 3, S 68.
- GÜNGÖR, Selâhaddin: "Hüseyin Rahmi'nin Yarım Asırlık Dostu Kitabçı Hilmi Anlatıyor", *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.
- GÜNYOL, Vedat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'a Göre Hayat", *Yücel*: Temmuz 1944, C XVII, Y 10, S 99.
- GÜNYOL, Vedat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'a Göre San'atkarın Cemiyet İçindeki Yeri ve Rolü", *Yücel*: Şubat 1941, C 12, S 72.
- GÜRPINAR, Hüseyin Rahmi: *Gazetecilikte Son Yazılarım 2*: İstanbul 2002, Özgür Yayınları.
- GÜVEMLİ, Zâhir: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Vakit*: 12 Mart 1944.
- GÜZELCE, İlga: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarında Kadın Tipleri ve Kadın Eğitimi Unsuru*: İzmir 2006, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- HARMANCI, Abdullah: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Öyküleri ve Öykücülüğü*: Konya 2010, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- HAYRİ, Alp: "Üstadın Ölümünden Evvelki Günlere ve Ölümü Gününe Ait Hâtıralar", *Cumhuriyet*: 10 Mart 1944.
- HIZARCI, Suat: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Sanatı, Eserleri*: İstanbul 1964, Varlık Yayınları.
- HIZARCI, Suat: "Hüseyin Rahmi Bey", *Kim*: 20 Ağustos 1964, no.: 318.
- HIZARCI, Suat: "Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Eserlerini Oyunlaştırma Yarışması", *Dost*: Mayıs 1965, Yeni Dizi, C 16, S 7.

- HIZARCI, Suat: “Hüseyin Rahmi’den Seçmeler”, *Sosyal Adalet*: Ağustos 1964, no.: 19.
- İLDEŞ, Özgür: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın 1919’a Kadar Olan Romanlarında Yapı, Tema, Anlatım (1889-1919)*: Ankara 2009, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- İLERİ, Selim: “Türk Öykücülüğünün Genel Çizgileri”, *Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Temmuz 1975, S 286, s. 2-32; 2. baskı: Eylül 2008.
- İMSET, Hulûsi İsmet: “Hüseyin Rahmi”, *Son Posta*: 10 Mart 1944.
- İNCİ, Handan: “Tıp Yaratma Tekniği Olarak Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Argo”, *Türk Kültüründe Argo*: Hollanda 2002, ed.: Emine GURSOY-NASKALİ, Gülden SAĞOL, Türkistan ve Azerbaycan Araştırma Merkezi Yayınları, s. 213-222; 2. baskı: İstanbul 2016, KaKitap.
- İNCİ, Handan, “Türk Edebiyatı’nın Kedili Öyküleri”, *Kitap-lık*: Temmuz-Ağustos 2006, S 96.
- İNCİ, Handan: “Türk Romanının İlk Yüz Yılında Anlatım Tekniği ve Kurgu”, *Kitap-lık*: Ekim 2005, S 87.
- İNSEL, Avni: “Hüseyin Rahmi’ye Dâir”, *Servet-i Fünûn*: Ekim 1944, Y 53, C 94, S 24-25.
- KABAKLI, Ahmet: “Hüseyin Rahmi ve Halide Edip”, *Tercüman*: 15 Mart 1964.
- KABAKLI, Ahmet: *Türk Edebiyatı*: 1974, Türk Edebiyatı Yayınları, C III, 3. baskı, s. 312-324.
- KAPLAN, Mehmet: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Aslî Tipler”, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: İstanbul 1976, Dergâh Yayınları, s. 458-475.
- KAPLAN, Mehmet: “Hüseyin Rahmi’nin Üslûbu ve Hayat Görüşü”, *Edebiyatımızın İçinden*: 2004, Dergâh Yayınları, s. 90-96.
- KAPLAN, Mehmet: *Edebiyatımızın İçinden*: 1976, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: *Hikâye Tahlilleri*: 1997, 6. baskı, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: 1976, Dergâh Yayınları.

- KAPLAN, Mehmet: *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar II*: 1976, Dergâh Yayınları.
- KAPLAN, Mehmet: İnci Enginün ve Birol Emil, *Türk Edebiyatı Üzerine Araştırmalar I*: 1995, Dergâh Yayınları, 3. baskı.
- KAPLAN, Mehmet; İnci ENGİNÜN; Birol EMİL, *Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi II 1865-1876*: 1993, Marmara Üniversitesi Yayınları, 2. baskı.
- KARAALIOĞLU, Seyit Kemal: *Resimli Motifli Türk Edebiyatı Tarihi 3: Cumhuriyet Edebiyatı*: 1985, İnkılap Kitabevi Yayınları, s. 95-156.
- KARATAY, Namdar Rahmi: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yaşayan Tarafı”, *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- KARAY, Refik Halid: “Dünkü İstanbul Hayatının En Büyük Tarihçisi: Hüseyin Rahmi”, *Tan*: 9 Nisan 1944.
- KAYGANA, Mehmet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın 1919-1944 Yılları Arasında Yazdığı Romanlarında Yapı Tema ve Anlatım*: Ankara 2008, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- KERMAN, Zeynep: “Hüseyin Rahmi ve Halid Ziya’da Mürebbiye Meselesi”, *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: 1986, C 24-35, s. 299-304.
- KERMAN, Zeynep: “Şık Romanı”, *Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi II, Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı*: İzmir 1983, s. 58-73.
- KOCATÜRK, Vasfi Mahir, *Türk Edebiyatı Tarihi*: Ankara 1970, Edebiyat Yayınevi.
- [KORKMAZ] Zeynep DENGİ, “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Fikir Cephesi”, *Ülkü*: 16 Mart 1944, Yeni Seri 60.
- KOŞAR, Emel: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Batıl İnançlar*: 2008, Piya-Art Yayıncılık.
- KUTLU, Şemsettin: *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Romanları*: 1970, Türkiye Yayınevi.
- KUTLU, Şemsettin: *Servet-i Fünun Edebiyatı*: 1988, Toker Yayınları.
- Kuyruklu Yıldız Altında Bir Ev*: 2000, Adalar Vakfı Yayınları.
- LEKESİZ, Ömer: *Yeni Türk Edebiyatı’nda Öykü*: 1997, Kaknüs Yayınları.

- LEVEND, Âgâh Sırrı: “Ölümünün 25. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türk Dili*: Haziran 1969, C 20, S 213.
- LEVEND, Âgâh Sırrı, *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: Ankara 1964, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- LEVEND, Âgâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi I*: 1973, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s. 54-55.
- MECDİ, Tevfik: *Cadı Mes'elesine Dâir — Recm*: Dersaadet 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.
- MİYASOĞLU, Mustafa: *Roman Düşüncesi ve Türk Romanı*: 1998, Ötüken Neşriyat, s. 112-117.
- MORAN, Berna: “Alafranga Züppeden Alafranga Haine”, *Birikim*: Mayıs 1977, C 5, S 27, s. 7-17.
- MORAN, Berna: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’da Sosyalizm ve Haydutluk”, *Birikim*: Haziran 1975, C 1, S 4, s. 5-9.
- MORAN, Berna: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yüksek Felsefesi, Şıpsevdi”, *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış*: 1991, C I, s. 87-116.
- MORAN, Berna: “Türk Romanında Fantastiğin Serüveni”, *Hürriyet Gösteri*: Mayıs 1992, S 138, s. 7-12.
- MORAN, Berna: *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*: 1997, İletişim Yayınları, 6. baskı.
- MORAN, Berna: *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış I*: 2007, İletişim Yayınları.
- MORKAYA, Burhan Cahit: “Hüseyin Rahmi Türk Romancılığında Mekteb Kurmuş Bir Üstaddı”, *Son Posta*: 11 Mart 1944.
- MUTLUAY, Rauf: “Konuları ve Kişileriyle Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Papirüs*: 1969, S 33.
- MUTLUAY, Rauf: “Öyküleriyle Hüseyin Rahmi”, *Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Temmuz 1975, S 286; 2. baskı: Eylül 2008.
- MUTLUAY, Rauf: *Bende Yaşayanlar*: 1977, İş Bankası Yayınları.
- NACİ, Fethi: *40 Yılda 40 Roman*: 1994, Oğlak Yayınları, s. 14-20.

NACİ, Fethi: *Türkiye’de Roman ve Toplumsal Değişme*: 1981, Gerçek Yayınları.

NACİ, Fikret: “Celal Nuri Beyefendi’ye”, *Edebiyat-ı Umûmiye*: 5 Teşrin-i Evvel 1335 (1919), Mecmua no.: 85.

NACİ, Fikret: “Hüseyin Rahmi Bey ve Roman”, *Yeni Fikir*: 15 Eylül 1926, no.: 16.

NACİ, Fikret: “Hüseyin Rahmi Bey’in Âsârı”, *Yeni Fikir*: 15 Kânun-ı Evvel 1926, no.: 18.

NACİ, Fikret: “Tutuşmuş Gönüller”, *Yeni Fikir*: 15 Kânun-ı Evvel 1926, no.: 18.

NİHAT, Mustafa: *Türkçe’de Roman, Hakkında Bir Deneme*: 1936, Remzi Kitabevi.

NÜZHET, Sadri: *(Cadı) Münasebetiyle (Feth-i Meyyit’e) İsyan*: 1329, Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı.

OKAY, Orhan: *Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı*: 2005, Dergâh Yayınları.

OKSAL, Sedat: “Roman San’atı ve Hüseyin Rahmi”, *Tanin*: 10 Nisan 1944.

OKTAY, Ahmet: *Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı (1923-1950)*: Ankara 1993, s. 755-776.

OSMAN NİHAD: “Hüseyin Rahmi’nin Arkasından”, *Ankara Postası*: 27 Mart 1944.

OSMAN SABAHAADDİN: “Günü Geçen Bir Dâvâ”, *Yarım Ay*: 15 Mart 1943, no.: 169.

OZANSOY, Halid Fahri: “Hüseyin Rahmi’yi Düşünürken”, *Son Posta*: 18 Mart 1944.

OZANSOY, Halid Fahri: “Ölümünün 25. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Tercüman*: 13 Mart 1969, no.: 2659.

OZANSOY, Halit Fahri: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’a Ait Enteresan Hatıralarım”, *Tercüman*: 20 Mayıs 1964.

ÖNERTOY, Olcay: “Doğumunun 100. Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romancılığı”, *Türk Dili*: Ağustos 1964, no.: 155, s. 842-847.

- ÖNERTOY, Olcay: “Oyun Yazarı Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türkoloji Dergisi*: 1977, C 7, S 1, s. 55-71.
- ÖRİK, Nahid Sırrı: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Ulus*: 25 Mart 1944.
- ÖZBALCI, Mustafa: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Bazı Romanlarında Ferdi ve Sosyal Tenkit”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*: Samsun 1991, S 6.
- ÖZCAN, Celâl: “Ölümünün 32. Yılında Hüseyin Rahmi”, *Varlık*: 1977, Y 43, S 833, s.13.
- ÖZERDİM, Sâmî Nabi: “Doğumunun Yüzüncü Yılında Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Türk Dili*: Ekim 1964, no.: 157.
- ÖZMEN, Kemal: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Fransız Kişiler”, *FDE Yazın ve Dilbilim Dergisi*: Ankara 1979, no.: 3, s. 150-166.
- ÖZÖN, Mustafa Nihad: “Hüseyin Rahmi Bibliyografyası”, *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’dan Seçilmiş Parçalar ve Eserleri Hakkında Mütalaalar*, Hilmi Kitabevi, 1945.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat: *Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi*: 1941, Maarif Matbaası.
- ÖZTÜRK, Halil Nimetullah: “Hüseyin Rahmi Mütefekkir”, *Vakit*: 10 Mart 1944.
- ÖZYALÇINER, Adnan: “Çağdaş Bir Yazar: Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Güldiken*: 2000, Güz, S 22, s. 10.
- PARLA, Jale: *Babalar ve Oğullar - Tanzimat Romanının Epistemolojik Temelleri*: 1993, İletişim Yayınları, 2. baskı.
- POLAT, Nazım H.: “Hüseyin Rahmi’nin ‘Cadı’ Romanı Hakkında Münakaşalar”, *Türk Dünyası Araştırmaları*: Aralık 1982.
- SAFA, Peyami: “Türk Romanının Büyük Kaybı: Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Tasvir-i Efkar*: 11 Mart 1944.

- SAĞLAM, Nuri: “Ben Deli miyim? Romanında Ahlaka Aykırı Neşriyat Yaptığı Gerekeşiyle Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Yargılanması”, *İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*: İstanbul 2005, no.: XXXII, s. 1-20.
- [SAYMAN], Mecdi Sadrettin: “Büyük Romancımız Hüseyin Rahmi Bey’de İki Saat”, *Yeni Kitap*: Temmuz 1928, S 3.
- SERASLAN, Halim: *Cariyelik ve Türk Romanında Bazı Cariye Tipleri*: Konya 2000, Selçuk Üniversitesi Vakfı Yayınları.
- SERVER, İskit: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Aylık Ansiklopedi*: 1943, S 49, C V, s. 1408-1410.
- SEVENGİL, Ahmet Refik: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Hatıraları, Eserleri Hakkında Mütalaalar*: 1945, Hilmi Kitabevi.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: “Hüseyin Rahmi Bey - Hayatı ve Eserleri”, *Dârülbédâyî Mecmuası*: 1932, no.: 35.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: “Hüseyin Rahmi Bey ve Kahramanları”, *Yedigün*: 23 Mayıs 1934, no.: 63.
- SEVENGİL, Refik Ahmet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Hayatı, Hatıraları, Eserleri, Münakaşaları, Mektupları*: 1944, Hilmi Kitabevi.
- SEVİNÇLİ, Efdal: *Hüseyin Rahmi Gürpınar, Yaşamı, Sanatçı Kişiliği*: 1990, Arba Yayınları.
- [SEVÜK], İsmail Habip: *Edebî Yeniliğimiz II*: 1932, Maarif Vekâleti Devlet Matbaası.
- [SEVÜK], İsmail Habip: *Tanzîmattan Beri I, Edebiyat Tarihi*: 1944, Remzi Kitabevi, s. 226-232.
- SEYDA, Mehmet: “Doğumunun 11. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *Forum*: Ankara 1964, S 15, s. 16-17.
- SINAR, Alev: “Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Eserlerinde Âdet ve Gelenekler”, *Türkiye Günlüğü*: 2000, S 63, s. 88-100.
- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: Ankara 1974, 3. baskı, Varlık Yayınları.

- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 1859-1959 II (Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Kadar (1911-1922))*: Ankara 1978, Varlık Yayınları.
- [SOLOK] Kudret, Cevdet: *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman I (Tanzimat'tan Meşrutiyet'e Kadar 1859-1910)*: 1977, Varlık Yayınevi.
- SÜ, Hüseyin: *Öykümüzün Hikâyesi*: Ankara 2000, Hece Yayınları.
- SUPHİ RIZA: "Hüseyin Rahmi", *Bilgi Âlemi*: 1 Kânun-ı Evvel 1931.
- SÜHA, Hakkı: "Hüseyin Rahmi'ye Jübile", *Kurun*: 13 Mayıs 1937.
- SÜHA, Hakkı: "Hüseyin Rahmi", *Yeni Mecmua*: 7 Temmuz 1939, no.: 10.
- SÜNER, Necip: "Hüseyin Rahmi İçin", *Yeni Adam*: 4 Mayıs 1944, no.: 488.
- ŞEN, Semra: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Romanlarındaki Folklor Unsurları*: Erzurum 1995, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü doktora tezi.
- ŞEN, Semra: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Şık, Tesadüf, Şıpsıvdi, Metres Adlı Eserlerinde Halk Edebiyatı Unsurları*: Erzurum 1987, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- TALU, Ercüment Ekrem: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yeni Sabah*: 10 Mart 1944.
- TANER, Haldun: "Ölümünün 7. Yıldönümünde Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yeni İstanbul*: 11 Mart 1951.
- TANJU, Sadun: "Hüseyin Rahmi Bey ve Biz", *Ulus*: 17 Ağustos 1964.
- TANJU, Sadun: "Kızgınlığı Müthişti", *Ulus*: 20 Ağustos 1964.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: "Romana ve Romancıya Dâir Notlar", *Ulus*: 1 Nisan 1944, no.: 8140.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: "Türk Edebiyatında Cereyanlar", *Yeni Türkiye*: 1959, Nebioğlu Basımevi, s. 343-374.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: *Edebiyat Üzerine Makaleler*: 1995, haz.: Zeynep KERMAN, 7. baskı, Dergâh Yayınları.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi: *On Dokuzuncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*: 1942, Bürhaneddin Matbaası.
- TANRIKULU, Abdullah: *Hüseyin Rahmi Gürpınar*: 1974, Toker Yayınları.

- TANSEL, Fevziye Abdullah: “Gürpınar, Hüseyin Rahmi”, *Türk Ansiklopedisi*, Ankara 1970, C 18, s. 223-228.
- TANSEL, Fevziye Abdullah: “Hüseyin Rahmi’nin Halkçılığı”, *Kubbealtı Akademi Mecmuası*: 1 Ekim 1972, C 1, S 4, s. 36-46.
- TANSEL, Fevziye Abdullah: *Gürpınar, Hüseyin Rahmi*: Ankara 1970, Edebiyat Yayınevi.
- TANSEL, Feyziye Abdullah: “Hüseyin Rahmi Gürpınar”, *İslâm Ansiklopedisi*: 1997, Millî Eğitim Bakanlığı, C 5/1, s. 655-663.
- TANYOL, Cahit: “Hüseyin Rahmi’nin Kahramanları”, *Değirmen*: Nisan 1944, S 12, s. 153-154.
- TATARLI, İbrahim; Rıza MOLLOF: *Hüseyin Rahmi’den Fakir Baykurt’a Marksist Açıdan Türk Romanı*: 1969, Habora Kitabevi.
- [TEPEDELENLİOĞLU], Nizameddin Nazif: “Hüseyin Rahmi”, *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.
- THEODOR, Menzel: “Hüseyin Rahmi”, *The Encyclopaedia of Islam*: 1927, C 2, S 367.
- TİLKİ, Bahriye: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Çocuk*: İstanbul 1990, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.
- TİMUR, Taner: *Osmanlı-Türk Romanında Tarih, Toplum ve Kimlik*: 1991, Afa Yayınları, s. 46-49.
- TOKER, Şevket: “Şıpsevdi Romanı”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*: İzmir 1983, S 2, s. 148-172.
- TOKER, Şevket: *Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın Romanlarında Alafranga Tipler*: İzmir 1990, Ege Üniversitesi Basımevi.
- TOPLU İĞNE [Hamdullah Suphi TANRIÖVER]: “Vur Abalıya”, *Davul*: 1 Nisan 1325 (1909), no.: 20.
- Türk Dili - Roman Özel Sayısı*: Ankara 1964, S 154, Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dili - Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*: Ankara 1975, S 286, Türk Dil Kurumu Yayınları; 2. baskı: 2008.

- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Tan*: 21 Mayıs 1943.
- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Kalemin Matemi", *Tan*: 10 Mart 1944.
- ULUNAY, Ref'i Cevad: "Kaybettiğimiz Büyük Romancı Hüseyin Rahmi'nin Şahsiyeti ve Eserleri", *Tan*: 12 Mart 1944.
- VÂ-NÛ: "Hüseyin Rahmi", *Akşam*: 10 Mart 1944.
- YALÇIN, Alemdar: *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Devri Türk Romanı*: Ankara 2002, Akçağ Yayınları.
- YARDIMCI, İlhami: "Hüseyin Rahmi'nin Hususiyetleri: Hemşiresinin Kızı Safder Hanım Anlatıyor", *Çınaraltı*: 18 Mart 1944, no.: 130.
- YARDIMCI, İlhami: "Rahmetli Büyük Üstad Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Çınaraltı*: Eylül 1944, no.: 130.
- YAVUZ, Hilmi: *Roman Kavramı ve Türk Romanı*: 1977, Bilgi Yayınevi.
- YAZAR, Mehmet Behçet: "Hüseyin Rahmi Gürpınar", *Yedigün*: 4 Ağustos 1941, no.: 439.
- YAZGIÇ, Dr. Kâmil: "Hüseyin Rahmi", *Vakit*: 13 Mart 1944.
- YESARİ, Mamut: "Büyük Kaybımız", *İleri*: 18 Mart 1944.
- YEŞİLYURT, Evrim: *Hüseyin Rahmi Gürpınar Hayatı ve Eserleri*: Ankara 2002, Yeryüzü Yayınevi.
- YILMAZ, Durali: "Cadı", *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*: 1977, Dergâh Yayınları, C 2, s. 2-3.
- YILMAZ, Durali: *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*: Ankara 1997, Akçağ Yayınları.
- YILMAZ, Durali: *Romanımız ve İnsanımız*: 1976, Nakışlar Yayınevi.
- YÜCEBAŞ, Hilmi: *Bütün Cepheleriyle Hüseyin Rahmi Gürpınar*: 1964, İnkılap ve Aka Kitabevleri.
- YÜCEL, Hasan Âli: *Edebiyat Tarihimizden I*: Ankara 1957, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- YÜZÜNCÜ, Esat Feyzi: "Hüseyin Rahmi", *Son Telgraf*: 11 Mart 1944.

ZEKÂ, Semih: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Roman ve Hikâyelerinde Mizah*: 2004, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

ZÜMRÜTKAL, Şerif Şenol: *Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın Hikâyeleri Üzerine Bir İnceleme*: İstanbul 2012, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans tezi.

Prof. Dr. Emine Gürsoy Naskali

Giriş

Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın “en sevdiğim romanım” dediği *Mezarından Kalkan Şehit* adlı eser, 20 Kânunusani 1926 tarihinde Heybeliada'da tamamlanmış ve ilk defa 1929 yılında İbrahim Hilmi Bey tarafından Marifet Matbaasında basılmıştır.

Gürpınar'ın doğumunun 100. yılı münasebetiyle, *Mezarından Kalkan Şehit*, Tahir Nejat Gencan tarafından sadeleştirilerek 1964 yılında *Zafer* gazetesinde tefrika edilmiştir. Romanın 2. baskısını 1966'da Atlas Kitabevi yapmıştır.

Roman, materyalist bir gencin şehir efsaneleriyle mücadelesini anlatır. İstanbul'un gündelik hayatından, siyasi tartışmalarından sıkılan Şevki, eski bir dostunun Kartal'daki kır evine misafir gider. Buradaki insanların cinli köşk olarak andığı yerin sırrını çözmeye niyetlenir. Anlatılanlara göre, Sarıkamış Harekâtı'nda şehit düşen evin büyük oğlu, cuma geceleri torununu kaybetmenin üzüntüsüyle aklını yitirmiş olan büyükanneyi cinli köşkte ziyaret etmektedir. Üstelik bu ziyaretin başka şahitleri de vardır. Bu türden olaylara inanmayan Şevki, bu hikâyenin aslını öğrenmek için araştırmalara başlar, sonrasında ise köşkün genç hanımına âşık olur ve bu hanımla evlenir.

Bu yayın, romanın 1929 tarihli baskısı esas alınarak Latin harflerine aktarılmıştır.

Dr. Kudret Ayşe YILMAZ

Gönlümün Yarattığı Eşi Arıyorum

Mesut bir adam olmak istedim. Bütün âlem de bu arzudadır ama saadetin kapısı nerededir? Bilen yok. Talih kırmızı fenerli evler gibi meftunlarına¹ methalini² belli etmiyor.

Çok defa onu görmeden çiğner geçermişiz... Bu körebe oyununda bazen saadetle kucaklaşanlar var. Mesut olmak bir fen midir? Ekseriya bu fenne bigânelerin bahtiyarlıklarına şahit oluyoruz. Saadet-i vusul³ ilmine vukuf⁴ iddia edenlerin hasir⁵ kaldıklarını görüyoruz.

Sarayburnu Parkı'nın arkasında Bâbü's-sa'âde⁶ var. Birbirine kıyan ve bu kapıdan diri girip öbüründen maktul çıkan padişahların felaketlerine makûs⁷ bir remiz⁸ olmak için mi oraya bu mesut namı vermişler? Saadetle bu ne büyük istihzadır⁹... Saadetin insanlara dargınlığı onu tebcile¹⁰ uğraşırken böyle tahkir¹¹ ettiğimizden dolayı olmalıdır.

¹ meftun: düşkün

² methal: girilecek yer

³ saadet-i vusul: mutluluğa erişme

⁴ vukuf: bilmek

⁵ hasir: zarara uğrayan

⁶ Bâbü's-sa'âde: mutluluk kapısı

⁷ makûs: ters

⁸ remiz: simge

⁹ istihza: alay

¹⁰ tebcil: yüceltme

¹¹ tahkir: küçük görme

Ben saadeti, yaldızlı kâşanelerde¹², cah u iştihar¹³ hırslarında, büyük servetlerde aramadım. Çünkü dünya sekenesinin¹⁴ akıllısı, budalası hep işte bu saydıklarımın peşinden koşuyorlar. Ben de bu emellerin çengellerine takılarak bu sürü ile beraber sürüklenmek istemem. Ah niye¹⁵ çünkü bu talih piyangoları milyonlarda, milyarlar da ancak birkaç kişiye çıkar. Sonra her ikbalin¹⁶ bir idbarı¹⁷ vardır derler. İnsan pek yükseklerle tırmanmamalı ki düştüğü vakit bin parça olmasın.

Ben kendi zihniyetimce müreffeh¹⁸ ve kendi felsefemce mesut bir yuva kurmak için bir eş arıyorum. “Hüsünde¹⁹ dünya güzeli, zekâda yekta²⁰ olsun.” demiyorum. Samimi anlaşılmı, sevişelim, az zaman sonra bıkıp küserek birbirimizin başına bela olmayalım. Yuvalarının malzemesini gagalarıyla taşıyan çift kırlangıçlar gibi saadet evimizi beraber kuralım.

Zengin ve hasna, müstesna²¹ parçalar bellidir. Herkesin tamah gözleri bunların üzerlerine dikilmiştir. Tabanlarına güvenenler burunları havada, dilleri dışarıda olarak bu yıldızların peşlerinden koşabilirler. Fakat benim tasavvur ettiğim²² faziletleri camî vazi’a²³ kız acaba bu dünyanın neresinde gizlidir? Onu ben gönlümün irşadı²⁴ arayıp bulacağım.

Tabiattan bahsetmek lazım gelirse şu kadar çıtlatayım ki garabetperest²⁵ bir gencim. Hayattaki telakkilerimden²⁶ çoğu diğer in-

¹² kâşane: konak

¹³ cah u iştihar: nam ve şöhret kazanma

¹⁴ sekene: yaşayanlar

¹⁵ Eserde “yine” yazılmıştır. (hazırlayanın notu)

¹⁶ ikbal: yükseliş

¹⁷ idbar: bahtsız

¹⁸ müreffeh: kolay geçimli

¹⁹ hüsün: güzellik

²⁰ yekta: eşsiz

²¹ hasna, müstesna: eşsiz, güzel

²² tasavvur et-: zihinde canlandırmak

²³ vazi’a: sıradan

²⁴ irşat: doğru yolu gösterme

²⁵ garabetperest: garip şeylere ilgi duyan

²⁶ telakki: görüş

sanlarınkine uymaz. İtikat²⁷ hususunda Frenklerin tabirlerince bir *credule*²⁸ değilim. Dünyada revacyab²⁹ olmuş akidelerin³⁰, fikirlerin pek azı benim kafamda bir cay³¹ kabul bulabilir. Hangi nev³² itikada müteallik³³ olursa olsun inanmaya beni icbar³⁴ ettikleri şeyi sergiden karpuz seçer gibi eviririm çeviririm, fiskelerim, kulağıma tutarım. Umumun kolayca yuttuğu bu yaldızlı hapları elimden fırlatırım. İnsanlar ne çekerlerse sade deliliklerinin belasını çekerler. Bu saffetlerinin³⁵ derecesini apaçık kendilerine anlatmak tehlike-lidir. Felsefe bile bugüne kadar aldanıp aldatmakla meşgul olmuş, vahiyat³⁶ üzerine müesses³⁷ birtakım ilimler uydurulmuştur. İşte bu katan³⁸ aslı faslı olmayan şeyler insanların yüreklerinde dallanıp budaklanarak öyle kök salmıştır ki bugün en ciddi, en müspet³⁹, en müessir⁴⁰ ve hakiki fenlerin, ilimlerin taraklama ameliyatıyla bun-ları söküp atmak kabil olmuyor. Vahiyata fikrî esaret felaketinde elan⁴¹ Hotantolar, Zulular ne ise Paris, Londra halkı da odur. Bu saffet, ayin, âdet ve göreneklerinde medenilerin vahşilerden farkla-rı onlardan daha nümayişkâr⁴², daha mutantan⁴³, daha müdebdeb⁴⁴ olmalarıdır.

Akide hususundaki bu müşkülpesentliğim yüzünden kimse ile üç gün dürüst geçinemem. Çünkü bütün dünya bana muarızdır⁴⁵.

²⁷ itikat: inanç

²⁸ credule: çabuk kanan

²⁹ revacyab: değerli

³⁰ akide: inanç, inanılan şey

³¹ cay: yer

³² nev: yeni

³³ müteallik: ilgili, ilişkin

³⁴ icbar: zorlama

³⁵ saffet: saflık

³⁶ vahiyat: yararsız, boş şeyler

³⁷ müesses: kurulmuş

³⁸ katan: kesinlikle

³⁹ müspet: deneysel

⁴⁰ müessir: etkileyici

⁴¹ elan: şimdilerde

⁴² nümayişkâr: gösterişli

⁴³ mutantan: tantanalı

⁴⁴ müdebdeb: debdebeli

⁴⁵ muarız: karşı gelen

Ben de bütün âleme muterizim⁴⁶. Bir yerde itikat bahsi açıldı mı ya yumruklarımı kıyaslar, kaziyeler⁴⁷ yaparak hasımları susturmalıyım. Yahut kulaklarımı tıkayarak kaçmalıyım. Herkesin vicdani akidesine hürmet etmelidir. Amenna fakat ben de şahsi imanım ile diğerlerinden hürmet beklemek hakkını haiz değil miyim? Niçin ben ağız açınca onlar bana zincirsiz deliller gibi saldırıyorlar?

2

Hayırhah⁴⁸ Bir Dost

Bu mübahaselerden⁴⁹, münakaşalardan, mübadelelerden müteneffirane⁵⁰ bir yorgunluğa düştüm. İstanbul'un sinemalarından, cazbantlarından⁵¹, sokakları, barları dolduran kolları, bacakları açık karılarından bıktım.

Hanımların, madamların, matmazellerin bu açık uzuvları paşasından, beyinden, hamalına kadar bütün erkek gözlerini doyurdu. Artık kabak tadı verdi. İnsaf ediniz efendim. Bazen aylar, yıllar geçer de insan, çardağından sallanan bir asma kabağı göremez. Lakin sokağa çıkıp da kadın baldırı temasında gözlerinizi koruyabilir misiniz? Bunların sıksakı, dolgunu, tombulu, şişkosu, doğrusu, çarpığı var. İkisine imrenirseniz sekizinden öğrenirsiniz. Trene, tramvaya, tünele girerken ekseriya çeneniz açık bir ense ile rampa eder. Bir demet sümbül gibi dağılmış kesik saçların altındaki tıraşlı kısımdan başlayan nev-i latif⁵² vücudunun hatt-ı ictima-ı miyahından⁵³ aşağı doğru gözleriniz süzülerek enginleşir. Burnunuz ter ile lavanta ile karışık derinden derine bir kadın kokusu almakla medhuştur⁵⁴.

Bu enselerin de güneşte kızaran şeftali letafetini almış olanları bulunduğu gibi mesamelerine⁵⁵ pudra dolmuş fazla tüylüleri, takır

⁴⁶ muteriz: itiraz eden

⁴⁷ kaziye: önerme

⁴⁸ hayırhah: iyiliksever

⁴⁹ mübahase: konuşma

⁵⁰ müteneffirane: tiksiniircesine

⁵¹ cazbant: caz müziği çalan orkestra

⁵² nev-i latif: kadın

⁵³ hatt-ı ictima-ı miyah: akım çizgilerinin birleşimi

⁵⁴ medhuş: ürpermiş

⁵⁵ mesame: gözenek

takır lagarları⁵⁶, pazarcı hamalların küfelerinden taşan etler gibi tombayları, hasılı, her erkeğin tabiatına göre çeşitleri vardır. Bu temmuz sıcaklarında her enseden binbir çiçek, lubin, valedöruva kokusu almaya uğraşmak saffettir. Bazıları affedersiniz, marta kalmış lahana turşusu keskinliği neşreder. Ya hazdan ya istikrahdan⁵⁷ bulantıya tutulmamak mümkün değil.

Bu zamanda sokağa çıkan bir adam, her ne kadar haramdan çekinse vücudunu kadınla temastan mene kadir olamaz. Gişe önlerinde bilet alırken, turnikelerden geçerken, köprü dubalarından vapurlara akan izdihamın içinde sürüklenirken ya burnunuz, tarif ettiğim açık enselerden birinin hatt-ı ictima-ı miyahına dalacak ve yahut arkanızdan sizi iten bir çift iri memenin cumbasına yaslanarak bir yaylı kanepeye istinat⁵⁸ yumuşaklığını duyacaksınız.

Bu rampaların, tarif ve tasvirleri ceza kanununun adab-ı umumiye kısmına muhalif düşen pek cüretkârane nevleri var ki bunları da bu spora idman eden amatörlerin ağızlarından dinlemeli. Bu ameliyeye, pratikler, haşa min huzur⁵⁹ dayamacılık tabir ediyorlar. Istilah⁶⁰, yankesiciliğe aittir. Bu sevda çarpması da biraz o demek değil midir?

Enselerden çalınan buselerin sayıları zabitanın yevmî vukuat jurnallerine⁶¹ geçse sokaklardaki koklama teyemmümlerinin, iç çekerek yutkunmaların bütün bu cürmümeşhutların⁶² çokluğuna ve envaina insan şaşıp kalır.

İradi ve gayriiradi işlenilen bu günahkârlık muhitinden uzaklara, insanı kıt, kadınları henüz uyluklarına kadar vücutlarını açmak medeniyetine ermemiş, bu dünyanın nim-vahşi⁶³ bir tarafına kaçmak istedim.

Zihnim böyle ücra bir yer tasarlamakla meşgulken bir gün köprü üzerinde eski dostlarımdan Kadri Bey'e rast geldim. Şöyle bir

⁵⁶ lagar: cılız

⁵⁷ istikrah: iğrenme, tikslenme

⁵⁸ istinat: dayanma

⁵⁹ haşa min huzur: buradakilerden uzak olsun

⁶⁰ istilah: terim

⁶¹ yevmî vukuat jurnalleri: vaka günlükleri

⁶² cürmümeşhut: suçüstü

⁶³ nim-vahşi: yarı yabancı

kenara çekildik. Birer ellerimiz birbirimizin omzunda, diğer ellerimiz avuç avuca birbirinin içinde, kanlarımızın hararetini birbirine karıştırarak süzgün birer iştihak⁶⁴ ve memnuniyet tebessümüyle göz göze bakışıyorduk. Kadri esmer telatin⁶⁵ gibi yanmış bir simada, kıyafetçe da pek demode ve müsamahalı bir hâldeydi. Hemen sordum:

—Bu ne çapaçulluk birader? Yakan bir tarafta, paçan öbür tarafta... Niçin kendini böyle kapıp salıvermişsin?

—Ne yaparsın kardeş, artık köylü olduk.

—Birkaç sene evvel barların en şık dansörü sendin. Bu ne seri tahavvül⁶⁶?

—Barlar, danslar, kokotlar hep dipsiz şeyler... Evlendim, çoluğa çocuğa karıştım...

—Evlenmekle böyle bedavete⁶⁷ avdet⁶⁸ icap etmez ya?

— Aile nüfusu arttıkça maişet⁶⁹ derdi büyüyor. Babadan kalma biraz arazi, köşk falan var. Hep oraya çekildik. Ailece büyüğümüz, küçüğümüz ekip biçip yaşamaya uğraşıyoruz. Ne yaparsın?

— Köşkünüz, toprağınız nerede?

— Uzakta değil, şuracıkta. (eliyle göstererek) Kartal ile Soğanlık'ın arasında. Sen ne ile meşgulsün? Ne yapıyorsun Şevki?

— Ben mi? Vallahi ne yaptığımı ben de bilmiyorum. Şehir hayatından, her gün bir türlüünü gördüğüm ahlaksızlıklardan bıktım. Maddi, manevi birçok fenalıklarla işbaa geldim⁷⁰. Serseri dolaşıyorum. Cismimi, ruhumu tasfiye edecek, zihnimi dinlendirecek bir inzivagâh arıyorum...

— Gelsene bana. Köşküümüz harapçadır ama büyüktür. Ferahtır. Sana bir ve hatta iki oda tahsis edebilirim. Havamız saf, yiyeceği-

⁶⁴ iştihak: özlem

⁶⁵ telatin: sağlam, yumuşak bir tür deri

⁶⁶ tahavvül: değişme

⁶⁷ bedavet: bedevilik

⁶⁸ avdet: dönme

⁶⁹ maişet: yaşama, geçim

⁷⁰ işbaa gelmek: doymak

miz, suyumuz saf, ahlakımız saf, aradığın ruhani cismani tedaviyi aramızda bulursun...

— Kartal ile Soğanlık'ın arası, şimendifer mevkifine⁷¹ iki adımlık mesafede değil midir? Bu saydığın inziva faziletlerini nasıl cami olabilir?

— Yerimiz mevkife o kadar yakın fakat bütün âlemden tasavvur olunamayacak kadar uzaktır. Etraftan horoz, inek, koyun sedalarından başka ses duymayacak, bizden gayri insan yüzü görmeyecek, birkaç gün sonra bu inzivadan bıkarak bir adama tesadüf edebilmek için yollara çıkacaksın. Bak ben kıyafetçe köylü oldum ama vücutça çelikleşiyorum. Bu yanık derinin altında bütün uzuvlarım sıhhi birer faaliyet aldı. Midem bir değirmen gibi öğütüyor. Ciğerlerim sağlam bir körük hamaratlığıyla kanımı tasfiye ediyor. İştihâ ile yiyorum. Deliksiz uyuyorum. Sinirlerimde taharruş⁷² eseri kalmadı. Kalbim bir kronometre intizamıyla vazifesini yapıyor. Cenabıhak, Âdem babamızı nasıl hüsnüniyetle halk buyurmuşsa işte o Hüda-pesendane⁷³ minval⁷⁴ üzere bütün günahlardan, hırslardan, suistimallerden beri olarak yaşıyorum. Fakat Şevki, seni bozuk görüyorum. Yüzünde uykusuz geçen bir balo gecesinden dönenlere benzer bir yorgunluk var. Medeniyetin kanları irine tahvil eden solgunluğuyla bitapsın. Elbisen mostralık⁷⁵ mankenlerinki gibi dimdik ütülü... Şapkandan ayakkabına kadar bütün renklerde uzun uzadıya tetkiklerle uğraşmış bir hüsn-i intihab⁷⁶ ahengi var. Lakin bu intizam sırf şekli, sathı, bu kıyafetin altına gizlediğin cismin bozuk. Yüzünü gören bir tabibin, nabzını muayene etmeden senin bir gizli hastalıkla maluliyetini⁷⁷ anlar. Ne'n var? Söyle kardeşim.

— Sıhhatçe düşkünüm. Maddiyatım, maneviyatım günden güne bozuluyor. Lakin ne'm var, ben de bilmiyorum. Galiba pek çok gençlerin uğradıkları adsız hastalığa ben de tutuldum. Şiddetle bir şey arzu ediyorum ama ne istediğimi anlayamıyorum. Bütün

⁷¹ mevkif: durak

⁷² taharruş: bozulma

⁷³ Hüda-pesendane: Allah'ın razı olacağı şekilde

⁷⁴ minval: tarz, yol

⁷⁵ mostralık: örnek

⁷⁶ hüsn-i intihab: seçilmiş güzellik

⁷⁷ maluliyet: özürlü olma durumu

hayalatımda müphem bir kadın şekli dolaşıyor. Hayatta tesadüf ettiğim bir tip değil. Muhayyelemin icada uğraştığı fakat daima mevhum kalan bir suret ve daima bir boşluk içinde debeleniyorum. Gönlümde, İstanbul'un velvelleriyle dolmayan bu pek müziç⁷⁸ edici boşluğa köy hayatı, kır inzivası bilmem ki iyi gelecek mi?

— Bir kere tecrübe et. Hoşlanmazsan İstanbul'a avdet büyük bir masraf ve seyahate ihtiyaç gösterir bir şey değil ya... Bir iki saatin içinde geldiğin yere yine dönüverirsin. Bellerine sarılıp dans ettiğin yüz gönüllü kadınların yerine, gel de bizimle beraber biraz da toprakla oyna...

Kadri Bey, kır hayatının methinde daha birçok sözler ballandırdıktan sonra pek sıcak bir samimiyetle elimi sıkarak:

— Tefekküre, tereddüde hiç mahal yok mutlak beklerim.

— Ne vakit?

— Hemen yarın... Sekiz treniyle gel. İstasyonda sana muntazır⁷⁹ olacağız...

3

Müsaferetim

Benim gibi hissiyatının meyline uygun esen rüzgârların önüne düşmekten başka işi olmayanlara has bir süratle ertesi günü hazırlandım. Bavulumu iki üç kat çamaşır, elbise, birkaç kitap ve daha lüzumlu ufak tefek eşya ile şişirdim. Sekiz treniyle Kartal mevki-fine çıktım.

Nasıl bir istikbal göreceğimi merakla düşünmeye vakit kalmadan, daha vagonun basamağından inerken Kadri Bey'i karşımda buldum. Mert adam beni görünce taşkın bir memnuniyetle boynuma sarılarak:

— Şevki, sözünü tutmazsın diye korkuyordum. Gelmeyeydin beni çok kızdıracaktın. İki türlü mahzun olacaktım: Birincisi yalan-cılığına, ikincisi evimizin samimiyet köşesinde birkaç zaman seninle beraber yaşamak mahzuziyetinden⁸⁰ mahrumiyetime...

⁷⁸ müziç: bunaltıcı

⁷⁹ muntazır: bekleyen

⁸⁰ mahzuziyet: hoşla gitme

Dostum yalnız değildi. İstikbalime, hanesinin hemen yarı sekenesini de beraber getirmişti. Takdim resmine en yaşlısından başladı. Eliyle göstererek:

— Eniştem Sadrettin Efendi, mahdumları⁸¹ Sermet ve Rıfat, kayınbiraderim Sadi Bey, mahdumu Cemal...

Ve en sonra, güneşin altında yüzü su kabağı rengi almış sarışın, on yaşında kadar pek sevimli bir çocuğu işaret ederek:

— Oğlum Kudret... dedi.

Bu pek sıcakkanlı yavrunun güzel yüzünü okşamaktan kendimi alamadım.

Kartal bayırından yukarı yola düzıldük. Saklarının çok kısımlarında yeşillikleri dökülerek kütükleri görünen ihtiyar servilerle karşımıza çıkan harap, tozlu, çalılı, ısırganlı mezarlık, gideceğim yere dair ilk teessür olarak, bana hüznün verdi. Bu ufak melalin yüzümdeki intibasını saklayamamış olmalıyım ki Kadri:

— Ne o birader? Meyusça⁸² duruyorsun. Burada somurtkanlık yaraşmaz. Köyümüzde şen olmalı. Tabiatla beraber gülmeli. Ona karışmalı. Yoksa kudumunuza⁸³ faytonlar, rahvanlar çekmediğimiz için mi bize gücendiniz? Vakıa İstanbul'a yakınız ama medeniyetin bütün konfor külfetlerinden çok uzağız. Cenabıhak insana ayağı yürümek için vermiş. Balıklar, kuşlar kanatlarıyla seyredeler. Kara hayvanları dört ayaklarıyla gezerler. Yürümek için bir hayvanın diğer bir hayvana bindiği yahut başka türlü bir seyr ü sefer vasıtası ihtira ettiği⁸⁴ görülmüş, işitilmiş şeylerden değildir. Son senelerde tedavi ve rejim usulleri ne kadar değişirse değişsin doktorlar daima günde birkaç saat yürümek tavsiye ediyorlar...

— Birader, köylü olmanın medeniyete bütün bütün darılmak demek olamayacağını size karşı izaha lüzum görmüyorum. Tren-den iner inmez henüz ilk adımlarımızda önümüze şu mezarlık çıktı da belki bundan bitteessür çehrem biraz melallenmiştir⁸⁵.

— Kabirleri uzaklara, görünmez yerlere nakletmekle ölümden kaçılmaz. O, nerede olsa gelir, avını bulur. Eski Türkler, dedele-

⁸¹ mahdum: oğul

⁸² meyus: üzgün

⁸³ kudum: teşrif etme, ayak basma

⁸⁴ ihtira: icat, buluş

⁸⁵ melallen-: canı sıkılmak

rimiz oturdukları şehrin içinden nısfını⁸⁶ ölümlere tahsis ederlermiş, onlarla hemen koyun koyuna yatarlarmış.

— Ben dedelerimizin bu âdetlerine hiç ittiba⁸⁷ fikrinde değilim. Dirilerle ölümlerin birbirlerine karışmalarını hoş görecektir kadar ananeperest olamam. Mahallelerimiz ayrılmalı, uzaklaştırılmalıdır.

— Babalarımız daima ölümü tahattur etmek⁸⁸ için kabirleri pek gözleri önünden ayırmazlarmış.

— O, eski felsefe birader. Biz artık ölümün değil, hayatın mucizelerini gözlerimizin önünde tutmak mecburiyetindeyiz. Vücudu-muza hareket, sürat, ruhumuza heyecan, savlet⁸⁹ verecek şeylerle uğraşmalıyız...

Yarı ciddi yarı latife Kadri ile birbirimizin kanaatlerimize böyle hücum ederek yürüyorduk. Ahlakiyat ve itiyadat, göreneklerle yüreklerimizde kökleşmiş fakat insanlar arasında künhü⁹⁰ pek sarıh olmayan öyle bir metadır ki herkes onu birbirine satmak ister. Kendi kanaatimizin bütün dünyayı istila etmesine saiyiz⁹¹. Hatayı, sevabı hiç müdrik⁹² olmayanlarımız bile hep bu gayrettedirler... Bu hususta herkes kendi başına bir feylesoftur.

Kadri, köylülüğün medeniyet ve terakkiye karşı hasmane ve muannidane⁹³ bir tavır alan saffeti üzerine hayat prensipleri kuracak kadar sade kafalı bir adam değildi. Beni kızdırmak için mahsusen böyle mübalağalı görünüyordu.

Yokuşu çıktık. Kulübemsi evlerin ve ayçiçekleri, kavruk mısırlar, bostanlar, domatesler dikili duvarsız bahçelerin aralarından doluşarak yola, sokağa benzemez yerlerden geçerek gidiyorduk. Kâh sağımızda kâh solumuzda harman yerlerine tesadüf ediyor; halim⁹⁴, saf, durgun, tatlı bakışlarıyla geviş getirerek bize bakan öküzlerle göz göze geliyorduk.

⁸⁶ nısfı: yarı

⁸⁷ ittiba: uyma, itaat etme

⁸⁸ tahattur et-: anımsamak

⁸⁹ savlet: saldırı, akın

⁹⁰ künh: öz

⁹¹ sai: çalışan, çaba gösteren

⁹² müdrik: idrak eden, anlayan

⁹³ muannidane: inat edercesine

⁹⁴ halim: yumuşak

Güneş feyyaz parlaklığıyla tepemizden nurlarını döküyor, ceyyit⁹⁵ hava ciğerlerimize dolup boşalıyor, Marmara'nın mavi atlas sahası, bir cennet havuzu gibi gözlerimizi okşuyordu. Fakat tabiatın bu inamkâr⁹⁶ letafetlerine etraftan bir sefalet kokusu karıştığını hissediyorduk. Mimarısız, üslupsuz, bazen yalın kat, bazen cidarları kısmen teneke kaplı, küçük pencereleri kırık camlı, yırtık bez perdeli tahta evceğizler, kelek külek mahsulatı yanık, ağaçları cılız, sefil bahçeler, hep buralarda sekenesinin müreffeh bir hayat yaşamadıklarını lisanihâllerile⁹⁷ söylüyorlardı.

Yolumuz devam ettikçe etrafları çam karışık korularla muhat⁹⁸ beyaz kâşanelere de rast gelmeye başladık. İntizamsız bir dağınıklıkla küme küme tepelere, yamaçlara, çukurlara saçılmış köy mahallelerinden kurtulduk. Şimdi geniş bahçeli münferit⁹⁹ büyük kâşanelerin önlerinden geçiyorduk. Yanımdakiler koyun, keçi karışık sürülerini otlatan yırtık şapkalı, yanı dağarcıklı, eli sopalı çobanlarla selamlaşıyorlardı. Nihayet Kadri Bey, bahçesinin hududu çalılar ve defne ağaçlarıyla ayrılmış bir köşkün tahta parmaklıklı çarpık kapısının önünde durdu. Alafrangalığı tezyif¹⁰⁰ eder bir reveransla bana dönerek:

— Buyurunuz monşer... İşte bizim şato... dedi.

Bu, Avrupalılığı müstehzi ikrama ben de mübalağalı bir bel kırışıyla mukabele ederek¹⁰¹ içeri girdim

4

Akşamüstü Sabah Ezanı

Kadri'nin “şato” unvan-ı müzeyyifini¹⁰² verdiği bu harapça fakat müferreh, kullanışlı büyük köşkün şimal-i şarki¹⁰³ köşesindeki geniş odayı bana tahsisen hazırlamışlar. Arsa darlığı bilmeyen eski

⁹⁵ ceyyit: güzel, hoş, taze

⁹⁶ inamkâr: lütufkâr, iyiliksever

⁹⁷ lisanihâl: hal dili

⁹⁸ muhat: etrafı çevrilmiş

⁹⁹ münferit: tek başına

¹⁰⁰ tezyif: küçük düşürme, alay etme

¹⁰¹ mukabele et-: karşılık verme

¹⁰² unvan-ı müzeyyif: alaycı unvan

¹⁰³ şimal-i şarki: kuzeydoğu

mimarimizin pek ferah bir mikyasta¹⁰⁴ çizdiği âdeta bir meydancığa benzer bir oda... Kadri, burayı yatak, tuvalet, mütalaa¹⁰⁵ ve istirahat salonu olmak üzere paravanalar ile üçe bölmüş. Cibinliği pek temiz bir karyola, lavabo, aynalı dolap; salon kısmında koltuklar, etajerler, masalar, kütüphane; oraya buraya serilmiş birkaç parça kıymetli halılar... Karısının, kendisinin gelinlik, güveyilik, cihazlık¹⁰⁶ ne kadar mostralık eşyası varsa galiba hep buraya taşımışlar... Ben bu tefriş ve tertibi görünce:

— Kardeşim Kadri, bu ne? Hani ya burası kır eviydi? Şimdi ben etrafıma bakınca kendimi Pera Palas'ta sanacağım...

Kadri, arkamı okşaya okşaya gülerek:

— Sen benim medeniyet aleyhinde atıp tuttuğuma bakma... Biz şehirliye şehirli, köylüye köylüce ikram ederiz. Gözlerin köylülük hayatımızı yadırgayarak yanımızdan çabuk kaçmayasın diye sana mahsusen böyle bir oda hazırladım.

*

Ben odama yerleştim. Aileye karıştım. Onlar, kadını erkeği, en büyüğünden en küçüğüne kadar hep şen, mükerrem¹⁰⁷ insanlar. Sabahleyin önüme tereyağıyla, peyniriyle, sütüyle, reçeliyle, birkaç türlü meyvesiyle kahvaltım geliyor. Obur gibi yiyorum. Üç dört saat geçer geçmez, güya hiçbir şey yememişim sanılacak bir iştaha ile tekrar atıştırıyorum. Soğanlık suyuyla midem düzeldi. Rengim pembeleşti. Dedikodu yok. Siyaset yok. Hırs ve infial¹⁰⁸ ile sinirleri bozacak şeylerden tam bir azadlikle yaşıyoruz. Fakat ah insan nerede olsa insandır. Dertli olanlar dertleriyle uğraşırlar. Dertsizler kendilerine meşguliyet şeklinde elemeler, üzüntüler ararlar. Rahat durmak bizim için değildir. Tıynet-i beşer budur.

İmtidat eden¹⁰⁹ saadetler saadetlikten çıkıyor. Yavaş yavaş çekilmez bir sıkıntı oluyor. İki üç hafta sonra bu hayat bana giran¹¹⁰

¹⁰⁴ mikyasa: ölçü aleti

¹⁰⁵ mütalaa: okuma

¹⁰⁶ cihazlık: çeyizlik

¹⁰⁷ mükerrem: hürmet edilen, muhterem

¹⁰⁸ infial: gücenme

¹⁰⁹ imtidat et-: sürmek

¹¹⁰ giran: ağır

gelmeye başladı. Fakat mevkinin havasından, suyundan, tarz-ı hayatından sıhhaten çok istifade ettiğimi gören hane sahipleri bir şifahanede deli zapt eder gibi beni bırakmamaya uğraşıyorlardı.

Bir akşam, guruba doğru aile kalabalığından kaçtım. Manzaranın bedii güzelliğinden sükûnetle, doya doya tatmak için yalnız başıma etrafta şöyle bir tenezzüh¹¹¹ yapmak istedim.

Şehrin şamatalı hayhuyları içinde meğerse ben, benliğimi unutmuşum. Tabiatla temasa gelince parmağımı mizacımın nabzı üzerine bastırarak kendi kendimi dinlemeye, eskisinden çok ziyade anlamaya, teşhise başladım. Yüreğimi şimdi büsbütün bomboş buldum. Bütün kayıtlardan, alakalardan tecerrüde¹¹² doğru gittiğimi gördüm.

Kalbim göklere, denizlere, dağlara renkler, yıldızlar, alevler saçarak ufka doğru inen ateş küreden başka, samimiyetimi ısıtacak bir güneş; hayatıyla hayatıma saadet aşılacak bir ikinci varlık, nasıl söyleyeyim, yaşamamın hikmetini, manasını, felsefesini itmam¹¹³ edecek bir mütemmim¹¹⁴ arıyordu. Buysa hemen her gencin müfekkiresini¹¹⁵ dolduran bir hayaldi ve daima hayal kalması itibarıyla insanı aldatarak oyalayabilen bir emel hümasıydı. Tahakkuku hâlinde bir serap gibi her şey yok olacak; emelin, imanın, aşkın, muhabbetin vahiyeti anlaşılacaktı. Ben de o zaman kıpkızıl bir rey-bî¹¹⁶ olup kalacaktım.

Böyle düşündükçe gönlümün boşluğunu imla kabul etmez, müebbet bir felaket gibi görerek meyus oluyordum. Bu hülyalı akşam güzelliğinin hüznüne dalarak adımlarımın beni sevk ettiği cihete doğru serseri gidiyordum. Birdenbire, bir piyano perdelerinden saçılan latif nağmeler kulaklarımı okşadı. Ahenk, beni bir mıknaş gibi çekti. O tarafa yürüdüm. Sedanın membasına yaklaştıkça fil dişlerinden yükselen melodiler büyüyordu.

¹¹¹ tenezzüh: gezinti

¹¹² tecerrüt: soyutlama, sıyrılma

¹¹³ itmam: tamamlama

¹¹⁴ mütemmim: tamamlayıcı

¹¹⁵ müfekkire: düşünme gücü

¹¹⁶ rey-bî: şüpheli

Martini'nin meşhur *Koyunlar*¹¹⁷ gavotu¹¹⁸ çalınıyor. Eski fakat letafetine yenilerin yetişemedikleri çıldırdığım bir hava! Yürüdüm. Ağaçları bülent¹¹⁹ bir koruluğun içine gömülü kâgir bir köşkün önünde durdum. Bina meskenden ziyade bir kaleye benziyor, müseddes dıllar¹²⁰ üzerine kurulmuş cihannüma¹²¹ katında âdetâ mazgal delikleri var.

Zihnime Kurun-ı Vusta¹²² heybeti veren bu ebniyenin¹²³ karşısında ihtiyar bir zeytin ağacının bir iskemle gibi yerden yükselmiş kökü üzerine oturdum. Şimdi piyanonun ahengine mühtez¹²⁴, füsunkâr bir kadın sesinin dalgaları refakate başladı. Günün muhteşem padişahı, tahlil-i tayfda gördüğümüz al, mor, pembe, sarı bütün göz alıcı renkleri birbirine karıştırarak en büyük kursuyla¹²⁵ ufkun üzerinden süzülüp vedasını yapıyordu.

Bu musiki parçasının kendileriyle aidiyetini hissetmişler gibi biraz ötede otlayan sürünün melemeleri geliyor, kösemenlerin boyunlarındaki do ve la notalarını veren çingiraklar hazin ihtizazlarla¹²⁶ sanki günün ufulünü¹²⁷ ilan ederek ahenge dem tutuyorlar.

Ömrümde hiç uğramamış olduğum büyük bir istiğrak içinde zeytin ağacına yaslandım. Neredeyim? Hasan Sabbah'ın cennetinde mi? Bu manzara, bu musiki, bu melemeler, bu çingiraklar bana nasıl bir müskir¹²⁸ içirdiler? Akşamın sisleri içinde haz ve zevkten tarif olunamaz bir medhuşiye düştüm... Piyano sustu. Koyunlar ağıllarına çekildiler... Ufukta güneşin son kızartıları söndü. Etrafıma derece derece kesifleşen gece karaltıları çöküyordu. Ben hâlâ

¹¹⁷ İtalyan besteci Giovanni Battista Martini'nin (1706-1784) Les Moutons adlı eseri.

¹¹⁸ gavot: ağır bir dans havası ezgisi

¹¹⁹ bülent: yüksek, yüce

¹²⁰ müseddes dıl: altıgen kenar

¹²¹ cihannüma: çatı üstündeki taraça

¹²² Kurun-ı Vusta: Orta Çağ

¹²³ ebniye: binalar

¹²⁴ mühtez: titrek

¹²⁵ kurs: yuvarlak nesne

¹²⁶ ihtizaz: titreme

¹²⁷ uful: batmak

¹²⁸ müskir: sarhoşluk veren

gözlerim köşkte, kulaklarım ahenkte hâlâ görüyor, hâlâ işitiyor, biraz evvelki mestinin hayalatıyla yaşıyordum.

Gece, siyah kanatlarını kırlara büsbütün gerdi. Tepemde yıldızlar koyu lacivert mine üzerinde uyanan چراغlar¹²⁹ gibi birer ikişer parladılar... Gözlerim, kulaklarım hep köşkteydi. Fakat içeriden artık ne bir ışık ne bir ses, hiçbir hayat eseri seçemiyordum. Üzerime yığılan gece ağırlığı, etrafımı saran bu derin sükût yavaş yavaş deminki tatlı istiğrak neşemi şimdi bir kâbusa çeviriyor gibiydi.

Birdenbire titredim. Tüylerim diken diken oldu. Tekbirsiz, karmakarışık bir ezan sesi gecenin esrarı içinde çalkanmaya başladı: “*Hayye ala’s-sala, hayye ala’l-felah... Es-salatü hayrün mine’n-nevm...*” Ben kendimi gecenin iptidasında¹³⁰ sanırken sabah mı oldu? Hasan Sabbah’ın haşışını yiyenler gibi bir cennet rüyası içinde uzun uzun uyudum da haberim mi yok? Herhâlde gizli bir kuvvetin oyununa uğramış gibiyim. Biraz durduktan sonra aynı ses, karanlığın içinden kulaklarıma doğru şöyle süzüldü:

“*Gazilere hürmet,
Şehitlere cennet...
Gel yavrum Şevket;
Hasret, hasret, hasret!*”

Bütün kulak kesildim. Dinliyorum. Gazileri, şehitleri tekrim¹³¹ ile yavrusu Şevket’i çağırdıktan sonra ses yine durdu. Bu vakitsiz, usulsüz, karmakarışık ezan okuyan kadın mı, erkek mi? Cinsiyeti pek belli olmayan nezleli, pürüzlü, yorgun, kartaloz bir ses...

Bu temcidin sonu ne çıkacağını merakla bekliyordum. Yaralı bir yüreğin ıstıraplarını tercüme eden fasılalı birkaç enini müteakiben yanık bir makamla şu nağmeyi işittim:

“*Horozlar öttü,
Tan yeri söktü,
Yavrumun kokusu
Burnumda tüttü.*”

¹²⁹ چراغ: ışık

¹³⁰ iptida: başlangıç

¹³¹ tekrim: saygı gösterme

Ya bu ırlayan¹³² ağız yanıliyordu yahut ki ben kendimi, vaktimi büsbütün şaşırmıştım. Henüz geceye girmiştik. Ne etraftan bir ü-ü-rü-ü geliyordu ne de şarkta bir ağarma eseri vardı.

Bütün dikkatimi gece ile karanlığı delecek bir ünsiyet peyda eden gözlerimle deminden beri geçirdiği rikkat¹³³ anlarıyla incelen samiama¹³⁴ topladım. Etrafımı saran esrarı seçmeye uğraşıyorum. Eğer vaktini şaşıran ben değilsem gecenin başlangıcında sabah ezanı okuyan bu ses, kale şekilli bu kâgir¹³⁵ evin en üst katındaki mazgal deliklerinden geliyordu.

Hayli vakit daha bekledim. Artık her şey sustu. Rüzgârın hışıltısı bile kesildi. Sanki gecenin heyulası hayatın bütün nefeslerini yutmuştu. Beni saran kâbusun ağırlığı altında eziliyor gibiydim, o zifirî sükûtu birdenbire yırtan lokomotif çığlığıyla sarsılarak kendime geldim.

Vakit gecikmişti. Orada daha ziyade kalmam, nezdlerinde¹³⁶ misafir bulunduğum aile halkını meraka düşürebilirdi. Ağır ağır yola düzüldüm. Işıklıla, bihtiyar *Les Moutons* gavotunu marş gibi çalarak yürüyordum.

5

Cinli Köşk

Bir de köşke vardım ki ne göreyim... Büyükler kapı önünde bekliyorlar. Küçükler beni aramak için etrafa avcıya dağılmışlar... Alt kat sofasında yemekler hazır duruyor. El uzatan yok. Kadri, haremle hemen boynuma atılarak:

— Neredesin birader? “Karanlıkta ağız açık bir kuyuya mı düştü, yoksa bir dönüm yerinde ansızın karşısına çıkan bir otomobil kazasına mı yahut ki hırsız, haydut tecavüzüne mi uğradı?” diye aklımızdan binbir facia ihtimali geçirerek titreşip duruyoruz.

¹³² ırla-: türkü söylemek

¹³³ rikkat: incelik, merhamet

¹³⁴ samia: kulağın işitme gücü

¹³⁵ kâgir: taş ya da tuğladan yapılmış olan

¹³⁶ nezd: yan

Ben — Niçin üzerime böyle fena şeyler yoruyorsunuz? “Acaba güzel bir kadın tarafından evvela davet, sonra haneye hapis mi edildi?” diye neşeli faraziyelerde bulunmuyorsunuz?

Kadri — Buralarda sizi davet ve hapsedecek bir kadının vücuduna ihtimal vermediğimiz için...

Zevcinin yanında duran Nimet Hanım, dekolte göğsünü omzundaki şal ile biraz örterek:

— Beyefendi, affedersiniz, ben de aleyhinizde diğer türlü bir zanda bulundum.

Ben — Ne düşündünüz, hanımefendi? Rica ederim, söyleyiniz...

Nimet Hanım — “Köyümüzden bıktı. Bizden usandı. Haber vermeden usulcacık İstanbul’a kaçtı.” dedim.

Ben — Hayır, yengeciğim, hayır... Bütün inamkârlıklarınıza karşı bu saygısızlıkta, daha doğrusu bu nankörlükte bulunamam...

Kadri — Bu gecikmenizi pek tabii bulmuyoruz. Mutlaka sana bir şey oldu.

Ben — Evet, hakkınız var. Oldu.

Kadri, büyük bir merakla gözlerini bana dikerek:

— Ne oldu? Söyle.

Akşamüstü buradan uzakça bir yerde tarz-ı inşası kaleye benzer bir köşkün önünden geçiyordum. Eltaf¹³⁷ bir kadın sesinin refakatiyle çalınan bir piyano ahengi duydum. Oraya oturdum. Dinledim. Sanki dinledikçe büyülendim... Çocukluğumdan beri şiddetle meftunu olduğum bir hava çalınıyordu... Haz ve neşeden uyuştum. Kendimi kaybeder gibi oldum. O musiki, koyunlar, çanlar, gurubun güzelliğiyle daldığım medhuşiden çatal çutal nezleli bir horoz sesiyle okunan sabah ezanı beni uyandırdı. Bir de dört yanıma baktım ki her taraf kararmış. Müezzin “*Es-salatü hayrün mine’n-nevm*” nidasıyla haykırıyor. Fakat ne çabuk sabah oldu? Ben deliksiz nasıl bütün bir geceyi uykusuz geçirdim? Ya müezzin vaktini şaşırmıştı ya ben... Sonra her şey derin bir sükûnetle örtüldü. Sabah da olsa

¹³⁷ eltaf: nazik, latif

akşam da gaybubetimle¹³⁸ sizi meraka düşürmemek için herhâlde o garip mevkiyi terk etmek lazımdı. İşte geldim...

Alt kat merdiveninin üst basamağından siyah başını uzatan aşçı kadın:

— A a ayo zavalıcık üzerlerine uğramış... Çörotu, üzerlikle hemen beyefendiye bir tütsü veriniz... dedi.

Ben Hoşkadem'in bu tuhaf tavsiyesine sırtırtırken Kadri Bey âdeta ciddiyetle:

— Geçmiş olsun birader. Allah'a şükret, Allah'a şükret...

Şaşkın şaşkın:

— Niçin?

— Çarpılmadığın için...

— Neden çarpılacaktım?

— Orası tekin değildir...

— “Tekin değildir.” ne demektir?

— Oraya cinli köşk derler. O taraftan gece geçmeye kimse cesaret edemez.

Nimet Hanım, üşümüş gibi şalına bürünerek:

— Duvarına sürtünen insanlar değil, hayvanlar bile çarpılır...

Ben — İşte çarpılmadan geldim...

Nimet Hanım, büyük bir istiaze¹³⁹ ile:

— Bin şükür Rabb'ime...

Ben hâlâ bu istiazelerden, şükranlardan sarıh bir mana anlamayarak muhataplarımın yüzlerine bakıp düşünüyordum. Aramızda bir müddet böyle düşünceli bir sükûtle geçti. Ben, söylenenleri bir türlü kavrayamıyordum. Onlar söylediklerini katiyetle ifade edemiyorlardı. Nihayet dedim ki:

— Kadri kardeşim, senin gibi hâline göre mektep görmüş bir ilim ve irfan adamının ağzından “tekin değilmiş, yok ecinniliymiş” kabîlinden sözler işitmek doğrusu bana çok garip geliyor...

¹³⁸ gaybubet: göz önünde olmama, yokluk

¹³⁹ istiaze: besmele çekerek Allah'a sığınmak

Kadri — Ne yapayım, birader, ben de işittiklerimi tekrar ediyorum. Büsbütün aslı faslı olmayan bir şeyden de meydana bu kadar tevatür çıkmaz...

Ben — Sen bu köşkün şeametine¹⁴⁰ uğrayarak çarpılanları kendi gözünle gördün mü?

Kadri — Ne yalan söyleyeyim, gözümle görmedim. Lakin görenler çok...

Ben — Böyle rivayet nevinden olan şeylere inanmakta çok ihtiyat lazımdır. Ne kadar asılsız, sakim¹⁴¹, batıl fikirler varsa hep böyle rivayet yoluyla halkın zihninde yer tutar. Biz bu asrın münevver çocukları bu kabilden itikatları takviyeye değil, köklerinden söküp atmaya uğraşmalıyız...

Kadri — Pekâlâ azizim ama orada üzerine çöken kâbusu, akşamüstü sabah ezanı okunmasını sen büsbütün tabii mi buluyorsun?

Ben — Evet, pek tabii değil fakat bunun bütün bütün cin, peri işi olduğuna da kolayca beni inandıramazsınız... Ezanı okuyan bir cism-i latif değildi. Herhâlde sizin benim gibi ağzı, burnu olan bir adamdı. Ses bir hançereden çıkıyordu.

Kadri — Ses, zahiren bir insanın ağzından çıkıyor gibi görünür fakat cin, peri zaptına geçerek onların idareleriyle hareket eden adamlar yok mudur?

Ben — Hiç düşünmeden “Hayır yoktur!” derim... Bu kocakarı sözlerini senin ağzından işittiğime de teessüf ederim. Sara ve envai cinnet gibi türlü türlü sinir ve dimağ hastalıkları vardır. Lakin bir insan vücudunda periler, cinler mesken tutamazlar. Bunlar hep büyüücü hocaların uydurmalarıdır...

— Şevkiciğim, ben sana bu cinli köşke dair bildiklerimi, duyduklarımı hep anlatayım da sen aklının aldıklarına inan, almadıklarını bana iade et.

Kırlarda beni aramaya çıkmış olan çocuklar Sermet, Rıfat, Cermal, Kudret bu esnada epeyce bir gürültü ile köşke avdet ettiler:

— Şevki Bey amcamızı bulamadık. Her tarafı dolaştık. Ona tesadüf edeni bile göremedik.

¹⁴⁰ şeamet: uğursuzluk

¹⁴¹ sakim: hastalıklı, sakat

Sonra birdenbire gözleri bana dikilince “Gelmiş gelmiş, işte burada...” çığlıklarıyla sevinçlerini taşırmaya başladılar. Vaktin gecikmesi herkesi fazla acıktırmıştı. Büyükler de küçükler gibi bir istical¹⁴² ile hep sofraya başına üşüştük. Taam esnasında cinli köşke dair birkaç söz olduysa da Kadri Bey, esas hikâyeye girişmedi. Bu meşum¹⁴³ meskenin adı anılır anılmaz, korku helecanıyla gözleri büyüyen Kudret, lokmasını çabuk yutarak:

— Amca bey, bu sene cinli köşk, iki koyunla bir keçi yuttu. Orada dolaşan ihtiyar bir dilenciye de çarptı.

Anladım ki orası çoluğa çocuğa varıncaya kadar etrafa dehşet salan umacılar¹⁴⁴ meskeni olmuş. Gülererek cevap verdim:

— Etraftan vuku bulan sirkatler galiba hep köşke atfediliyor. Koyunları, keçiye yutanları köşkün büsbütün haricinde aramalıdır. Çarpılan zavallı ihtiyar dilenciye gelince yaşlılığı hasebiyle bu bedbahtın nüzule uğramamış olduğu veyahut ki saralı bulunmadığı ne malum? Yavrum Kudret, avamın yarı cehalet saikasıyla¹⁴⁵ yarı kasden ortaya saçtıkları böyle hurafelere inanma.

Sonra çocuğun babasına dönerek:

— Kadri Bey, oğlunuzun zihninde böyle masalların köklenip kalmasına karşı neden bikayıt bulunuyorsunuz? Sonra Kudret büyür fakat dimağı daima çocuk kalır.

Kadri Bey, elindeki çatalı bir müddet havada tutarak:

— Ne yapayım birader, çocukların üzerinde muhitin telkinatı¹⁴⁶ daima mektep terbiyesinden, baba nasihatlerinden çok ziyade müessir oluyor...

Sofradan kalkıldı. Kahve içmeye, bahçede büyük çardağın altına çıktık. Bu yeşillikten tavanın ortasındaki petrol lambalı fener, rüzgârdan hafif hafif sallandıkça ışığı yüzlerimizde titretirken kahvelerimizi ağır yudumlarla içtik. Şundan bundan, havai¹⁴⁷ bazı sözler oldu. Evvela çocuklar, sonra büyükler birer, ikişer çekildiler.

¹⁴² istical: acele etme

¹⁴³ meşum: uğursuz

¹⁴⁴ umacı: küçük çocukları korkutmak için uydurulmuş yaratık

¹⁴⁵ saika: sebep

¹⁴⁶ telkinat: telkinler

¹⁴⁷ havai: ciddi bir nitelik taşımayan, havadan sudan

Biz Kadri ile yalnız kaldık. Hane sahibi, dolgun bir sigarayı itina ile ağızlığı geçirdi. Kibriti çaktı. İlk nefesin süzgün bakışıyla başladı:

— Şevki, Zümrüdüanka için mevhum bir kuş derlerse de o, herkesin ona verdiği şekl-i mahsusla zihinlerde mevcuttur. Gayr-i mevcut asla taallukları¹⁴⁸ itibarıyla birçok itikatlar da böyledir. En iptidai medeniyetlerden beri insanlar birçok şeylere inanmışlar fakat biz bugün topraklar altından çıkardığımız sanemleri imana layık bulmayarak, antikalık kıymetleri itibarıyla müzelere naklediyoruz. İnsanların ellerinde sinai¹⁴⁹ birer şekil almış eşya hep birer fikir mahsulüdür. Eğer bütün fikirlerimizin remzen ve maddeten tespitleri kabil olsa bugün düşündüklerimizden, inandıklarımızdan birçoklarını müzelere kaldırmak icap eder ve istikbalin ilim ve itikat sahaslarını yeni fikirlere boş bırakmak için yavaş yavaş da böyle olacaktır... Gözlerimizin önünde cilvelenen lakin asıllarını henüz tahkik edemediğimiz birçok şeyler var. Hep bu garaip¹⁵⁰, bu esrar nedir? Gizli bir hokkabazın göz bağcılığı karşısında mı bulunuyoruz? Biz bu nihayetsiz marifethanenin pek âciz seyircileriyiz. Tasdik veya reddimizin hiç ehemmiyeti yoktur. Bizim kabul veya adem-i kabulümüzle¹⁵¹ bu kainatta bir zerreciğin mahiyetine halel gelmez. Aklımızın almadığı şeyleri katiyen redde kalkışmamalıyız.

— Ya aklımızın almadığı şeyleri hemen tasdik mi etmeliyiz?

— Bizim tasdik edip etmememizin hiçbir ehemmiyeti olmadığını söylüyorum. Biz inanalım, inanmayalım, hadisat ezelî, ebedî kanunları dâhilinde cereyan edip gidecektir. Bir karınca ayağının hareketini bile keyfimize tabi kılamayız...

— Pek de öyle değil... Bugün insanlar gözlere rüyet-memnu¹⁵² olan şeyleri X şua¹⁵³ ianesiyle¹⁵⁴ şeffaflaştırıp görüyorlar. Arada havadan başka vasıta yok iken yüzlerce fersah mesafelerden konuşuyorlar. Nakilli bir demir çubukla yıldırım gökyüzünden yakalayıp toprağa sokuyorlar... Havadan topladıkları elektrikleri bir

¹⁴⁸ taalluk: ilgili olma, bağlılık

¹⁴⁹ sinai: sanatla ve sanayi ile ilgili; yapma

¹⁵⁰ garaip: şaşılabacak şeyler

¹⁵¹ adem-i kabul: kabul etmeme

¹⁵² rüyet-memnu: göze yasak

¹⁵³ şua: ışın, parıltı

¹⁵⁴ iane: yardım

yere biriktirerek bu kuvvete türlü hizmetler gördürüyorlar... İlim ve fennin irşadıyla birçok şeylerde tabiata hizmetkârlık ettiriyorlar ve daha neler neler yaptırtacaklardır... Tabiat insanı kuş nevinden yaratmamışken işte bugün onlar, hilkatın bu ihmaline karşı isyanla kanatlandılar, göklerde kartalların fevkine çıkıyorlar...

— Tabiatın mühim esrarı insanların keşfettikleri bu basit şeylerden ibaret değildir. Şimdi bu banalitelere¹⁵⁵ bırakalım. Ben sana hikâyeyi avami mübalağa ve pürüzlerinden ayıklayarak anlatayım. Sen de kavrayışına göre hüküm ver. Bu cinli köşkün epeyce uzun bir tarihi var fakat ben kısacık söyleyeceğim: Bu binayı Abdülaziz'in seraskerlerinden Celil Paşa yaptırtmış. Neden kale şeklini intihap etmiş¹⁵⁶? Bunun hakikatine vâkıf değilim. Belki mesleğine ait bir remiz göstermek istemiştir. Yirmi sene sonra Celil Paşa'nın vefatıyla köşk yine o zamanların vükelasından Dilaver Paşa'nın tasarrufuna geçmiş. Bilmem ne kadar yıl sonra bu ikinci mutasarrıfın da irtihaliyle¹⁵⁷ verese¹⁵⁸ binayı kiraya vermeye başlamış. Birçok müstecirler¹⁵⁹ girmiş, çıkmış, bir aralık Katolik rahiplerine verilmiş. Papazlar, bağı imar etmişler, şarap ticaretine girişmişler... O vakte kadar köşte hiçbir cin, peri eseri görülmemişken ne olmuşsa işte o rahiplerin zamanında olmuş. Bak nasıl? Papazların içinde ispritizmacı¹⁶⁰ kuvvetli bir medyum varmış. Daima ruhları davetle birçok sualler sorarlarmış. Bir akşam keşişler şarabı çok mu kaçırmışlar, ne yapmışlar? Akıllarına şeytanı davet etmek gelmiş. Bu deliliği yapmışlar. Aleyhi'l-laneyi çağırmışlar. Sarhoş papazları kolayca ifsatla¹⁶¹ günaha sokmak için iblis koşa koşa gelmiş, evvela akıllı uslu konuşurlarken bağı şarabından ona da mı ikram etmişler? İşte nasıl olmuşsa olmuş, köşkün insan bulunan ve bulunmayan odalarında bir curcunadır başlamış. Çatır çatır bina temelinden sarsılıyor, tavanlardan tozlar dökülüyor, kapılar açılıp kapanıyor, camlar kırılıyor, mahzende şarap şişeleri birbirine giriyor... Fazla içmiş birkaç

¹⁵⁵ banalite: basit

¹⁵⁶ intihap et-: seçmek

¹⁵⁷ irtihal: ölme

¹⁵⁸ verese: mirasçılar

¹⁵⁹ müstecir: kiracı

¹⁶⁰ ispritizmacı: ölülerin ruhlarıyla haberleşmenin mümkün olduğuna inanan ve bu maksatla ruh çağırان kişi

¹⁶¹ ifsat: fitne salma

papazın biruh cesetleri yerlerde yuvarlanıyor. Bir hengâme, bir haşr u neşr¹⁶² ki küçük kıyamet... Bu ifsatkâr âlimi davet eden papaz medyumlukta ne kadar kudret ve mahareti varsa şimdi melunu defetmek için sarf ediyor fakat ne mümkün... Şeytanlar odalardan sofalara, sofalardan merdivenlere saldırıp güzargâhlarında insan, eşya neye tesadüf ederlerse devirerek cirit oynuyorlar... Papazlar, böyle birkaç hafta uğraşıyorlar. Şeytanlardan tahliye muvaffak olamadıkları köşkü nihayet kendileri terke mecbur kalarak çıkıp gidiyorlar.

Ben — Masal...

Kadri — Masal mı?

Ben — Masal fakat ilk defa işitilmiş, misali namesbuk¹⁶³ bir hurafe değil. Ben böyle cin tutmuş evlerin, hanların, hamamların hikâyelerini, sözleri mevsuk¹⁶⁴ görünen insanların ağzından çok dinledim. Ciddi kitaplarda, mecmualarda, salnamelerde okudum lakin inanmadım.

— Şimdi benim sözlerime de mi inanmıyorsun?

— Tabii...

— Efendimi eğlendirmek için hep bunları uyduruyor muyum sanıyorsun?

— Hayır, uydurmuyorsun. Sen de böylece dinlemiş olduklarını bana naklediyorsun.

— Evet. Ben de böylece dinledim fakat senin gibi hodbehod¹⁶⁵ reddedivermedim. Belki ziyade saf olduğum için...

— İhtimal...

— Bir iman tereddüdüyle benim durduğum noktalarda sen niçin büsbütün münkir kesiliyorsun?

— Senin imanına tabiiyetimi amir ortada kati bir sebep göremediğim için... Malum-ı aliniz¹⁶⁶ böyle şeylere hatır için inanılmaz.

¹⁶² haşr u neşr: toplanıp dağılma, karmaşa

¹⁶³ namesbuk: benzeri olmamış

¹⁶⁴ mevsuk: güvenilir

¹⁶⁵ hodbehod: kendi kendine

¹⁶⁶ malum-ı aliniz: “siz de çok iyi bilirsiniz ki” anlamında bir söz

— Papazlar, köşkün bağından güzel güzel şarap ticareti yaparlarken, niçin uydurdukları bir masalı etrafa işaa¹⁶⁷ ile orayı terk edip gidiyorlar?

— Anlayamadın mı? Bu pek basit bir şey...

— Anlayamadım...

— Peki, söyleyeyim de anla...

— Dinliyorum...

— Papazlar, bağı imar edince bittabi mülkün kıymeti arttı. Mal sahipleri kirayı yükselttiler. Cimri rahipler fazla icar vermemekte ısrar ettiler. Aralarında bu ihtilaf büyüdü. Nihayet mecuru¹⁶⁸ tahliye mecbur oldular. Papazlar köşk sahiplerinden intikam almak için bu saniya¹⁶⁹ başvurdular. Bu suretle köşkü gayet harap bir hâlde ve bir daha kimsenin tutmaya cesaret edemeyeceği bir suişöhret¹⁷⁰ altında bırakıp defoldular...

— Yamansın Şevki... Şıp diye uydurdun. Fakat ne yalan söyleyeyim elhak¹⁷¹ güzel uydurdun. Ama sonrası için bakalım ne söyleyeceksin? Ondan sonra köşke giren müstecirlerin hiçbiri rahat oturamadılar. Papazlar defoldular lakin yerlerine şeytanları musallat bıraktılar. İçerisi vıcır vıcır kaynıyormuş. Çarpılanlar olmuş. Korkudan dilleri tutulanlar olmuş.

— Bu da pek tabii...

— Nasıl?

— Bir meskenin adı bir kere cinliye çıktıktan sonra artık onu bu fena namdan kurtarmak kabil değildir. Boyuna cinler görünür, çarpılanlar olur. Yarı ümmi cinci hocaların huddamlıktaki¹⁷² şöhretleri de böyle değil mi? Herif bir kere o namı kazandıktan sonra artık sen bu echelin hiçbir şey bilmediğini beyhude yere tekrar et dur; her gün halkı, onun bin türlü kerametini ilanla meşgul bulursun.

¹⁶⁷ işaa: bir haberi yayma

¹⁶⁸ mecur: kiralanan

¹⁶⁹ sania: uydurma, düzme, hile

¹⁷⁰ suişöhret: kötü ün

¹⁷¹ elhak: doğrusu, gerçekten

¹⁷² huddamlık: cinci hocaların, cinleri emirleri altına alma işleri

— Sen ne dersen de. Ben hikâyemin sonuna kadar devam edeceğim. Sen suret-i telkinle benim bu husustaki fikirlerimi büsbütün bozamazsın. Ortada birçok ispatlı, şahitli vakalar var. Bu nev hadiseler sırf anudane¹⁷³ bir inkâr ile izah edilmiş olamaz.

— Sen de beni bu cinci hoca masallarına inandıramazsın... Ne tuhaf şey... Evvelden böyle garaip cinlere, perilere atfolunurdu... Şimdi işin içinden şeytanlar çıktı...

— Elbette... Papazların davetine melekler gelecek değil ya... Ötesini dinle... Birkaç kiracı daha girer çıkar. Kiminin çocuğu havuzda boğulur... Kiminin büyükanasına nüzul isabet eder... Kiminin ahırda hayvanı çatlar... Kiminin bankada parası batır... Her ne kaza ve bela vaki, her ne musibet hadis olursa cinlerden bilinir.

— İşte sen kendin söylüyorsun.

— Acele etme... Gece bahçede, sofada, cinlere tesadüf edip de bayılanlar da olur.

— Yürekte bir kere bir vehim doğarsa o bazen karanlıklarda, göz önünde tecessüm de eder...

— Bu suişöhret altında kalan köşk, artık sekiz on sene büsbütün cinlere terk olunur. Kimse içinde ikamete cesaret edemez. Mal satılığa çıkarılır, yavaşan olmaz... Nihayet bilmem kaç sene sonra, Hayrettin Paşa isminde bir ferik¹⁷⁴ doktor, iştiraya¹⁷⁵ talip olur. Köşk haraba yüz tuttuğundan arazisi pahasına hemen ucuzca kapatır... Uzun müddet süren harabı ve metrukiyeti hasebiyle artık büsbütün in cin yuvası olan ve herkesin gece civarından bile geçmeye cesaret edemediği bu meskenin içinde mum ve ocak yakarak tabip paşanın nasıl oturabileceğine şaşmadık insan kalmaz.

— Bravo tabip paşaya... Ciddi bir ilim ve irfan adamı hiç öyle martavallara kulak asar mı?

— Paşa, köşkü güzelce tamir ettirir. Herkesin hayretleri karşısında içine yerleşir. Bağ bahçeyi yeniden imara başlar... Fakat köşkte yine hayaletler peyda olur. Gürültüler işitilir. Paşa hiç yılgınlık göstermez. Yetişkin çocuklarına, kadın, erkek hizmetçilerine,

¹⁷³ anudane: inat edercesine

¹⁷⁴ ferik: korgeneral

¹⁷⁵ iştiraya: satın alma

her nerede cine, periye andırır garip şekilli mahlukata tesadüf ederlerse hemen yakalarına yapışıp karakola teslim etmelerini katiyetle söyler.

— Aşk olsun, tastamam benim fikrimde bir adammış.

— Fakat cinler, kendilerini tutturmadan curcunalarını azıtırılar. Paşa da bütün şiddetiyle bu mucizlere¹⁷⁶ karşı ilan-ı harb eder. İcrası mümkün olan her tedbire tevessülünden¹⁷⁷ geri durmaz.

— Gördün mü sağlam fikrinde sabit adamı?

— Lakin maalesef paşayı bir sabah döşeğinde ölmüş bulurlar...

Deminden beri ortalıkta rüzgârdan hiç eser yokken bütün kırlar bir titreme geçiriyor gibi birdenbire yapraklar seri bir helecenla hışırdayıp durdu. Fenerin neşesiz, çalılık ışığı altında birbirimize bakarak sustuk. Etrafın bu ani raşesi¹⁷⁸, gayr-i merilerin¹⁷⁹ bize bir işaretleri miydi? Oh, hayır, mümkün değil, bu ihtimale yavaşamam. Kadri, garip bir işmizazla¹⁸⁰ devam etti:

— Yapılan muayenede paşanın inkıta-ı nefesten vefatı anlaşılır ve hatta boğulmuş olduğunu söyleyenler de bulunur...

— Boğulmuş olduğunu söyleyenler kimler? Merhumun boyunda müspet tazyik ve bere emareleri var mıymış?

— Bilmiyorum. Ben ravilerin¹⁸¹ ravisiyim. Tıbbi muayene raporunda böyle bir kayıt bulunduğunu iddia edenler de varmış...

— Canım, ihtiyar adam, belki ihtinak-ı sadrdan¹⁸² vefat etmiştir. Köşkte cereyan eden her vakadan mutlaka perilere pay çıkarmak istiyorlar...

Bu esnada fenerin içindeki lamba, güya ona biri püf demiş gibi sönuverdi. Birden karanlıkta kaldık... Yine sustuk. Vehleten¹⁸³ bize pek koyu gelen bu gece karanlığı içinde birbirimizi namuayyen şe-

¹⁷⁶ muciz: başkalarını acze düşüren

¹⁷⁷ tevessül: başvurma

¹⁷⁸ raşe: titreme

¹⁷⁹ gayr-i meri: görünmeyen

¹⁸⁰ işmizaz: yüzünü ekşitme, ürperme

¹⁸¹ ravi: rivayet eden

¹⁸² ihtinak-ı sadr: göğüs sıkışması

¹⁸³ vehleten: birdenbire, ansızın

killerde birer hayalet gibi görüyorduk. Köşkte hep uyumuşlar, etrafımızda ses yoktu. Sanki küre-i arzın gece ile örtülen kısmı, bütün ziruhlar¹⁸⁴ gibi uyuyarak dinleniyordu. Meydan artık cinlere kalmış gibiydi. Nihayet Kadri, biraz değişen sesiyle:

— Bu ikinci tezahür de senin münkirane, kâfirane ısrarın üzerine vuku buldu...

— Hangi tezahür?

— Fenerin sönüşündeki bu ikinci işareti neye atfedersin?

— Lambanın gazı bitmiş olmasına...

Yine sustuk. Etrafı dinliyorduk. Dimağım peri masallarına karşı daima sağır, müstehzi¹⁸⁵ ve isyankâr olmakla beraber her tarafımızı örten gecenin seçilmez boşluğu içinde birtakım esrar uçuyormuş gibi garip bir vakfe kapılmaktan zihinlerimizi kurtarmak kabil olamıyordu. Kadri, sigarasını yakmak için bir kibrit çaktı. Bu sarımtırak küçük alevi suratına doğru tutarak:

— Ne o birader? Rengin kaçmış...

— Ben de seni öyle görüyorum.

Sigarasını ateşledi. Üzerine hafifçe püfledikten sonra kibriti yere attı... Benzim, niçin uçmuştu? Öyle şeylere hemen büsbütün itimatsızlığımıza rağmen cin hikâyelerinden ürkmüş müydüm? Hayır... Uyku zamanının biraz geçmiş olması, gece serinliği, mide dolgunluğu hep bunlar benzimi soldurmakta birer küçük amil olmazlar mıydı?

Kadri sigarasının ilk nefeslerini ağır ağır çekip dumanlarını karanlığa salıvererek hikâyesinin sonlarını zihninde icmale¹⁸⁶ uğraşırken ben de karşımda bir ateş böceği gibi karanlığı ufak bir noktada kâh delip kâh kayıp olan bu parıltıya bakarak bekliyordum. Nihayet Kadri:

— Kocasının vefatından az vakit sonra zevcesi, hiçbir hekimin teşhis edemediği garip bir maraza uğrar ve hastalık ölümle neticelenir. Merhumun arkasından validesi tecennün eder¹⁸⁷...

¹⁸⁴ ziruh: canlı

¹⁸⁵ müstehzi: alaycı

¹⁸⁶ icmal: özetleme, kısaltma

¹⁸⁷ tecennün et-: delirmek

Kadri, sigarasını pırıldatarak yine dinleniyor ve galiba cinlere atfen aile içine tırpan atan ölümün, zihnen bir cetvelini tanzime uğraşıyordu. İkimiz de vaktini geçirmiş olduğumuz uykunun ilk hamleleriyle uyuşturucu bir dalgınlığa düşmekteyken birdenbire bacaklarımızın arasından fışkıran bir alevın ışııyla aydınlatarak yüzlerimizde hararetini duyduk... Bu, altımızdan tutuşmak tehlikesinin anılığı karşısında Kadri hemen haykırdı:

— Ne oluyoruz?

— Cinler, bize bu gece mükemmel bir büyücü oyunu oynuyorlar...

— Latifenin sırası değil! Bu alev altımızdan nasıl çıktı? Bu üçüncü ve nakabil-i tevil¹⁸⁸ tezahürleriyle cinler bu gece bizi imana davet ediyorlar...

Eğildim, oturduğumuz pikenin altına baktım. Orada kocaman bir gazete tutuşmuş yanıyordu:

— Kadri şaşırma, dedim. Bunda cin, peri işi yok... Altımıza düşmüş bir gazete varmış... O yanıyor.

— Onu kim tutuşturdu?

— Sen...

— Eğlenme...

— Eğlenmiyorum, hakikati söylüyorum...

— Deminden beri karşı karşıya oturuyoruz. Benim eğilip de gazete tutuşturduğumu gördün mü?

— Sen bu yangını kasten yapmadın. Deminden sigaranı yakmak için tutuşturduğun kibriti iyice söndürmeden aşağıya attın. Orada buruşuk duran gazete yavaş yavaş ateş aldı. Cinlere atfettiğin harikanın aslı işte bundan ibaret...

— Biz cin lakırdısı ederken birbiri arkasına vuku bulan bu üç tesadüfe ne dersin? Ani bir fırtına nefesi, fenerin sönmesi, bu gazetenin tutuşması...

— İşte buna hiçbir şey diyemem. Ben böyle tesadüflerin garantisine herkesten ziyade şaşarım. Bunlar bir şey değil. Tesadüfün

¹⁸⁸ nakabil-i tevil: başka türlü yorumlanamayan

bazen hiçbir akla sığmayan ağrepleri¹⁸⁹ vuku bulur. Zannolunur ki bunları idare eden pek rahim, müşfik ve hain, şerir şeytanlar vardır. Bu garabetlerin izah olunamaması işte avamı şaşırtan, akideleri batılaştırarak birçok evham ve suistimalane yol açan vahim bir mesele şeklini alır...

— Azizim, bu gece sabaha karşı uzun bir münakaşa kapısı açmamak için bunlara seninle beraber ben de tesadüf diyeceğim lakin bu tesadüflerin garabetlerine sen de çok şaştığını itiraf ediyorsun ya?

— Evet...

— Cinler, bu akşam bizim kendilerinden bahsetmemizden memnun görünmüyorlar...

— Hep bunları birer tezahür sayarsan öyle...

— O hâlde artık odalarımıza çekilip yatmalıyız...

— Lakin hikâyenin asıl merak ettiğim kısmına henüz gelmedik ki...

— Neresi o?

— Cinli köşkte o kadar maharet ve letafetle piyano çalan kimdir? Akşamüstü sabah ezanı okuyan müezzinin bu garabet hâlini bilmek isterim.

— Bunları da yarın gece anlatırım...

— Tamam meraklı yerinde romanı kesen tefrikacılar benziyorsun...

— Ben de şimdi sana “Es-salatü hayrün mine’n-nevm”in¹⁹⁰ zıddına “en-nevmü hayrün mine’d-dırdır”¹⁹¹ diyeceğim. Yatalım...

6

Ailesini Ziyarete Gelen Şehit

Dimağımda bu cinli köşke dair büyük bir alaka uyandı. Fakat nasibimin beni bu şeytan yuvası hanenin sekenesi arasına karıştıracığı hakikatini keşiften henüz pek uzağım.

¹⁸⁹ ağrep: çok tuhaf

¹⁹⁰ ezanın “Namaz, uykudan hayırlıdır.” anlamına gelen kısmı

¹⁹¹ “Uyku, dırdırdan hayırlıdır.” anlamında.

Ertesi geceyi ipe değil, aslını bilmediğim bir helecanla çekiyorum. Horozlar öterken ben de dōşeğime uzandım. Uyudum mu? Uyumadım mı? Bilmiyorum. Rüya mı, hakikat mi farkında değilim. Bir kulağımda daima billuri bir piyano sedası, öbür kulağımda çatal çatal bir ezan sesi çınlıyor... Tekinliğine inanmadığım kâşanenin şeametine mi uğradım?

Sabahı ettim. Dōşeğin içinde ilk gerinmelerle vücudumu yok-luyorum. Yorgunum. O alaca uyku uzuvlarımı kâfi derecede dinlendirememiş. Keyfime karışan yok lakin uzun müddet yatmak da istemiyorum. Ne istediğimi, nereye gideceğimi, ne yapacağımı bilmiyorum. Yalnız yüreğimde beni bir yerde bir lahza rahat bırakmayan bir telaş var...

Kalktım. Giyindim. Ev halkının her biri bir türlü işle meşgul... Bahçeye çıktım. Olmadı. Kırdı gezindim, eğlenemedim. Bu sabah dakikasından, akşamın hikâyeyi dinleyeceğim zamanına kadar olan fasılayı ne ile dolduracağım?

Kartal'dan o günün bütün gazetelerini getirttim. Elimden birini bırakıp ötekini alıyorum. Sütundan sütuna atlıyorum. Bir şey anlamıyorum. Ana dilimi unutmuş gibiyim. Havadisleri, makaleleri, hikâyeleri muğlak, dumanlı, tatsız, manasız buluyorum. Kütüphanenin raflarını tekmi boşaltıp yine doldurdum. Bir kitabı elime okumak için değil evirip çevirip yine yerine koyuncaya kadar vakit geçirmek için alıyorum.

İstikametini tayinden âciz bir budala gibi bazen orada burada dolaşırken Kadri ile göz göze geliyorum. Ruhi buhranımı anlatmak için başımı çeviriyorum çünkü cinli köşkün efsununa yakalanmış olduğumu tutturarak benimle alay etmesinden korkuyorum. Kimse ile konuşmak istemiyorum. Sabit fikre müptela bir deli gibi hep zihnimdeki ile meşgul olmak için yalnız kalmaya uğraşıyorum.

Bin sıkıntı ve sabırsızlıklar içinde oh hele akşamı ettim. Guruba yakın bir zamanda kıra çıktım. Dolaşırken biihtiyar adımlarımın cinli köşk tarafına teveccühüne kendim de şaşmaya başladım. Aca-ba ben hakikaten büyülenmiş miydim? İnanmadığım bir kuvvetin tesiri altında mı bulunuyordum? Ruhlar arasında iddia edildiği gibi mıkna-tısı bir incizap¹⁹² var mıydı? Beni oraya çeken kimdir? Ben

¹⁹² incizap: çekme, çekilme

orada güzel, çirkin bir çehre gölgesi bile görmedim. Bu ruhi hâleti nasıl izah edeyim? Kendi psikolojimi teşrih lazımsa diyeceğim ki ben, uzun müddet muattal¹⁹³ kalarak kuvve-i inbatıyyesi¹⁹⁴ artmış bir tarlaya benziyorum. Oraya kazara düşen en kuvvetsiz bir tohum çarçabuk dal budak salıvererek bir çınar ağacı oluyor. Kalbim dolu-dizgin bir maceraperest olmuş da haberim yok.

O tarafa yürüdüm. Yürüdüm. Köşkün sihirli rüzgârı muamma dolu bir esişle yüzüme çarparak sanki beni daha ziyade dildade¹⁹⁵ ediyordu. Nereye? Kime? Bilmiyorum vallahi... Maddiyundan bir genç olduğum hâlde, nasibin bizi keyfe-ma-yeşa¹⁹⁶ akıbetlere sürüklediğini görüyor ve buna inanmak ıstırabında kalıyordum.

Birdenbire kulaklarımda piyanonun bir iki sihir-kâr nağmesi titredi. Bütün sinirlerim hoş bir tesir ile sarsıldı. Veda ufkuna indikçe daha ziyade kızaran güneş... Dalgalar arasında kaynaşan hesapsız altın paletler... Sönen günün meşalelerini sinelerinde tekrar tutuşturmaya uğraşan bulutlar, bir akşam evvelki manzara bütün bedî ve hülyalı güzellikleriyle yine gözlerimin önünde canlandı.

Yavaş yavaş yine o sihir âlemine, pek nadir anlarda hayatın bize lütfen ibda ettiği¹⁹⁷ dünya cennetine giriyordum. Adi yaşayışın yeknesaklığından bıkan bazı bedbaht insanların esrarla, morfinle, kokainle dimağ ve sinirlerini zehirleyerek girdikleri şeytani tehlikeli cinnete ben suni sekr¹⁹⁸ muhtaç olmaksızın tabii ve hemen rahmani bir kapıdan dalıyordum...

Beynime sarhoşluk, yüreğime tarif olunamaz bir inşirah¹⁹⁹ veren bu ahengi, bu ilahi nağmeleri dinlemek için yine zeytin ağacının köklerinden müteşekkil tabii sandalyeye oturdum.

Meleklerden geldiğine kail olduğum semavi bir terennüme piyanonun perdeleri titreyerek, inleyerek kâh yükselip kâh sönerek

¹⁹³ muattal: terk edilmiş, boş

¹⁹⁴ kuvve-i inbatıyye: bitkilerin yetiştirme kabiliyeti

¹⁹⁵ dildade: âşık

¹⁹⁶ keyfe-ma-yeşa: dilediği şekilde, keyfine göre

¹⁹⁷ ibda et-: meydana getirmek

¹⁹⁸ sekr: sarhoşluk

¹⁹⁹ inşirah: parlaklık, ferahlık

refakat ediyordu. Güfte Fransızcadı. Ruhumun bütün baygın dik-
katiyle kulak verdim. Sinirlerimde dalgalanan mısralar şunlardı:

*“Écoutez la chanson des Heures
Monter sous le frisson du soir:
Les unes portent de l’Espoir
Au coeur étreint d’un chagrin noir
Où bien des chimères demeurent...
Les Heures qui chantent, qui pleurent.”*

*Akşamın raşeleriyle yükselen dua saatlerinin terennümlerini
dinleyiniz.*

*Bazıları, yeisle kararmış gönüllere ümit getirir,
O gönüllerde ki birçok hayalat (kuruntular) yatar,
Terennüm eden, ağlayan dua saatleri!*

Ruhum da bu ilahi nağmelerle beraber göklere yükselerek cen-
netlere uçmak istiyordu. O esnada bilmem nasıl ve nereden, önün-
deki merkebin süren bir köylü peyda oldu. Hayvanın iki yanında-
ki ufak küfelere öteberi doldurmuş, kıranta, kısa boylu bir adam...
Eşeğe:

— Çüşüş... dedi.

Kendi de durdu. Bu akşam ilahisini bir müddet dinledikten
sonra ellerini kaldırdı, bir dua mırıldanarak avuçlarını yüzüne sür-
dü. İki üç defa etrafına bakındıktan sonra sıyanetkâr²⁰⁰ bir sesle:

— Evlat, galiba bu köyden değilsin. Bu vakit buralarda dolaş-
ma, çarpılırsın. Bu kızın yanık sesi çok delikanlıları tutuşturup kül
etti. Türküsünü duyan, yüzünü gören derhâl ona âşık olur. Ve bun-
dan kurtulamaz çünkü bu kız sureta insan fakat hakikatte peridir...
Gençliğine yazık. Şimdi kocakarı ezan okumaya başlarsa işitenin
kırk yıl işi rast gitmez.

²⁰⁰ sıyanetkâr: korumacı

Bu semavi nağmelere ihtiyar köylünün sesi karışması canımı sıktı. Lakin bu esrarlı köşke dair biraz malumat alabilmek merakına da galebe edemeyerek sordum:

— Ezan okuyan bu kocakarı kimdir?

— Türkü çağıran kızın büyükanası...

— Niye ezan okuyor?

— Kendisi karışıktır...

— Ne demek karışık?

— Ötekilere karışırsa böyle derler...

— Niçin akşamüstü sabah ezanı okuyor?

— Divanenin fiilinden, sözünden sebep sorulur mu?

— Ezanı bitirdikten sonra birtakım şeyler söylüyor...

— Muharebede şehit düşen torunu Şevket Bey'i çağırıyor...

— Çağırmakla hiç ölü gelir mi?

— Gelir...

— Babacığım, sakalın ağarmış!

— Elbette, yaşlanınca ağarır...

— Fakat hâlâ çocuk gibi söylüyorsun...

— Neden?

— Seslenince ölüler gelseydi herkes akrabasını mezarından tekrar eve çağırırdı...

— Şehitler ölü değildirler. Onlar daima sağdırlar... Ölümlelerinden sonra yine gaza ederler... Bu dünyada kalan akrabaları içinde cennetlikler varsa gelip onlarla görüşürler...

— Bu zavallı divane kadın da cennetlik midir?

— Şüphesiz...

— Böyle ezan okuyarak bağırp çağırmasının bir faydası oluyor mu?

— Olmaz mı hiç? Torunu geliyor. Görüşüyorlar...

— Ne biliyorsun?

— Gözümle gördüm...

— Baba, amma yapıyorsun ha...

— Vallahi gördüm. Billahi gördüm. İnanmazsan abdest alarak Kelam-ı Kadim'e²⁰¹ el basıp da söyleyeyim. Yalnız ben görmedim, köylüden beş altı kişi daha gördü. Evvela Hacı Bayram'ın oğlu Emin gördü. Köye geldi anlattı. Biz de böyle senin gibi ilkin inanmadık. Birçok geceler buralarda dolaştık. Ağaçların ardında saklanarak gözetledik. Nihayet rast geldik...

— Hayalata kapılmış olmaırsanız...

— Hayır, şimdi seni nasıl görüyorsam işte onu da öyle ayan beyan gördük... Birimiz, ikimiz aldanmış olabilir. Fakat dokuz on kişiye ne dersin?

— Şehit ne vakitleri geliyor?

— Gece yarısından sonra...

— Ne kıyafette geliyor?

— Şehit düştüğü asker urbasıyla...

Saf adam, o kadar itminanla²⁰² söylüyordu ki iddia ettiği kanaatin yalnız dilinde değil, kalbinde de kuvvetli bir imanla titrediğini hissediyordum. Bu ihtiyar köylü yalan söylemiyordu. Fakat şüphesiz o aldanmıştı. Ben münevver bir şehirli, o kadar kolay aldanamazdım. Köylü nasıl aldanmış, aldatılmıştı? Ne yolda bir vaka karşısında kalıp da garabeti seçemeyerek böyle yanlış bir zehaba²⁰³ kapılmıştı? Bu akılalmaz muammanın şiddetli merakı beynimi sardı. Katiyen, mutlaka halline uğraşmayı tasmin ettim²⁰⁴. Bu işin içinde, sesini işiten, yüzünü gören her delikanlıyı aşkla çarpan bir peri kızı bulunması da beni efsunladı. Sevdasıyla beni de çarpsın, perilere uğramak nasıl oluyormuş anlayayım. Temiz, saf kalpli, sade akıllı köylülerin tutulmuş, binaenaleyh kanmış, inanmış oldukları birsamı²⁰⁵ hâlin nefsimde de tecrübesini etmeyi çok istiyordum. Bakalım ben de aynı kanaate düşecek miydim? Bazı gecelerde büyükvalidesini ziyarete gelen şehit Şevket Bey'in yolunu ben de bekleyecektim. Köylülere görünen bu sevgili, bu aziz ölü niçin bu tezahürüyle beni de müşerref etmesin?

²⁰¹ Kelam-ı Kadim: Kur'an

²⁰² itminan: kesin olarak bilme, emin olma

²⁰³ zehap: sanı, zan

²⁰⁴ tasmin et-: kararlaştırmak, karar vermek

²⁰⁵ birsam: halüsinasyon, sanrı

Köylü ihtiyar, oralarda bivakit dolaşmanın tehlikesini anlatarak pederane nasihatlerini bana tekrar ettikten sonra merkebinin sürüp gitti.

Ahenk sustu. Lakin gittikçe koyulaşan bu karanlığın içinde bu lahuti²⁰⁶ musikinin dalgaları, daha uzak ve esirî²⁰⁷ bir membadan dökülerek daha hazin ve esrarlı bir tesir ile kulaklarımı okşamakta devam ediyor gibiydi. Ve yine bir akşam evvelki kâbusa tutuluyor gibiydim. Oradan ayrılmak istemiyordum. Bende geceden esrarını söylemesini rica ederistirhamkâr bir hâl vardı. Hemen dakikadan dakikaya etrafımda bir mucize zuhurunu intizarın helecanını çeker bir garabet içinde idim. Bu istiğrak hâlinde zamanın geçiş müddetini pek seçemedim. Ne kadar vakit oldu bilmiyorum. Yine birdenbire yeni bûluğa ermiş bir aptal çocuğun inceli, kalınlı, pürüzlü zurnamsı sesiyle, bulunduğumuz zamanla makûsen²⁰⁸ sabah ezanının “*Hayye ala's-sala ve hayye ala'l-felah*”ları, karanlığı ihtizaza getirmeye başladı... İşitenin kırk yıl işi rast gitmezmiş. Bu rivayetin sıhhatini tecrübe için kırk yıl bu iddianın peşinde sebat eden metin akıllı adamın kim olduğunu bilmiyorum ve bir bilen bulunacağına da ihtimal vermiyorum. Tandırnameye²⁰⁹ benzeyen bu mütearifenin²¹⁰ doğruluğunu da yarın ve öbür günkü işlerimin iyi gidip gitmemesiyle anlayacaktım.

Akşamla sabah arasındaki mesafeyi hafz ederek²¹¹ bütün kelimelerin takdim tehiriyle yanlış okunan bu ezana “Aziz Allah celle şanühü” tekriminde bulunamaz isem de üzerimde şeameti kırk yıl devam edecek bir uğursuzluk isnadını da yüreğim bir türlü kabul etmek istemiyordu.

Ezan bitti. Dün akşamki kafiyele sözler mevlit gibi yine makamla tekrar edildi. Bu hazin operanın repertuarı, galiba işte bundan ibaretti.

Evvela çalgı, şarkı, sonra mevlit, mersiye... Cinli köşkün bu karanlıktaki konserini benden başka dinlemeye cesaret eden yoktu.

²⁰⁶ lahuti: ilahi, manevi

²⁰⁷ esirî: uçucu

²⁰⁸ makûsen: tersine

²⁰⁹ tandırname: kısın tandır başında anlatılan asılsız hikâyeler; saçma sözler

²¹⁰ mütearife: aksiyom, diğer önermelerin dayandığı temel önerme

²¹¹ hafz et-: çıkarmak, silmek

İhtiyar köylünün sözlerinde kaç kırat hakikat var? Tahlili müşkül. Henüz çarpılmadım. Peri kızının yüzünü gören, sesini işiten derhâl ona âşık olur dedi. Henüz yüzünü görmedim fakat sesine vuruldum. Bu ihtarın isabetini inkâr edemeyeceğim. Beni oralarda tutan bu sesin cazbesidir. Yüzünü görsem ne olacağım? Bu, tehlikeli bir temenni fakat görmesini çok arzu ediyorum. Bu şiddetli dileğimin husulü için her kaza ve belaya karşı koymaya hazırım.

Karanlık arttı. Kırlar gecelik siyah yorganına büründü. Her şey saklandı. Etrafım mazlum bir muamma kesildi. Cinli köşk, canlı bir ejderha gibi üfürdü, şişti. Gündüzki cesametine²¹² nispeten bir kara dağ heybetini aldı. Bu simsiyah kütle şimdi karşımda sessiz fakat korkunç uyuyor. Tepemde mütemadiyen bana göz kıpan irili ufaklı yıldızlardan başka gece ile müşafeheme²¹³ vasıta kalmadı. Kalbimde, bilmem nasıl, etrafımda elleri hançerli gizli düşmanlar geziniyor gibi bir ürküntü peyda oluyor.

O füsunkâr musiki, o gamlı ezan nağmelerinden sonra gece siyah şarabını içirerek beni mest etti. Biraz sendeleyerek ayağa kalktım. Kadri Bey ailesini yine meraka düşürmemek için gitmeliyim.

*

Köşkte yine lambalar yanmış, sofralar kurulmuş, bütün aile halkı gelmeme intizaren kapılara, pencerelere üşüşmüştü. Her ağızdan yükselen “Beyefendi, neredeydiniz?” suallerine “Yine dün akşamki ecinnili yerde.” cevabını verdim. Bu sözüme karşı en büyük hayret nidası koparan Nimet Hanım:

— Ne cesaret, Allah’ım, ne cesaret... Haydi, dün akşam oranın tekinliğini bilmeyerek gitmişsiniz. Lakin bu gece bile nasıl gittiniz?

— Memnu²¹⁴ şeylere inhimakım²¹⁵ ziyadedir. Gittim fakat işte görüyorsunuz ki çarpılmadan geldim...

— Herhangi bir şey hakkındaki böyle rivayetler büsbütün boşu boşuna çıkmaz.

²¹² cesamet: irilik, büyüklük

²¹³ müşafehe: karşı karşıya konuşma

²¹⁴ memnu: yasak

²¹⁵ inhimak: düşkünlük, kapılma

— Evet, hakkınız var.

— O hâlde!

— Oranın tekin olmadığını şimdi ben de biraz tasdik eder gibiyim.

— Beni daha ziyade meraka düşürüyorsunuz. Rica edirim. Söyleyiniz, nasıl?

— Cinler beni çarpmadılar fakat diğer suretle efsunladılar...

— Aman lütfediniz, ne gibi?

— Meyhaneden kendini alamayan bir akşamcı gibi şimdi gurup zamanı oraya gitmeden duramıyorum. Gizli bir kuvvet, müthiş bir mıknatıs beni çekiyor.

Kadri Bey, öteden boğmaklı bir kakhaha ile söze atılarak:

— Şevki Bey’imiz, cine periye inanmaz. Ehemmiyet vermez fakat aşkı da inkâr edemez ya...

Ben şaşalayıp:

— Anlayamadım, dedim...

O, müstehzi kakhahasını şimdi daha gürültülü tekrarlayarak:

— Oğlum, bilirim inkârı sever bir çocuksun fakat saklama... Seni oraya cezbeden Şahika Hanım’ın sevdasıdır.

— İnanınız, bu ismi ilk defa işitiyorum. Bu hanımın katiyen yüzünü de görmüş değilim. Bence namı, şahsı meçhul bir hüsne nasıl âşık olabilirim?

— Adını duymadınız, yüzünü görmedinizse mahirane²¹⁶ tatlı piyanosunu, ruhnevaz sesini de işitmediniz değil ya... Şevki, hayatın sarplıklarına atılan, dikenleriyle, çetinlikleriyle uğraşmayı seven bir gençsin. Lakin bu aşkta ileri gitmeye özenme. Çünkü Şahika Hanım pek hoştur, güzeldir, bibedel²¹⁷ ama senden evvel perilerin maşukasıdır.

— Periler kendi cinslerini bırakıp da insan severler mi?

²¹⁶ mahirane: ustalıkla

²¹⁷ bibedel: eşsiz

— Beşerin bazen pek müstesna güzellerine tutulurlarmış.

— Kadri birader bu sözlerinle beni tahzir değil, bu mace-
raya büsbütün teşvik ediyorsun. Periler maşukasını sevmek
ve sonra gözlere görünmek bu rakiplerle kanlı bıçaklı olun-
caya kadar uğraşmak... İşte her yığide müyesser olmayan
fevkalbeşer²¹⁸ bir kahramanlık...

— Demek ki insanlarla cidalen artık zevk almıyorsun,
cinlerle, perilerle uğraşacaksın...

— Sen söylüyorsun birader. Ben bir peri kızına âşık ol-
muşum. İşte bu banal²¹⁹ bir sevda değil... Nasibimin önüme
çıkardığı böyle yüksek bir maceradan niçin kaçınayım?

— Evet... Evet... Sinema kahramanlarını imrendirecek
bir macera....

— Şaka bir tarafa Kadri... Senin bana dün gece anlatma-
ya başlayıp da sonunu getirmediğin hikâyeyi şimdi orada bir
ihtiyar köylü tamamladı...

— Oh... Oh... Vaka kendi kendine yürüyor...

— Yarı hayalata benzer bir âleme giriyor gibiyim... Ezan
okuyan büyükvalidenin cinneti, Şehit Şevket Bey'in bazı ge-
celerde aile yurdunu ziyaret ettiğini öğrendim.

— Ölülerin dirildiği, akıllıların çıldırdığı bir yerde kıs-
met aramaya kalkana muvazeneli²²⁰ bir kafa sahibi diyeme-
yeceğim.

— Azizim, ben macera aramadım. Macera geldi beni bul-
du. Her işittiğine inanan safdillerden de değilim. Bu cin, peri
masalının guguğunu²²¹ meydana çıkarmaya azmettim. Bu
tetkik ve faaliyetim esnasında talihim beni Şahika Hanım
gibi müstesna bir hüsne zevç yaparsa ne devlet...

7

Gece Cinli Köşkü Tavaf

Büyüye inanınız. Fakat üfürükçü hocaların kargacık burgacık,
türlü muskalar, tılsımlarla pahalı ucuz müşterisine göre yaptıkları

²¹⁸ fevkalbeşer: insanüstü

²¹⁹ banal: bayağı, sıradan

²²⁰ muvazeneli: dengeli

²²¹ guguk: içyüz, asıl

büyülere değil... İnsan kendi kendini büyülüyor. Buna şimdi auto-suggestion yani telkin-i bizatihi diyorlar. İşte sevda bu kabîldendir.

Herhangi bir simanın meclubu²²² olduğunuz vakit artık kendinizi alamazsınız. Sağa kıvranırsınız olmaz, sola dönersiniz olmaz. Bu aşktan silkinip kaçmak mümkün değil. Ortada mevcut ağır mânilere mebni²²³ sevgilinizin kucağına atılmak da çok tehlikeli... Kimseye sezdirmemeye uğraşarak hazin hazin, için için yanarsınız. Eirirsiniz. İnsanın ağzından bazen tek mil vücudunu tutuşturacak alevli nefesler çıktığını görerek masalına inanmadığınız zavallı âşık Kerem'in felaketini tasdik edersiniz...

İşte şimdi ben bu hâlde gibiyim. Seviyorum. Kimi? Tasrihe hacet yok. Şahika Hanım'ı... Yüzünü görmeden tutulmak... İşte asıl felaket orada... Sevdanın şiddeti bu gözü bağlı, hülyalı taaşşuktan ileri geliyor. Görmüş olsaydım yüzünün çizgilerinden belki birkaçı hoşuma gitmeyebilirdi. Dimağım kendi kendine işledi. Kafamda fevkalbeşer bir huri tebellür etti²²⁴. Muhayyilem aşkın tersim ettiği bir şekil doğurdu. İşte şimdi kendi yarattığım bu saneme tapınıyorum. Bu hayalî kopya aslına muvafık mı, değil mi? O sonra anlaşılacak...

Akşamüzeri cinli köşkün önünde rast geldiğim ihtiyar köylü bana “Bu kızın türküsünü duyan, yüzünü gören, hemen ona can u dilden âşık olur.” dedi. Böyle şeyler eski zamanın peri masallarında duyulurdu. Efsaneler karşımda hakikat oluyor. İnanmadığıma uğradım. Yüzünü görmedim ama sesini işittim. Belki büyü beni kulaklarımdan tuttu. Saf köylüye hak veriyorum...

Herkes şekil ve endamını zihninde taşıdığı sevgilisinin mütehassiridir²²⁵. Ben henüz göremediğim maşukamın divanesi oldum. Onun iştihayıyla yanıyorum. Görsem ne olacağım? Şimdi ruhum bütün fevranıyla onu görebilmek hedefine döndü. Lakin ne vakit? Nasıl? Nerede?

²²² meclup: tutkun, meftun

²²³ mebni: binaen

²²⁴ tebellür et-: billurlaşmak; belirlemek

²²⁵ mütehassir: özleyen

Cinli köşk, eflake ser çekmiş ağaçların yeşilliklerine gömülü periler hisarı; içindeki ferişte²²⁶, eskiden Çin imparatoriçelerine denildiği gibi güneşin kızı... Bazen yaldızlı saltanat arabalarında so-kağa çıkmak ihtiyacında bulunsa bile yüzü mücevherli yelpazelerle örtülür. Çünkü fevkalbeşer hulkiyetindedir. Kendine bakan gözleri yakar...

Hemen hemen bunun da ona andırır cihetleri var. Şahika'ya "Pencereye, bahçeye çık seni göreyim." denemez. Ondan mülakat talep olunamaz. Bu Tur-ı Sina'nın binbir kelamına ben nasıl nail olacağım?

Şahika hiç mi dışarı çıkmaz? Nasıl yaşar? Âdetleri, merakları, eğlenceleri nedir? Bu esrarı istizah için her kime müracaat ettimse sadra şifa verecek bir cevap alamadım. Kadri'den bir şey sormaya korkuyorum. Çünkü o daima beni bu sevdadan vazgeçirmeye uğraşıyor.

Nihayet çarpılmayı, çıldırmayı göze aldırarak bu periler sarayının etrafında dolaşıp kendi kendime tahkikata uğraşmaktan başka, meseleye bir hal çaresini bulamadım.

Gündüz bahçede rençper gibi çalışan köşk halkı, bir gece saat ona gelmeden hep uyumuşlardı. Uyanık bir ben varım, bir de göklerin layetenahisinden²²⁷ nurlu yüzüyle bana bakan on dört gecelik değirmi ay...

Arzın bu sadık feza arkadaşı, güneşten aldığı altın ziyayı gümüşe tahvil ederek tepemizden aşağı saçıyor. Zannedersiniz ki bütün kırlara, dağlara, bayırlara sîmîn bir galvano²²⁸ vurulmuş, toprağa berrak nur yağarak teressüp etmiş²²⁹... Aydınlık, berrak, lekesiz bir gece... Bu durgun mehtabın altında kâinat uyuyor. Ağaçlar bu sükûnet içinde sanki derin birer tefekkür tavrı almışlar... Dünya o, gündüzün bildiğimiz zemin değil, başka hazin, müphem bir âleme benziyor. Sanıyorsunuz ki şu gümüşlü yokuştan çıksanız cennetin birinci katına varacaksınız. Şu patikanın kavisini dolaşsanız bir es-

²²⁶ ferişte: melek

²²⁷ layetenahi: sonsuz

²²⁸ galvano: elektroliz yoluyla yapılmış resim klişesi

²²⁹ teressüp et-: tortulanmak

rar âlemine karışacaksınız. Öyle geliyor ki biraz ötedeki korucuğun içinde fısıldaşan, seven periler var...

Odamin penceresi önündeyim. Dirseğim sövede, çenem avcunun içinde... Gözlerim uzaklarda, Yakacık, Çalkantı sırtlarını dalgın, serseri dolaşıyor.

Tabiatın hülyalara bürünmüş olduğu şu anda acaba cinli köşk ne âlemde? Sekenesi ne esrar yaşıyorlar? Etrafa ne efsunlar saçıyorlar? Bu suallerime yine kendim şöyle cevaplar verdim:

— Mademki cine, şeytana, periye, meleğe iman yok; git ne olduğunu gör. Çarpılmaktan mı korkuyorsun? Zaten yarı çarpılmış demeksin. Ya bütün bütün çarpılırsın yahut bazı esrara erersin. Bu gayr-i merilere rast gelmek, onlarla mülakat yapmak... Bu ne büyük muvaffakiyet... Onların da şerirleri, munisleri varmış. Her zaman fenalık etmezler ya? Bazen de iyilikleri dokunması muhtemel değil mi?

Kıskandırmamak için güneşe yüzünü göstermeyen Şahika Hanım belki aydan çekinmez. Belki bu mehtap onun bahçede seyrana çıkmasına müsait bir gecedir.

Gidip cinli köşkü tavaf etmek arzusu zihnimden birdenbire bir volkan gibi fıskırdı. Artık beşerî mantık, mülâhaza, muhakeme ve korkuların hepsi beni terk etti. Gitmeye karar verdim. Alelacele hafifçe giyindim. Tahtaları gıcırdatmadan yavaş yavaş merdivenden indim. Köşede Kadri'nin bekçi sopası kadar iri bir bastonu duruyor. Bilmem nasıl bir sevkıtabii²³⁰ ile elim, bu matrağa²³¹ uzandı. Onu aldım. Üzerimde başka silah yok. Hem cine, şeytana karşı silah ne para eder? Hırsıza, hayduda tesadüf etmeye de hiç ihtimal vermiyorum. Çünkü o saatte ıssız dağ başında av yakalamak için hangi şaşkın sarık²³² dolaşır? Zaten cinli köşkün o civarda en cesur haydutları alargada tutacak müthiş bir şöreti yok mu?

Çarpık sürmesini çekerek kapıyı açtım. Dışarı çıktım. Yola düzöldüm. Şüphesiz ki bu, benim için büyük macera gecesi idi. Cinli köşkün etrafında kazara beni görenler olursa ya cinnetime veya pe-

²³⁰ sevkıtabii: içgüdü

²³¹ matrak: kalın sopa

²³² sarık: hırsız

rilerle karışık olduğuma hükmedecekler ve belki korkarak benden de kaçacaklardı.

Elimde sopa, dilimde *Les Moutons* marşı, mehtabın yerlere serdiği gümüşlü tülleri çiğneyerek gidiyorum. Ağustos böcekleri, uyuyan tabiata çırıl çırıl ninnilerini söylüyorlar... Başka ses duyulmuyor. Etrafta in yok, cin yok. Belki hepsi köşke toplanmışlardır. Şahika'nın musikisini dinliyorlar. Belki de vücut vücuda charleston²³³ oynuyorlar. Müsamereye beni kabul ederlerse hiç çekinmeden aralarına karışacağım. "Çarşambadır çarşamba" curcunasına "hayır, perşembedir" diyecek kadar budala değilim. Belki hoşlarına gider de bir lütuflarına uğrarım...

Köşkün önüne geldim. Binayı karaltıları arasında saklayan ağaçlarda darü'l-esrara benzer bir korkunçluk var. Nurlu tebessümüyle her tarafı aydınlatan mehtap bile sanki oraya girmekten ürüyor. Bağ, bahçe geniş; etraf uzun uzun duvarlarla muhat. Birkaç cihette müteaddit²³⁴ kapılar var. Hepsi kapalı. Bu bitmez tükenmez duvarların etrafında dolaşmaya başladım. Başka ne yapabilirim? Henüz şüpheli bir şeye tesadüf etmedim. Dört yanım yoğurt dökülmüş gibi mehtap, oralarda bir gölge kımıldasa göreceğim. Lakin ne ses var ne bir hareket... Beni pusuya düşürmek için acaba ecinniler oyun mu ediyorlar?

Bu kadar sulh ve sükûnet içinde uyuyan bir köşke cinli namını niçin vermişler? Gündüzler bizim, geceler iyi saatte olsunların... Onların tamam curcuna zamanı değil mi? Bahusus benim gibi didarlarına müştak bir mütecessis gelmiş de yuvalarının etrafında dolaşıyor. Gözüksünler, benimle konuşsunlar, vücutlarına iman edeyim. Şan ve şöhretlerini âleme bildirmek için gazetelerle namlarına reklamlar yapayım... Neredeler? Of meydana ne peri var ne insan... Buraya geldiğim gibi hiçbir şey anlamadan kalbimde yine o büyük merakla mı döneceğim?

Onları kızdırmak, kışkırtmak için ne yapılır bilmiyorum? Bilsem her şeyi göze alırdığım... Döne dolaşa yoruludum. Mahut²³⁵

²³³ Charleston: 20. yüzyıl başlarında Amerika'da ortaya çıkan hareketli bir dans türü

²³⁴ müteaddit: birçok

²³⁵ mahut: bilinen

zeytin ağacının kökü üzerindeki iskemleme oturdum. Cinlerin beni adam yerine koymadıklarına münfail²³⁶, öyle dalgın düşünüyorum... Birdenbire hicranlı bir gönülden kopan bir enin gibi köşkten nağmeler boşandı. Piyano, keman, kadın sesi... Aman Allah'ım, muhtelif membalardan çıkan bu üç sedanın birbiriyle kaynaşmasında ne tatlı, ne bayıltıcı bir ahenk vardı...

Notanın ilk satırında kulaklarım havayı tanıdı, Chopin'in *Geceler*'i çalınıyordu. Varşova kurbunda doğup, Paris'te müteverrimen²³⁷ sınaata gözlerini yuman bu musiki dâhisinin çok müteali, çok hassas dimağında yaratılan müessir nağmeler, ufulünden²³⁸ üç rub²³⁹ asır sonra, Şark'ta bir Türk evinin pencerelerinden mehtaba hazin eninler saçıyordu. Her şey ölüyor, deha ölmüyor. Dehaet²⁴⁰ işte bu ölmemezlikte... Bilmem ki dâhilerin ebediyetle bu akrabalıkları nedendir?

Piyano, hıçkırıklar dalgalandırıyor, keman inim inim ağlıyor. O anda orada mehtap olmasına rağmen kadın sesi, gecenin zulmetleri içinde bayılıp bayılıp ayılarak titrek figanlarla fezanın yıldızlarına doğru süzölmeye, göklerden teselli aramak için arzdan kurtulmaya uğraşıyor gibiydi.

Bu konserin müessirleri peri mi, insan mı? Ne olurlarsa olunsunlar... Beni en hassas damarlarımdan vuruyorlar. Efsunluyor, bitiriyorlar... Zannetmem ki o piyano perdelerini okşayan elin, o kemanın yayını çeken sinirlerin, o sesin yükseldiği hançerenin sahiplerinde insanı çarpıp sakat edecek, öldürecek şerir birer ecinnili tıyneti bulunsun... Chopin'in yüksek sanatını ağlatan, böyle bir gecede onun refik ruhunu şad eden bu konserde hâkim, ben çok nazik, çok rahim, hassas insan yüreği görüyorum. Hayır, böyle artistlerin bedenleri, habis şeytan ruhlarına mahfaza olamaz.

Ahengin membasına yaklaşmak istedim. Beni çarparsa da böyle periler çarpsın. Ruhum bu zülalin kaynağından avuç avuç teessür içerek yıkanıp tazelenmek arzusuna düştü. Duvarın, konsere en yakın noktasını bulmak için yine köşkün etrafını devre başladım.

²³⁶ münfail: güvenmiş, içerlemiş

²³⁷ müteverrimen: verem olarak

²³⁸ uful: kaybolmak

²³⁹ rub: çeyrek

²⁴⁰ dehaet: dâhilik

İçeriden dalgalanan ahengin, kulağa en ziyade kuvvetle çarptığı mahalli buldum. Tamam o noktada ve hemen duvara bitişik iri gövdeli, yüksek bir zeytin ağacı var. Ona tırmanırsam hem konseri yakından dinleyeceğim ve hem de ihtimal ki duvarın hariçten gizlediği esrarın bir kısmına da vâkıf olabileceğim.

Sopamı yere bıraktım. Ağacı kucakladım. İki üç kulaçta üst dallara fırladım. Orta yerde geniş bir çatal var. Ata biner gibi bacaklarımı iki tarafa sallandırarak oraya oturdum. Köşkün şimalindeyim. Ay cenuba mütecevvih²⁴¹, bütün nurlarını deniz cihetine yağıdırıyor. Bulunduğum taraf çok loşlaştı. Hele duvarın dibi hemen seçilmez bir kesafet aldı. Fakat nağmelerin dışarı süzüldüğü pencerenin tamam karşısındayım. Kulaklarımı okşayan mukisinin sihriyle sarhoş oluyorum. Dalların arasından elenen mehtabın yere serdiği abraş²⁴² ışıkla bahçenin ufak bir kısmını seçebiliyorum. Fakat her taraf hâl-i tabiide... Kımıldayan bir şey yok. Ben, cinler meskeninde bulunduğumu tamamiyle unutmuş gibiyim. Üzerinde tünediğim ağacın dibinde birdenbire hafif bir hışırtı oldu. Aşağı baktım. Altımda simsiyah bir vücut oynuyor. Hımm... Varan bir... Kendi kendime “İşte nihayet teşrif ettiler...” dedim. Her ne garibeye uğrasam yüreğimin asla tezelzül²⁴³ bilmeyen büyük itikatsızlığına rağmen ne yalan söyleyeyim, içim hop etti... Korkuyor muyum? Galiba... Çünkü bir meçhul karşısındayım. Bu kara ve müteharrik²⁴⁴ kitlenin o kadar geniş kırları bırakıp da bulunduğum ağacın altına sessizce sokulması benimle bir alışverişi olduğunu gösteriyor. Buna da dostane bir yaklaşma diyemeyeceğim...

Üzerimde kendimi müdafaa edecek bir silah yok. Böyle musallatların “Allah’ım, püf ya mübarek...” demekle defolacaklarını aklım hiç kabul etmez. Her ne de olsa evveleminde düşmanımın nevini tayin lazım... Cinler; hayvan, insan her nev şekle girebilirlermiş. O ana kadar hiç inanmadığım bu hurafelerden şimdi mana çıkarmaya uğraşıyorum. Eğer bu altımdaki mahluk, hayvan postuna girmiş bir cin ise şimdi ağaca atlayacak. Onunla göz göze geleceğiz. Korkunç suratını yakından göreceğim. Fakat tuhaf şey, ağaca

²⁴¹ mütecevvih: yönelmiş

²⁴² abraş: alacalı; eğri

²⁴³ tezelzül: sarsılma

²⁴⁴ müteharrik: hareketli

saldırıyor. Bekliyor. Bu, niyeti belirsiz zairin²⁴⁵ şeklini seçebilmek için ağaçtan biraz eğildim. Karanlık gecedен siyah ve galiba dört ayaklı, sıpa kadar yüksek bir meret... Belki alelade bir canavar. Fakat o cüssede o renkte, oralarda ne nev canavar olabilir? Belki ayı, belki sırtlan... Her neyse lakin orada benim ağaçtan inmemi boşuna beklemiyor.

Mademki ağaca hücum etmiyor, sabaha kadar tüneğimden aşağı inmem. Gündüz olunca cin, canavar her ne ise o da elbette altımdan defolur.

Ben böyle kendi kendime teselli aramakla meşgulken bir de ne göreyim? Bu gece umacısı eğildi, yerdeki sopamı ağzına aldı gitti. Besbelli maksadı beni bütün bütün müdafaasız bırakmak. Bu âdeta ayının, sırtlanın yahut herhangi bir hayvanın düşünemeyeceği bir kurnazlık. Bu, insani bir ihtiyat...

“Ohh, defoldu...” dedim. Biraz geniş nefes aldım. Tekrar gelecek mi? Aşağıya atlayıp hemen kaçayım. Fakat sopam yok... Hücum ederse kendimi ne ile müdafaaya kalkacağım? Bu cinsi belsizlerin birkaçı birden üzerime saldırırlarsa! Çok geçmedi. Bu ferah nefesimi bir tıkanıklık takip etti. Çünkü dört ayaklı umacı duvar dibinin karaltısı içinden katran akar gibi koşa koşa geldi. Yine ağacın altına oturdu...

Sopayı gittiği yere bırakmış. Dört ayaklı ama insan akıllı bir mahluk... Sinirlendim. Duvarın üzerinde seçtiğim ufak bir taşı uzandım aldım. Ne olursa olsun, dedim. Tepesi budur diye yukarıdan bıraktım. Vay efendim! Aşağıdan gök gürler gibi bir havlamadır koptu. Beni göz hapsine alan bu karakoncolosun cinsi anlaşıldı. Köpek ama siyah manda yavrusuna benziyor. Yerli mahsulü değil. Hediyeelik, numunelik bir şey... Sanki zannedersiniz ki sekiz on köpeğin kalın seslerini kara cümle²⁴⁶ yaparak bunun boğazına tıkmışlar; onun tek ağzında bir sürü azgın kelbin kuvveti var... Nevi köpek ama kaplanlarla dalaşacak bir çapta. İlk tecavüzün tarafımdan sudurunu²⁴⁷ artık bir türlü hazmedemiyor... Kuduruyor. Köpürtüyor. Ağaca atılmaya başladı. Arka ayaklarının üzerine kalktığı zaman

²⁴⁵ zair: ziyaretçi

²⁴⁶ kara cümle: (aritmetikte) dört işlem

²⁴⁷ sudur: ortaya çıkma

boyu iki metreden ziyade uzuyor. Bütün hiddet ve şiddetle hopladıkça üçü de geçiyor. Hemen hemen ayaklarımdan kavrayacak kadar bana yaklaşıyor. Ben, köpek dışından kurtulmak için ağaca kaçan zavallı bir kedi vaziyetinde kaldım. Zeytinin daha üst dallarına tırmanıyorum. Kuduzun avaveleri²⁴⁸ gecenin sükûtunu yırtarak etrafta akisler yapıyor. Dağlardan köpek sürüleri buna cevap veriyorlar zannolunuyor... Köşkte konser sustu. Harap panjurlardan biri açıldı. Nazik, körpe bir kadın sesi:

— Hurşit... Fettah neredesiniz?

Çok sürmedi. Bu çağırışa kaba, kart erkek sesleri karşılık verdi:

— Buradayız efendim...

— Panter neye kuduruyor böyle? Ne oldu ona?

— Köşkün yakınında yabancılar olmalı. Biri buraya yaklaşıncı o hayvan böyle kudurur.

— Bu saatte cinli köşke yaklaşmaya cesaret eden bulunur mu? Koşunuz bakınız kime havlıyor?

Yüreğim bana diyordu ki:

— İşte bu ruhnevaz ses Şahika'nındır. O söylüyor...

Bu latif ses kulaklarımı okşarken bir taraftan da beynim karışıyor. Çünkü uşaklar köpeğin kime havladığını anlamak için gelecekler. Beni ağaçta görecekler, tabii oraya neye çıktığımı, kim olduğumu soracaklardı.

Aşağıya insem köpek ısırarak, yukarıda kalsam hizmetkârlara yakalanacağım. Bu iki tehlikeden kurtulmam için havaya uçamam ya... Bu imkânsızlığın içinde ne yapacağımı tayine vakit kalmadan herifler ağacın altına geldiler. Köpeğin sıçrayıp sıçrayıp zeytinin üst dallarına doğru havlamasından bi'l-istinbat başlarını yukarı kaldırıncı beni tünekte hemen gördüler.

Herifin biri kubat, kaba sesiyle:

— Ha mori, gecenin bu vaktinde ne arasın bizim ağaç üzerinde? Cin misin? Hırsız mısın? Namussuz musun?

Ve sonra köşke seslenerek:

²⁴⁸ avave: havlama

— Hanımefendi, burada var bir adam. Bir edepsiz... Pataklayalım mı?

Vay Allah'ın belası... Menhus²⁴⁹ herif benim, edepsiz olduğumu bir bakışta nasıl kestirdi? Beni hanıma öyle bir suitavsifle anlatıyor ki duvar aşan, kapı, pencere karıştıran bir gece serserisi zannolunacağım... Fakat içeriden şu cevap geldi:

— Sakın ha, pataklamayınız. Sorunuz, kimmiş? Ne istiyor? Gece vakti burada işi ne?

Dilinden Arnavut olduğu anlaşılan herif, pencereden aldığı emre tebaan:

— Söyle mori kim oluyorsun sen? Ne yapmak için geldi gece burda?

Mademki penceredeki hanıma sesimi işittirecek bir mevkideyim. Bu nakabil-i hitab herife laf anlatmaya uğraşmakta ne mana var? Hemen sesimi panjura tevcihle²⁵⁰ perili köşkün pek nazık hanımına:

— Efendim, lütfediniz. Hizmetkârlarınızdan evvel doğrudan doğruya bendenizi dinleyiniz...

Benim sesimin çıktığını işitir işitmez, yine birdenbire köpeğin avavesi oraları doldurdu. Fakat pencereden hayvana şu tekdir geldi:

— Panter sus. Haydi içeri...

Panter, derhâl kara ağzını kapadı. Çekildi. Köpekten sonra hitap bana döndü. Fakat öyle tekdiramız değil. Mülâyim:

— Söyleyiniz, dinliyorum...

— Gece yarısından sonra, böyle bir ağaç üzerinden hüviyeti mi ilana kalkışmayı çok garip buluyorum ama affedersiniz, buna mecburiyet hasıl oldu. Ağa bendenizin suitavsifinden çok uzak bir şahsiyet olduğumu evvelce arz etmek ıstırabındayım...

— Siz de affedersiniz beyefendi, ilk sözlerinizden cemiyetin hangi tabakasına mensup olduğunuz anlaşıldı.

— Bu civar ahalisinden değilim. Şurada bir dost evinde, birkaç günlük misafirim.

²⁴⁹ menhus: uğursuz

²⁵⁰ tevcih: yöneltme

— Bu sözünüz de bir hakikat... Çünkü civar karyelerinden olaydınız, gece vakti bu cinli harabenin duvarlarına sürtünmeye cesaret edemezsiniz.

— Yüksek terbiyenizden doğan bu samimiyetinize karşı yalan söylemeyi cinayet sayarım. Bu tarafların halkından olmamakla beraber köşkünüzün dehşetli sıytından²⁵¹ gafil bulunmuyorum. Ona dair çok şeyler işitmiştim. Gece buralarda dolaşmam işte bu merak saikasıyladır. Çünkü böyle hurafelere katiyen itimat etmem. Pervasızlığım işte bu itimatsızlığımdan ileri geliyor.

Panjurun aralığından hafif bir gülme fıkırtısından sonra şu sual işitildi:

— Aradığınız cinlerden, perilerden, ruhlardan bari birkaçına tesadüf edebildiniz mi?

— Evet, hanımefendi...

— Ay bana da merak verdiniz, nasıl kuzum?

— Bu akşam lahuti konserinizle Chopin'in ulvi ruhunu davet etmiştiniz. Dâhinin maneviyeti, mehtabın ağaçlardan yerlere düşürdüğü gölgelerin arasında geziniyordu. Sizden kendi *Nocturnes*'lerini dinlerken onun ağladığını gördüm.

— Beyefendi çok hassassınız. Şair misiniz? Edip misiniz? Ressam mısınız? Musikişinas mı?

— Maalesef bu sanat payelerinden hiçbirine yükselmiş değilim. Sadece naçiz bir amatörüm...

— Rica ederim efendim, isminiz?

— Şevki Nurullah...

— Teşekkür ederim...

— Lütfediniz efendim, kiminle müşerref oluyorum?

— Şahika Hayrullah...

— Şükran ve bahtiyarlığıma payan tasavvur edemiyorum efendim.

²⁵¹ sıyt: şöhret, nam

8

Şahika Hanım'la İzdivacım

İşim inanılmayacak bir sürat ve suhuletle²⁵² yürüdü. Şu saatte güzel Şahika'nın talihli zevciyim. Çarpılmadan, çıldırmadan, tutuşup küllerim havaya savrulmadan ona malik oldum. Herkesin şiddetli tahzirlerine, görünür görünmez tehditlerine rağmen cinli köşkün perisine bir müddet âşıkane mülazemette²⁵³ bulundum. İzdivacıma talip olduğum günü Şahika, hayretler içinde çırpınarak:

— Ah ne cesaret... Herkesin, kapısının önünden geçmeye korktuğu, mecnun bir kadının torunu, cinli köşkün uğursuz perisini almaya kalkışmak...

— Ah meleğim, sen hüsnen bir peri fakat hilkaten benim gibi bir insansın. Yurdunuzun şeameti hakkında yıllardan beri ağızlarda dolaşan âlemin safderunane dedikodularını bu izdivaçla tekzip edeceğim²⁵⁴. Benimle bahtiyar olacaksın. Seninle bahtiyar olacağım.

— İştirasına, isticarına²⁵⁵ kimsenin cesaret edemediği bu meşum yurdun ben zavallı, cinler zapt etmiş kızı, izdivacı aklıma getirmekten çok uzak ve büsbütün ümitsiz bulunuyordum. Beyefendi iyi düşününüz... Sonra kazara bir uğursuzluğa uğrarsanız, bunu benden bilmeyesiniz. Ben kimseye zerrece fenalık etmek istemem. Lakin kendimde, gayriiradi bir uğursuzluk tesiri varsa bunda benim ne günahım olabilir? Pederim, validem öldüler. Ağabeyim şehit oldu. Büyükannem tecennün etti. Her biri için dereler gibi gözyaşları döktüm. Bu fâni dünyada bir aile içine giren ölüm felaketlerini niçin sağ kalanların şeametlerinden bilmeli?

— Üzülme güzelim. Ben bu hakikatleri senin güzel ağzından dinlemezden çok zaman evvel kendi kendime uzun uzadıya münakaşa etmiştim. Daima tabiatın zıddına düşünen zavallı insanlar isterler ki dünyada her şey uğur olsun. Lakin uğursuzluk olmadan uğurun vücudunu tasavvur kabil midir? Bu âlemde saadetler, felaketler daima taarruzdadır. Birinin büsbütün imhasıyla diğerrinin mü-

²⁵² suhulet: kolaylık

²⁵³ mülazemet: meşguliyet

²⁵⁴ tekzip et-: yalanlamak, asılsızlığını meydana çıkarmak

²⁵⁵ isticar: kiralama

temadiyen ibkası²⁵⁶ mümkün değildir. Ölüm bir emr-i tabiidir. Her yaşta, her ferde vaki olabilir ve bütün yaşayanlar için kaçınılmaz bir akıbetir. Bazı ahvalde ölümü tevhit eden sebeplerin bir müddet için tehirleri, tadilleri mümkündür. Lakin bunu sırf uğurda, uğursuzlukta aramak hatadır. Ruhum... Eğer dünyada insanların mesudiyetlerine hadim, uğur denilen bir şey hakikaten varsa işte o, sensin. Sen uğurun kendisisin. Sana malik olan şuurlu bir zevç, uğuru senden hariçte aramaz. Çünkü hiçbir uğur, bir kocaya senin kadar saadet getirmez.

*

Çok mesudum ve bu mesudiyetimi biraz da cinli köşkün perilerine medyunum²⁵⁷. Onlar beni korkutamadılar... Bilakis Şahika ile izdivaca teşvike sebep oldular. Onların şeametleri etrafa dehşetle şayi olmayaydı²⁵⁸ bu güzel kızı benden evvel kapmaya koşanlar çok bulunurdu...

*

İtiraf ederim ki karım dünya güzeli değil... Lakin o kadar sevimli, cazibeli, terbiyeli ve samimi ki yüzüne bakarken onu gözlerimden sakınır, kıskanır hâller geçiriyorum. Kamelya gibi bir çiçek solgunluğuyla donukça bir sima üzerinde sık, kıvrırcık kirpiklerle tahrilli²⁵⁹, renklerini ve lamialarını tavsif edemeyeceğim insani cesamette büyümüş bir çift kumru gözü... İnitaf ettiği²⁶⁰ yerleri efsunlayan süzgünlüklerinde pertevsuz²⁶¹ gibi bir hararet hissolunuyor. Yüz çizgilerinin heyet-i umumiyesindeki ahenkte, bilmem nasıl, bakanı teshir eden bir büyü var. Bence tahlili müşkül bu güzelliği temaşaya doyamıyorum. Merhum pederinin büyük himmet ve gayretiyle mürebbiyelerden öğrendiği Fransızca'yı, İngilizceyi ana dili gibi biliyor. Musikide emsalsiz bir üstat diyemem. Fakat piyanodaki mahareti, sesinin letafeti şehrimizde kendini, bir nadire-i hilkat payesine yükseltebilir. Beni bahtiyar edecek bütün güzellikleri,

²⁵⁶ ibka: devamlı

²⁵⁷ medyun: borçlu

²⁵⁸ şayi olmak: duyulmak, yayılmak

²⁵⁹ tahrilli: çizgili

²⁶⁰ initaf et-: çevrilmek

²⁶¹ pertevsuz: yakan ışıık

hasletleri, faziletleri cami... Tabiatın kendine ibzal ettiği²⁶² bütün bu istidatlar, uğursuz köşkün derin ve cinli tenhahlığı içinde müm-bit²⁶³, sakit, tılsımlı bir toprağa düşmüş tohumlar gibi neşv ü nema bulmuş²⁶⁴ ...

Ben, bu Şahika ile dünyada kendimi yalnız lafzen mevcut sandığım mefkûre cennetine yükselmiş buldum. Bir de kaynım var: Nüzhet... Vechen hemşiresine andırır ve o yalnızlık içinde ahla-ken tamamıyla onun terbiyesini almış fakat cismen gürbüz, on altı yaşında, çok zeki bir çocuk. Bize hemdemlik, yoldaşlık eder. Biz o koca berhane²⁶⁵ içinde şuurlarına malik üç kişiyiz. Küçücük bir cemiyet hâlinde yaşıyoruz...

Mecnun büyükvalideden sonra iki ihtiyar dadı var: Felekser ile Safinur. Evi çekip çeviren, yemek pişiren bunlar. Bu hizmetleri uzun bir itiyat sevkiyle yapıyorlar. Yoksa akılca çok bayatlamışlar. Peri, ecinli fikrine, korkusuna büsbütün ram olmuş iki bunak... İyi saatte olsunların şerlerinden ancak abdestsiz yere basmamak, onların suyunca gitmek, şerbet falan gibi aيداتlarını vermekle kurtulabildikleri itikadındadırlar.

Dışarıda bir Arnavut bağcı ile bir uşak var: Fettah ile Hurşit. İkisi de ellisini geçkin. Kendilerine ağır iş buyuran, pek keyiflerine karışan olmadığı için peri tehlikesine katlanarak bu kapıda oturuyorlar.

Hurşit, yıllardan beri hiçbir zararlarına uğramadığı mahutlarla hoş geçinmek taraftarı. Arnavut'un, hiddetine mağlubiyetle bazen onlara karşı isyankârlıklara kalkıştığı anlar var. Çünkü köşkte ne kadar aksilikler, fena tesadüfler, muvaffakiyetsizlikler, küçük felaketler olsa hep onlardan biliniyor.

Bu köşkte yaşayan canlıların kayıtlarını tamamlamak için Panter'den de bahsetmeliyim. Gayet zeki ve insan gibi şakacı bir köpek... İri, yarı bir saint bernard²⁶⁶, aile nezdindeki şeceresine bakılırsa asil bir hayvan. Ağaca çıktığım o mehtaplı gecede aşağıdan

²⁶² ibzal et-: bol kullanmak, bol bol vermek

²⁶³ mümbit: bereketli, verimli

²⁶⁴ neşvünema bul-: büyümek ve gelişmek

²⁶⁵ berhane: harap, kullanışsız bina

²⁶⁶ saint bernard: İsviçre kökenli, büyük yapılı bir köpek ırkı

bastonumu kapıp götürdükten sonra bana havlayarak Şahika ile mülakata ilk mesut vesileyi tehiyye etmiş²⁶⁷ olduğu için onu âdeti mukaddes bir hayvan sayarım. Köşkün bekçiliği vazifesini müteyakkız²⁶⁸ bir insandan daha çok basiret ve gayretle ifa eder. Cinler ile de arası pek iyiye benzer. Çünkü ötekilerin ona hiç dokundukları yoktur. Arnavut bağcı, Panter'in bazen perilerin suitelkinatına uğradığını iddia etmektedir.

Bir kere Arnavut'un birbirine bağlı bir çift yeni kundurası kaybolur. Köşte yabancı yok. İçeriye bir hırsızın girmesine ihtimal verilemez. Kim aldı döşeğin altından bu ayakkabılarını? Bu mesele, evin içinde bir müddet meraklı bir muamma gibi çalkanır... Niha-yet Safinur Kalfa, bağcıya:

— Ben Panter'in ağzında senin kunduralara benzer bir şeyler gördüm. Bahçede incir ağacının köşesinde onlarla oynuyordu.

Fettah, derhâl köpeğe çatar:

— Söyle bre cenabet hayvan, ne yaptın benim kunduralar?

Panter, bu sual karşısında kuyruk sallayarak herife bir iki yaltaklanır...

Fettah — Söylemezsen vallahi gebertiririm sana... Göster. Nerede götürdün?

Panter, Arnavut'un gazup²⁶⁹ gözleri önünde kararı firara verir. Kaçar. O önden, bağcı arkadan oraları dört dolaşır... O geniş yeri bir iki devirden sonra ihtiyar Fettah'ın soluğu kesilir. Köpekten evvel dili dışarıya çıkar. Bu yorgunluğuyla beraber herifin hiddeti artar. İş sopaya, taşa netice verir. Derhâl bu mücadeleye müdahale edilerek, Panter'in kıymeti bir insan diyetinden yüksek olduğu key-fiyeti kendisine anlatılır.

Bu hırlaşma esnasında bağcı şiddetini artırınca hayvan da ona dişlerini göstermekten geri durmaz.

Fettah — Senin dişlerin varsa, benim de silahı var. Mori öleceyim. Vallahi öldüreceyim.

²⁶⁷ tehiyye et-: hazırlama

²⁶⁸ müteyakkız: uyanık

²⁶⁹ gazup: öfkeli, kızgın

O günden sonra bu insanla hayvan arasında husumet başlar. Bir gün bağcı, uşaktan sorar:

— Ha mori Hurşit... Diyorlar ki bu domuz hayvan çok akıllı... Kundura satmasını bilir mi o? Allah'ı seversen söyle bre kardaş...

Hurşit, başını kaşıyıp gözlerini süzerek derin bir tefekkür tavrıyla:

— Onun cinsi Evropa'dan gelmedir. Bu hayvan Frenkler gibi akıllıdır. Lagaybini Allah bilir ama o, her işi görür...

— Söyle bana şimdi, nerde sattı bu?

Köpeğin bu kundura ticareti hakkında iki emektar arasında hayli sözler edilir. Nihayet bu münakaşaya Safinur Kalfa da girişerek:

— Panter, kunduraları satmadı. Perilere götürdü. O, çoktan beridir onların hizmetçisidir. Ben biliyorum.

Fettah — Ve la kuvvete ve la havle... Ne yapacak peri benim kundura?

Safinur — A ne yapacak olur mu? İyi saatte olsunlar, onların keyiflerine karışılır mı hiç?

Fettah — Söyle onlara yalvarıyorum. Benim kundura geri versinler...

Safinur — Öyle kuru kuruya söylemek olmaz. Onlara yalvarmalı. Şerbet vermeli. Dua etmeli...

Fettah — Nasıl dua yapacağeyim? Şerbet kime içireceyim? Bilmiyorum.

Safinur — Sevabıma duayı ben edeyim de kunduraları versinler...

Fettah — Ellerinden operim Kalfa Hanım...

Safinur, bu işteki mümaresesiyle²⁷⁰ kırmızı şerbeti ezer. İncir ağacının dibine döker. Duayı eder.

Şimdi Arnavut biraz şüpheli bir itikatla kunduraların zuhuruna gözlerini diker. Bunlar havadan mı düşecek? Mantar gibi yerden mi bitecek? Belki getirip bırakmışlardır ümidiyle döşeğinin altını, arasını yoklar. Bir şey bulamaz. Köpeğe, çaldırdıkları şeyi yine onun

²⁷⁰ mümarese: yatkınlık, ustalık, maharet

vasıtasıyla mı yollayacaklar? Hayvanın önünü, ardını kollamaktan fariğ²⁷¹ kalmaz.

Daima boşa çıkan uzun intizarlardan sonra nihayet bir gün sebze ve otları sulamak için Fettah, yosunlu havuzdan su alırken kunduraların birbirine bağlı çifti birden kovanın içinde zuhur eder. Fakat kararmış, şişmiş, yayılmış, çarpılmış, çarığa dönmüş berbat bir hâlde... Arnavut şimdi bu ziyanlı iadeye sevin sin mi, yerin sin mi? Uğraşır uğraşır ayaklarını kunduraların içine sokamaz. En nihayet duanın tesiri, şerbetin kerameti zuhur etti ama artık içlerine bir türlü ayak sığmayan bu küçük kırbaları ne yapmalı!

Köşkte zuhuru iddia olunan peri vakalarından işte size bir numune... Ötekiler de hemen bu şekilde komedyalardan başka bir şey değil...

9

Perileri Gördüklerini İddia Edenler Onların Eşkâlini Haber Vermiyorlar

Perilerin telkiniyle Arnavut'un yeni kunduralarını köpeğin havuza atması komedyasına yalnız gülmekle iktifa etmeyeceğim²⁷². Tetkikatımı ilerleteceğim. Bu bedbaht köşkü, yıllardan beri altında çürüyüp gittiği suişöhretten kurtarmaya çalışacağım... Cin, peri vakalarına katıyen itimadım olmadığını itirafıyla beraber bu nevden sekiz on esassız hadise arasına suret-i vukularına akıl ermeyen bazı garip şeylerin de karıştığını pek inkâr edemiyorum. Böyle vakalara tesadüf ettikçe yılmayacağım. Avami bir hayretle silah teslim etmeyeceğim. Anlaşılmaz gibi görünen şeylerin künhlerine²⁷³, asıllarına varıncaya kadar uğraşacağım. Bu hususta zevcem de bana kıymetli bir muavin olacak. Bu cinli köşkün içinde doğup büyümüş olduğu için olanlardan hemen pervası yok gibi... Öyle gölgesinden korkan, her işittiğine inanan, gözleriyle tetkik, elleriyle temas etmediği şeylere vücut veren, her garabet önünde şaşırان kadınlardan değil... Fakat, bilmem nasıl söyleyeyim. Bu cin, peri masallarıyla, vakalarıyla kulakları pek dolgun; zihninde onlarla gayriiradi garip bir

²⁷¹ fariğ: uzak

²⁷² iktifa et-: yetinmek

²⁷³ künh: öz

istinas²⁷⁴ var. Yevmî hayat maceralarımızda bazı tuhaf hâller vuku buldukça “İşte bu da peri işi olmalı...” der, güler geçer.

Derinden derine samimi itikadı nedir bilmiyorum. Bana karşı pek serbest fikirli görünüyor. Benim inkârlarıma o da tamamıyla iştirak ediyor. Fakat ara sıra boşluklara doğru garip bakışları, dalış-ları, derin durgunlukları var. Hakikatte belki bu hâlleri hiçbir mana çıkmayacak alelade kadın hassaslığından ibaret tutamaklardır.

Tuhaf şey. Ben perilerle dalaşarak onları köşkten defetmek kastıyla oraya damat geldiğim hâlde, henüz onların bana karşı bir isyanları görülmedi... Benim bu maksadımı anlayacak kadar ferasetleri mi yok? Yoksa kinlerinin dehşetle hincını çıkarmak için müs-nasip zamanı mı bekliyorlar?

Dev, zebani, ifrit, yedi başlı ejderha gibi hakikat âleminde mevcut ve meşhut olmayıp yalnız muhayyilelerimizin yarattığı bir-takım fevkalbeşer mahlukat ve canavarlar vardır ki bu mevhumat nesilden nesile geçerek zihinlerimizde birer anane şeklinde yaşar-lar. Öbür dünyanın cennetlerine, cehennemlerine kadar ilim ve irfan projektörleri etrafımızı aydınlatıyorlar. Fakat bu umacıları kafaları-mızdan söküp atamıyorlar. Fen, en kuvvetli silahlarıyla bu asılsız şeylere karşı açtığı muharebelerde, kati bir galebe temin edemiyor. Çünkü hasta akıllı insanlar, hakikatten ziyade efsanelere muhtaçtır-lar. Fennin ve zekânın zihinlerden silmeye uğraştığı bu muzır şeyle-ri idame için çabalayan hesapsız hoca, papaz, büyücü, ispiritizmacı orduları var. Amerika gibi en medeni memleketler bile bu zehirleyi-ci faaliyete karşı halkı aşılatabilmek için henüz müessir bir serum bulamadı. Yalnız ahirete müteallik değil, sırf dünyevi, hayati ve en nazik meselelerde papazların parmak oynattıklarını görüyoruz. Halkın kısım-ı azamı henüz onların bayrakları altında... Gazeteler-de akılalmaz, zamanın medeni zihniyetine yaraşmaz bin türlü dinî garibeler okuyarak, teessüflerle gülüp şaşıyoruz. Fransa’da bir kar-dinal²⁷⁵, medeni nikâhla evlenmiş bir generalin cenazesini pek müt-hiş saydığı bu günahından dolayı bilamerasim²⁷⁶ kiliseden dışarı at-tırarak mabedin kapılarını kilitleyip Roma’ya savuşmadı mı? Yine o memlekette bir meclis-i vükela reisi, papanın Fransa üzerindeki

²⁷⁴ istinas: alışıklık, yakınlık

²⁷⁵ kardinal: başpapazlardan her biri

²⁷⁶ bilamerasim: törensiz

nüfuzunu kırmak için kürsüsünde bağırды çağırды. Kimseye söz kâr ettirtemedikten başka, bu iddiasından dolayı nihayet kendisi mağ-lup olmadı mı? Amerika papazları büyük bir müverrihin tarihini, İncil'in tekvin rivayetlerine uymadığı için yaktırtmadılar mı?

Biz bu, hayretten parmak ısırarak hadiseleri birkaç asır evvel-ki kitapların tozlu sayfalarında okumuyoruz. Bunlar, semalarında tayyareler uçuşan, telsiz telgraf dalgaları kaynaşan dün ve bugünün haberleridir.

Bazen karımla şöyle hasbihâl ederiz:

Ben — Sevgili Şahikacığım söyle... Şu cinli binanın tavanı al-tında doğdun, büyüdün. Onlarla hiçbir gece karşı karşıya gelmedin mi? Bunlar bazı mecmualarda, tiyatro sahnelerinde gördüğümüz gibi bir çift boynuzlu, kuyruklu, kırmızı dilleri ağızlarından bir ka-rış dışarı sarkan şekil ve kıbalde²⁷⁷ midirler? Ressamların, sanatçıla-rın çizip biçtikleri bu alelacayip modeller, asıllarına muvafık mıdır?

Zevcem gülerек cevap verdi:

— Beyefendi, tuhaf değil mi? Bütün bu civar ahalisi beni on-larla karışık sanırlar. Fakat tabiri caiz mi bilmem, henüz ben onları şeklen tanımam. Çünkü yüz yüze hiç rast gelmedim.

— Fakat ben bazen seni onların varlıklarına kapılır gibi dalgın ve âdeta endişeli hâllerde görüyorum... Bu kadar yıllardır mevcu-diyetleri sence henüz maddeten sabit olamamış heyulalara ehemmi-yet verir gibi düşünceli anlara neden düşüyorsun?

— Pederimin bana vermiş olduğu terbiye, böyle mevhumatın zihnime girmesine hiç müsait değildir. Lakin bazı garip şeyler var-dır ki bunlara itikadın pek abes olduğunu bilerek bir çekinmeye hatta bir nevi korkuya düşmekten kendimizi alamayız. Mesela ka-ranlıklarda ulu bir mezarlığın servileri altında yatmak, gece ölü ile bir odada kalmak gibi... Ölülerin dirilmeyeceklerini biliriz ama bu ihtiraz²⁷⁸ bize nereden gelir? Şüphesiz biliriz ki baykuş, diğer tu-yur²⁷⁹ gibi masum bir kuştur. Damımızda, saçağımızda gece onun sesini duyunca mutlak bir şeamet vukuuna intizar ederiz çünkü çocukluğumuzdan beri kulaklarımız bu suitelkinle dolmuştur. En

²⁷⁷ kıbal: tavır

²⁷⁸ ihtiraz: çekinme

²⁷⁹ tuyur: kuşlar

münkir görünen insanların bile böyle çocukça itikat zaafı vardı. Uzak mesafelere kadar suişöhreti şayi bu cinli köşkte ve mecnun bir büyükananın ve pek vahi imanlı, mutaassıp ihtiyar dadıların refakatlerinde benim bu kadar korkusuz, serbest yaşayışım şayan-ı hayret ü takdir değil midir? Şimdi siz geldiniz, babamdan almış olduğum asri terbiyeyi itmam ediyorsunuz. Fennî, ciddi telkinleriyle zihnimdeki bu ufak tefek vehim bulutlarının bütün bütün sıyrılacağına eminim...

— Pek doğru söylüyorsun Şahikacığım... Bu köşkte hiçbir periye, cine tesadüf etmemişsin. Onları şeklen tanımıyorsun. Hiç seslerini, gürültülerini de mi duymadın?

— Bu çatının altında bazı odalar vardır ki onlar büsbütün perilere terk olunmuştur. Kapıları daima kilitli durur. İçlerine kimse giremez. Dâhillerinde bazı gürültüler olduğunu çok defa ben de işittim.

— Böyle yıllarca muattal bırakılan odaları iri farelerin, sansarların, yılanların mekân tutacakları şüphesizdir. Gürültüleri onların yapmadıkları ne malum?

— Bu dediğiniz çok muhtemeldir.

— Sana gözükmeyen periler, bu haneden başka kimselere göründüler mi?

— Evet...

— Kimlere?

— İhtiyar dadılarıma...

— Ne eşkâlde mahlukatmış bunlar? Dadıların tarif etmiyorlar mı?

— Hayır...

— Mademki görmüşler. Meşhudatlarını²⁸⁰ niçin söylemiyorlar?

— Söylemelerine müsaade yokmuş...

— Tuhaf şey...

— Bu ihtiyar kadınlara “Perileri gördünüz mü?” diye sorarsanız tasdik makamında karşınızda uzun uzun inlerler. “Tarif ediniz kuzum... Nasıl yaratıklar bunlar?” sualine kalkarsanız hemen sala-

²⁸⁰ meşhudat: gözlemler, görülen şeyler

vat getirerek “Beni günaha sokma... Söylenmez... Söylenmez...” ihtirazlarıyla yanınızdan kaçarlardı...

— Peki... Şimdi geçelim büyükvalidenize... Bu hanımın suret-i tecennününü bana anlatınız. Sırf cinlere, perilere atıf olunan bu akıl hastalığı bazı tabii sebeplerden neşet etmiş olacak.

— Büyükvalidem zaten gençliğinden beri vahim bir isteri ile maluldur. Bu marazın vakit vakit pek şiddetlendiğini ben de bilirim. Zavallı kadın Şevket ağabeyimi pek çok severdi. Onun şehadetini öğrendiği gün aklı zıvanasından bütün bütün çıktı... Fakat kimseye bir zararı yoktur. Kendi kendine söylenir, gezer. Perilerle görüştüğünü iddia eder. Bazen karanlıklarda etraftan sesler alır. Onlara cevaplar verir...

— Bu sesleri siz de işitir misiniz?

— Hayır... Ben işitmem... Dadı kalfalar, güya onlar da ara sıra duyarlarmış... Bu ihtiyar emektarların nazarlarında büyükannem bir veliyedir. Onun bazı esrarına karışmakla kendilerini de biraz ermiş gibi sayarlar.

— Büyük hanım daha neler yapar?

— Guruplardan sonra ufuklar kızardığı vakit ezan okur. Şehit hafidine²⁸¹ hitabelerde bulunur. Büsbütün manasız ve acınacak hâlleri, hareketleri de vardır...

— Ne gibi?

— Mesela hasta zannıyla erik ağacının hatrını sorar. Su kovalarını akşam yemeğine davet eder. Bahçedeki bazı ufak tefek fidanları çocuk sanarak öper, sever, onlara para dağıtır...

— Zavallı kadın...

— Uçan kuşlarla şehit torununa selamlar, haberler gönderir. Bu akıl hastası kadın ne yapsa yanındakiler ondan dürüst manalar çıkarmaya uğraşırlar. Onun velayetine yalnız dadılarım değil, bütün etraf köy halkı da kaildir.

— Büyükannenin, herkesi böyle velayetine inandırabilecek, bazı keramete benzer hareketleri de var mıdır?

²⁸¹ hafit: torun

— Varmış... Bahusus kerametinin biri, birçok akıllı fikirli insanlarca meşhut ve musaddak²⁸²...

— Ne imiş o?

— Bazı cuma geceleri şehit torunuyla olan mülakatı...

— Aslı var mı bunun?

— Öyle diyorlar...

— Ne demek “diyorlar”? Bu zavallı kadının bir torunu da sensin. Çok kimselerin taht-ı tasdikinde olan böyle garip, mühim bir şeyin aslı olup olmadığı sence de katiyen bilinmek lazım gelmez mi?

— Beyefendi, bu akıllalmaz hadisenin sıhhat veya vahiliğini²⁸³ anlamak için çok uğraştım. Muvaffak olamadım. Çünkü şehidin onu ziyarete geldiği gecelerin ekseriya cuma akşamlarına müsadif olduğu söyleniyorsa da bu da pek kati ve malum değil... Herkes uykuya varıp da el ayak çekildikten sonra büyükannem namuayyen saatlerde döşegini terk ederek bahçeye çıkıyor. Görenlerin rivayetlerince bu hazin mülakatta her zaman bahçenin aynı mevkiinde vuku bulmuyormuş. Ben birçok geceler meraktan uyumayarak o zavallının peşinden sabahlara kadar bahçenin her tarafını dolaştım. Bir şey göremedim. Fakat dadılarım, Şevket ağabeyimi büyükannesinin karşısında ayan beyan gördüklerini ağlayarak anlatmaktan çekinmiyorlar...

— Onların gördüklerini sen niçin göremiyorsun?

— Günahkârlar göremezlermiş...

— Sen böyle bir ziyaret, mülakat hadisesinden hariç bırakılacak kadar günahkâr mısın? Büyükannene gözüken ağabeyin niçin seni bu ziyaretinin şeref ve sürurundan mahrum bırakıyor?

— Görsem bunu ben de kendisinden soracağım...

Bu garip muhaverenin sonunda karı koca bir müddet derin bir sükûnet ağırlığı altında birbirimize bakıştık, durduk. Ne yalan söyleyeyim... Bu mülakat masalı kalbimde hiçbir iman helecanı uyandırmadı. Fakat bihiyyar hissiyatımızı kaplayan hüznü silmek için sükûneti bozarak nihayet dedim ki:

²⁸² musaddak: doğrulanmış, onaylanmış

²⁸³ vahilik: boş, abes olma

— Güzel karıcığım... Şehit ağabeyin, büyükvalidesini hakikaten ziyarete geliyor mu kabîlinden bir meraka düşmek bile safderunluktur.

— İşte ben de sonraları aynen böyle düşündüğüm için zavallı kadını karanlıklarda takipten vazgeçtim. “Şehit geliyor, büyükvalidesiyle görüşüyor.” diyorlar. “Varsınlar görüşsünler.” diyorum. Bu mülakatın kimseye bir zararı yok... Halkın bundan daha garip ve daha asılsız çok itikatları vardır. Bazılarının meşhutları²⁸⁴ olduğu iddiasıyla iman edilen her şeyin şüyu²⁸⁵, tasdik ve kabulü sıhhatlerine delil olamaz. Avamın revaç²⁸⁶ meydanı böyle asılsız fasılsız rivayetlerle doludur çünkü halkın rağbeti bu nev garabetleredir.

Sanki bu hükümlerini temhiren²⁸⁷ kalktım Şahika’nın alnından öptüm.

10

Gelecek Şehide Tathlar, Börekler Hazırlanıyor

Bizim böyle karı koca, aramızda her şeyi inkâr etmek yolunu tutturmamıza rağmen köşkte cin, peri vukuatı devam edip duruyordu. İhtiyar kalfalar, iyi saatte olsunların cilvelerine ait esrarı ifşaya mezun olmadıklarını daima itirafla beraber yine bir türlü buruşuk çenelerini tutamayarak tesadüf ettikleri birtakım akıllalmaz garibeleri fısıldaşıyorlar, abdestsiz yere basmıyorlar, onların hiddetlerini teskin için şerbetlerinde, tütsülerinde, adaklarında devam ediyorlar. Selamlıktaki uşakla bağcı, kuş beyinli bu iki herif de aynı ihtiyat-kârlık, aynı korkunun zebunu, bir taraftan kendilerine çöp dokunsa onlardan biliyorlar. Köşkün tekin olmadığı hakkındaki fikir bir kere zihinlerde kökleşmiş, artık işin öbür tarafı herkesin dimağında telkin-i bizatihi ile dal budak salıyor...

Artık biz, bu zavallıları batıl fikirlerinden çevirmeye uğraşmak gayretinden vazgeçtik. Her kim kafasında her ne türlü umacı şekilleri yaratırsa besbelli bunlar hep birer suret bularak karşılarında

²⁸⁴ meşhut: gözle görülmüş

²⁸⁵ şüyu: yayılma

²⁸⁶ revaç: değer, itibarda olma

²⁸⁷ temhiren: mühürlemek için

tecessüm ediyor. Kendi muhayyilelerinin mahsulünden korkuyorlar. Beşeriyet asırlardan beri beşeriyet olalı en keskin zekâlar, en kuvvetli dimağlar, insanları böyle vahiyata iman zaafından kurtaramamışlar da biz hanemizdeki birkaç aptalı yola getirmeye mi muvaffak olacağız? Dâhili peri, cin, şeytan hadiselerine dair her ne duyarsak artık “Ha... Hı...” diyerek gülüp geçiyoruz.

Bir gün zevcemle beraber salondayız. Duvarın en mutena yerinde şehidin agrandisman²⁸⁸ bir fotoğrafı asılı. Şevket Bey yaldızlı geniş bir çerçevenin ortasında hayata yeni açılmış ümit dolu, genç, güzel çehresiyle oturuyor. Yüksekçe alabros²⁸⁹ kesilmiş sık saçları, saf alnı, inhinaları²⁹⁰ pek tatlı kaşları, mütenasip ağzı burnu ne kadar cazip... Hele yaşının sevdalı hararetiyle hülya ufuklarına doğru baygın bakan gözleri bende pek derin bir tesir uyandırdı. Daha elli altmış sene hakk-ı hayatı olan bu genç, dinç vücudun bir siyah çukurda toprağa inkılabını tasavvur hüznüyle sarsıldım. Baktıkça garip bir hisle dalıyor, çerçevenin önünden ayrılamıyor, onun yüzündeki her uzuv ve çizgiden bir mana, bir sır keşfine uğraşıyordum. Şehit, gözlerimin önünde canlandı, dillendi. Artık söylüyordu, dinliyordum. Şehadetinin heyecanlı menkıbesini anlatıyordu. Sarıkamış’ın bembeyaz karları üzerine onun al kanının aktığı ve o ulvi dakikada Türk bayrağının zemine düşen bu iki rengini âdeta seçiyordum.

Hâl-i hayatında Şevket’i yakından görmüş kadar onunla konuştum, tanıştım. Çehresi hüviyetinin bütün bariz çizgileriyle hafızama hakkolundu. O büyük hüznün içinde, mağfur²⁹¹ kayınbiraderimin şanlı ölümüyle yüreğimi titreten bir gurur duyuyordum. Ben bu matemli temaşadayken bütün ruhunun hüznüyle resme bakarak yanımda duran zevcemin rengi uça uça bir mermer beyazlığını aldı. Tuğyana²⁹² müheyya²⁹³ gözleri süzülüyor, kirpikleri titriyordu. Derin bir teessür içinde yüreklerimizin acıları birbirine karışırken ona döndüm:

²⁸⁸ agrandisman: büyütülmüş

²⁸⁹ alabros: fırça gibi dik ve kısa

²⁹⁰ inhina: eğri, kıvrıkcık

²⁹¹ mağfur: bağışlanan; rahmetli

²⁹² tuğyan: taşma

²⁹³ müheyya: hazır

— Şahika, dedim, ne güzel kardeşin varmış...

O zaman deruni bir iniltiyle boşanarak omzuma kapandı. Ben de kendimi tutamadım. Karımın bu samimi matemi bana da sirayet etti. Şevket'in vefatı haberini o anda almışız gibi, ikimiz de tazelenmiş bir acı ile sarsıla sarsıla ağlıyorduk...

*

Cismen ve ruhen karımla kaynaştık. Bütün âlemden uzak o cinli köşkte tam bir inziva hayatı yaşıyorduk. Hariçten hiçbir zevk aramıyor, beklemiyor, biz karı koca her suretle birbirimize kifayet ediyorduk. Etrafta dönen dedikodulara da tamamıyla kulaklarımızı kapadık. Güya ben tehhülümün²⁹⁴ haftasında perilerin nefretlerini celbederek çarpılmışım. Zevcem onlarla karışık olduğu için beni de o azıllara köle yaparak o müthiş maluliyetten kurtarmış. Bütün civarımızda gülmeye bile değeri olmayan böyle saçma sapan riva-yetler çalkanıp duruyordu.

Halkın ve hele bütün bütün cahil karye²⁹⁵ ahalisinin böyle akıl ve mantığa gelmez türrehata²⁹⁶ candan bir imanla düşkünlüğü bana hayret veriyordu. Nasın böyle gülünç iftiralarından yalnız hemcinsleri olan insanlar değil melekler, şeytanlar, cinler, periler bile kurtulamıyorlardı.

Hakikatle arası hiç hoş olmayan avam güruhu vahiyata, mevhumata vücut vererek ruhlarını gıdalandırıyorlar. Bu yalanların, hakikatlere mevkilerini terk edecekleri günü bekleyenlerin bu intizarları daima boşa çıkacaktır.

*

Bu yalnızlığımızı şenlendiren, karımın piyanosudur. Günde birkaç parti musiki yaparız. En sevdiğim parçaları defaatle çaldırıp söyleterek onun dizleri dibinde dinlerim. Kaynım Nüzhet de keman çalar. İstidadı harika derecesindedir. Hemen hiç yanımızdan ayrılmaz. Fransızca, İngilizce resimli birkaç risaleye, mecmuaya aboneyiz. Üçümüz de yağlı boya resim yaparız. Bazen aynı mevkinin tasvirlerine çalışarak birbirimizle müsabakaya çıkarız. Bazı günler yiyeceğimizi, içeceğimizi içine doldurduğumuz sepeti Panther'in

²⁹⁴ tehhül: evlenme

²⁹⁵ karye: köy

²⁹⁶ türrehat: saçma sapan sözler

boynundaki tasmanın halkasına asarak ve resim edevatını beraber alıp Aydos yollarına doğru kır tenezzühlerine uzanınız.

Zavallı elemli büyükvalide... O her akşam sabah ezanını okuyarak gönlünün nakabil teselli matemlerini gurubun kızartılı melul ufuklarına boşaltır...

Bir akşam bu divane kadının ezanı çok uzadı. Yanık, hazin, titrek, hâlsiz sesiyle hepimizi müteessir etti. Bu ezan değil, makam değil, âdeta arkası gelmez bir ağlamaydı. Yarı anlaşılır birçok şeyler söylüyor, âdeta göklere, dağlara taşlara inleye inleye yalvarıyordu. Artık üzerime fenalık geldi. Tahammül edemedim, Felekser'i çağırarak dedim ki:

— Bu zavallı hanımefendiyi içeri alınız. Bu acıklı şeyleri söyleyerek ağlaya ağlaya ne onda yürek kaldı ne de bizde dinlemeye takat...

İhtiyar halayık, entarisinin yenine gözlerini silerek:

— Efendim, biz ona dokunamayız... Ne kadar isterse haykırır...

— Bu akşam neden böyle coştı?

— Şehit torununu çağırıyor...

— Böyle çağırma ile gelir mi?

— Bu akşam cuma gecesidir... Gelir efendim...

— Ne vakit gelir?

— Gece yarısından sonra...

— Geldiği vakit bize haber verir misiniz?

— A mümkün mü efendim?

— Niçin mümkün değil?

— Onu beklerseniz gelmez. Gözetlerseniz kaçır... Büyükanasından başkasına görünmek istemez.

— O hâlde sen şehidin geldiğini neden biliyorsun?

— Gözümle gördüm efendim...

— Mademki büyükanasından başkasına görünmek istememiş... Sen nasıl görüyorsun?

— Efendim, birkaç defa istemeyerek tesadüfen gözüm ilişti.

Ne sorsam böyle manasız cevaplar alacağımı anladım. “Saçma.” dedim yürüdüm... Ben bu yarı bunak kalfanın ağzından söze benzer bir şey alabilmek için onu beyhude isticvaba²⁹⁷ uğraşırken kaynım Nüzhet de yanımızda bu garip muhavereyi mahzun mahzun dinliyordu. Ben yürüyünce çocuk da birkaç adım arkamdan geldi. Şimdi ona dönerek sordum:

— Yavrum Nüzhet, sen dadılarının bu bunakça sözlerine ne dersin? Zavallı büyükvalidenin hastalığına fenn-i tıbb bir isim koymuş. Ya bu ihtiyar kalfaların beyinsizliklerine ne diyelim? Sen, şehidin bu gece ziyaretlerine dair ne biliyorsun, ne duyuyorsun söyle bakalım...

Çocuk hazin bir tebessümle cevap verdi:

— Sizin saçma dediğiniz bu sözleri ben kalfalardan dinleye dinleye bıktım. Yine bu akşam pek acayip şeyler işittim...

— Acayip macayıp mademki şehidin ziyareti esrarına aittir. Söyle de dinleyelim...

— Büyükannem, kalfalara şehidin gömleklerini, mendillerini ütölemelerini, çamaşırlarını hazırlamalarını emretti. Tatlılar, börekler, çörekler yapıldı. Ziyafet var, bu akşam cuma gecesiymiş. Şevket ağabeyim gelecekmış...

— Oğlum bu yiyecekler hangi dolapta duruyorsa aşır da yarın sabah getir. Havuz başında, kameriyenin altında seninle bir güzel kahvaltı edelim. Şevket Bey büyük hanımın torunuysa biz de yabancı değiliz... Sen de bir yavrususun... Ben de damadıym. Haydi bakalım *bonne nuit*²⁹⁸.

11

Şehidi Gözlerimizle Vazıhan²⁹⁹ Gördük

Derin uykudayız. Vakit gece yarısını geçmiş... Telaşlı telaşlı, tık tık oda kapımız vuruldu. Gözlerimi açtım. Fakat birdenbire uyku sersemliğinden ayılamadım. Gece kandilinin tavanda titrettiği dairelere bakarak kendimi toplamaya uğraşıyorum. Rüya mı görü-

²⁹⁷ isticvap: sorguya çekmek, cevap istemek

²⁹⁸ bonne nuit: iyi geceler

²⁹⁹ vazıhan: apaçık

yorum? Uyanık mıyım? Beynimin bu bulanıklığı esnasında tık tık-lar tekrar etti. Döşekten yarı davranarak haykırdım:

— Kim o?

— Benim, enişte bey, Nüzhet...

— Ne istiyorsun yavrum?

— Mühim bir şey söyleyeceğim. Pek mühim... Kapıyı açınız.

— Ne var?

— Şehit ağabeyim geldi. Bahçede büyükannemle görüşüyor-lar...

— Gece yarısı... Sen de mi saçmalıyorsun oğlum?

— Vallahi değil, billahi değil... Enişte bey, gözümle gördüm... Pek yakından gördüm... Kapıyı açınız... Anlatayım... Bahçede hâlâ görüşüyorlar. Usulcacık hemen aşağıya inerseniz siz de gö-rürsünüz.

Zevcem de yastıktan başını kaldırdı. Uyku sersemliğinin ataleti arasında bu muhavereyi dinliyordu. Sendeleyerek derhâl döşekten fırladım. Oda kapısını açtım. Nüzhet'le göz göze geldik. Çocukça-ğız, helecandan lakırdıları birbirine karıştırarak ilk garip ihbarını yeminlerle ve ruhunun raşeleriyle teminen tekrar etti.

Şehit kardeşini görmekten mütehasıl³⁰⁰ teessür yaşlarını sile-rek anlatıyordu:

— Enişteciğim, bu akşam ben Felekser ve Safinur dadılarımdan duyduğum pek alelacayip sözler üzerine şüpheyi düştüm. Bütün gece uyumamaya karar vererek bahçede pusuya yattım. Bekledim bekledim, gelen giden yok. Birkaç defa yer değiştirdim. Büyükannem her zamanki ilahilerini okuyarak dolaşıyordu. Gökte batmaya yaklaşmış küçük bir ay vardı. Onun hafif ışığıyla ağaçları, ortalığı hayal meyal seçiyordum. Bilmem nasıl oldu? Uykuya dayanama-mışım. Kavakların yanında kendimden geçmişim. Birdenbire “Ah, vah...” diye kopan bir haykırmaya uyanımdı. Büyükannem bağırı-yordu. Sesin geldiği tarafa, bir hırsız gibi gürültüsüzce gittim. Çar-dağın önünde büyükannem birine sarılmış ağlıyordu. Batmak üzere olan ayın son nurları bu deragüş levhasını aydınlatıyordu. Sessiz-

³⁰⁰ mütehasıl: hâsıl olan

ce daha ziyade yaklaştım. Şimdi sizi görür gibi Şevket ağabeyimi gördüm. Dizlerim titremeye, gözlerimin yaşları akmaya başladı. Az daha bayılacaktım. O kadar fena oldum. Bir zaman yerimden kımıldayamadım. Dondum kaldım... Vallahi o, billahi o, Şevket ağabeyim çardağın önünde hâlâ konuşuyorlar... Hemen koşarsanız siz de görürsünüz.

Derhâl anladım ki bu şehit ziyareti muammasının birinci düğümü üzerindeyim. Geçirecek vaktimiz yoktu. Benim için o anda bir saniyenin pek büyük kıymeti vardı. Çocuğun heyecanından saçılan ciddiyet, bir kelime yalan söylemediğini müessir bir belagatle anlatıyordu. Nüzhet, o zamana kadar uğradığı uzun telkinatla bir yabancıyı, şehit ağabeyisi zannetmek galat-ı rüyetine³⁰¹ uğramış olsa bile her hâlde aşağıda, divane kadının kolları arasında Şehit Şevket Bey namına bir vücut bulunduğuna şüphem kalmadı. Onu kaçırmadan yetişip yakalamak, imkân derecesinde süratle çalyaka etmek için ne yapayım? Nasıl hareket edeyim? Karımla yarım saniye müzakereye, müşavereye zaman yok... Bir ölü hayaleti olarak gözükken o mahluk elbette yine o hayalete yaraşır bir çabuklukla ortadan kaybolmanın imkânını hazırlamıştır.

Kendi kendime derhâl ani bir karar vermek lazım. Hemen bahçeye koşsam hayalet, üzerine gelindiğini anlayınca meydandan sıracak... Ben onu tutmazdan evvel görmek istiyorum. Bu rüyetimle, bu efsane üzerine, bir hakikat adımı atmış olacağım. Bu kadar akılalmaz, menfi sözler içinde bir müspetle karşılaşacağım.

Nüzhet'in mülakat mahalli olarak haber verdiği çardağa karşı sofanın ucunda harap bir balkon var. Hemen oraya saldırdım. Ne yapacağımı bilmeden zevcemle kaynım da arkamdan koştular... Yavaşcacık camlı kapıyı açarak balkona çıktım. Tamam çardakla karşı karşıyayım. Lakin Nüzhet'in söylediği küçük ay, ufkun arkasına saklanmış, yalnız mağrippe belli belirsiz şafağımsı pek hafif bir aydınlık var. Diğer tarafları yine gecenin siyahlığı bürümüş. Küme küme ağaç karaltılarından başka göz bir şey seçemiyor. Ani bir ilhamla Nüzhet'in kulağına eğilerek:

³⁰¹ galat-ı rüyet: renk körlüğü, görme bozukluğu

— Yavrucuğum, senin hani ya asetilenle³⁰² yanan kuvvetli bir bisiklet fenerin vardı...

— Evet...

— Onun hazinesini doldur. Damlalığına suyunu koy. Hemen, hemen yetiştir...

Çocuk, rüzgâr gibi yanımızdan kayboldu. İki dakika sürmeden elinde yanar fenerle geldi... Çardakla aramızda ancak otuz metrelik bir mesafe var. Ben fenerin makesini³⁰³ hemen çardağa çevirdim. Bu küçük projektör bize görmek istediğimiz sahneyi, her şeyi mükemmelen seçtiren surette vehleten aydınlattı. Aman gözlerimin önünde açılan manzarayı ve o anda uğradığım titretici bir hayret, boğucu bir helecanı nasıl tarif edeyim? Şehit Şevket, baş açık, göğüs bağı biraz derbeder, salondaki agridisman fotoğrafisinin bütün ince tafsilatı, insana veleh³⁰⁴ getiren aynıyetle karşımızda duruyor. O saf alın üzerinde kabaran alabros saçlar, inhinaları tatlı kaşlar, o hülyalı baygın gözler, o mütenasip ağız, burun... Panter de yanlarında süzgün bir muhabbet ve âdeta hürmetle şehidin elini yalıyor. Sağlığında Şevket'in pek sadık bir dostu olduğu rivayet edilen bu koskoca saint bernard köpeği yabancılara karşı o kadar azılı ve biamandır ki bahçeden kuş uçurmaz. Gece birkaç yüz metre mesafeden geçenlere havlar. İçeride bir yabancı görse paralar!

Zevcem, hayaletin bu kadar vusuhla hakikate inkılabı mucizesi ve köpeğin efendisini tanıyarak bu suretle ibraz-ı muhabbeti karşısında “Ah, ağabeyim Şevket... Ta kendisi... İşte o... Panter bile onu bizden evvel bildi...” sayhasıyla³⁰⁵ kendini kaybederek kollarının arasına düştü... Beni de tutacak bir adam lazımdı. Benim de dizlerimin bağları çözüldü. Dinî kitaplarda nakledilen büyük mucizelerden birine şahit olmuş gibiydim. Musa'nın Beniisrail'i geçirmek için asasıyla Bahr-i Ahmer'den yol açtığı, İsa'nın ölüleri dirilttiği gibi, Allah günahımı affetsin, o zamana kadar masal diye dinlediğim fevkattabia büyük hadiselerden birinin tecellisi karşısında bulunduğuma hükmettim. Oh fakat niçin itiraf etmeyeyim? Bu

³⁰² asetilen: hidrokarbonlu bir gaz

³⁰³ makes: yansıma yeri

³⁰⁴ veleh: şaşkınlık, hayret

³⁰⁵ sayha: çılgılık, feryat

şaşkınca imanım pek az sürdü. O zamanın bu mucizelerini gözleriyle gördükleri rivayet edilenlerin içinde de imansız kalanlar çok değil miydi? Asri, ilmî, fennî bir kafa ile düşünmek lüzumunun mübrimiyetiyle³⁰⁶ sarsıldım. Bütün hakikatleri, bütün ciddiyetleri, tabiatın bütün layetegayyer³⁰⁷ kanunlarını, Voltaire’i, Büchner’i, Nietzsche’yi bütün o büyük münkirleri imdadıma çağırarak zihnim, fikrimi, itidalimi toplamaya uğraşıyordum. Aklın “olamaz” dediği şey olmuş; muhal, şekl-i imkâna girmiş, karşımda duruyordu. Hangi tarafından hücum ederek ben bu zihin almaz hakikati yıka-bilecektim?

Reflektörün epeyce kuvvetli parıltısı yüzüne çarpar çarpmaz mütecessit³⁰⁸ şehit, bu ziyanın önünden kaçırvermedi. Sanki “İnanmıyorsanız işte iyice görünüz. Gelen benim.” mealini ifhamen hemen bir dakika kadar durdu. Simasında, hududundan çıkarak şimdi ancak kaçak suretiyle gelmiş olduğu bu hayat dünyasına karşı pek hazin bir tebessüm vardı. Şehadetin bir remzi, cennetin bir gülü gibi önümüzde açılan bu ibtisama³⁰⁹ biz gözyaşlarıyla bakabiliyorduk. Dakika süren bu harikulade müşahedemizden sonra bu ebediyet siması bizim fâni nazarımızın önünden kayboldu.

Hasretzede zavallı büyükana bu lahuti mülakatın birdenbire inkıtasından³¹⁰ dolayı vaveylaya başladı. Biz cennet kuşunu ürküterek biçare kadını bu firdevsî vaslından mahrum bırakmıştık.

Bizim beşerî gözlerimizin önünde cilvelenen bu mucize, belki ömrümüzde bir defa olabilen bir hâletti. Bu kaçan fırsatı bir daha elde edebilmenin imkânsızlığını düşünerek, bu sırta ermenin ümidi yüzde bir bile olsa kaçan hayaletin arkasından, her tehlikeyi göze aldirarak hayatım pahasına da olsa saldırmaya bir saniye içinde karar verdim...

Binaenaleyh kollarımın arasında baygın yatan zevcemi bir kapeenin üzerine uzatarak kaynım Nüzhet’e:

³⁰⁶ mübrimiyet: zorunluluk

³⁰⁷ layetegayyer: değişmez, bozulmaz

³⁰⁸ mütecessit: gövdelenmiş

³⁰⁹ ibtisam: gülümseme

³¹⁰ inkıta: kesilme

— Çocuğum, koş, dadılarını çağır. Ablanı ayıltmak için ne lazımsa yapınlar. Benim kaybedecek bir saniyem yoktur. Büyükanasıyla mülakata gelen şehit, niçin eniştesiyle görüşmeye tenezzül etmesin? Bu akşam gözlerimin önünde bir Miraç mucizesi tecelli etse bile bir tayyareye atlayarak göklere saldıracakım...

Sözlerimi tamamlamadan, arkamda gecelikler, ayaklarımda terlikler merdivenlerden aşağı uçar gibi kendimi salıverdim. Bahçeye atıldım. Birkaç nefeste mülakat çardağının önündeyim. Büyükanava avaz avaza dövünerek matem ediyor. Lakin meydanda şehitten eser yok... Bahçe kapıları kapalı. Nereden çıktı? Uçtu mu? Panter de efendisiyle beraber kayıp...

Köpeğin bu gaybubeti mühim bir nokta üzerinde zihnimi tenvir etti. Şehit geldiği cennet bahçesine avdet etse bile dinen merdut³¹¹ olan köpeği bu dünya sınırından öteye beraber götüremez ya? Anladım ki efendisine pek düşkün ve mütehassir olan hayvan onun arkasına takıldı. Peşini bırakmıyor.

Ani bir karar vermek lüzumunun mübrimiyeti karşısında, bazen insanın zihninde fevkalade bir çeviklik peyda oluyor... Alelade zamanlarda beş dakikada düşünebileceği bir şeyi yarım saniyede buluyor.

Bahçe duvarının kolayca geçilmeye müsait yıkık bir yeri bulunduğu derhâl aklıma geldi. Hemen o tarafa koştum. Dışarı atladım. Şimdi dört cihetim açık; ucu bucağı gelmez kırların, tarlaların ortasındayım. Cennet kuşu, Kıtırmir'iyle beraber nereye uçtu?

Mağrip ufkunu hafif fecriyle aydınlatan küçük ayın eseri, göğün kenarından bütün bütün silinmiş... Lakin gece pek zifirî değil. Gök kubbesinin etrafında gezinen bulutların altına gizlenmiş sabah beşareti bir ağartı var gibi... İrili ufaklı yıldızlar tepemde kamaşıp duruyorlar... Tamamıyla şimale inen Dübbüekber'in³¹² şekli büyümüş...

Ben taharrime³¹³ cihet tayini için etrafıma bakınıp dururken Nüzhet nefes nefese koşarak yanıma geldi. Hemşiresini dadılarının ihtimamlarına bırakmış. Meraktan içeride duramamış. Çocuk, aşırı

³¹¹ merdut: reddolunmuş

³¹² Dübbüekber: Büyükayı (yedili yıldız grubu)

³¹³ taharri: araştırma

bir muhabbetle sevdiği Şevket ağabeyisini görmekten mütehasşil sürurla hüznün karışık garip, mütezad³¹⁴ bir hâl içinde... Gecenin karanlık serin havasında tahassür dalgalandıran titrek sesiyle:

— Enişte bey, ne olursa olsun, ben bu gece ağabeyimi bir daha görmek isterim.

— Peki yavrucuğum ama ağabeyin ölü, biz diriyyiz. Aramızda sağken aşılmaz bir sınır var...

— Bir ölü gelip de böyle ayan beyan akrabasına görünür mü?

— Beynim tahlil, teşrih olunamaz türlü şüphelerin ağırlığı altında ezilip duruyor. Şimdi senin sualine cevap verecek bir anda değilim. Evvelbeevvel bu diri ölünün ne tarafa gittiğini keşfetmek lazım...

Çıktığım fevkattabia³¹⁵ bu gece istikşafında³¹⁶ belki bana bir faydası olur ümidiyle çocuğun geldiğine sevindim. Benim iki göz iki kulağıma iki göz iki kulak daha inzimam etmişti. Bu gece yarasalar gibi uçmak, kurtlar gibi koku almak, sansarlar gibi fosforlu bakışlarla karanlıkları delmek icap ediyor...

Yaşadığımız bu âlemden ziyade öbür dünyaya ait bu müşkül muammanın halline hangi noktasından koşacağımızı tayin için biz enişte, kayın kâh birbirimizin yüzüne kâh etrafımızı çeviren uzak ufukların müphemiyetlerine bakışıp duruyorduk. Boşuna geçirdiğimiz saniyelerin ziyasıyla muvaffakiyet ümitlerimizi azaltmış oluyorduk. Gaibi keşif için bakıcılıktan başka istiane edebileceğimiz bir şey yoktu. Maalesef biz de bu fenne hiç vâkıf değildik. Sıkıntımdan puflayarak çocuğa:

— Oğlum, burada durmayalım. Ya şimale ya cenuba ya şarka ya garba “Baht işi...” deyip yürüyelim. Bakalım kismetimize ne çıkar? Keyfiyeti tesadüfe bırakmaktan başka bir çaremiz yok...

Bilmem neden ayaklarımız, şimal-i garbi³¹⁷ istikametine yürüdü. Muayyen bir hedefe koşuyormuşuz gibi jimnastik adım gidiyor-

³¹⁴ mütezad: birbirine zıt olan

³¹⁵ fevkattabia: doğaüstü

³¹⁶ istikşaf: keşfetmeye çalışma

³¹⁷ şimal-i garbi: kuzeybatı

duk. Gecenin uzak sisleri içinde kulaklarımıza havlama gibi bir ses geldi. Nüzhet birdenbire koluma sarılarak:

— Enişteciğim... Panter havlıyor...

İkimiz de sesin geldiği cihete kulak kabarttık. Gecenin sükûtu içinde Panter'in büsbütün korkunçlanan tok, kalın sesi, tınan bir kampana gibi uzaklarda, kesik kesik çalkanıyordu. Şimdi uzunca bir ümit nefesi alarak:

— Oh, dedim. Sevgili hayvan... Bu gece bizi hakikate erdirmeye yegâne vasıta sen olacaksın... Çok sevdiğin beyini çıktığı mezar veya mesken veyahut ki gökten indiği makama kadar takip edeceğinden eminim... Bu izi bize mutlak göstereceksin.

Saint Bernardların şammeleri³¹⁸ gayet kuvvetli olduğunu işitişmiştim. Havlamalar şimal-i şarki³¹⁹ cihetinden geldiği için adımlarımızı o tarafa döndürdük.

Şimdi muayyeniyet³²⁰ peyda eden bu cihete doğru tabanları kaldırdık. Biz koştukça havlamalar daha yaklaşıyor ve sıklaşıyordu. Üzerine yürüdüğümüz bu köpek sesi gide gide, uzun uzun ulumalara döndü. Zavallı Panter, gırtlığının bütün matemiyile inleye inleye âdeti ağlıyordu. Acaba hayvana ne oldu? Ona ne işkence ediyorlar, boğazlıyorlar mıydı?

Hemen yarım saate yakın bir müddet koşarak yol aldık. En hafif homurtuları duyulacak kadar Panter'e yaklaştık. O da bizim kokumuzu aldı. İniltilerini, yürek dayanmaz inceli kalınlı bir makama döktü. Bu pek hazin ulumalarında, "Geliniz. Beni kurtarınız..." mealine benzer derin derin bir yalvarma vardı. Helecanlar içinde son adımlarımızı hızlandırdık. Ona çok yaklaştık. Hayvan yaralı mıydı? Sakat mı olmuştu? Niçin o bize doğru koşmuyor veya koşamıyordu? Birkaç saniye sonra köpeğin büsbütün yanına geldik... Vuku-ı hâli iyice anlayabilmek için çocuğa sordum:

— Oğlum, yanında kibrit var mı?

— Var enişte bey... Ağabeyimin arkasından çıkmak için cebime üç dört kutu maytap kibriti koydum.

³¹⁸ şamme: koklama duyusu

³¹⁹ şimal-i şarki: kuzeydoğu

³²⁰ muayyeniyet: belirlilik

— Çok isabet etmişsin, bir tane çak yavrum...

Çocuk cebinden kutuyu çıkardı. Şenlik gecelerine mahsus olan bu kibriti hızlıca mukavvaya sürttü. Bir puff sedasıyla beraber etrafımızı kızıl bir aydınlık sardı. Şimdi sevinç sıçramalarıyla hıçkıran hayvana baktık. Biçare Panter, bir tarlanın ortasında, boynundaki tasmanın halkasından kavi bir iple ihtiyar, koskoca bir incir ağacına bağlıydı...

Biz hemen bağı çözmeye uğraşırken o, hararetli dilini ellerimizi yalamaya uzatarak zeki gözlerinin ifadeleriyle de geçirdiği sergüzeşti bize anlatmaya çabalıyordu. O, bizi yalarken biz de onun ipek tüylü, uzun kulaklı, vakur başını seviyorduk. Hayvanla olan bu sevinç musafahası³²¹ anında diyordum ki:

— Koca Panter, haydi bakalım! Bu gece seni buraya bağlayan elin kokusuna giderek bu hayalin kaçtığı makamı bulmak için bize öncülük et...

Bu dört ayaklı sadık dostumuz, bağdan kurtulup hürriyetine erdikten sonra birkaç yüksek hoplama ve ufak ufak avavelere ile büyük sevincini bize anlatıyordu. Elindeki kibrit yanıp bittikçe Nüzhet, bir yenisini çıkarıyor ve her defasında ışığın rengi kırmızı, yeşil, beyaz değişiyordu. Panter'in iki yanağını sıkıca avuçlarımın içine aldım. Sabit bir nazarla gözlerinin içine bakarak dedim ki:

— Seni buraya bağlayan nereye kaçtı? Haydi, düş önümüze... Onun izine gidelim.

Ve hemen yerde duran ipi alarak iyice ona koklattım. O, bu koklamadan sonra birkaç defa havlayarak sanki bana meramımı anlamış olduğunun cevabını verdi. Mücella bir abanoz parçası gibi parıldayan siyah burnunu ayaklarıma sürttükten sonra iri patileriyle göğsüme doğru yükseldi. Elimdeki ipi karşıya fırlatarak haykırdım:

— Aport³²²...

Bir sıçrayışta ipi ağzına aldı. Dişlerinin arasında birkaç defa sallayıp oynadıktan sonra bana getirdi. Şimdi elimdeki iple etrafıma mevhum bir daire resmederek yine haykırdım:

— Panter, haydi yolu göster...

³²¹ musafaha: selamlaşma

³²² aport: apporte "Getir."

Zeki mahluk, emrime derhâl itaatle av arar gibi burnuyla yerleri koklaya koklaya sağa sola birkaç kavis çizerek dolaştıktan sonra şimal-i şarki cihetine meylen yolu tutturdu. Biz bu içinde bulunduğumuz gece gibi siyah kılavuzun peşine düştük...

Gecelik kıyafeti hiç koşmaya müsait değil. Şapşal bir hâdeyim. Yalın kat terlikler ayaklarımın altında yayıldı. Bastığım yeri görmeden attığım adımlarda kâh iri bir taşın müsademesine uğruyorum kâh topuklarıma dikenler batıyor kâh üstüm çalılara takılıyor. Çünkü yoldan gitmiyoruz. Tarla aralarından vuruyoruz. Cinsiyetine göre fevkalade zeki olan kılavuzumuzun fetaneti³²³, kendi çevik köpek bacaklarıyla bizim insan ayaklarımızın arasındaki farkı temyize kadar varamıyor... O, kaya, hendek, çalı, çamur demeyip atlıyor; yalnız, aramız pek açılınca bir noktada durup bizim ona yetişmemizi bekliyor...

Bazıları kim bilir kaç sene evvel sürülmüş yamrı yumru, taşlı tümsekli toprakların üzerinden sendeleyerek arada bir düşüp kalkarak seğirtirken Nüzhet soruyor:

— Enişte bey, biz böyle soluk soluğa nereye kadar koşacağız?

— Ne bileyim yavrum. Arzullahi vasia³²⁴. Alemdağ'ına, belki Şile'ye kadar göze aldirmalıyız. Nereye gidileceğini kılavuzumuz da bilmiyor. O, izi koklayarak gidiyor. Şevket ağabeyin, izini hayvana hissettirmemek için onu sımsıkı incir ağacına bağlamış. İpi de alelacele nereden bulmuş? Anlaşılan o, hazırlıklı gelmiş... Hep bu hesaplar, ihtiyatlar hiç ölü işine benzemez. Zihnim, dolaşmış tire yumağı gibi karmakarışık oldu. Ne düşüneceğimi bilmiyorum. Bizim için bu garip macera hayati bir mesele hükmünü aldı. Bu gece, bu sırta eremezsem meraktan öleceğim. Her türlü sıkıntılara göğüs vererek ve mânileri atlayarak, icap ederse ağabeyinin meşhedi³²⁵ olan Sarıkamış'a kadar işte böyle dörtnala koştuktan vazgeçmeyeceğim. Bu filispit³²⁶ seyrüseferimizin hitamında³²⁷ mağfur karde-

³²³ fetanet: kavrayış, zihin açıklığı

³²⁴ Arzullahi vasia: "Allah'ın yarattığı topraklar geniştir."

³²⁵ meşhet: şehit düşülen yer

³²⁶ filispit: şuursuzluk durumu

³²⁷ hitam: son

şine mülaki³²⁸ olmak için mertebe-i şhadete ermezsek de menzilhane beygirleri gibi düşüp çatlayacağımıza hiç şüphe etmiyorum.

Karanlıklarda kanatsız yarasalar gibi uçuyor, belki ileride şiddetle lüzumu olur mülahazasına mebni şenlik kibritlerini israftan da korkuyor, bizi yarım dakika dinlendirmek nezaketinde bulunmayan kılavuzumuza bağıırıyorduk:

— Panter, bir parça yavaş... Çok zekisin ama bizim seninle koşu müsabakasına çıkamayacağımızı anlamıyorsun...

O, bizim bu feryatlarımıza aldırıyor, aramızdaki mesafe açıldıkça kısa kısa havlamalarla bulunduğu mevkiyi haber veriyordu...

Yine yarım saatten ziyade köpeğin arkasından böyle ogalo³²⁹ gittik. Gecenin serinliğine rağmen terledik. Nefeslerimiz sıklaştı. Gayret vermek için çocuğa dedim ki:

— Nüzhetçiğim. “Her şeyde bir hikmet vardır.” derler. Köpeğin bu kadar sıkı gitmesinde de bir sebep olmalı... Zannederim ki hayvan, önümüzden kaçan Şevket’in kokusunu aldı. Bu fırsatı kaybetmeden bizi ona yetiştirmek için böyle süratli gidiyor...

12

Ölen Dirilmez Kanaatim Katidir

Gece siyah, köpek siyah... Bir aralık yine onu önümüzde hiç seçemez olduk... Haykırdım:

— Panter... Panter...

Cevap gelmedi. Köpeğe yine ne hâl oldu? Fakat bu defa her türlü mülahaza bertaraf, bizim de soluğumuz iyice kesildi. Ne olursa olsun, dedim yerden bir örs gibi fırlamış iri bir kayanın üzerine oturdum. Çocuk da yanıma yerleşti. Bilmem ki kaç kilometre katettik... Eğer bu gece bir kros müsabakasına girmiş olaydık şüphesiz birinciliği kazanırdık.

Ah sigara burnumda tüttü. Bir tekine razıyım. Yanımda yok... Sabaha yaklaşan bu gecenin sonunda biz acaba hangi sergüzeşte doğru koşuyorduk? Köpeğin böyle bizi dörtnala sürmesinin neticesinde çıka çıka bir blöf çıkarsa vay hâlimize...

³²⁸ mülaki: buluşan, yüz yüze gelen

³²⁹ ogalo: çok hızla

Şöyle birkaç nefes ancak dinlendik. Kırkların esrarlı derinliklerinden Panter'in sesi gelmeye başladı. Bu asabi, titrek, telaşlı havlamalarda bir müstaceliyet³³⁰ ifadesi var gibiydi. Yeniden gayrete gelerek yerimizden fırladık:

— Haydi yavrum, dedim. Şimdi eskisinden daha hızlı koşmalıyız... Hayvan dile gelmiş gibi acele acele bize bir şeyler anlatmak istiyor. Galiba firariyi eteğinden yakaladı... Koşmayalım. Şimdi uçalım...

Havlamalar şimdi biraz şimal-i garbi istikametinden geliyordu. O tarafa saldırdık. Yedi sekiz dakika sonra solumuzda bir orman karaltısı belirdi. Çocuktan sordum:

— Burası neresi?

O hazin bir durgunlukla cevap verdi:

— Soğanlık kabristanı...

Şimdi Panter'in sesi bir cenaze kampanası gibi matemî akislerle bu ölü tarlasının koyuluklarından, ta içerilerinden duyuluyordu. Karanlıkta seçemiyorduk ama bu ahiret sınırının önünde galiba ikimizin de benizlerimiz şafaktan evvel bembeyaz attı.

Hedefi bulmuş muyduk? Yoksa Panter bizi bir gece latifesi olarak mezarlıktan mı geçirmek istiyordu? Her ne türlü de olsa köpeğin bu çağrımalarına o saatte itaat göstermek mecburiyetinde değil miydik?

Orada durduk. Korkuyor muyduk? Bilmiyorum. İçeri ilk adımlarımızı atmak için her hâlde endişeli tereddütler geçiriyorduk. Bu, karanlıklara gömülü mezarların hariminde biz bu gece peşinden koştuğumuz büyük sırra erecek miydik? Sesimdeki hafif bir titremeyi menedemeyerek:

— Yavrum, dedim. Buranın sekenesi şenlik sevmezler ama bir maytap yak bakalım.

Kaynım, kibriti kutunun kenarına sürttü. Bu defa yeşilimtırak beyaz bir ziya etrafımızı ufak bir muhitte gündüzlendirdi. Birbirimizin yüzüne bakınca bu soluk ışığın aksiyle çehrelerimizi ölü gibi kaçık bir benizde gördük. Fakat bizi asıl titreten şey, yüzlerimizin bu mevtai solgunluğu değil, içine girmeye hazırlandığımız

³³⁰ müstaceliyet: ivedilik

önümüzdeki ahiret bahçesinin korkunçluğuuydu. Gece, yaprakları siyah görünen bir meşe ormanının karşısındaydık. Yaz kış libasını değiştirmeyen bu iri gövdeli ağaçların dallarıyla örttükleri sırlarla pür-esrar, kopkoyu siyah sahada asırlarla uyuyan cesetlerin, henüz toprağın hazmedemediği son kırıntıları yatıyordu. Bizim gibi bu âlemdeki nasiplerini yaşayarak itmam eden hep bu varlıklar, nasıl böyle toprak altında birer hiçliğe, gözlerimizin önünde birer hayale inkılap ediyorlar?

Ölmek de doğmak gibi bir hadiseymiş... Peki fakat bu geliş gidiş arasındaki idrak ettiğimiz zamandan başka, bu iki karanlık müntehasıra dair hiçbir şey bilmiyoruz. Bildiklerini iddia ile bizi yanıltmaya uğraşanlar çok. Lakin onlar da toprakla örtüldükten sonra öbür âlemden bu dünyadaki iddialarını ispata müspet bir haber vermeye kadir olamıyorlar... İlimler, âlimler hayatın membaşıyla son munsabbının³³¹ ötesine dair bir zerre tespit edemiyorlar.

Ölüm bir sükûn-ı mutlak. Akidelerin, ananelerin küçüklükten beri zihinlerimizi bozan tesiratından kurtulmuş bulunanların şahit oldukları hakikat bundan ibarettir. Bu dünyadan gidenleri öbür dünyada menzil menzil dolaştıran efsanecilerin meraklı, vaatli, korkunç ve tehditkâr masallarından bugüne kadar insaniyet ne kazandı? Ne istifade etti? Fikren ne feyz aldı? Ve ilim ile cehalet hâlâ boğaz boğaza... Hangisine taraftar olmakla beşeriyete kaide temin edebileceğiz? Bu dünyadan gittiğinden sonra diğer bir âlemde aynı hüviyetle yaşayan var mıdır? Bu, menfi ciheti akıl ve fenne çok mülayim görünen garip bir iddiadır. Sıhhati ancak ahiretten birkaç şahit çağırmakla tenevvür³³² edebilecek müşkül bir meseledir.

İspiritizmacıların masa başındaki şarlatanlıklarını bütün ulum-ı müsbete hayır narasıyla reddediyor. Binaenaleyh hiç yaşayanı olmayan bir diyara nasıl âlem denebilir? Ölüm, yalnız dirilerin nazarında en korkunç bir hayalettir. Hakikatte mevcut değildir. Çünkü ölünün ölümü hissedecek bir uzvu kalmamıştır.

Bu dünyadaki hatıralarımızın mahfazası kafatasımızın içindeki dimağdır. O çürüdükten sonra bu âlemden bir diğerine akli

³³¹ munsap: bir denize veya nehre dökülen; kavşak

³³² tenevvür: nurlanma

mahfuzatımızdan³³³ hiçbir his götürebilmemizin ihtimali yoktur. Bazı dimağ maluliyetlerinde hastaların kendilerini kaybettiklerini, en yakın akrabalarını tanıyamadıklarını, beş on senelik mazilerini değil, hayatlarının birkaç dakika evvelisini tahattur edemediklerini, henüz idrakata gayr-i malik bir çocuğa döndüklerini görüyoruz. Şöyle böyle arızalarla vazifesini ifadan âciz kalan dimağ, büsbütün çürüyüp remade³³⁴ tahavvül ettikten sonra hâlâ nasıl bir mahfaza-i hatıra ve idrak olmaksaki kuvvetini saklayabilir? Hayattan hayata intikal nazariyesi kabul olunabilir fakat büsbütün yeni bir uzviyet ve hüviyetle...

Biz, hep bu ezeliyetle ebediyet arasında kısa bir müddetle yaşayan fâniler, hayata birinci defa gelmiş mahlukat değiliz. Kim bilir bu ana kadar hesapsız defalar doğup ölmüşüzdür!

Fakat buraya eski hayatlarımızdan hiçbir hatıra getirmedi. Buradan da diğer dünyalara hiçbir his götüremeyeceğimiz tabiidir. Arzularımız, emellerimiz, kinlerimiz, garezlerimiz, hasılı bütün ihtiraslarımız, gözlerimizi yumduğumuz dakikada hep burada kalacak. Öbür âlemlerde, işlediğimiz sevap ve günahların mükâfat veya mücazatlarına dair de hiçbir takibata müsadif olamıyoruz...

Hasılı ahiretten buraya, buradan oraya haber getirip götürmeye müteallik rivayetlerin hepsi; şeklen gülünç ve hakikatte, insanların hâlâ devam eden çocukluklarına ağlanacak efsanelerdir. Mezarın ve ölünün bu ebedî suskunluğundan dedikodu çıkaranların ağızları, içtimai terbiye namına şamarlanmaya layıktır.

Dünya ile ahiret arasında henüz beyne'l-hayat hukuk tesis etmemiş ve tabutlarla gidenlerin göğüslerine birer pasaport koymuyorsa da onları öbür âlemde köşklere, saraylara, bahçelere, mükâfat ve mücazat mahallerine yerleştiriyoruz. Ölüler, buradan oraya bütün dünyevi ihtiyaçlarını, âdetlerini, fikirlerini, zihniyetlerini bazen kıyafetlerini bile muhafaza ederek gidiyorlar. Bazı kavimler, orada lüzumu olacağı vahimesine kapılarak mezarı birtakım ev eşyasıyla dolduruyorlar.

Ahiret, bizim için o kadar malum ve maruf bir cihandır ki oranın coğrafyasını, üzerinde yaşadığımız bu toprağinkinden daha iyi

³³³ mahfuzat: saklanmış, korunmuş şeyler

³³⁴ remad: kül

biliriz... Orada dağlar, bayırlar, bahirler, nehirler, ırmaklar, çağlayanlar, gülistanlar, bülbüller vardır. Ulemaya mahsus dairelerin duvarları muhallebidendir. Giyeceğimiz serpuşların³³⁵, cübbelerin renkleri yeşildir. Tasavvurları abes ne kadar garabetler varsa öbür dünyaya dair söylenmiştir.

Tabii ben bu kabristanın önüne, dedelerimden bana intikal eden bu zihniyetlerin esiri kalmak için gelmedim. Karşımda öbür âlemin esrarına benzer neler cilvelenirse cilvelensin ölü dirilmez. Bu kanaatimde sabitim. Bu gece işte bu hakikati ispat edeceğim.

Kanaatim ve maksadım bu düşündüklerimden ibaret olmakla beraber şu anda içinde bulunduğumuz hâl ve mevkinin garabeti hakkında bazı mülâhazat yürütmek mecburiyetindeydik. Bu akıllalmaz şeyler ne ile kabil-i izahtır?

Köpek bizi niçin mezarlığa çağırıyor? Besbelli kendini incir ağacına bağlayan esrarengiz zatın koku izini takip ede ede hayvan buraya kadar geldi. Bu, öbür dünyanın adamı şu ahiret evlerinden birinin içine çekilip de yattı mı? Yoksa bu takibimize ihtimal vererek bizi ve bahusus köpeği kabristana celp ile şaşırtmak için mi buralarda izini dolaştırdı?

Panter, bizim ona yaklaştığımızı hissetti. Sanki bize bir şeyler anlatmak ister gibi inceli kalınlı tuhaf bir yaygara koparıyordu. Fakat niçin yanımıza koşmuyordu? Sonra birdenbire hayvanın sesi değişti. Derinleşti. Güya biriyle dalaşıyor gibi kısa kısa bir boğukluk aldı. Köpeğin bu tarzda havlamaları boşuna değildi. Mutlak mezarlıkta bir şeyler oluyordu. Ne oluyordu ya Rabbi? Panther'in imdadına koşalım mı? Yoksa geçirmekte olduğu hırıltının neticesini mi bekleyelim?

Evvela hayvan için, sonra bizim için bir tehlike var mıydı? Çünkü karanlığın en koyu bir noktasına ve gözlerin seçemediği bir meçhulün üzerine varacaktık. Nüzhet'in elindeki maytap kibritinin son parıltıları ormanın kenar dalları üzerinde birkaç defa titreyerek söndü... Biraz aydınlığa alışan gözlerimizin önüne yine siyah perdeler indi. Helecanımdan yarısını yutmaya uğraşarak kaynıma dedim ki:

— Bir umacı ile karşı karşıya gibiyiz... Bu sırra ermek için cephanemizi sonuna kadar sarf edeceğiz. Bir maytap daha tutuştur bakalım.

³³⁵ serpuş: başlık

Çocuk yaktı. Bu defa gece sonunun rutubeti sanki şeffaf bir kana boyandı. Etrafımızı saran bu kızılık içinde siyah gölgelerimizin yerde kımıldadığını görmekten tuhaf bir tevahhuşa³³⁶ tutulduk. Bu keşfi nakabil hadise karşısında gölgesinden korkan insanlar cebanetine³³⁷ mi düştük? Biz yaktığımız maytaplarla kendimizi bu fevkattabii mahluka gösteriyorduk. Fakat biz onun ne olduğunu bilmiyorduk. Bilmek için üzerine yürümek mi, yoksa onun bize hücumunu beklemek mi lazımdı?

Maiyetinde tek bir neferi bulunan bir kumandan gibiydim. Dünya ile ahiret beyninde muharebe olursa hangi usule tebaiyet edilir? Zannedirim ki bunu ne Napolyon düşünmüştür ne Moltke ne Hindenburg... Elbette onların üzerine dünya harp alatiyla³³⁸ varılamazdı. Zaten benim elimde silah değil, bir baston bile yoktu.

Biz, bize görünmek istemeyen heyulayı görmek ısrarıyla yürücektik. O, bu rüyetimizden incinerek bize bir fenalık ederse o da bahtımıza... Kızıl ışığın içinde solgunluğu kaybolan kaynımın yüzüne bakarak:

— Çocuğum, kaç kibritin kaldı?

— Enişte bey, daha epeyce var.

— Şimdi mezarlığın ortasına doğru, köpeğin sesine yürüyeceğiz. Namlarına hayalet denilen mütecessit gayr-i maddiler aydınlıktan hoşlanmazlarmış. Maytabın biri sönünce hemen arkasından ötekini parlat... Bakalım ne yolda tecelliyatla karşılaşacağız? En ufak bir gölgenin kımıldadığını görsek korkmadan üzerine saldırmalıyız...

Çocuk maytabı yeniledi. Ufak bir hendekten, meşelerin kesif karaltıları üzerimize yığılan ahiret sınırına atladık.

13

Panter Mezar Kazıyor

Burası yolsuz, patikasız, sık, yırtıcı bir çalılık. Her adımda oramız buramız dikenlerin iğneleriyle deliniyor. Ayaklarımızın bazen

³³⁶ tevahhuş: korkma, ürkme

³³⁷ cebanet: korkaklık

³³⁸ alat: aletler

tesadüf ettiği seyrek ve hâk ile yeksan olmuş gayrimuntazam iri taş parçaları buranın bir kabristan olduğuna güç delalet edebiliyor... Asırlık koca gövdeli meşelerin aralarını ufak tefek sürgünler kaplamış, senelerden beri dökülen kuru yapraklar birbiri üzerine yığılarak bir tabaka teşkil etmiş. Her atışta adımlarımız bu mâniler arasında burkulmaktan kurtulamıyor. Birkaç hatvede³³⁹ bir, iğneli yılanlar ivicacıyla³⁴⁰ yerlere uzanmış çalı dallarıyla ayaklarımız kösteklenerek bin zahmetle yürümeye uğraşıyoruz.

Acayip şey... Şimdi biz ona doğru yürüdükçe köpeğin sesi kısık avavelerle bizden uzaklaşıyor. Panter de bu sırrı bize anlatmak için hayaletin esrarına ram mı olmuştu?

Her ne hâle uğrasak bizden evvel bu sırra ermiş gibi görünen köpeği takip etmek mecburiyetindeydik. Maytapların biri söndükçe diğerini yakarak yıllardan beri içine diri ayağı basmamışa benzeyen, sathı dünya ve altı ahiret olan bu tarlaya ulu orta daldık. Küre-i arzın³⁴¹ henüz akıl ve fenne kapalı kalmış bir kıtasını keşfe uğraşır gibi gidiyorduk. Bütün bu ağır uykudaki gayr-i fânilerde bize esrar verecek bir kıpırdama eseri yoktu. Bu akşam, dünyaya çağırmaya uğraştığımız ölümlere mülaki olmak için yoksa biz mi âlemimizi değiştirecektik?

Kulaklarımız hep dört ayaklı kılavuzumuzda. Onun dilini anlasak esrarın bir kısmına ermiş olacağız. Oh işte hayvanın havlama makamı birdenbire değişti. Şimdi ses süratle bize doğru yaklaşmaya başladı. Panter, esrarengiz elin zaptından kurtulmuşa benziyor. Bize doğru koşuyor. Bir dakika sürmedi. Maytabın tenvir dairesi içinden çalılar oynayarak iki uzun kulağın arasında bir çift zeki göz parladı. Hayvan derin bir havuza batıp çıkmış gibi sırlıslıkla terlemişti. Yaş tüyleri kızıl ışığın altında siyah bir rügan iltimaları³⁴² veriyordu. Biçare köpeğimiz acaba ne zorlar görerek böyle zırlı zırlı kan terlere batmıştı? Telaşlı kuyruk sallayışlarıyla geldi. Ellerimizi yaladı. Eğildim. Onun ter akan çenesinden sıkarak sordum:

³³⁹ hatve: adım

³⁴⁰ ivicaç: eğri büğrülük

³⁴¹ küre-i arz: yer yuvarlağı, dünya

³⁴² iltima: ıslıdayıp renk değiştirme

— Sevgili Panter hangi esrar kuyusuna girip çıkarak böyle sulara battın? Bu karanlıklarda ne macera geçirdin? Bize anlat...

O, kesik kesik, karmakarışık bir ifade ile bizim anlamadığımız bir dilden soluk soluğa cevaplar verdi. Hayvanın iki mum şulesiyle gözlerinde yanan cevvaliği ıslak vücudunun ikide bir geçirdiği raşeler, yalnız kendine görünen bir hayalete atılmak ister gibi sağa sola ani saldırışları fevkalade bir sinir hâlinde olduğunu gösteriyordu.

Panter birdenbire başını kaldırdı. Etrafı koklaya koklaya bütün dikkatiyle dinledi. Vücudunun rutubetlerini üzerimize sıçratan bir titreme ile sarsıldıktan sonra dikenlerin üstünden bir kuş süratiyle cenuba doğru uçtu. Bazı hislerde insanlara mütefevvik³⁴³ olan o hayvan kafasıyla karanlıkların içinden ne gördü, ne sezdi? Nüzhet'in elinde kibrit söndü. Etrafımızı saran zulmetin arasından Panter'in sesini duyuyorduk. Gittikçe uzaklaşıyordu...

— Yavrum, çabuk, bir kibrit daha parlat...

Çocuk raşeli bir elle maytabı tutuştururken sordum:

— Köpeğin gösterdiği bu gayritabii hâllere ne dersin?

— Evet, hayvan çok sinirlenmiş. Ben onun bu kadar mütehey-iç³⁴⁴ hâlini hiç görmedimdi...

— Gözlerine bir şeyler mi gözüktüyor?

— Besbelli!

— Onun görüp işittiğini biz niçin hissetmiyoruz?

— Ne bileyim enişte bey!

— Etraf karanlık, meşeler sakit, kırlar ebkem³⁴⁵, burada durmakla gece dekorunun bu siyah perdesi arkasında oynanan hayalet faciasından hiçbir şey anlamayacağız. Haydi, yine köpeğin sesine koşalım.

Maytap kibritinin önümüze saçtığı ışığın müsaadesi nispetinde bir süratle dikenlere dalıp çıkarak koşmaya başladık. Geceliğimin her parçası bir çalıda kalıyor, arada bir ayağımdan kaçırdığım terli-

³⁴³ mütefevvik: üstün

³⁴⁴ mütehey-iç: heyecanlı

³⁴⁵ ebkem: dilsiz

ğimi bulmak için eğildikçe yüzüm gözüm tırmıklanıyor; gece esrar anlamaya harimlerine girdiğimiz için sanki ölüler, bu dikenlerle bizden intikam alıyorlardı. Köpeğin sesi şimdi sabit bir noktadan gelir gibi bir muayyenlik aldı. Kibrit arkasından kibrit yakmaya çalışan Nüzhet'e:

— Yavrucuğum, dikenlerden, benim mestur, gayr-i mestur³⁴⁶ hemen her tarafım kanyor. Otuz kırk azgın kediyle bir çuvala girmiş gibiyim... Sen nasılsın?

— Sorma enişte bey, çıplak bacaklarım hacamat olmuş gibi sızlıyor...

— Ha gayret evladım, ha gayret... Panter'in sesi daima aynı noktadan geliyor. Hem dikkat ediyor musun?

Gittikçe avavelere yaklaşıyoruz. Köpek biriyle dalaşır gibi sinirli sinirli havlıyor. Bu sefer galiba hayalet, onu değil; o, hayaleti yakaladı. Bu esrarın mümessilini bize göstermedikçe dışlerinin arasından bırakmayacak. Bu vakanın uğruna kanlarımızı dereler gibi değilse de damla damla akıttık...

Kılavuzumuzun sesi şimdi ince ince, âdeta enindar bir ulumaya döndü. Koşmadan ağzımdan hoplaya hoplaya çıkan tıkanık bir sesle:

— Nüzhet, bana köpeğin bu tuhaf, telaşlı ulumalarında: “Aman çabuk yetişiniz!” mealinde bir ifade var gibi geliyor...

— İşte koşuyoruz. Kanatlarımız yok ki bu dikenlerin üzerinden uçalım...

Cenuba doğru hayli indik. Şimdi önümüzde şarktan garba az bir münhanilikle uzanan bir yol çıktı. Cemaatle ancak bir tabut sığdırılacak kadar bir mezarlık arası geçidi... Yolun öbür tarafı yine kabristandı. Fakat mezarlar seyrekleşiyordu. Daima köpeğin sesine gittiğimiz için bu yolu arzani³⁴⁷ katettik. Ulumadan şimdi de garip bir homurtuya dönen sese pek yaklaştık. Kabristanın öbür cihetine birkaç adım atar atmaz Panter'i gördük. Nüzhet elindeki maytabı ileri uzattı. Mevkinin yüreklerimize doldurduğu haşyet içinde önümüze açılan manzara, kemiklerimizdeki iliklere kadar bizi

³⁴⁶ gayr-i mestur: örtülü olmayan

³⁴⁷ arzani: enine

dondurdu. Panter, siyah başını karanlığa daldırıp çıkararak bir telaş ve müthiş bir homurtuyla bir mezar kazıyordu. Ve çukuru hayli genişletmişti. Ebedî uykusundaki kim bilir kaç senelik istirahati ihlal edilen bir ölünün kemikleri bu uhrevi mahfazasından, köpeğin siyah elleriyle harice saçılmasına biz karşıdan seyirci kalıp bakacak mıydık? Bilamüdahale bizim bu temaşamız hayvanın cüretinden ziyade küfür-amız bir hareket sayılmaz mıydı? Onu, bilmeden işlediği bu hürmetsizlikten derhâl menedelim. Fakat köpek bu kabri ne hisle, ne lüzum üzerine kazıyor? Bu gece bizi çıldırtan, iki dünya arasındaki, bu ağrep muammanın düğümü bu kabirde mi medfundur? Bu çukur Şevket Bey merhumun dünyaya çıkıp gezinmek için mahreç³⁴⁸ edildiği bir menfez³⁴⁹ midir? Bu simsiyah kovuğun ötesi âlem-i lahuta mı varıyor? Burası tecessüt eden ruhların dünya sahnesine çıkmak için soyunup giyindikleri sanatkârlar locası mıdır? Ne düşüneceğimizi, ne yapacağımızı asıl şimdi şaşırdık.

Bu karanlık vakanın peşinden bu dakikaya kadar serseriyane dolaşıyorduk. Kılavuzumuz bizi şimdi esrarın membasına getirdi. Hayvanın bu gösteriş ve ter içinde çalışmasında mutlak büyük bir sebep ve hikmet var. Önümüzde, maddeten dar, mukassî, mazlum bir hafire³⁵⁰ görüyoruz. Lakin manen bunun ötesi, ufuksuz, hudutsuz, bütün fezaları kucaklayan bir esrar âlemine varmıyor mu? Her varlık tekrar dirilmek için bu toprak döşekler içinde yok olmuyor mu? Ezeliyet ve ebediyet hâlden hâle intikalin başlangıçsız, nihayetsiz iki ucu değil mi? Aradığımız muamma da bu sırların ortasında bir topaç gibi dönmüyor mu?

Bakalım taharriye buradan dalarsak nereden çıkacağız? Köpek, bu mezarcılık ameliyesinde gittikçe sinirleniyor. Terleyerek, titreyerek iki ön ayaklarıyla toprakları etrafa öyle şiddetle saçıyordu ki çukurun esrarlı karanlığı içinden Şevket'i hemen eteğinden yakalayarak dışarı çıkartıverecek sanıyorduk.

Oh fakat beynim bin tezat içinde ateşleniyor. Hiç ölü, gezinip de tekrar mezara saklanır mı? Meyyitin kayborduğu yerden diri çıkarmaya bu ana kadar kim muvaffak olmuş ki biz bu hadise karşı-

³⁴⁸ mahreç: çıkacak yer

³⁴⁹ menfez: nüfuz edecek yer

³⁵⁰ hafire: çukur

sında ümitlenerek köpeğin hafriyatından müspet bir netice bekliyoruz...

14

Panter'in Pek Önemli Keşfi

Köpeği bir hortlak vahşiliğiyle böyle önümüzde mezar kazmaktan menetmek için ilk adımımı attığım anda Nüzhet kolumdan çekerek:

— Enişte bey ne yapıyorsunuz?

— Panter'i mezarın üstünden geri çekeceğim...

— Niçin?

— Buna niçin olur mu? Hayvanı göz göre hortlaklığa mı alıştıracağız?

— Panter soy köpektir. Hiçbir vakit hortlak olmaz. O karın doyurmak için mezar kazmıyor. Onu, bu hareketinden menedecek olduktan sonra niçin karanlıklarda bu kadar meşakkatlerle arkasından koştuk? Durunuz bakalım ne yapacak!

— Ne yapacak?

— Mutlak mezardan bir şey çıkarıp bize gösterecek.

— Çıkaracağı şey herhâlde şehidin cesedi olmayacaktır.

— Ne olursa olsun bekleyelim, görelim.

Köpeğin bu hürmetsizliğine tahammül gösterememekle beraber kaynımın sözlerindeki makuliyeti de birdenbire reddedemedim. Panter, her tüyünün ucundan ter damlayarak bütün gayret ve kuvvetiyle çalışıyordu. Onun bu kadar paralanarak candan çabalamasına hayret ve rikkatle bakıp da dedim ki:

— Böyle bir hafr³⁵¹ ameliyesine lüzum olduğunu bileydik beraber kazma, kürek getirirdik.

Bir müddet daha bu elim temaşaya dişimi sıktım. Köpeğin başı, hayli genişletmiş olduğu çukurun içine tamamıyla girdi. Dışarıda kalan vücut kısmı güya hayvan, mezar dâhilinde kımıldatmaya gücü yetmediği bir şeyle uğraşıyormuş gibi saravi ihtilaçlar ve can-hıraş hırıltılarla sarsılıyordu.

³⁵¹ hafr: kazma, kazılma

Azap içinde çarpan yüreğimin tekdirlerine artık bundan ziyade mukavemet edemeyerek hemen köpeğin üzerine atıldım. Bütün kuvvetimle beline yapıştım. Onu mezardan dışarı çekmeye başladım. Nüzhet'in tepinerek ettiği itirazlara hiç ehemmiyet vermiyordum. Mezarı taarruzdan kurtardıktan sonra hayvanın tekrar ısrarla hücum gösterdiği kovuğun önünde durdum.

Panter, bu mühim işi tamam başaracağı esnada edilen mümanaattan fevkalade infialini gösterir ve tehdide benzeristirhamkâr atılışlarla birkaç defa yüzüme doğru sıçradıktan sonra koklaya koklaya kabrin etrafını dolap beygiri gibi dolaşmaya başladı. Süratli bir hayli turlar yaptı. Nihayet metfenin³⁵² baş tarafında birdenbire yavaşladı. Toprağı koklayarak cenub-ı şarkiye³⁵³ doğru bir hat istikametinde yine koştu koştu... Diğer bir mezarın önünde durdu. Orayı da birkaç pençe darbesiyle kazmaya girişti. Fakat bu ameliyede çok devam etmeyerek aynı hat istikametinden yerlerin tozunu içer gibi toprağı sıkı sıkıya koklayarak eskiden kazılmış mezara doğru koştu. Yine süratle geri döndü. İki kabir arasında mekik dokumaya başladı. Biz bütün istiğraplar³⁵⁴ içinde köpeğin bu hareketlerini gözlerimizle takip ederken dedim ki:

— Köpek oyun yaparak âdeta bizimle eğleniyor...

Nüzhet, asabi bir telaşla cevap verdi:

— Oyun değil, enişte bey... Panter'i bu akşamki garip hareketlerinde pek samimi görüyorum. Hâline dikkat etseniz siz de anlar-sınız...

— Peki, onun böyle mezar kazışlarından, mevhum bir izi koklayarak aşağı yukarı koşuşlarından ne mana çıkarıyorsunuz?

— Bu hareketlerinden belli başlı bir mana çıkarmak benim har-cım değil... Fakat zannediyorum ki...

Kaynım sözünün alt tarafını getiremedi. Sustu. Düşünüyordu. Beş on saniye bekledikten sonra sordum:

— E, ne zannediyorsun?

³⁵² metfen: mezar

³⁵³ cenub-i şarki: güneydoğu

³⁵⁴ istiğrap: garip bulma

— Zannediyorum ki hayvan, bu gece bize mutlaka bir şey göstermeye uğraşıyor...

Nüzhet, biraz evvel söylediğini aynen tekrardan başka bana verecek bir karşılık bulamadı. Köpek, karşımızda kudurmuş gibi, mezardan mezara vahşi hırıltılarla seğirtip dururken boğazımdan kabaran acı bir kahkahayı zapt edemedim. Mezarlıkta akisler yapan bu gülüşümden ürken Nüzhet, yanımdan üç adım geriye çekilerek maytabı ileri uzattı. Gözlerini yüzüme dikti. Besbelli birdenbire çıldırdığımdan şüphelendi. Çocuk, bu endişesinde pek de haksız değildi. Çünkü o anda bulunduğumuz mevki ve yaşadığımız mace-ranın kahkahaya müsait hiçbir yeri yoktu. Onu bu ürküntüsünden kurtarmak için dedim ki:

— Korkma yavrum, çıldırmadım...

— Ya böyle mevsimsiz niçin gülüyorsunuz?

— İkimiz de zekâ mikyasında mahlukatın en mükemmeli olan insan nevine mensubuz...

— Evet...

— Fakat akıllalmaz bu mühim vakanın keşfini bir köpeğin zavallı hayvani dimağından bekliyoruz...

— Panter için “İnsandan zekidir.” diyemem. Lakin bazı hislerde, mesela koku almakta bize çok faiktir³⁵⁵...

— Oğlum, bu gece şu köpek kuru topraklardan, ölü kemiklerinden ne kokusu alıyor? Aklın eriyorsa bunu bana anlatsana...

— Enişte bey, benim buna aklım ermiyor... Ve ne kadar düşünsem yine ermez... Fakat bu acayip vaka karşısında ve şu mezarlığın ölü kokan rutubeti içinde sizin de zihninize bir bulanıklık geldi galiba...

— Evet, benim zihnim bulandı. Gittikçe de daha karışıyor. Senin zihninde vuzuh³⁵⁶ kaldıysa irşaden bana yardım et...

— Estağfurullah...

— Çocuğum, bunda estağfurullah yok... Aklım dağıldı. Bu akşam yaşadığım birkaç saat dimağımda nakabil-i izah ve diğer bir

³⁵⁵ faik: üstün

³⁵⁶ vuzuh: açık ve belirgin

âleme ait karmakarışık vakalarla dolu altı aylık uzun bir macera şeklini aldı. Arkasından koştuğumuz bu vakada ben hiçbir hakikat seçemiyorum. Bunu tamamıyla kâbusi bir rüya mahiyetinde görüyorum... Böyle dolaşık, vuzuhsuz ve korkunç rüyaların cereyan silsilesi çabuk unutulur. Bu hadise içinde ben âdeta sersemledim...

— Enişte bey, bu gece Şevket ağabeyim, büyükannemi ziyarete geldi mi?

— Geldi...

— Gelenin o olduğunda şüpheniz var mı?

— Asla... Salonda gördüğüm fotoğrafının aynı... Kardeşinizi ablan da tanıdı. Sen de tanıdın.

— Bu noktada katiyen ittifak ediyoruz.

— Evet katiyen...

— Ölümün vukuuyla ruhun bedenden ayrıldığını söylüyorlar.

— Evet...

— Bir ölü, aynen sağlığındaki şekilde gelip dirilere nasıl görünüyor?

— Ben bunu hâlâ inkâr ederim...

— İnkâr edersiniz ama biz de böyle bir vakaya yakinen şahit olduk... Bunu nasıl izah edersiniz?

— Şevket Bey berhayat³⁵⁷.

— Bu, mümkün değil. Onun şehadetine dair resmî vesikalar evde duruyor. Gidince isteyiniz ablam size gösterecek... Hem böyle bir vakaya ilk defa şahit olan biz değiliz. Mektepte, isprizmâcî ailelere mensup çocuklar anlatıyorlar. Camille Flammarion'un *Tabiatın Meçhul Kuvvetleri* namındaki büyük bir eserinde ölülerin, tıpkı bize olduğu gibi böyle gelip akrabalarına göründükleri hakkında yüzlerce mevsuk vakalar zikredilmiş.

— Bu garip vakaların ravileri içinde yalan söylemez, çok namuskâr kimselerin bulunduğu kaniyim. Lakin böyle masalların sıhhatleri temin edilemez. Bu garibelere samimen inananların alandıklarına da eminim...

³⁵⁷ berhayat: sağ

Bu mevsukiyetlerin³⁵⁸ haddeden geçirilecek çok yerleri vardır. Misal istersen işte bizim bu akşamki hâlimiz. Biz anlaşılma bir vaka içindeyiz... Neye uğradığımızı bilmiyoruz. İhtimal ki aldan-
dık. Binaenaleyh gidip de âlemi de aldatmaya ne hakkımız var? Şimdi bu münakaşayı bırak... Asırlardan beri devam edegelen ve daha kim bilir ne kadar zaman sürecektir olan bu garabeti biz bu da-
kikada halledemeyiz. İşte yine tekrar ediyorum. Aklın eriyorsa sen bana söyle. Köpek buradan ne kokusu alıyor?

— Ne kokusu aldığını bilmiyorum. Çukurun önünden çekiliniz. Bırakınız bakalım hayvan oradan ne çıkaracak?

— Oğulcuğum, mezarın içinden ölü kemiklerinden başka ne çıkar?

— Peki efendim ama Panter'in başkalarına gitmeyip de yalnız bu kabrin üzerinde ısrar göstermesine ne diyeceksiniz? Bakınız kö-
peğin gözü hep bu kovukta...

Çocuğun bu mantığını pek adi bulmadım. Teşrih ilmine hiz-
met için mermer masa üzerinde kadvraları bin parçaya ayırıyorlar. Ölülerin bu kırıntılarını sonra götürüp bir çukura süprüntü döker
gibi boşaltıyorlar. Manen mübarek olan ölü, maddeten bir cife³⁵⁹. İnsan laşeleri³⁶⁰ günlerce denizlerde, kuyularda kalıyor. Şişiyor,
kurtlanıyor, kokuyor, zehirli tefessühatıyla³⁶¹ etrafın havasını bozu-
yor. Ölülerin de diriler gibi beninevinin hürmetinden nasiptar ola-
mayan bedbahtları, sefilleri; kurtlar, çakallar, köpekler tarafından
yenilenleri var. Biz de meraktan öldüğümüz bir hakikatine ermek
için köpeğin bu hareketine karşı müsaadekâr bulunursak büyük bir
günah işlemiş olmayız...

Bu, mezar içine doğru oyulmuş deliğin önünden çekildim. Mü-
saadeyi anlayan köpek hemen işbaşına atıldı. Bu sefer öyle seri,
öyle asabi, öyle hırçın darbelerle toprakları oyuyordu ki bu tünelin
öbür ucu cennete yahut cehenneme kadar varsa hitame ermedikçe

³⁵⁸ mevsukiyet: gerçeklik, güvenilirlik

³⁵⁹ cife: ceset, leş

³⁶⁰ laşe: leş

³⁶¹ tefessühat: çürümeler, bozulmalar

hayvanın bu perforasyon³⁶² ameliyesi önünden çekilmeyeceğini anladık.

Çalıştı. Debelendi. Yarı vücudu dünya ile ahiret arasında açmaya uğraştığı bu geçidin içinde kayboldu. Sınır üzerinde zebanilere mi saldırıyordu? Ne yapıyordu? Fena fena hırılıyordu. Nihayet Panter, arka ayaklarıyla çukurdan dışarı bir tornistan etti. Dönük gözleri, salyalı ağzı ve bütün kuvvetiyle mezardan bir şey çekiyordu. Topraklara bulanmış fakat beyazımtırak bir şey... Ölüyü mü soydu? Bu, kefen miydi? Biz dehşetlenerek birkaç adım geriye sektik. Fakat o, mezarın içinden avladığı şeyi muzafferane bir tavırla getirdi, önümüze koydu...

Köpek vazifesini bitirmiş, şimdi iş bize kalmıştı. Bir müddet onun ne olduğunu seçmeye uğraşan gözlerimiz yere dikildi. Kuru-yan boğazımın deliği sanki küçülmüştü. Zor çıkan kısık bir sesle sordum:

- Nedir o?
- Bilmem.
- Kefen parçası...
- Benzer...
- Şimdi bundan ne mana çıkarabileceğiz?
- Dikkatle muayene etmeliyiz...

Maytap kibritini yaklaştırdık. Garip şey... Bunun iki kısa kolu, bedeni ve yakası vardı. Elimizi sürmeye çekindiğimiz bu şeye doğru biraz daha eğildik. Bu âdeta dirilerin giydikleri bir ten fanilasıydı. Eskimemiş, çürümemiş; yalnız topraklara temastan kirlenmişti. Şimdi daha ziyade tutulan sesimle:

- Beynimde bu mesele ile uğraşacak takat kalmadı. Al sana muamma içinde bir muamma daha... Bu mezar kovuğunda yepyeni bir fanila ne arar? Seksen şahitli Aksaray cinayeti bunun yanında hiç esrarengiz değil, âdeta bedihi bir mahiyette kalır...
- Bunu niçin Aksaray cinayetine benzetiyorsunuz?

³⁶² perforasyon: delme

— Aslen değil feran³⁶³... İkisinde de ölüler sükût ediyorlar... Şimdi bizde gayetle mahir bir müstantik³⁶⁴ kudreti de olsa yine bir şey anlayamayacağız. Çünkü kimi isticvap edeceğiz? Bu bez parçası lakırdı söyler mi? Köpek suallerimize cevap verebilir mi?

— Böyle esrarengiz vakalarda dili olmayan birtakım eşyanın delaletiyle pek mühim şeyler keşfolunduğunu bilirsiniz. Panter'e gelince bu hayvan nutuk kudretinden mahrumsa da önümüze bu fanilayı koymakla bize bir şey anlatmak istedi.

— Evet oğlum, evet... Köpeğin bu işaretinden lazım gelen mefhumu çıkarmak hususu bizim ferasetimize kalıyor.

Fanilayı iyice muayene etmek için eğilip tozunu, toprağını silerek yerden aldım. Üst kısmında kurumuş dalga dalga kan lekeleri vardı. İçine, dışına dikkatle baktığım esnada Nühket'in maytabı tutan eli bir saralı gibi titremeye başladı. Gözlerinden de iri iri yaşlar akıyordu. Onun bu ani teessüründen şaşırdım taaccüple³⁶⁵ sordum:

— Ne oluyorsun yavrum?

— Fena oluyorum...

— Niçin?

— Fanilada bir şey gördüm...

— Ne gördün? Kan lekeleri mi sana baygınlık getiriyor?

— Baygınlığım yalnız kan lekelerinden dolayı değil. Lütfen siz şu kibriti tutunuz. Fanilayı bana veriniz...

Ellerimizdeki şeyleri değiştik. Kaynım fanılanın eteğini yukarı çevirdi. Ön tarafta sırma renkli iplikle işlenmiş Fransızca harfler gösterdi.

Ben — Nedir onlar?

— Marka...

— Ne markası?

Çocuk, raşeler içinde cevap verdi:

— CH. H. ağabeyimin isminin ilk harfleri... (Şevket Hayrullah)

³⁶³ feran: ikincil olarak

³⁶⁴ müstantik: sorgu hâkimi

³⁶⁵ taaccüp: şaşkınlık

— Pek acayip!

— Acayip fakat hakikat...

Nüzhet, gözyaşlarına hüngür hüngür bir cereyan vererek devam etti:

— Fanılanın rengini, cinsini tanıdım. Onun iç çamaşırı... Hâlâ üzerinde kardeşimin kokusu bulunduğuna yemin ederim. Ah kardeşimin kokusu, kanı, markası...

— Bu fanılanın, kardeşine aidiyetini bu kadar kuvvet ve katiyetle tasdik ediyorsun...

— Evet... Evet... Evet...

Kaynım fanılayı dudaklarına götürdü. Derin derin içini çekerek takdisen ve tahassürle öpe öpe:

— Ben birçok şeyde yanılabilirim. Lakin ebediyen kaybettiğim kardeşimin kokusunu almakta kalbim, burnum beni aldatmaz. Fanıla katiyen onun. İşte bu kan da şehadetine alamet.

Çocuğun teessürü bana da sirayet etti. Çehresini ancak fotoğrafıyla tanıdığım şehit kaynımın ebedî iftirakıyla benim de gözlerim yaşardı. Fakat Sarıkamış'ta şehit düşen o mübarek vücudun kanlı fanılası Soğanlık mezarlığından nasıl çıkar? Kaza ve kaderin bu anlaşılmaz cilvesi önünde biz ne düşünebiliriz?

15

Mühürdaroğlu Mehmet Ağa'nın Elli Bir Senelik Mezarı

Biz, taharri ve tahkikimizde ilerledikçe meselenin halline yaklaşmak değil, her adımda muğlakliyetin aşılmaz sarp kayalık mânilerine tesadüf ediyorduk. Kanlı fanılanın şehide aidiyeti hakkındaki çocuğun o gözyaşlı hazin tasdiki doğruysa muammanın aldığı bu yeni şekil karşısında ne hüküm verecektik? Bilmem kimden işte bir daha soruyorum: Şarıkamış'ta şehit düşen Şevket Bey'in iç fanılası Soğanlık mezarlığında ne arar? İşte bu suali yüz defa tekrar etsek cevabını hiçbir yerden almayacaktık ve kendimiz de münasip bir cevap bulamayacaktık... Bu, bir hakikat miydi? Yoksa gaip bir şakacının çekilmez cilvelerine mi uğruyorduk?

Kokusu, kanı üstünde bu fanılayı Panter, şehidin cesedinden mi çekip çıkardı? Şevket Bey o kabrin içinde mi yatıyor? Bütün ak-

lım, zihnim lugazın bu katmerleri arasında bunalıp kaldı. Elimdeki maytap nihayetine kadar kül kesilerek söndü. Karanlıkta kaynımın gözlerini arayarak dedim ki:

— Yavrum, fanilada kardeşinin kokusunu keşfetmekteki samimiyetine inanıyorum... Fakat insaf et. Bir ölü, bir diri gibi mi kokar? Bahusus vefatından birçok zaman geçtikten sonra...

— Enişte bey, dünya ile ahiret arasındaki bu meselenin altını üstünü bana sormayınız. Yalnız bu fanılanın üzerinde kardeşimin çamaşırlarının kokusu bulunduğuna katiiyetle inanınız. Ve taharrinizi bu esastan yürütmeye uğraşınız. Bu ilk hakikat, bizi belki aradığımız öteki hakikatlere kadar götürür. Bu kokuyu hisseden yalnız ben değilim. Bana nispetle şammesi çok kuvvetli olan Panter de bu koku izi üzerinden bizi buralara kadar koşturdu. Ve mezarları kazdı. Mühim keşfini önümüze koydu. Ve aldanmamış olduğunu bize pek güzel ispat etti. Haydi, bu koku hissinde ben de köpek de aldanmış olalım... Yepyeni denecek bir fanılanın böyle eski bir mezardan şehadet kanıyla çıkışına ne dersiniz? Eteğindeki markaya ne buyursunuz? Gözlerimizin önüne serilen bu son hakikatlerin arasında hayalata yer var mı? Tabiiliğin fevkinde bir kuvvetle gözlerimiz bağlandıysa bilmem... Ben burnumun duyduğunu, gözlerimin gördüğünü, kalbimin haykırdığı sesi tekrar ediyorum.

— Oğlum çok defa hakikatle sahteyi birbirinden ayırmak müşkül olur. Bu iki zıt şey bazen o kadar birbirine benzerler. Bu kadar seneden sonra bu çamaşır, ağabeyinin kokusunu muhafaza ederek Sarıkamış'tan buraya nasıl gelir?

— Bizzat kendisinin geldiğini gördük ya... Çamaşırının gelmesine niçin inanmayalım?

— Şehit bu fanilayı labis³⁶⁶ olarak mı buraya gelmiş?

— Bilemem...

— Niçin sırtından çıkararak bu mezara bırakmış?

— Aklım ermiyor...

— Bu garabetleri benim zihnim hiç almıyor... Çıldırmaq işten bile değil... O kadar uzaktan gelen bir ölü, buradaki mezarlardan birine mi misafir olur? Bu muammanın ucunu, kulpunu bulmaz-

³⁶⁶ labis: giyinmiş

dan evvel akıllarımız zıvanalarından fırlayacak... Mezarı karıştırırsak belki Şevket Bey'in kaputunu, çizmelerini de buluruz. Öyle ya? Sarıkamış gibi uzak bir memleketten buraya dal³⁶⁷ bir fanila ile gelinmez ya? Fanilaya ihtiyacı olan bir ölü, diğer melbusat³⁶⁸ levazımından vareste kalabilir mi? Bu meseleye bir hal sureti bulmak için bilmem ahireti mi dünyalaştırmalı, dünyayı mı ahiretleştirmeli? Fakat Nüzhet, bunda yalnız bir ihtimal vardır. İki desek değil...

— Nedir, enişte bey?

— İşte evvelki sözümü yine tekrar ediyorum: Bize bu açmazları oynayan, mavera-yı kabirde bir ölü değil, senin, benim gibi bir diri. Hem de senden benden çok zeki bir diri. Bu kararımдан şaşmam. Anlıyor musun?

— Peki enişte bey, benim bu sualime cevap veriniz bu kararınızı derhâl ben de kabul edeyim...

— Nedir?

— Bu fanilanın mezardan zuhuruna bir sania sığabilir. Fakat bu gece büyükannemle konuştuğunu gördüğümüz boyuyla posuyla, etiyle kemiğiyle, bütün çehresiyle Şevket ağabeyim değil miydi?

— Evet...

— Eyy... Bu cihet nasıl hile götürür? Bir diri, ölü namına bir takım esrarengiz hareketlerde bulunabilir... Lakin ölünün cesedine tamamen hulul ederek apaçık bir sima ile gelip akrabasına nasıl görünür?

— O hâlde aklımı kaybetmemek için yine şu iddiamı tekrar edeceğim: Ağabeyim berhayat...

— Ben de size yine eski cevabımı vereceğim. Onun şehadeti resmî, gayriresmî birçok vesaikle tahakkuk etmiştir. Köşke avdetimizde bunları istediğiniz gibi tetkik edersiniz. Hem ağabeyim gayet ciddi ve samimi bir gençtir. Berhayat bulunsa neden doğrudan doğruya aile yurduna avdet etmeyip de bazı geceler büyükannesine görünmek için böyle hayalet şeklinde gelsin?

— Bu muammaya bir izah tariki bulamazsam, beynim yanacak. O sebeple böyle bir karar vermek mecburiyetindeyim. Eflatun'u ve

³⁶⁷ dal: yalın

³⁶⁸ melbusat: giysi, kıyafet

bütün Ukala-yı Seba'yı³⁶⁹ mezarlarından çıkarsak zannederim ki meselenin bir ucunu kulpunu bulmakta bizden pek ileri gidemezler.

— Vaka fevkattabia...

— Evet, sünaturel...

— Binaenaleyh onu değiştirmeyelim. Hadiseyi tabiatla bize gö-ründüğü gibi tetkik edelim...

— Zeki çocuk, beni mafevkattabiaya inanır bir adam yapacak-sın... Mademki bu akılalmaz şeyi bu suretle kafamıza sığdırmaya uğraşmakta zaruret vardır. Peki dediğin gibi olsun... O hâlde Şevket ağabeyinin, Sarıkamış'tan buraya kadar ihtiyar-ı seferle fanila-sını bu mezarda soyunduğuna iman edelim. Ve binaenaleyh şehid-i mağfurun diğer kabirlere tercihen neden bu mezarı misafirhane it-tihaz ettiğini tetkikten müşkülümüzün halline başlayalım... Öyley-se yak bir maytap bakalım, evvela taşını okuyup mezarın kime ait olduğunu anlayalım.

Nüzhet, çaktığı kibriti, önünde bulunduğumuz kabrin taşına tuttu. Kitabe, al ışığın altında kendini gösterdi. Yosunlanmış eski bir küfeki³⁷⁰ üzerinde şu satırları okuduk:

*“Rikâb-ı Şahane kapıcıbaşılardan sabıkan Mabeyn-i Hüma-yun harik tulumbaları müdürü Mühürdaroğullarından Mehmet Ağa bin Mustafa'nın ruhiyçün...”*³⁷¹

9 Sefer fi 1292, 5 Mart fi 1292”

Bize gaipten vazih, mühim hiçbir haber vermeyen bu uhrevi künye önünde bir müddet düşündükten sonra:

— Oğlum Nüzhet, bu alelade bir mezar taşı...

— Evet...

— Bu Mühürdaroğullarıyla ailece bir yakınlığınız var mı?

— Bilmiyorum...

³⁶⁹ Ukala-yı Seba: Yedi Akıllılar

³⁷⁰ küfeki: bir çeşit taş

³⁷¹ “Padişahın kapıcıbaşılardan eski mabeyn yangın tulumbaları müdürü, Mühürdaroğulları'ndan Mustafa oğlu Mehmet Ağa'nın ruhu için” (haz. notu)

— Bu, Mabeyn-i Hümayun harik tulumbaları müdürü Mehmet Ağa bin Mustafa'ya dair aileniz arasında hiçbir söz olduğunu duymadın mı?

— Hayır...

— Bu elli senelik bir mezar. Bunun içinde kefen değil belki kemik bile kalmamıştır. Şevket Bey'in yeni fanilasını buradan nasıl çıkıyor? Birkaç satırdan başka bize hiçbir şey söylemeyen bu eb-kem taştan nasıl sır alacağız? Maahaza³⁷² mümkün olduğu kadar kabrin her cihetini muayeneden başka bizim için bir tetkik, bir keşif yolu yok...

Bu elli yıllık ölü döşegi, harçlı taşla örülmüş bir maksure³⁷³ içindeydi. Kibleye, müteveccih başucunda bir servi, ayak tarafında bir meşe vardı ve aynı maksurenin şimal cihetinde 25 Şaban 1292 tarihiyle vefat eden Soğanlık karyeli Korucu Süleyman Ağa yatıyordu. Şaşkın bir müstantik dalgınlığıyla kaynımdan sordum:

— Bu korucu Süleyman Ağa'yı tanıyor musun?

— Elli sene evvel ölmüş bir adamı nasıl tanırım?

— Yani aile arasında böyle bir isim geçtiğini işittin mi?

— Hiç...

Bu yarım asırlık mezarlardan taze bir haber almanın imkân-sızlığı önünde dolaşan zihnimle ne yapacağımı bilmiyordum. Deminden Panter'de gördüğümüz çılgınlığa imtisalen³⁷⁴ şimdi biz de maksurenin etrafını devre başladık. Muammanın en hafif ilk düğümünü çözecek bir serrişte³⁷⁵ bulmaya uğraşıyorduk. Fakat bu emareyi bize mezar taşları mı verecekti? Altlarında yatan ölümler mi? Evet bu hiçbir şey söylemeyen camitlerin ifşaatlarına müftekir³⁷⁶ kaldık. Gecenin, bu aklı berendazlığımızın seçilmez karanlığı içinde başka çaremiz yoktu. Biz dünya adamları, ahiretten bir şule-i izah bekliyorduk. Nur, hakikati zulmetten soruyordu. Bize kendini hakikat olarak tasdik ettirmek için zihnimizi burgulayan hayalata silah teslim etmiyorduk. İnsaniyet şimdiye kadar batıl fikirlerin

³⁷² maahaza: bununla birlikte

³⁷³ maksure: parmaklık

³⁷⁴ imtisalen: bağlı olarak, uyarak

³⁷⁵ serrişte: ipucu

³⁷⁶ müftekir: muhtaç

kaleleri önünde bizim bu geceki şecaatimizi göstereydi bu dünya sahası öbür âlemin efsaneleriyle dolmazdı. Ben kaynıma hadiseyi bize görüldüğü şekilde kabul ve tetkike söz vermiştim. Fakat bu söz ağzımdan fırlamış, yüreğimde hiç yer etmemişti. Bazı tahassüslerin aldatıcı teessürlerine kapılmayarak müşahedelerimizi afaki bir surette tespite uğraşacaktım.

Bu gece, yarım asırlık mezarın gubarı içinden çıkan yeni fanılayı oraya berhayat bir elin koyduğuna hiç şüphem yoktu. Lakin nasıl? Ne vakit? Niçin? Ve Şevket Bey'in şehadeti katiyen tahakkuk ettiği surette bu gizli elin sahibi kim olabilirdi? Ve şehidin kendinden gayrisinin böyle bir basübadelmevt³⁷⁷ faciası oynamaktaki menfaat ve alakasını keşif kolay değildi.

Gördüğümüz şeylerden görmediklerimizi istidlalen keşfetmek... Fakat bu, dünya ile ahiret arasındaki meçhulata tatbik olunabilir bir kıyas mıdır?

Mühürdaroğullarından Mehmet Ağa bin Mustafa'nın kabrine, Panter'in yandan açmış olduğu deliğin önünde durduk. Bu çukuru doğrudan doğruya köpek mi açmıştı? Yoksa evvelce diğer bir el mi kazmıştı?

Kabir duvarında, bu suallerin bize cevabını verecek bir emareye tesadüf edebilirsek fanılayı oraya gömen elin ilk izini yakalamış olacaktık.

Dikkatle baktık. Maksurenin garp dılı ortasındaki iri taşların çoğu harçlarından oynamış ve birtakımı da sonradan alelacele eğretiden yerlerine konulmuşa benziyordu. Bu müstacel tamir hiç de köpek işi değildi... Fakat kabri harabiden muhafaza için bu kuru tamiri hayırhah bir el veyahut merhumun akrabasından biri yapmış olamaz mıydı?

Panter, fanılayı mezardan pek zorlukla çıkardı, niçin? Çok mu derine gömülmüştü? Delikten içeri başımı sokarcasına eğildim. Bu simsiyah ahiret lombozunun³⁷⁸ ötesindeki, fânilere mahrem olan esrarı aydınlatmak için maytap kibritini uzattım. Şevket Bey'i bizden kaçıdığı bu ihtifagâhında³⁷⁹ rahatsız ediyormuşum gibi garip bir hisle

³⁷⁷ basübadelmevt: öldükten sonra dirilme

³⁷⁸ lomboz: yuvarlak pencere

³⁷⁹ ihtifagâh: gizlenme yeri

yüreğim çarpmaya başladı. Fakat insan cesedi hazmeden toprağın bu karanlık midesinde sararmış, küfekileşmiş kemik yığınlarının üzerinde gayet iri bir taştan başka bir şey göremedim. Biraz daha sokuldum. İçlerine toprak dolmuş gözleri ve bir sıraya açık dişleriyle bana sırttan bir kafa kemiğiyle göz göze geldim. Dünya ile ahiretin bu telaki-i enzarından titreyerek hemen çekildim. Bu kuru kafanın beka âleminde fânilere gülüşündeki istihza, bir elektrik cereyanı gibi bütün vücudumdan sinirlerimi sarsarak geçti. O bana gülüyordu. Ben ona ağlıyordum. Makûs teessür... Ayağa fırladığım esnada Nüzhet yine sulanan gözleriyle sordu:

— Enişte bey, ne oluyorsunuz? Elleriniz titriyor. Benziniz attı...

— Gece vakti diri diri mezara girmek kolay bir iş değilmiş...

— Ne gördünüz?

— Bu tetkikimize gülen ölümler...

— Orada ağabeyime dair başka bir eser yok mu?

— Bir yığın kemik, yavrum... En mütebahhir³⁸⁰ müstehasat³⁸¹ uleması bile bunların hayattaki hüviyetlerini tayin edemezler. Vakıa bu kuru kafaların alınlarında bütün serencamları yazılıymış derler. Lakin bu kayıtları ne sen okuyabilirsin ne ben ne de bu efsaneleri uyduyan yalancılar...

Kabrin muayenesinden kendimce mühim bir keşifte bulundum. Fakat bunu çocuğa açmadım. Çünkü Nüzhet, ağabeyisinin hayaleti, şekl-i aslisiyle bu gece büyükvalidesini ziyarete geldiği kanaatindeydi. Ve bu kanaatini bozan her mülahaza ve her fikirden inciniyordu.

Keşfim şuydu: Mezar çukurunun ortasında gördüğüm iri taş... Panther'in fanilayı mezardan çıkarmak için çektiği o büyük zorluğa sebep işte bu taşı. Çünkü fanila bu taşın altındaydı. Mezardaki mevcudiyetine hiçbir münasebet tasavvur olunamayan bu fanilayı oraya kim koydu? Şüphesiz berhayat bir insan eli...

Nüzhet, fanılanın katiyen ağabeyisine aidiyeti iddiasıyla çırpınıp duruyor. Haydi, öyle olsun. Fakat fanılanın katiyen şehide aidiyeti onu bizzat kendisinin getirip oraya koymuş olduğuna yine aynı

³⁸⁰ mütebahhir: uzman

³⁸¹ müstehasat: fosiller

katiyetle bir delil olabilir mi? Ne olursa olsun ben ahiret seferine azimet avdet³⁸² biletiyle gidilemeyeceği iddiasında sabitkademim. Ve bu iddiamın hilafına vaka şeklinde ortaya çıkarılan garip sözlerle masal olmaktan gayrı bir kıymet veremem. Dünyada bu hurafelere inanan safdiller bulundukça bu yalanların arkası kesilmez... Gece-nin karanlığıyla beraber etrafımızı ihata eden kopkoyu esrar içindeyiz. Bunu inkâr etmiyorum. Lakin bu esrarın mürettep veya mürettepleri bu toprağın altında değil, bizim gibi üstünde geziniyorlar.

Biz, içinde yatanın ebedî uykusunu ihlal ettiğimiz mezarın başında böyle kırk dereden su getirirken Panter, daima aynı istikameti takiple yeri koklayarak medfenlerin arasından ileri geri koşup duruyordu... Nüzhet:

— Enişte bey, dikkat ediyor musunuz? Hayvanın gözlerinde fevkalade bir acayiplik peyda oldu. Hemen diyeceğim ki...

Kaynım sözünü tamamlayamadı. Daldı. Bir müddet bekledikten sonra sordum:

— Hemen ne diyeceksen de bakalım...

— Onun gözlerine bizim görmediğimiz şeyler gözüktüyor...

— Tuhaf şey... Böyle hayalatı seçmekte tabiat, insanların gözlerini perdeleyip de köpeklerinkini mi açmıştır?

— Orasını bilemem. Fakat görüyorum ki Panter bizden ziyade meşgul, bizden ziyade müteessir, bizden ziyade hakikate vâkıf.

— Oh, ne suretle olursa olsun hissen bir köpeğin madununda³⁸³ kalmayı insanlığım için bir zül sayarım.

— Lakin maalesef hakikat meydanda...

— Demek ki Panter, şimdi bizden daha mülahazalı³⁸⁴, keşf-i bi'l-kıyas usulünde daha mümareseli, daha muhakemeli, daha feylesof... Dünya ile ahiret arasındaki esrara daha vâkıf...

³⁸² azimet avdet: gidiş dönüş

³⁸³ madun: alt, aşağı

³⁸⁴ mülahazalı: dikkatli

— Hayır, iddiamı bu kadar derinleştirmiyorum... Hayvanlarda sevitabii³⁸⁵ vardır. Bu bir mümarese değil, bir mevhibedir³⁸⁶. Panter, hissen bu gece bize tefevvuk etti³⁸⁷.

— Nasıl?

— O olmasaydı biz fanılayı bulup da mezardan çıkarabilir miydik?

— Hakkın var oğlum. Böyle şeyler akıl ve muhakeme ile değil, sırf hayvani sevitabiiyle keşfolunabilir. O hâlde bundan öteye müşkülün hallini Panter cenaplarından rica edelim...

— Ricaya hacet yok. O, zaten bütün hayvani şuur ve gayretiyle uğraşıyor. Yalnız, biz onun dilinden anlayamıyoruz. Hareketlerinden lazım gelen manayı çıkaramıyoruz.

— Lengüistik³⁸⁸ uleması şimdiye kadar her dili anlamaya çabaladılar. Fakat bilmem köpekçe ile hiç uğraşan oldu mu?

— Dilinden anlayamazsak da hareketlerinden mana çıkaramaz değiliz ya? Şimdi köpek, aynı iz üzerinde aşağı, yukarı deli gibi koşup duruyor. O, bu hareketiyle ya bir şey keşfetmeye yahut bize bir şey anlatmaya uğraşıyor.

— Evet, bunda da hakkın var yavrum.

Çocuğun bu ikazı üzerine düşünmeye başladım. Hayvan, şamesinin fevkalade kuvvetiyle bu gece bize izcilik etti. Filhakika³⁸⁹ mezardan da gayet mühim bir şey çıkardı. Ve hayvani zekâsıyla bizi daha mühim keşiflere de isal edebilirdi³⁹⁰.

O, şimdi niçin koklaya koklaya aynı iz üzerinde ısrarla koşup duruyordu? Yorgun kafamı bu noktayı tamik için zorlamaya başladım.

Bu müşkül taharride en sade mantık şuydu: Köpek o kupkuru toprağın üzerinde bir koku alıyordu. Fakat ne kokusu?

³⁸⁵ sevitabii: içgüdü

³⁸⁶ mevhibe: Allah vergisi, ihsan

³⁸⁷ tefevvuk et-: üstün gelmek

³⁸⁸ lengüistik: dil bilimi

³⁸⁹ filhakika: gerçekten

³⁹⁰ isal et-: ulaştırmak

16

Köylünün Aleyhimizdeki Müthiş Hükümü

Her ne tarafa dönsek keşfi lazım bir müşkül ile karşılaşılıyor-duk. Evet, bizim hiçbir şey seçemediğimiz kuru topraktan köpek bir koku alıyordu. Hayvan, burnuyla yerin üzerine cetvel ile çizilmiş gibi bir hatt-ı müstakim takip ediyordu. Bu mevhum çizginin üzerinden kim geçmiş? Buraya ne sürtünmüş? Ne kokusu sinmiş? İnsan burnuyla, insan aklıyla, insan gözüyle bunu keşfetmek mümkün değil...

Kaynımın iddiası vechile acaba hayvanın gözüne ruhlar mı görünüyordu? Köpeğe arz-ı endama tenezzül eden ruhlar bize, insan kardeşlerine görünmekten niçin sıkılıyorlardı?

Ruh, hayalet yahut bizim gibi canlı bir mahluk, her kim ise köpeğin şammesini şaşırtmak için toprağa istikamet üzere bıraktığı koku izini hattın iki ucundan kesmiş... Bu iki müntehanın ötesinden Panter bir şey hissedemiyor... Bu suretle hayalet, gittiği cihetin izini kaybetmeye muvaffak olmuş...

Hayalet denilen mahlukun kokusu olur mu? Ve böyle kurnazlıklar yapmaya müftekir kalır mı?

Avcıların birinden işitmiştim. Sülün mü bilmem hangi kuş, toprağın üzerinde geniş bir daire resmetmek suretiyle koşar ve daireyi kavuşturduğu noktadan havalanmış... Muakkap³⁹¹ av köpeği, izin kokusunu takiben bu daire üzerinde ve burnu yerde olarak başı dönünceye kadar devreder fakat kuşun nereden havalandığını yani ne cihet tayeranını keşfe bir türlü muvaffak olamazmış...

Ben de Panter'in bu gece bu kabilden bir oyuna uğradığı zannındayım. Lakin sülünün, bu açmazı oynamaya müsait kanatları var. Bizim hayalet de besbelli istediği zaman uçar boydan olmalı...

Köpek, ray üzerinde hareket eden bir tekerlek gibi iki yana inhirafsız³⁹² bir istikamette koşuyor ve bazen Mühürdaroğlu Mehmet Ağa ibn Mustafa'nın kabrinden hayli açıldıktan sonra şark cihetinde diğer bir metfenin önünde duruyor, burayı da biraz eşeleyip yine geri dönüyordu.

³⁹¹ muakkap: takip olunmuş

³⁹² inhiraf: sapma

Bu ikinci mezarda yatanın da bu dünyada hangi nam altında yaşamış olduğunu anlamak icap etti. Yanar kibriti, taş a mahkuk yazılara yaklaştırdık. Nazım mı nesir mi olduğunu fark edemediğimiz şu satırları okuduk:

*“On sekiz yaşında erdim dünya zevkine
Bivefa felek etti beni hâk ile yeksan
Vaz-ı hamlden halas oldum sandım
Meğer sebep imiş mevtime, ecel kabrin açtım
On yedi gün içinde elveda çekip gittim.*

Hassa Ordu-yı Hümayunu Altıncı Talia Taburunun mülâzım-ı evvellerinden Rüştü Efendi’nin halilesi merhume ve mağfure Ulviye Ayşe Hanım... fi 14 Ş. 1281”

Mezarcı mecmuasından istinsah edilmişe benzeyen bu sadelane yazıların önünde bir müddet düşündükten sonra kaynıma dönerek:

— Bu zavallı lohusayı tanıyor musunuz?

— Enişte bey, tarihe baksanız a, Ulviye Ayşe Hanım’ın vefatı altmış seneyi geçmiş... Bu kadar sene evvel on sekizinde irtihal etmiş olan bu kadını bugün büyükvalidem bile zorla tanır... Merhum yaşayaymış, şimdi seksenini geçmiş olacakmış...

— Ben sana “Merhumeyi şahsen tanır mısın?” demiyorum. “Bu namın aileniz ile bir münasebeti var mıdır? Bu isim üzerine konuşulduğunu hiç işittin mi?” demek istiyorum...

— Hayır... Katiyen...

— Eğer merhumenin ailenize herhangi bir suretle bir mensubiyeti varsa senin bu münasebetten haberdar olmaman bu hakikati iptal edemez...

— İşin orasına da aklım ermez...

— Evet, dediğin gibi bunu bilse bilse ancak büyükvaliden bilir...

— Onun ağzından da böyle bir suale doğru bir cevap alabilmek mümkün değildir.

Tahkik ve tetkikimiz böyle seksen senelik mezar taşlarının üzerlerindeki yazılardan ileri gidemiyordu. Zeki çocuk mütefekkir bir nazarla yüzüme bakarak:

— Enişte beyciğim, şehit biraderimin Sarıkamış’tan buraya gelen hayaleti, bu kabristanda misafireten sığınmak için mutlaka akrabadan birinin mezarını mı arar? Buna ne ile hükmediyorsunuz?

— Hükmetmiyorum. Hiçbir şeye karar vermiyorum. Bu ağrep meselenin esrarı içinde şaşkına döndüm. Yalnız, muhalata inanmamakta son dereceye kadar ısrar edeceğim. Fakat taharrimizin her adımında bu esrarın önümüze daha karanlık bir safhası açılarak vukuat bizi mağlup ederse ona da ne diyeyim? Ağabeyinin şهادeti vaki bir hakikatse bu gece bize onun şekil ve hüviyetiyle görünen şeye hayalet demekte muztarız³⁹³... Artık ona da bu namı verelim... Hayaletin bu mezarlardan bazılarıyla temasta bulunmuş olduğunu Panter bize haber veriyor. Evvelce de söylemiş olduğum gibi bu kadar mezarların içinden niçin Mühürdaroğlu Mehmet Ağa ile Ulviye Ayşe Hanım’ın kabirlerini tercih ediyor? Buna bir sebep aramak icap edince onlarla aileniz arasında hayati bir münasebet bulunup bulunmadığı akla geliyor...

— Bu ciheti aklımın erebildiği kadar size izah edebilirim.

— Aferin yavrum, söyle bakalım...

— Seksen sene evvel ailemiz bu karyede bulunmuyordu ki ölülerimiz bu kabristana gömülmüş olsun...

— Bu sözün çok makul yavrucuğum. Fakat ailenize mensuplardan bazılarının vaktiyle ayrıca buralarda yaşamış olmaları muhtemel değil midir?

— Belki... Lakin hayalet, misafir olmak için, mutlaka akraba mezarı arıyorsa niçin buraya gelsin? Kartal kabristanına gider. Çünkü pederim, validem orada yatıyorlar.

— Eğer dünyanın görünüşe nazaran verilen hükümleri, mantiki illet ve sebepleri ahiretinkilere uyuyorsa bunda da haklısın...

Gece, fakrû’d-deme³⁹⁴ uğrar gibi ortalığa ufuklardan bir ağartı yayılmaya başladı. Günün müjdecisi horozlar sabah ezanlarını oku-

³⁹³ muztar: zorunda, mecbur

³⁹⁴ fakrû’d-dem: kansızlık

yorlar, kuşlar cıvıldıyorlardı. Hiçbir şeyi anlamaya muvaffak olmadan bizim maceranın üzerine güneş doğduğuna âdeta müteessif gibiydik çünkü işimiz ruhlarla, hayaletlerle idi. Bunlar cilvelerine geceyi sahne intihap etmek tabiatında olduklarından gündüz, şimdi peşinden koştuğumuz esrarı dünyanın karanlık nahiyelerine sürüp götürecekti. Haip³⁹⁵, mahzun birbirimize bakışırken kaynıma dedim ki:

— Tan yeri ağarıyor. Fakat biz henüz esrarı aydınlatamadık.

— Evet, enişte bey... Belki onlar, şimdi bizi görüyorlar. Bu hâlimize gülüyorlar. Biz onları göremiyoruz.

— Mühim işler; birinci, ikinci, üçüncü teşebbüslerde en zor ve meşakkatli gayretlere ram olmayanlardır. Esrar âleminde, bu dünyaya rol oynamaya gelen bu esirîlerin peşlerini ben bırakmayacağım... Etiyle, kemiğiyle, o hazin ince tebessümüyle bu gece bize gözüken merhum Şevket Bey, büyükvalidesine olan hürmetini teyiden elbette bu ziyaretlerini tekrar edecektir. Bundan sonra mümkünse kollarıma iki kanat takarak onu takip için her gece hazırlıklı bulunacağım. Mademki ruhlar arzu ettikleri zaman bizim aramıza iniyorlar, burada da onların arasına atılmaktan çekinmeyecek bir üretkâr bulunduğunu ispat edeceğim...

Yanı başımızda Panter, burnuyla yerleri kazarcasına bitmez tükenmez bir gayretle hâlâ çalışıp duruyordu... Gündüzün nurları gecenin esrarını henüz bütün bütün ortadan kovmadan, mezardan çıkan fanilayı köpeğe koklatıp takip ettiği yolun ucunu göstererek:

— Bu fanılanın sahibi, bu noktadan hangi tarafa savuştu? İzini bize göster bakalım...

Hayvan, önümde secde eder gibi iki ön patını ayaklarımın ucuna yere koydu. Sualime hazin bir cevap olarak kırık dökük ulumaya başladı.

Fanilayı yere sürüp yine öteye beriye dolaştırarak aynı suali tekrar ettim.

Hayvan, bütün hissini burnuna ve kuvvetini ayaklarına vererek yerde birçok zikzaklar resmetmeye girişti... Biz, bu tourbillonların

³⁹⁵ haip: mahrum, umutsuz

alacağı neticeye intizaren bakışıp dururken mezar taşlarının arkasından ve sabahın rutubetiyle ıslanarak çatlamış gibi bir ses geldi:

— Yahu erenler!

Biz bu hatifi ihtar nidası önünde yüreklerimizde bir üşüme duyarak raşelendik. Çünkü meydanda kimse yoktu. Gece yarısından beri çektiğimiz meşakatlere acıyarak nihayet sabaha karşı, müşkülümüzü hal için âlem-i gaybdan hayırhah bir ağız mı açıldı?

Panter, homurdanarak sesin geldiği tarafa atılmak istedi. Tasmasından tuttuk. Köpeğin hiddetine bakılırsa ses bize dost bir membadan gelmiyor.

Kulaklarımız kırışte, hayretten ağızlarımız açık... Bekliyoruz. Bakalım gün doğmadan karşımıza ne garabet tulu edecek? Gece rahatlarını ihlal ettiğimiz için ölülerin takdirlerine mi uğrayacağız, tehditlerine mi?

Çalılar oynadı. Ağaçların arasından bir karaltı peyda oldu. Kaynıma usulca:

— Yak bir maytap, gelen hayalet midir, nedir görelim?

— Hayaletse aydınlıktan kaçır...

— Şekli namalum bir şeyin üzerimize gelmesini beklemedense onun ne olduğunu seçmeye uğraşmak elbette daha makul bir harekettir.

Çocuk kibriti puflattı. Etrafımızı gündüzlendiren aydınlık dairesinin muhitinden bize bakan esmer, tüylü bir çehre gördük. O da bizden çekinir gibi üzerimize tereddütle yürüyordu. Biraz yaklaşıp durdu. Şimdi o bizi, biz onu nazar haddesinden geçiriyorduk. Bu alelade kılıkta kırçıl sakallı bir adamdı. Başında, kenarından içi iki parmak dışına kıvrılmış Rufai külahına andırır, sözüm ona, bir siyah şapka vardı. Biraz daha yürüdü. Şimdi iki taraf birbirinin adam olduğunu anladı. Fakat zairin nazarında insanlığımız taayyün etmekle beraber, bivakit bizim oradaki huzurumuzu icap ettiren maksada intikal müşküldü. Adamcağır, bu merakını hal için boğazının sabah gıcırtilarını yırtarak:

— Ne yapıyorsunuz orada?

Orada ne mi yapıyoruz? Bu herkese söylenir mi? Söylense de kimse inanır mı? Vehleten böyle bir suale maruz kalacağımızı hiç

düşünmemiş olduğumuzdan hoca karşısında dersini bilmeyen çocuğun sükûtu, korkak mahcubiyetine düştük.

Bu suskunluğumuzda mühim bir sır gizlediğimizi anlayan adam, şimdi biraz daha yaklaşarak bizi dikkatle süzmeye ve etrafı müteaccip³⁹⁶ bir çehre ile gözden geçirmeye başladı ve birdenbire nazar-ı hayreti Mühürdaroğlu Mehmet Ağa'nın mezarına açılmış olan geniş kovuğa isabet edince tehditkâr bir seda ile haykırdı:

— O ne? Mezar açılmış! Kefen mi soyuyorsunuz?

Oh, maazallah... Birinci sükûtumuzla üzerimize asıl kabahatimizden çok büyük bir suizan celbetmiş olduk. Şimdi ikinci sükûtumuzla bu müthiş isnadı ikrar etmiş gibi olacaktık. Bu vakit oradaki mevcudiyetimizin sebebinin muvazzih³⁹⁷ hemen bir şey söylemek lazımdı. Bir iki kem kümledim. Boğazım kurudu. Dilim işlemedi, sustum.

Adam mütezayit³⁹⁸ bir hiddetle devam etti:

— Ben Soğanlıklıyım. Kabristana hürmetsizlik ve tecavüz edenlere, hadlerini bildirmek her köylünün vazifesidir. Birkaç akşamdır kümese sansarlar dadandı. Kapan kurdum. Tavuklar gürültü edince hemen uyanıp bahçeye koşuyorum. Bir iki defa kabristanın korusunu kızıl alevler içinde gördüm... Burada evliyaullahtan yatanlar var. Ara sıra bazı gecelerde nur iner... Nur beyazdır. Böyle kızılını şimdiye kadar hiç görmemiştim. Merak ettim. Koştum... Siz bizim köylü değilsiniz. Nereden geldiniz? Ne çeşit adamlarsınız? Mezar mı soyuyorsunuz? Koruyu mu tutuşturuyorsunuz? Ne yapıyorsunuz? Bana anlatınız!

Şimdi bu adama inanılmaz hakikati mi söyleyelim? Yoksa inanılır bir yalan mı uyduralım?

Bu nagehani gece muahizinin³⁹⁹ karşısındaki vaziyetimiz, çok nazik ve tehlikeliydi. Delik deşik ettiğimiz mezarların bu feci manzaraları önünde, biz kabahatimizi mazur gösterecek nasıl bir söz geveleyebilirdik? Yalan söylesek zihnimizin o yorgunluk ve derbederliği anında ifademizin alt tarafını düzgün getiremeyeceğimiz için

³⁹⁶ müteaccip: şaşan, şaşakalan

³⁹⁷ muvazzih: açıklayan, izah eden

³⁹⁸ mütezayit: artan

³⁹⁹ muahiz: azarlayan, paylayan

özrümüz kabahatimizden büyük olacaktı. Bizim, bu ölüler semtine fena bir niyetle gelmediğimiz kuldan evvel Allah’a malumdu. Ne için meşru maksadımızı yalanla ifsat edelim... Hakikate çok bigâne görünse de doğruyu söylemek evlaydı⁴⁰⁰. Binaenaleyh her saniye gözlerindeki hiddet daha ziyade ateşlenerek tehditkâr سوالini tekrar eden köylüye dedim ki:

— Baba, sen Müslüman’sın...

— Elhamdülillah...

— Vicdanının hakkaniyetine sığınarak sana olup biteni dosdoğru anlatacağım... Dinle...

— Dinliyorum...

— Bizim bir kardeşimiz vardı. Geçen harpte Sarıkamış’ta şehit düştü...

— Cenabıhak cümlemizi şefaatine nail eyleye...

— Bazı şehitlerin mezarlarından çıkarak gezindikleri söylenir...

— Çok işittim. Kelleleri koltuklarında gezenleri bile görenler var...

Adamın bu tasdikine karşı ohh geniş bir nefes aldım. Köylü baba, böyle rivayetlere rabt-ı iman hususunda hiç de müşkülpesent değil... Onun bu saffetinden cesaretlenerek devam ettim:

— Bizim şehidimiz de işte böyle gezinen nevden...

— Nasıl geziniyor?

— Basbayağı... Senin ve benim gibi...

— Sarıkamış’taki şehidin gezindiğini buradan nasıl gördünüz?

— Oradan kalkıp buraya kadar geliyor.

— Amenna ve saddakna... Onlar için yol uzaklığı, yakınlığı olmaz... İsterlerse uçarlar...

— Yalan söylemeyeyim. Uçtuğunu görmedim. Bizimki bazı cuma geceleri Kartal’daki köşkümüze büyükvalidesini ziyarete gelir... Fakat havadan mı, karadan mı, denizden mi? Ne suretle geldiğini bilmiyorum.

— Sizinle görüşür mü?

⁴⁰⁰ evla: daha uygun, yeğ

— Hayır, bizimle görüşmez. Yalnız büyükanasıyla konuşur... İşte biz de bu gece şehidin sohbetiyle müşerref olmak istedik. Bizden kaçtı. Peşine takıldık. Buraya kadar koştuk.

— Hiç görüşmediniz mi?

— Hayır...

— Ne tarafa gittiğini görmediniz mi?

— Göremedik. (Panter'i göstererek) Sağlığında bu hayvan, onu; o, bu hayvanı çok severdi. Köpek bizden evvel şehidin arkasına takıldı. İkisi de gece karanlığında gözden kayboldular. Biz de peşleri sıra kararlamasına koştuk koştuk. Sonra çok uzaklardan köpeğin havlamasını işittik. Onun sesine gittik. Nihayet hayvanı kalın bir iple bir incir ağacına bağlanmış bulduk. Bilirsiniz ki köpeklerin koku almak hisleri insanlardan çok kuvvetlidir. Hayvanı bağından çözdük. Salıverdik. Hem bu köpek çok cinstir. Yerlerde şehidin izini koklaya koklaya rehberlik ederek bizi buraya kadar getirdi. Ön ayaklarıyla Mühürdaroğlu Mehmet Ağa'nın mezarını kazmaya başladı. Gece vakti köpeğin bir mezara böyle tecavüzüne müsaade etmek vakıa büyük bir hürmetsizliktir ama "Bakalım bu hafrin sonu neye çıkacak..." diye biz de hayvanın didinmesini merakla seyredip bekledik. Yoksa biz kefen soyacak adam değiliz. Hem böyle elli altmış senelik mezarlarda kefen ne gezer. Taşları, kemikleri çürüten yılların tahribine hiç bez parçası dayanır mı? Okuman varsa gel taşın tarihini gözden geçir. Tamam elli bir senelik olduğunu gör.

Köylünün hakikaten okuması var mıydı, yok muydu? Yoksa bize büsbütün cahil görünmek istemediği için mi gözlerini kısıpıştırarak şöylece eğilip taş a baktı ve sonra çatık bir suratla:

— Peki fakat bu elli yıllık mezarı niçin köpeğe kazdırttınız. İçinden ne çıkacağını memul ediyordunuz?⁴⁰¹

— Biz bu gece öyle garabetlere şahit olduk ki artık nazarımızda imkânsız bir şey kalmadı. Bu mezardan her şey, evet akıl almayan her şey memul ediyorduk.

— Ne gibi mesela? Şehidin kendinin buradan çıkacağını mı umuyordunuz?

⁴⁰¹ memul et-: ummak

— Hay hay... Sarıkamış'tan ta buraya kadar ailesini ziyarete gelen bu mübarek ceset, yorgunluk almak için neden bu mezarlardan birine girip de uzanmasın?

Her lahza artan hayretinin derecesini, yüzünün istiğrakâr işmizazlarıyla tercüme eden köylünün o büyük saffetine rağmen dinlediği maceranın bu noktasında itimadı bulandı. Titiz bir çehre ile:

— Hezeyan ediyorsun... Şehit yorulmaz. Dinlenmek için başka bir mezara girip yatmaz. Onlar ruh-ı latiftir.

— Seni temin ederim ki bu gece ruh-ı latif olarak gelmedi. Senin ve benim gibi mütecessit ve giyimli kuşamlı geldi. Böyle cismani bir seyahati ihtiyarında yorulmasına hiç taaccüp edilmez. Şöyle dinlenerek geceleme için ailesi nezdinde kalamaz, otele gidemez, başka bir yere misafir olamaz... Binaenaleyh ne yapacak? Kendi gibi ölümlerden birinin kabrine sığınacak.

— Doğru mu söylüyorsun? Bana küfür mü dinletiyorsun?

— Haşa, küfür değil... Yalan hiç değil... Sana meselenin hakikatini, bu gece geçirdiğimiz maceranın hülasasını anlatıyorum.

Fanılayı köylünün gözlerine uzatarak ilave ettim:

— İşte sözlerimin ispatı da burada...

O, şimdi büyük bir taaccüple:

— O nedir?

— Fanıla...

— Kimin fanılası?

— Şehidin...

— Elli yıllık mezardan böyle yeni fanıla çıkar mı?

— Çıktı...

— Ne münasebetle fanıla bu mezara girmiş?

— Ağam, münasebet arama. Bu işte akla makuliyet sorma... Bu gece akıl, fikir, muhakeme, mülahaza denen şeylerin öbür taraf hududundayız... Bu akşam görüp geçirdiklerimizi akıl terazisi çekmiyor. Bu garabetleri bizim dimağımızla alelade surette ölçüp biçmek lazım gelirse şöyle diyeceğim: "Bu karanlıklarda dere tepe demeyip bizi pek çok koşturan şehidin nihayet kendi de yorularak zırıl zırıl terledi. Soğuk almamak için mezarda fanılasını değiştirmeye

mecbur oldu. Seyahat bavulundan bir temizini çıkardı. Kirlisini buraya bıraktı. Bunu başka türlü tefsir, izah mümkünse söyleyiniz...”

Köylü, eliyle sakalını karıştıra karıştıra gözlerini küçülterek yüzüme baktı baktı. İnfialinin bir kısmını göğsünde homurdutıp bir kısmını da ağzından dışarı saçarak:

— Delikanlı, bana iyi dikkat et... Bak ben kaç yaşındayım... Böyle küllümleri⁴⁰² yutar mıyım?

— Affedersin baba, biz küllümcü değiliz. Küllüm nasıl yutulur, nasıl yutturulur bunu da bilmeyiz...

— Siz küllümcü değilsiniz de ya nesiniz? Deminden beri söylediğiniz abuk sabuk lafları köylü aklıyla evvel sahihe almak istedim. Fakat şimdi anlıyorum ki bunların içinde dişe dokunacak bir doğrusu yok... Siz küllümcü değilsiniz ha... Ondan daha berbat bir şeysiniz. Ya kızıl imansızlardansınız ya zırdelilerdensiniz. Hah hele durunuz bir bakayım. Şu çocuğu gözüm ısırtıyor. Siz cinli köşkün adamlarısınız...

— Evet, maalesef köşküme bu civarlarda böyle fena bir şöhreti var.

— Fena şöhret değil, doğrusu bu... Orası cinli bir berhanedir. İçinde oturanlar divanedir. Bu, kırk yıldır âlemin müsellemi olan bir hakikattir. Fakat bu gayriresmî timarhanenin kokusu şimdiyecek kendi içinde, kendi bacasında tüterdi. Artık mazarratınız dışarıya taşmaya başladı. Hükûmete haber vermeli. Sizi köşkünüzü kapasınlar... İçeriye gardiyanlar, kapınıza nöbetçiler koysunlar ya da ailenizi alayıyla Toptaşı Timarhanesi'ne nakletsinler... Âlem tecavüzünüzden kurtulsun. Köşkünüzün duvarına sürtünen çarpılır. Başını kaldırıp pencerenize bakan vebaya tutulmuş gibi düşer ölür. Civarınızda davarlar kırlara karışarak kaybolur. Şimdi de gelmişsiniz de burada gece yarısı mezar kazıyorsunuz. Kızıl ışıklarla koruyu ateşe vermeye uğraşıyorsunuz. Mezar açmaktan maksat nedir? Cinlerin talimatı üzere etrafı mı sihirleyecek, köyümüzü mü büyüleyeceksiniz? Bu divaneliğine bakmayarak bir de durmuş da benim gibi akıllı bir adamı kandıracak... Şehit, Sarıkamış'tan kalkmış, yol bavulunu eline alarak buraya kadar gelmiş. Sıkı yürüdüğünden terleyerek mezarın içinde çamaşır değiştirmiş... Kirlisini oraya bırakmış...

⁴⁰² küllüm: palavra

Bu ipe sapa gelmez laflarınızı biraz daha dinlesem ben de sizden beter divane olacağım. Varayım köylüye haber vereyim. Sizi zincire vurdurmak için hemen karakola koşsunlar. Fırarınıza meydan bırakmadan bu işi görmek vazifemdir.

Sakallı, Soğanlık’a doğru tabanları kaldırdı. Zannettiği gibi deli değil, bizim akıllı, fikirli kimseler olduğumuzu ispata uğraşmak için bu adamın arkasından koşmak beyhude bir yorgunluk olacaktır. Çünkü divaneliğimizi müspet ona pek çok emare göstermiştik. Köylü bize bu ağır ithamıyla hücum ederken ben bile tamamıyla ona hak vererek kendi kendimden şüphelenmeye başlamıştım. Bu dava hangi mahkeme huzurunda serdedilse⁴⁰³ hüküm, bu sakallının verdiğinden başka türlü olamaz.

Güneş maşrıktan ilk kargılarıyla sabahın kubbesini delerek etrafı yaldızlamaya başlamıştı.

Baş açık, göğüs bağır derbeder, beni öyle ayaklarımın şıpıdıklarıyla geceliklerimin yırtıkları içinde, dikenlerin hacamatlarından kanlara bulanmış görenler Toptaşı Timarhanesi gibi bir yerden, azıllı arkadaşlar arasından kaçmış olduğuma hükmedeceklerdi. Hiçbir göze karşı gündüzün prezantabl bir hâlde değildim... Saldırmamdan korkarak etrafımdan kaçışacaklardı.

Maceranın başlangıcından ziyade acıklı bir garabet alan sonunu sükûnetle seyreden kaynıma dönerek:

— Haydi yavrum, köylü bizi burada bastırıp cinnetimize dair heyet-i ihtiyariyyeden bir mazbata, belediyeden bir rapor almazdan evvel, buraya geldiğimizden daha hızlı koşarak kendimizi köşke atalım.

Aleyhimizde galeyan edecek zihinlere karşı mümkün mertebe kabahatimizi örtmek için Panter’in mezarlara açmış olduğu kovukları kapattık. Alelacele olabildiği kadar tamirat yaptık. Sonra kendimizi dörtlüğe yola verdik. Evet dörtlüğe... Çünkü iki ayağımıza iki daha ilave olunmuş gibi koşuyorduk. Dünyadan ahiret esrarını keşfe uğraşmanın ne kadar tehlikeli olduğunu anladık. Maceranın o andaki bütün ehemmiyeti bizim kazası, belasıza firara muvaffak olabileceğimizde idi.

⁴⁰³ serdedil-: ileri sürülmek

17

Zevcem Kendi işlediği Markayı Tanıdı

Eski zamanın tulumbacıları, zamanımızın idmancıları, koşu yarışçıları taban atmakta bizim yanımızda hiç kalırlar. Çünkü onlar bir iddia, bir müsabaka hızıyla koşuyorlar. Biz, korku kamçısıyla dere tepe dümdüz gidiyoruz. Hatta yolda tesadüf ettiğimiz birkaç kişi arkamızdan kakhahalarla gülerek şöyle bağıştılar:

— Hele bakınız şunlara... İki delikanlı, bir köpek dilleri bir karış dışarıda, sağlarına sollarına bakmadan nah taban uçuyorlar... Ne oluyorsunuz ayol? Ardınızdan ejderha mı geliyor?

Biri de:

— Yallah yelllerine sapan taşı yetişmez... Gerinize nefit yağı mı sürdüler? Yoksa eviniz mi tutuştu?

Bu firarımız insan gidişi değildi. Gemi azıya almış küheylanlar gibi koşuyorduk...

Topkapı'da eline kargısını alıp da son nefesini Büyükdere'de veren köşk bekçisi gibi, eve girince merdivenin alt başına yığıldım. Bu bitkinliğime ve yüzümün gözümün tırmıklarına bakarak zevcem şaşırdı. Ve ilk sualı şu oldu:

— Kimlerle dövüşünüz?

— Ruhlar ile...

— Ne diyorsun?

— Soğanlık kabristanında açıp kemiklerini karıştırdığımız mezarların gazabına uğradık...

— Neler duyuyorum?

— Fazla söyletme daha öyle şeyler duyacaksın ki evvela benim, sonra kendinin çılgınlığımızdan şüphe edeceksin.

— Bana hakikati çabuk söyle... Teessürden, meraktan, heyecandan çatlıyorum. Güneş doğdu. Bu vakit oldu. Hâlâ gözlerime uyku girmedir. Uyanırken rüyalar gördüm. Hep şehit kardeşimin hayaletiyle uğraştım...

— İşte biz de hep o hayaletin peşinde koşarak bu hâllere geldik...

— Onu takip mi ettiniz? Nereye kadar koştunuz?

— Ahiret sınırına kadar...

— Neresi orası?

— Karanlık mezar içi...

— Rica ederim korkutma beni...

— Korkuyorsan sorma. Sonra yalnız bu gece değil... Yarın gece de öbür gece de daha öbür gece de uyuyamazsın...

— Korkudan ölmezsem meraktan öleceğim. İkisi de bir... Söyle...

— Karıcığım, ben de yorgunluktan öleceğim...

— Bu kadar yorgunluğun neticesinde ne elde edebildiniz?

Hâlâ elimde tutmakta olduğum fanılayı eşime uzatarak:

— Al. İşte bunu elde edebildik...

— Bu nedir?

— Evir, çevir, bak, kokla... Ne olduğunu anla...

Zevcem fanılayı bir müddet elinde evirip çevirerek evvela kanı, sonra markayı gördü... Fırtınaya tutulmuş bir fidan gibi sallanarak merdiven tırabzanına dayandıktan sonra:

— Bu, şehit ağabeyimin fanılası... İşte kanı, işte markası...

— Evet, doğru keşfettin...

— Kendisi nerede?

— Eğer Soğanlık ahalisi aleyhimde tanzim edecekleri mecnunluk mazbata ve raporlarıyla iki üç güne kadar bizi tımarhaneye kapatmazlarsa Şevket ağabeyini yine aramaya çıkacağız...

Zevcem Şahika, fanılayı burnuna götürdü. Kloroform koklar gibi içine şammesinin her defa-i nefesinde rengi atıp gözlerinin siyahı kayarak kelimeden kelimeye zayıflayan bir sesle:

— Kardeşimin fanılası... Onun pek sevdiği sümbül kolonyası kokuyor. Çamaşırlarını ben ütüler, ben devşirir, üzerlerine de bu kolonyadan serptikten sonra dolabına yerleştirdim. Bu markayı da ben işledim. Ah sevgili kardeşim Şevket... Hâlâ kokunu saklayan ve kanıyla mübareklenen bu mukaddes hediye ahiretten dünyaya hangi posta ile gönderdin?

Zavallı zevcem, mezardan çıkan bu mübtal-i hiss⁴⁰⁴ rayiha-nın⁴⁰⁵ tesiriyle ince ince iniltiller arasında ağır ağır söner gibi kendinden geçti...

Aman ya Rabbi, toprağın altında bile zail olmayan bu bayılıcı kokudaki esrar neydi? Bu son heyecan darbesi, beynimi dağıtırca-sına beni bütün bütün sersemletti. Fakat şimdi kendimi, yorgunluğumu unutmak mecburiyetindeydim.

Haykırdım. İhtiyar emektarlar koşuştular... Şahika'yı bir ölü gibi kaldırdık. Döşeğine uzattık. Sofadan geçerken mecnun büyükananın odasında şehit torununun ruhuna ithafen damlarda kavga eden kediler gibi inceli kalınlı bir sesle karmakarışık Kur'an sureleri okuduğunu duyuyorduk!

Allah'ım bu ne hâldir? Cinliliğine inanmadığım bu köşkün şeametine mi uğruyorum? Ruhlar beni bu suretle mi imana davet ediyorlar? Gayr-ı meriler varlıklarını zorla mı bana tasdik ettirtecekler?

Karımın şah damarlarını, kollarını kolonyalarla ovduk. Milhler⁴⁰⁶, eterler koklattık. Kordiyaller içirdik. Kendine geldi. Fakat yüzündeki hüznün bulutları sıyrılamıyordu. Aralık duran gözlerinin süzgülüğüyle bana yalvararak "Söyle..." diyordu. "Söyle, kardeşimin kokusu üstündeki çamaşırını nereden buldunuz?"

Bütün şefkatimle alnından öperek dedim ki:

— Şahika, yalvarırım sana artık sorma... Sen ayıldın, şimdi ben bayılacağım... Senin bu teessürün, benim yorgunluğum geçsin. Hepsini anlatırım.

Hamamı yaktırttım. Terledim. Yıkandım. Vücudumun tırmıkları üzerine kremler sürdüm. Kaynım, ben, köpek üçümüz birer tarafa uzandık. Uyumadık. Okkalarla içmiş gibi sızdık. Öğle yemeğine kalkmadık. Akşamüstü hafif şeyler yedikten sonra tekrar yattık.

18

Şehidin Hatıra Defteri

Deliksiz bir uykudan sonra ertesi gün gözlerimi açtım. Bütün uzuvlarım dinlenmiş... Geçirdiğimiz hayret-aver maceranın hatıra-

⁴⁰⁴ mübtal-i hiss: hissi iptal olunmuş

⁴⁰⁵ rayiha: koku

⁴⁰⁶ milh: tuz

sı yine zihnimde canlanmaya başladı. Ben neredeydim? Ne oldum? Galiba korkunç bir seyahatten döndüm. Ahirete gittim geldim. Derin düşünsen insanın kendi kafası almaz. Başkasına anlatsan inanmaz.

Zevcem, karşımda soluk bir sima, hasta bir eda ile hâlsiz hâlsiz dolaşiyor. Şehidin cenazesi henüz kapıdan çıkmış gibi evin içinde matemî bir hâl... Çehreler meysus, gözler nemli, dudaklar garip suallerle titrek...

Sabah kahvemi, sigaramı içtim. Aklımı, fikrimi başıma toplamaya, muhakememi, şuurumu düzeltmeye uğraşıyorum. Zevcem, gözlerinin endişeli merakını sakitane⁴⁰⁷ gözlerimin içine dökerek benden bu inanılmaz hadisenin izahını bekliyor.

Kabil-i tasavvur bütün ihtimalatın hudutsuz sahaları içinde fıkren cevelanlar yaparak dedim ki:

— Güzel karıcığım... Bu merak yalnız seni değil, beni de bitiriyor. Bütün insanıyeti alakadar edecek, hayretten titretecek bir fenomen⁴⁰⁸ karşısında bulunuyoruz. Fakat meysus olma. Akıllalmaz, mucizevi hâlat⁴⁰⁹ önünde hemen imana gelenlerden değilim. Müfekkiremizin eremediği şeyleri derhâl oldukları gibi kabul etmek cehil ve zaaf, belahat⁴¹⁰ eseridir. Tabiat, bize düşünmek için dimağ vermiş. Bu kuvveti hüsn-i istimal etmeyi bilmeliyiz... Saadetlerimizin felaketlerimizin membaı kafalarımızın içindedir. İnsanlar ne fenalıklara, beliyelere⁴¹¹ uğramışlarsa hep bu yanlış düşünme yüzünden uğramışlardır. Lakin maatteessüf bu müzmin ve müthiş illetin henüz bir tedavi çaresi bulunamamıştır. Şimdi elmasım, dün akşam şehit kardeşini bahçede büyükanasıyla konuşurken ayan beyan gördük...

Zevcem, baygın baygın yüzüme bakarak kesik sesle cevap verdi:

— Evet gördük... Ta kendisiydi...

⁴⁰⁷ sakitane: sessizce

⁴⁰⁸ fenomen: olay

⁴⁰⁹ hâlat: hâller

⁴¹⁰ belahat: ahmaklık

⁴¹¹ beliyeye: bela

— Bir de elimize şehide ait bir fanila geçti. Bu da katiyen onun çamaşırı değil mi?

— Onun çamaşırı... Bu da hiç şüphe götürmez.

— Şimdi bu iki müspetten diğer bütün menfileleri keşfedeceğiz...

— Ohh, bey, başımın içinde beynim sızlıyor. Nasıl keşfedeceğiz?

— Böyle garip vakaların esrarı bazen kendi kendine inkişafa doğru yürür. Çaresiz kalınca biz de hakikat güneşinin bu buzları eritecek saatini bekleyeceğiz.

— Belki bu pek çok sürer...

— Belki...

— Ah ben bu uhrevi sırrın öldürücü merakına bir hafta tahammül edemeyecek bir hâldeyim.

— Öyleyse dinle. Sana kanaatimi söyleyeyim...

— Söyle...

— Fakat itiraz etmeyeceksin...

— Niçin itiraz hakkımı nez ediyorsun⁴¹²?

— Çünkü bu boğucu mesele içinde ben ancak bu kanaatimle nefes alabiliyorum. Onun da nazarımda butlanı⁴¹³ sabit olunca aklıma fenalık gelecek sanıyorum...

— Söyle Şevket, söyle...

— Peki iyi dinle... Şehadeti haberiyle ailecek meyus olduğumuz kardeşiniz Şevket Bey bugün berhayat... Hem de buralara yakın bir yerde yaşıyor. Ben bu kanaatimi Nüzhet'e de söyledim ve daima tekrardan geri durmayacağım. İş böyledir, diğer türlü olamaz.

— Bana itiraz hakkı bırakmadın ama bu sıhhati gayrikabil kanaatinin önünde nasıl sükût edeyim?

— Bu kanaatimin sıhhatini gayrikabil addederseniz gözlerimizin önünde cilvelenen muhalatı hakikat olarak kabulde muztar kalırız.

⁴¹² nez et-: ayırmak, almak

⁴¹³ butlan: hükümsüz, beyhudelik

— Oh gayrikabil çünkü kardeşimin şهادeti bize resmen tebliğ olundu. Büyükvalidesine küçük bir maaş da bağlandı. Künye-i balasına verilen şهادet şerhini gidip kazısak da müellim⁴¹⁴ hakikatı tağyir edemeyiz. Üzerinden çıkan altın para yetmiş üç lira elli altı kuruşu, saat kordonunu, altın kalemini, cüzdanını, ufak muhtıra defterine kadar bütün zati eşyasını bize teslim ettiler.

— Muhtıra defterinde ne var?

— Günü gününe harbe ait vukuat...

— Esrar-ı harbiyyeden bazılarını muhtevi olabilen böyle bir defteri size nasıl veriyorlar?

— Besbelli öteki eşyasının arasına karışmış... Ne olduğunun farkına varılmamış olmalı... Sarıkamış Harbi'nde işlenilen hata keşke bundan ibaret olsaydı. Kardeşimin bütün mevcudiyetinden bize bıraktığı bu son yadigârları getireyim de sen de gör. Ben de biraz daha ağlayayım...

Zevcem gitti. Elinde küçük bir pelesenk çekmece ile avdet etti. Bu mukaddesat mahfazasını önümde büyük bir hürmet-i dindarane ile açtı... İçine altın paralar, saat, kordon, kalem, muhtıra defteri birer itina-yı mahsusla yerleştirilmişti. Şahika, ince beyaz mendi-liyle gözlerini kapadı. Alıp verdiği teessür nefeslerinin şiddetinden iki omzu mutarrit⁴¹⁵ fasılalarla titrerken benim de gözlerim sulandı.

— Şahika...

— Efendim.

— Bu kutsal şeylere el sürmeyi belki bir hürmetsizlik sayarsın... Fakat müsaade edersen şu muhtıra defterine bakacağım...

— Bakabilirsin... Her yaprağı ezberimdedir. Onu kaç yüz defa hatmettiğimi bilmiyorum...

İncitmekten korkar bir hürmetkârlıkla muhtırayı çekmecedan aldım. Bu, meşin kaplı ufak, güzel bir defterdi. Muhtelif tarihli harp kuyudatına⁴¹⁶ göz gezdirdim.

İşte bu hatıralardan birini aynen istinsah ediyorum:

⁴¹⁴ müellim: elem ve keder verici

⁴¹⁵ mutarrit: devamlı

⁴¹⁶ kuyudat: kayıtlar

“13 Kânunuevvel Cumartesi (Rumi)

Konak yerinden sabahın karanlığında hareket ettik. Allahu-ekber Dağı'na çıkacağız. Nerede yattık? Ne yedik? Kıyafetçe ne hâldeyiz? Mevcudumuz neydi? Şimdi ne kadar kaldık? Seferî meşakka⁴¹⁷, beşerî tahammülün ve şiddet-i bürudetin⁴¹⁸ hangi derecesindeyiz? Enver'in bu dünyada isticvaba çekileceğini hiç ummuyorum. Çünkü kendi meşum keyfinden başka amir tanımayan bu fuzuli mahluk, sorgu sual tehlikesine maruz kalacağını hisseder etmez kaçacaktır. Fakat ahirette dedikleri gibi büyük bir divan kurulacaksa Cenab-ı Kibriya bu sualleri başkumandan vekili paşadan sorsun.

Bu muhtıra, üzerimde bulunursa göreceğim ceza büyüktür. Fakat vicdanımda menkuş⁴¹⁹ bir hakikati muhtırama kaydetmekte ne beis⁴²⁰ var? Askerin vazifesi, aldığı emre tebaan⁴²¹ ateşe saldırıp ölmektir. Harp esnasında madunun⁴²² mafevke⁴²³ tenkide salahiyeti⁴²⁴ yoktur. Bu, bir cinayet sayılır. Lakin kendini askerî bir dâhi sanan Enver, hakikatte askerî bir dâhiyedir⁴²⁵. Hiçbir şan ve zaferle kıymeti teeyyüt⁴²⁶ etmeksizin kendi kendine başkumandanlık vekâletine kadar zehirli bir mantar gibi fişkıran canlı bir felakettir. Bütün şuuri hasletlerden mahrum yaratılan ve şeamet derecesine varan askerî istidatsızlığı hasebiyle tahsil ve terbiyeden ve insani faziletlerden hiçbir nasip alamayan Enver, makûs liyakatleriyle kendine tarihte bir mevki yapmak yolunu tıynetine muvafık buldu.

O yıkarken, yakarken, öldürür ve öldürtürken karşısında bir tek kelime-i itirazla açılan bir ağız olmadı. Kimse buna cesaret edemedi. Haksızlık önünde hak susunca netice daima elim olur.

Ben şimdi ölürken de onun bu Azrail fitratlı cehlini vatandaşlarıma haykıramayacak mıyım? Hayır, ben bu melun hakikati şehadet

⁴¹⁷ meşak: sıkıntılar

⁴¹⁸ şiddet-i bürudet: soğuşun şiddeti

⁴¹⁹ menkuş: nakşedilmiş; yer etmiş

⁴²⁰ beis: fenalık, sakınca

⁴²¹ tebaan: uyarak

⁴²² madun: ast

⁴²³ mafevk: üst

⁴²⁴ salahiyet: yetki

⁴²⁵ dâhiye: felaket, bela, musibet

⁴²⁶ teeyyüt: kuvvetlenme, teyit edilme

kanyla boyanacak sinemde ahirete götürmeyi nefsimce pek ağır bir günah, bir melanet sayarım. Defterime düşeceğim birkaç müellim⁴²⁷ kaydı, ölümümünden sonra belki okuyarak yaşaracak hamiyetli gözler bulunur.

Başkumandanın idraksiz, tedbirsiz kafasında yer etmiş mecnunane bir fıkı-i sabitin fiilen tatbikine, düşmana çevirme hareketi yapmaya gidiyoruz.

İtiraf ederim ki bende ümmi, sabur, hamul⁴²⁸ bir Anadolu neferinin sekinet⁴²⁹ ve tevekkülü yoktur. Gördüğüm fenalığı hazmedemedim. Cehli mazur göremem. Bütün fırka kumandanlarının, bütün ümeranın hamiyetli sadırlarında, elim hayretlerle kaynaşan muahazeleri duyuyorum: “Hangi vartaya⁴³⁰ gidiyoruz? Bu ne mecnunane harp edıştır? Bu adam verdiği namakul kumandaların alacakları mehnus neticeleri hiç müdrik değildir... Bugün haykırdığı emrin çok fena kanlı tesirleriyle karşılaşınca yarın büsbütün zıddını iltizam ediyor. Hiçbir sözünde makule temas eder sebat yok.” diyorlar.

Kasaplık davar sürüsü gibi harcanıyoruz. Enver, düşmanlarımızdan ziyade Türk öldürttü. Düşmanlarımızdan ziyade Türk’ün hayati, iktisadi kanını cahilane inadı yoluna akıttı. Kendisi sultan kocasıydı. Ve ileride bütün bütün sultan olmak emeliyle Türkiye haritası üzerinde bu harp satrancını açtı. Bu kör belahatıyla elbette mat olacak... İşte bu leim⁴³¹ hırsı uğruna Türkleri ateşe soktu. Kazanırsa tahta oturacak. Kaybederse harp meydanının ortasına diktiği cehalet, hıyanet, cinnet, ölüm abidesinin cephesine son neferin kanyla bir sah çektikten⁴³² sonra fırar edecek. Onun, bu masum kanlarıyla mülemma⁴³³ sukutu, namının ebediyen makûs bir iştiharla yâdına vesile olacak...

⁴²⁷ müellim: elemli

⁴²⁸ hamul: metanetli

⁴²⁹ sekinet: sakinlik

⁴³⁰ varta: uçurum; tehlikeli durum

⁴³¹ leim: alçak, rezil

⁴³² sah çek-: bir yazının doğru olduğunu tasdik etmek için üzerine “sah (doğru)” yazmak

⁴³³ mülemma: bulanmış, sıvanmış

Allahekbekber Dağı, taşıdığı bu bülent ismin ulviyetine misal olacak, erişilmez bir yükseklik ve menaatte⁴³⁴. Karlı yamaçlardan çıkıyoruz... Çıkıyoruz... Bulutlara yaklaşıyoruz sanıyoruz. Fakat önümüzde peyda olan yeni irtifalardan, henüz hedefe vusulden çok uzak olduğumuzu görüyoruz. Aman ya Rabbi, tabiatın azameti yanında insan ne küçük, ne âciz kalıyor! Bizim askerî dizilerimiz, bu kardan lekesiz beyaz çarşaflar serili, nihayetsiz zamanların üzerinde, yuvalarına zahire taşıyan karınca alayları gibi, hemen seçilir seçilmez bir varlıkta kalıyor.

Çıkıyoruz çıkıyoruz lakin dağ daima yükseliyor. Sanki biz aşağılıyoruz. Aştığımız şahikaların ötelerinde daima aşılabacak diğerlerini görüyoruz...

Aç midelerimizin verdiği kesiklikle dermansız kalan bacaklarımız, sünger gibi kar suyu emmiş kaputlarımızla sıkletleri artan vücutlarımızı artık çekemiyor. Rutubetle iliklerimize kadar şiş ayaklarımızda, pranga taşıyan mahkûmların ağırlıkları var...

Çıkıyoruz çıkıyoruz, soğuk, saf dağ havasından gayrı tabiatla tagaddi⁴³⁵ mübadelesinde bulunamayan vücutlarımız, her adımda hayatın kanımızdaki iktisadiyatını sarf ederek bitap kalıyor...

Ey duygusuz, insafsız tabiat... Âlemlerine hudut, kudretine nihayet yoktur. Düşman ateşinden evvel soğuşun, açlığın öldürdüğü şehitlerimizi bu yavuz kışın ebedî beyaz kefenine gömerek daha ziyade nereye çıkacağız?

Çıkıyoruz, çıkıyoruz... Sanki Erhamü'r-rahimin⁴³⁶, bu bitik hâlimizde düşmanla çarpışmaktan evvel bizi kurb-ı ahadiyetine çekiyor.

Gün nihayete eriyor. Hey Tanrı'm, büyük adına nispet edilen bu semapaye, yüce dağın sonu nerede? Tetkik için karlar üzerine açılan haritaların rakımları bu irtifaları tayinden âciz. Kol başlarındaki kılavuzlar yol bulmaktan nevmir⁴³⁷...

⁴³⁴ menaat: çetinlik, sarplık

⁴³⁵ tagaddi: beslenme

⁴³⁶ Erhamü'r-rahimin: merhametlilerin en merhametlisi olan, Allah

⁴³⁷ nevmir: ümitsiz

İstikşaf⁴³⁸ kısmına merbut⁴³⁹ olduğum cihetle pişdarlığın⁴⁴⁰ bu karlar içindeki hayale gelmez mezahim⁴⁴¹ ve müşkülâtla muhat esrarına vâkıfım... Haritaya nazaran bala⁴⁴² hattındaki boyun noktasını üç saat sonra geçmemiz icap ediyor. Fakat iki üç misli mesafe katettik. Daima yokuş... Zirvesi ebediyete varacağı zannını veren daima dağ...

Yükseldikçe kışın vahşi güzelliklerine bürünmüş dağların bedii manzaraları, halavetleriyle⁴⁴³ ruha garip tesirler yapıyor. Yalçın kayaların üzerinde buzların işlediği stalaktitler⁴⁴⁴... İncimatla⁴⁴⁵ sükûta varmış dereler... Bazen dikleşip bazen bazen tatlışarak daima yeni ufuklar açan maileler⁴⁴⁶, tabiat albümünden önümüze mütemadiyen değişen latif peyzajlar seriyor.

Piyadelerin tırmandığı bu nihayetsiz buzlu dağ duvarlarından topçular nasıl aşacaklar? Bağırılarını karlara sürterek göklere çıkmaya uğraşan asker, bu tarif ve tasavvur olunamayan meşakka rağmen intizamı bozmadı.

Çıkıyorduk çıkıyorduk... Daima üzerimize kar kusan küskün bir semanın bizi geriye püskürtmeye uğraşan hırçınlığıyla gürleşerek yükseliyordu. Soğuğun insafsız kamçılarıyla yüzlerimiz yarılarak yürüyorduk.

Sekiz on metre ilerimizi perdeleyen karların şiddetli ve dondurucu inadına karşı son haddine geldiğimiz beşerî vüsümüzü⁴⁴⁷ sarf ile meçhul hedefimize atılıyorduk.

Nihayet çıktık. Lakin öbür tarafında iniş başlayan bir zirveye değil... Ucu bucağı seçilmez bir kar yaylasına girdik. Şiddetini bütün artıran rüzgâr, yüzlerimizi şamarlayarak dondurmaya; ku-

⁴³⁸ istikşaf: öncü, keşifçi

⁴³⁹ merbut: bağlı, mensup

⁴⁴⁰ pişdarlık: önde gitme

⁴⁴¹ mezahim: eziyetler

⁴⁴² bala: yukarı

⁴⁴³ halavet: tatlılık

⁴⁴⁴ stalaktit: sarkıt

⁴⁴⁵ incimat: donma

⁴⁴⁶ maile: meyilli arazi, yamaç

⁴⁴⁷ vüs: güç

laklarımızı sağır, gözlerimizi kör eden bir tipi, etrafımızı sarmaya başladı.

Artık göz gözü görmez, kimse kimseyi seçemez, ağızlardan çıkan sözler işitilmez; kulun kula imdadı biimkân kalan bir haşr ü neşr, bir kıyamet dehşeti içine düştük.

Nihayetsiz ve namuayyen mesafelere uzanan yol kolu dağıldı. İnzibatını⁴⁴⁸ tamamıyla kaybeden asker, nereye sığınacağını bilmez bir şaşkınlık, bir havl-i can ile vahşi dağların ölümlü kışı içine bittap ve bitüvan saçıldı. Kolordu inhilat⁴⁴⁹ etti...

Şurada kışın yumuşak şiltesine uzanarak çene atan bir nefer, ötede kaputunu soyunarak tannan⁴⁵⁰ bir kahkaha ile buzlarla düelloya kalkan mütecennin bir asker, biraz ileride bu kan ve kavgâ dünyasına ebediyen gözlerini yummuş sekiz on ceset serpintisi...

Kar, hıyanetinden nadim gibi süratle, bu mor çehrelerin ebediyete bakan donuk gözlerini mütemadiyen örtüyor. Faal bir mezarıcı gibi çalışıyor. Bu hayat âlemindeki sayılı nefeslerini henüz itmam etmemiş olanları edenlerden ayırmayarak kucığına her düşeni hemen kollarıyla sarıp yutuyor...

Biz nereye gidiyoruz? Allahuekber'e... Bu miracın yolu bu aşılmaz dağlar mıdır? Semt-i Hüda'ya buradan mı çıkılır? Allahu ekber... Allahu ekber... Tanrı'm hidayetini bize yoldaş et... Allahu ekber... Allahu ekber... Bizi kendine kadar yükselt... Allahu ekber... Allahu ekber... Dirilerimizin dudaklarında, ölümlerimizin son nefeslerinde hep bu tekbir...

Hep bu tehli⁴⁵¹ ile vahşi cümudiyelerin⁴⁵² sert aguşunda⁴⁵³ on binden fazla asker şehadet uykusuna vardı... Düşüp düşüp buzların, beşiğinde uyuyanları bu dağların pek تنها gurbetinde bırakarak yürüyorduk. İnsanın insana medyun olduğu son hizmetlerden mahrum bu kardeş cesetlerini kar, beyaz kefeniyle örtüyor. Rüzgâr müşfik bir valide iniltisiyle uzun uzun üzerlerinde ağlıyordu..."

⁴⁴⁸ inzibat: düzen

⁴⁴⁹ inhilal: dağılma

⁴⁵⁰ tannan: çınlayan

⁴⁵¹ tehli: kelime-i tevhid söyleme

⁴⁵² cümudiye: buzul

⁴⁵³ aguş: kucak

19

Sahte Dâhi, Hakiki Dâhi

Bu satırları okurken tutulduğum derin teessür, bana asıl meseleyi unutturdu. Şimdi ruhum, kalbim Sarıkamış faciasının elemiyle sızım sızım sızılıyordu. Her Türk'ün yüreğini ebedî bir matem neşteriyle dağlayan bu melhameye⁴⁵⁴ ait, defterde birkaç kayda göz gezdirmekten kendimi alamadım:

“14 Kânunuevvel 330 tarihiyle Enver'in yirmi dokuzuncu kumandanlığa gönderdiği emirnamenin işte müstensih bir sureti⁴⁵⁵:

Bu emrin vusulüyle beraber tekmil-i ihtiyat kuvvetinizi sağ cenahtan ileri sürünüz. Ve bizzat bütün zabitanı⁴⁵⁶ ileri atınız ve düşmanın sol cenahına karşı telefatı⁴⁵⁷ nazarıdikkate almayarak şiddetle hücum ediniz.

Sağ cenahtan taarruza geçildiği zaman düşmanın karşınızdaki sol cenahını bütün topçunuzla dövünüz. Makineli tüfekler de şiddetle dövsün. Bu sabah ileride telefat çok olduğundan dolayı terk-i mevzi ederek geri dönen bir zabıt kurşuna dizilmiştir.

Başkumandan Vekili Enver”

Şu birkaç satırlık emirnameyi okuyan hakikate gayr-i vâkıf kafalar, cahil kumandanın hiçbir noktası, yalnız fenn-i harbe değil, akıl ve mülâhazanın en adi varışlarına tevafuk etmeyerek yekdiğerini mütenakızın⁴⁵⁸ verdiği hata-alud⁴⁵⁹ emirler neticesinde muharebenin girmiş olduğu safhanın dehşetini kavrayamazlar...

Enver yalnız askerî değil, bütün beşerî idraklerden mahrum yaratılmış boş kafasının hayalatına bir koca orduyu feda etmiştir. Kaynımın hatıra defterinde okuduğum kayıtlardan ben bu hakikati anlıyorum.

⁴⁵⁴ melhame: kanlı harp

⁴⁵⁵ “Mütekait Kaymakam Şerif Bey'in Sarıkamış isimli muhalled eserinden muktebestir.” (yazarın notu)

⁴⁵⁶ zabitan: subaylar

⁴⁵⁷ telefat: can kayıpları

⁴⁵⁸ mütenakızın: çelişkili

⁴⁵⁹ hata-alud: hatalı

Enver, orduyu israftan sakınmak icap eden yerde beyhude asker kırdırıyor. Sükût lazım gelen tehlikeli anlarda topla mevkiini, mevziini düşmana haber veriyor. Her hareketinde ne yaptığını bilmez, söz dinlemez şımarık bir çocuğun delice acullukları⁴⁶⁰ var. Bir kumandan için her şeyden evvel elzem olan hazım, basiret, teenni⁴⁶¹ ve ihtiyat hasisalarından büsbütün nasipsiz ve hilkatene, fitratene uğursuz bir mahluk... İnsaniyet için canlı beliyse... Düşmandan ziyade dostu muzır bir acibe...

Fırka kumandalarına, alay zabitanına bazen öyle tımarhanelik emirler veriyor ki ümera-yı harbde⁴⁶² mafevka adem-i itaatın⁴⁶³ istilzam⁴⁶⁴ ettiği ileri büyük cezayı hiçe sayarak “Olamaz efendim.” isyanıyla başkumandan vekilinin yüzüne haykırmaktan kendilerini alamıyorlar.

Enver; göz ile dürbün ile görülmesi gayrikabil tepelerin, mâni-lerin arkasındaki düşman kuvvetlerini ve hareketlerini bir sairfilmenam⁴⁶⁵, bir manyetizma hastası gibi bi’l-müşahede “Rus’un falan yerde müçtemi şu kadar askeri var. Falan mahalle hücumu hazırlanıyorlar. Filan noktaya baskın yapacaklar.” hükümlerini savuruyor.

Büsbütün indi ve havai, biasas, bu mecnunane istikşafat üzerine orduya manevralar yaptırıyor, harekâtı idareye kalkıyor, zayıf sandığı nokta, saldırılan taburları bir hamlede mahv u perişan ediyor... “Şu dağın arkasından düşman kaçıyor.” hükmüyle sevk edilen asker her taraftan sarılıyor... Hasılı belediyelerin ıslahı için şehremanetine⁴⁶⁶ ara sıra raporlar takdim eden meşhur Maruf Bey’in kumandası da fennen, hükmen, fikren işte ancak bu kadar derbeder olabilir.

Hepimiz biliyoruz ki Enver, Sarıkamış’ın beyaz kışını ordunun kanyla kızıla boyadıktan sonra harp mevkiinden firar etti. İstanbul’da bu müthiş mağlubiyetinden kimseye hesap vermedi. Zaten bu hesabı ondan hangi ağız sorabilirdi? Bu cesaret kimde vardı? Se-

⁴⁶⁰ aculluk: sabırsızlık

⁴⁶¹ teenni: temkinli olma, düşünerek hareket etme

⁴⁶² ümera: binbaşı, yarbay, albay gibi üst düzey rütbelerdeki subayların genel adı

⁴⁶³ adem-i itaat: itaatsizlik

⁴⁶⁴ istilzam: getirme

⁴⁶⁵ sairfilmenam: uyurgezer

⁴⁶⁶ şehremaneti: belediye başkanlığı

kız, on kişi hükûmeti aralarında paylaşmışlardı. Ortada sail, mesul yoktu. Bütün Türk milletinin iradesi birkaç gasıbın⁴⁶⁷ melun elleriyle sıkboğaz edilerek boğulmuştu. Gazeteler vakayı siyah çerçevelere alarak büyük musibetin matemini ağlayamadılar.

Enver, pembesi bozulmayan yüzünün inşirahı ve dudaklarının mağrur tebessümüyle muhteşem otomobilinin içinde halkın suratına sokakların tozlarını kaldırarak saraydan saraya, makamdan makama uçuyordu. O, yine layüsel⁴⁶⁸ bir amirdi.

Sarıkamış neredeydi? Haritada böyle bir memleket var mıydı? Orada hiçbir vaka olmuş muydu? Muharebenin bakiyetü's-süyufu⁴⁶⁹, binaenaleyh ziruh şühudu⁴⁷⁰ ümera ve zabitanı da tekaüde⁴⁷¹ sevk ederek bu pek elim hezimetini muhtır⁴⁷² ortada hiçbir nişane bırakmamaya uğraştı... Fakat aynada kendine baktıkça asıl amil-i felaketin uğursuz simasını görmeyecek miydi? Tarihin ona tahsis edeceği kanlı sayfayı mezarından uzanarak yırtabilecek miydi?

Çok harisane büyük emellerine talihi yâr olmayan, mağrur kılıcını hep mağlubiyetin kanlı ve makhur⁴⁷³ zeminlerinde sürüten bu meşhur, meşum adam her türlü şuursuz, mantıksız, menfî cüret ve cesaretine ve yüzüzlüğüne rağmen kati hezimetten sonra artık Türk ilinde dikiş tutturamayacağını hele anladı. Servetini tükettiği, haysiyetini bitirdiği, evladını kırdırdığı, namus ve mukadderatıyla oynadığı milletin önünden mecnunane siyasetinin kara manto-suna bürünerek kaçtı. Göze aldıracağı son bu ar kalmıştı. Onu da irtikâp⁴⁷⁴ etti.

Kendi aklından büyük akıl, kendi rüyetinden musip⁴⁷⁵ rey tanımayan bu harp Don Kişot'u, adem-i mesuliyyet⁴⁷⁶ tarlasında bitmiş kaba bir mantardı. Bu, yüz bin kere katil kumandan, bir divan-ı harb

⁴⁶⁷ gasıp: gasbeden

⁴⁶⁸ layüsel: sorumluluktan muaf olan, kendisinden hesap sorulmayan kişi

⁴⁶⁹ bakiyetü's-süyuf: kılıç artıkları

⁴⁷⁰ şühud: şahitler

⁴⁷¹ tekaüd: emekliye ayrılma

⁴⁷² muhtır: hatırlatan

⁴⁷³ makhur: yenilmiş, bozguna uğramış

⁴⁷⁴ irtikâp: kötü iş işleme

⁴⁷⁵ musib: isabetli

⁴⁷⁶ adem-i mesuliyyet: sorumsuzluk

huzurunda sual cevaba çekileydi cehline, beyinsizliğine şaşmadık insan kalmazdı. O, bu kumandanlık mevkiine hangi muvaffakiyet merdiveninden çıktı? Bunu oraya kim getirdi? İttihat kodamanları, azil⁴⁷⁷ ve nasb⁴⁷⁸ tanımazlardı. Her makam, derebeylikleri aralarında taksim olunmuştu. Ya kendilerinin veya milletin ölümüyle onların vazifelerine nihayet verilebilirdi. Hasta Adam'ı⁴⁷⁹ “Fevt!”⁴⁸⁰ diye ortaya serdiler. Kaçtılar. Türklerin içinde bu ölüye nefh-i hayat⁴⁸¹ edecek ilk defa hakiki bir dâhi zuhura geldi. Sahte dâhi, bütün harp vesaiti elindeyken her şeyi mahvetti, mahvoldu. Hakiki dâhi, etrafında hemen vesait yokken her şeyi yaratmak ve kurtarmak mucizesini gösterdi. Bu mucizevi kudret ve himmetle ölü silkinerek metfeninin kenarında uyandı. Hep o kaçakların, meferlerinde⁴⁸² kafalarına toprak doldu.

Enver, haşa, kumandan değil, bir çete reisiydi. Kahramanlığının nevini, maharetini Babıali vurgununda gösterdi. Bu baskından aldığı cüret ve kendinde varlığına iman getirdiği kudretle Sarıkamış Harbi'ni idareye yeltendi. Muharebe meydanlarında heyecanına mağlup ne yaptığını bilmez, acemi bir kumarbaz gibi hep cüretkârane talih zarı fırlatarak daima mars⁴⁸³ oldu. Milletin kaniyla, canıyla, malıyla, kendi iştiharı nefine⁴⁸⁴ dav dedi⁴⁸⁵. Dav dedi, sonunda bitirdi ve bitti.

Bu adamın kendini Napolyon Bonapart sandığını söylerler... Kendi marizinden ziyade etrafına felaket ve şeamet saçan bu megalomani⁴⁸⁶ hastalığı, zavallı Türklere pek pahalıya oturdu. Odasının en büyük ziyneti bu harp dâhisinin yarım heykeliymiş... Onu daima yanı başında bulundurmuş.

⁴⁷⁷ azil: görevden alma

⁴⁷⁸ nasb: tayin etme

⁴⁷⁹ Hasta Adam: yıkılma devresindeki Osmanlı Devleti'ne işaret eden bir ifade

⁴⁸⁰ Fevt: ölüm

⁴⁸¹ nefh-i hayat: hayat üfleme

⁴⁸² mefer: firar yeri

⁴⁸³ mars: tavlada hiç pul alamadan oyunu kaybetmek

⁴⁸⁴ nef: yarar

⁴⁸⁵ dav de-: meydan okumak

⁴⁸⁶ megalomani: kendini olduğundan büyük görme

Bu masnu⁴⁸⁷ kafadan vakit vakit ilham dilenir ve Türk, Latin harflerinin arasındaki şekli büyük ihtilafa bakmayarak imzasını Napolyon'un o meşhur N'sine takliden atarmış. Napolyon, Harp ilahını sindirmiş, mucizeden mucizeye, harikadan harikaya koşan büyük bir génie⁴⁸⁸ değil mi? Demek cüret, cesaret ve inatla bu imkân âleminde her şey olabiliyor. Vaveylasıyla asırları dolduran bu dâhiye benzemek için Enver'in nesi eksik? Bir şeyi... Binaenaleyh her şeyi... Aklı eksik... Aklı kıratında⁴⁸⁹ olaydı onu tanımlamak için kendini Napolyon'a benzetmeye uğraşmazdı.

Kendini mazinin en büyük müstesna dâhilerine benzetmekte dehaet⁴⁹⁰ aramak hamakatin⁴⁹¹ en bariz nişanesidir.

Şimdi böyle bir siyaset şeydası da İtalya'nın başında var: Möy-sö Mussolini, hitabet kürsüsünden kendinin Sezar'a benzediğini halka bağıyor. Hâlbuki asıl Sezar, daha evvelki bir Sezar'a kendini benzetmeye uğraşarak Sezar olmamıştır. Mazinin meşahirinden kendilerine bir müşabehet⁴⁹² hissesi çıkararak büyük görünmeye çabalayanlar daima hâlin küçüğü kalmaya mahkûm zavallılardır. Maziden bir dehanın şöhretine sürtünerek dâhi yaşamak isteyenler dâhi değil, pek adi mukallitlerdir⁴⁹³. Çünkü dehanın birinci şartı ibdadır⁴⁹⁴, taklit değil... Çünkü dâhi kendi kendini örneksiz yaratır. Hiçbir patron⁴⁹⁵ üzerine biçmez. Sıfat-ı mümeyyizesi⁴⁹⁶ budur.

20

Şevket Bey'in Şehadetindeki Katiyet Tahakkuk Etti

Elimdeki şehidin muhtıra satırlarına gözlerimi gezdirerek ben, bu pek acı mülahazalara dalıp gitmişim... Düşündükçe müfekkirem

⁴⁸⁷ masnu: sahte

⁴⁸⁸ génie: deha

⁴⁸⁹ kırat: ayar, yeterlilik

⁴⁹⁰ dehaet: dâhilik

⁴⁹¹ hamakat: ahmaklık

⁴⁹² müşabehet: benzeyiş, benzerlik

⁴⁹³ mukallit: taklitçi

⁴⁹⁴ ibda: yeni bir şeyi meydana getirme

⁴⁹⁵ patron: kumaşın biçilmesine yarayan kalıp

⁴⁹⁶ sıfat-ı mümeyyize: ayırıcı özellik

tutuşuyordu. Gözlerimi sulandıran bu hazin dalgınlığımı karşımda seyreden zevcem, bu uzun sükûtumı nihayet bir sual ile bozdurdu:

— Bey, bir saattir muhtıra hakkındaki mütalaanı bekliyorum... Bir şey söylemiyor, hep düşünüyorsun. Pek derin düşünüyorsun...

— Evet, derin düşünüyorum.

— Neye daldın bu kadar?

— Sarıkamış şüheda ordusunun içine... Onların mübarek ruhlarına karışarak cennet-i âlâya kadar uçtum. Oradan bana cehennem, zebanilerin elinde kızgın topuzlarla dövülen Enver'i, Napolyon mukallidi paşa hazretlerini gösterdiler...

— Eğer ahirette sorgu sual, amele göre ceza, mükâfat varsa mutlak şimdi başkumandan vekili cehennemdedir.

— Farz et ki bunların hiçbiri yoktur. Fakat Cenabıhak, Enver kulu için ayrıca bir cehennem yaratmaya mecburdur. Çünkü paşa, dünya isticvaplarından, cezalarından kaçtı. Fakat Türklerin bağır-larından tutuşan telin⁴⁹⁷ alevleri onu takip etti. Meşum hatırasını manevi bir cehennem içine aldı. Cesedi hiçbir şey hissetmese de maneviyatı ebediyen bu tamuda⁴⁹⁸ yanacaktır. Onun en büyük günahı Türkleri harbe sokmanın baş müsebbibi olmaktan başlar. Türk mülkünü babasının çiftliği gibi suiistimal etti. Bitirdi. Onun cinneti ona bu zamanın Napolyon'u olduğu kanaatini vermişti. Askerî dehasını göstermek için ona harp meydanları, top, tüfek, barut, ateş, kan, can... Evet, öldürecek milyonlar insan lazımdı... Bu tek adam, bütün bu malzeme-i iştiharını Türk vatanında buldu. Milyonlarla Türkler, bu tek adamın divaneliği önünde ağız açamadı. Türkler için felaket büyük, ceza ağırsa da itisafa⁴⁹⁹ tahammül ve sükûtlarından dolayı buna istihkakları da tabii görülür. İnsan daima aczinden doğan zararlara uğrar.

— Hakkın var bey... Ben de şehidin bu hatıra defterini okurken bu düşüncelerle zehirlendim durdum. Bir millete bir felaket erişeceği vakit, bidayette⁵⁰⁰ meni kabil bir fenalığın önüne geçmek için bilmem neden umumun ağzı, dili, basireti bağlanıyor... Enver

⁴⁹⁷ telin: lanet okuma

⁴⁹⁸ tamu: cehennem

⁴⁹⁹ itisaf: yolsuzluk

⁵⁰⁰ bidayet: başlangıç

çeteciydi. Onda fennî, askerî talim ve terbiye ile tenevvür etmiş bir dimağ yoktu. Belde kama, elde revolver bir eşkıya reisi gibi daima vuruşmak isterdi. O, sulh ve salahtan sıkılan bir muvazenesizdi⁵⁰¹. Onun zevki ölüm, gıdası kandı. Daima Babıali Baskını gibi vakalar ihdası⁵⁰² arkasından koşmak onun hilkiyeti⁵⁰³ iktizasındandı.⁵⁰⁴ Hiçbir şey bulamasa Don Kişot gibi yel değirmenleriyle vuruşurdu. Karşısında hiçbir hasım göremese belki akrabasını, belki kendi kendini yaralardı. Burada harp bitince kavga çıkarmak için başka memleketlere koştu. Lakin Heyhat! Bu mecnunun kumandasına yüz binlerce asker tevdi⁵⁰⁵ olunacak bir diyarı artık rüyada bile görmek ihtimali yoktu. O yine çeteciliğine koyuldu. Nihayet kazara veya kasti her nereden geldiyse beş on paralık bir kurşun onu bu cihangirlere benzemek cinnetinden kurtardı.

Merkadına⁵⁰⁶ veliyyullah⁵⁰⁷ kitabesi yazıldı. Zaten dünyadaki çok deliller için bu velilik ahiretin mevd⁵⁰⁸ mükâfatıdır. Şimdi metfenine hacet ve sıtma iplikleri bağlanıyor. Almanya imparatorunun bu şımarık dostunun şimdi Türkistan'ın evliyalari arasında geceleri yeşil sarık ve koca cübbe ile gezindiğini görenler var. Yedi canlı esatir⁵⁰⁹ ejderleri gibi ikide birde dirildiğini rivayet edenler de eksik değil.

Bu harp divanesinin Türklerde bıraktığı elim, menfur⁵¹⁰ hatıra işte budur. Şehit kardeşim Şevket, harpte istikşaf heyeti miyanında bulunduğu gibi en nazik zamanlarda kumandanların kitabet hizmetini de ifa etmiş olduğu için bütün esrara vâkıf... Hatırasının bazı yapraklarında başkumandan vekilini pek acı satırlarla fakat büyük bir isabetle tavsif, tasvir etmiş değil mi?

⁵⁰¹ muvazenesiz: dengesiz

⁵⁰² ihdas: ortaya çıkarma

⁵⁰³ hilkiyet: bir hâlin yaradılıştan olması

⁵⁰⁴ iktiza: ihtiyaç, lazım gelme

⁵⁰⁵ tevdi: emanet etme

⁵⁰⁶ merkad: mezar

⁵⁰⁷ veliyyullah: eren, ermiş

⁵⁰⁸ mevd: vadedilmiş

⁵⁰⁹ esatir: masal

⁵¹⁰ menfur: iğrenç

— Evet, bütün ruhunun teessürü o satırlarda titriyor. Okurken benim de tekmiil sinirlerimi raşelendirdi...

— Peki... Bu hatıra defterinin tetkikinden dün geceki garip ziyaret vakası hakkında ne fikir peyda ettin?

— Vakayı daima gayritabii buluyorum... Ölü ölüdür. Diri diridir. Ne kadar inanılmaz şeylere şahit olsam, ne kadar garibelere tesadüf etsem bu fikrimi değıştirmem.

— Ben de senin řu anda kardeşimin diri bulunduğu hakkındaki kanaatini katiyen reddederim. Bu hususta kanaat, hüküm değil, en ufak bir şüphe bile gayr-i variddir⁵¹¹.

— Bu garip vakayı makbuliyet dâhilinde münakaşa icap edince bundan başka türlü düşünmek kabil midir? İş o kadar ağrep ki zihnen içinden çıkılmaz bir bataklığa gömülmüş gibiyiz. Muammanın dolaşıklığı arasından kurtulmak için ne kadar uğraşsak daima hep yerimizde sayıyoruz... Evvelden düşünüp konuştuklarımızı tekrarlamaktan başka fikirlerimize yeni bir cevalangâh bulamıyoruz...

— Bey, velev bir faraziye kabîlinden bile olsa senin bu surette düşünmene asla razı değilim. Senin bu yanlış zehabın karşısında yüzlerce defa hakikati tekrardan yorulmayacağım... Bak dinle ne için... Merhum kardeşimin ahlakı şüphe götürmez. Bu kadar temiz yürekli, yüksek seciyeli ve iyi terbiye görmüş bir genç enderdir. Biraderim niçin askerî sicilden, beledi, medeni kayıttan ismini sildirdikten sonra prangadan firar etmiş bir canı gibi başka bir hüviyet altında ailesinden ve âlemden gizli yaşasın?

— Ey! Kim bilir? Belki bir sevda meselesi, belki akıllara gelmeyen bir sır...

— Böyle söyleme Şevki... Kalbimi kırıyorsun... Hiçbir sevda, hiçbir sır onu böyle gizli bir hayatın çamuruna atamaz. O, babasının muhterem namını, kendi lekesiz ismini taşımaktan niçin utansın? Niçin bir canı kaçakçılığıyla gece yarıları ailesini ziyarete gelsin? Niçin sizi arkasından kabristanlara kadar koştursun? Niçin sırtından çıkardığı fanilasını bir mezara gömerek iki dünya arasında nemesbuk, iğfalkâr böyle bir komedya oynasın?

⁵¹¹ gayr-i varid: ileri sürülemez

— Şehidin ahlaken yüksekliğini, bıraktığı hatıra defteri nazarımda balıĝan ma-belaĝ⁵¹² ispat etti. Kardeşinin lehindeki müdafalarında tamamıyla haklısın. Fakat benim hakkımı da büsbütün görmeyecek kadar insafsız olmamalısın.

— Hangi hakkını?

— Biz, dün akşam Binbir Gece Masalları'na ilaveye şayan bir macera geçirdik. Ahiretle dünyada birine nispeti kestirilemeyen bir garibenin arkasından koştuk. Uğradığımız hâl ne rüyaydı ne hayal... Âdeta müthiş bir sinema sahnesi yaşadık fakat bastığımız yer ekran salonu değildi. Hakikat âleminin toprağıydı. Komik faciamızı hiçbir makine karşısında oynamıyorduk. Gördüğümüz garaip hiçbir filme geçmedi... Yalnız kafalarımızda intibası kaldı. Başkalarına anlatsak bizi tımarhaneye sevk ettirecek suratlar hâlâ dimaĝlarımızda cilvelenip duruyor. Hayalata müşabehetiyle beraber vaka çok maddi ve konkre⁵¹³ idi. Söyle hanım, hâl-i hayatında böyle bir komedyâ temsiline yüksek seciyesi müsait olmayan şehit kardeşin, ölümünden sonra mı bize bu oyunu yapıyor? Bu uhrevi piyesi bize Şevket'in dirisi oynamıyorsa, demek ki ölüsü oynuyor? Bu iki ihtimalden birini kabulde zaruret var. Bu vakada saikin ne olduğunu bilmiyorum. Herhangi bir sebeple diri bir adamın bu işi yapabileceğini akıl kabul eder. Fakat bu pek mühim rolü bir ölüye atfetmek lazım gelirse zihinler şaşalar. Akıllar sapıtır. Bütün ihtimaller durur. Ahiretle dünya arası karmakarışık olur. Hasılı şuuri bütün muvazeler bozulur. Ben vakanın yegâne şahidi olaydım yanlışlıkla bir esrar gıdası yutup Soğanlık kabristanında sızarak, fevkatabii bir rüya gördüğüme ve her neredense elime bir fanila geçirmiş olduğuma hükmolunabilirdi. Lakin bereket versin ki kardeşin Nüzhet de bu maddi rüyayı benimle beraber yaşadı. Her şeyi aynen ve vazıhan gördü. Ah köpek dile gelip de anlatsa... Şimdi söyle hanım, diriyken böyle ikiyezlü bir mudhikeye⁵¹⁴ tenezzül etmeyen biraderin, öldükten sonra mı ahlakını değiştirerek bu cürette bulunuyor? Bu feci temsili onun ölüsünden veya dirisinden bir gayrıya isnat⁵¹⁵

⁵¹² balıĝan ma-belaĝ: ziyadesiyle

⁵¹³ konkre: somut

⁵¹⁴ mudhike: güldürü, komedi

⁵¹⁵ isnat: atfetmek, iftira

etmek kabil midir? Söyle, kardeşin buraya ölü olarak mı geliyor, diri olarak mı?

— Sus...

— Onu bahçede apaçık sen de görmedin mi?

— Gördüm...

— Nasıldı?

— Dipdiri...

— Ya sen, öldüğünü iddia ediyorsun...

— Sus Şevket... Şimdi bir daha bayılırım...

Zevcemle aramda bilmem ki kaçınıcı defa olarak bu mücadele aynen bu şekilde tekrar edip duruyor. Bazen saatlerce sürüyor ve hiçbir makul neticeye iktiran etmeden⁵¹⁶ kapanıyordu. Bu akıllalmaz hadise üzerine ne kadar münakaşa edilse onu büsbütün iğlak-tan⁵¹⁷ başka bir hakikate vusul mümkün olmuyordu.

Uyanıkken bir mana âlemi yaşıyorduk. Zemini seçilmez bunaltıcı bir kâbus içindeydik. Şehidin dirisi gelsin ölüsü gelsin, nasıl farz edersek edelim, ben ailenin başına dolanmış ortada bir sır görüyorum.

Şehidin bu ziyaretlerinden maksadı nedir? Netice ne olacak? İş pek hayırlıya benzemiyor. Ben cine, periye, şeytana, meleğe inanmıyorum. Niçin inkâr edeyim, zekâvetime de güveniyorum. Fakat bir şey keşfedemiyorum.

Biz karı koca birbirimize aynı düşünceleri, aynı sözleri, aynı muhakemeleri, ucu bucağı gelmez faraziyeleri tekrardan usandık. İkimiz de birer pencere önüne çekiliyoruz. Derin birer sükûtle ufuklara dalıyoruz. Zihinlerimiz hep bu halli nakabil muammanın arkasından dolaşıyor. Bazen göz göze geliyor, dilsiz bir ifade ile birbirimizden şöyle soruyoruz:

— Nasıl, dimağında bir ışık uyandı mı?

Hep sakit cevaplarımız menfî oluyor. Bu hadiseden karımın düştüğü yeisler, hüznlerden ben de çok müteessir oluyorum.

⁵¹⁶ iktiran et-: ulaşmak

⁵¹⁷ iğlak: kilitleme, kapama

Düşünmekle keşfolunacak dava değil, karımın teessürünü artırmamak için ondan gizli ben el altından tahkikata giriştim. Şehidin künyesi elimde, Şevket'in şahadetini ve gömüldüğünü bizzat gören şahitlere kadar uzandım. Artık bu cihetten su götürür bir şüphe izi kalmadı. Kayınbiraderimin şahadeti muhakkaktı. Meselenin bu ciheti katiyen halledildi, bitti. Bir daha üzerine avdet etmemek üzere artık bu yaprağı kapadık. Lakin esasın bu katiyetinden sonra meselenin ehemmiyeti nazarımda büsbütün büyüdü. Ben, kafası bütün itikatlara kapalı maddiyundan bir adamım. Şimdi ara sıra tecessüt eden bir ruh meselesiyle karşı karşıya kaldım. Artık ya inanmalı ya bu hadisenin guguğunu keşfetmeli. Tuhaf şey! Kan buharıyla işleyen bu insan makinesinin içinde gayr-i maddi ve layemut⁵¹⁸ bir kuş mu var? Bu bilmem kaç bin senelik efsaneye durup durup da şimdi mi inanmaya mecbur olacağım? Nazariyelerine bütün istihzamlı güldüğüm spritüalistlere mi iltihak edeceğim? Hayır edemeyeceğim. Edemem... Ben, her yeni hadise karşısında kanaatlerini değiştiren zayıf akıllı kimselerden nefret ederim. İnsan bütün kıyasetini ve aklının varışıyla pek ince düşünmeli, sonra bir kanaate tutunmalı. Medeni, şuuri vasfına layık itikat budur. Yoksa vicdanların hakkıyla kavramadığı suni akidelere cahilane taraftar kesilmek kör imancılardan sürüsüne katışmaktan başka bir şey değildir.

Böyle diyerek, bize münceli⁵¹⁹ olan bir mucizenin hemen bedahete andırır tesiri karşısında çırpınıyorum. Zebaniler ateşten topuzlarıyla başıma vurarak “İnan...” ibramıyla⁵²⁰ beni cehenneme sürükleseler yine “Hayır...” inkârıyla haykıracağım... Hadise bu devredeyken bir sabah tık tık yatak odamızın kapısı vuruldu. Sordum:

— Kimdir o?

Dışarıdan zayıf, titrek bir sesle cevap geldi:

— Felekser cariyeniz efem...

— İçeri gir kalfam...

⁵¹⁸ layemut: ölümsüz

⁵¹⁹ münceli: parlayan, apaçık, aşikâr

⁵²⁰ ibram: ısrar etme, zorlama

Kadın ninemiz yerindeki bu ihtiyar Çerkezlerin niha-yetsiz itaatlerine, saygılarına hayranım. Hâlâ yanımızda oturmazlar. Hâlâ kendilerini esir makamında tutarlar. Hâlâ efemsiz lakırdı söylemezler. Ananeperverlik, eski terbiye damarlarına işlemiş, onlar için vazgeçilmesi biimkân bir huy olmuş.

Felekser, kamburlaşmış kadit vücudunu örten, uzun, pamuklu hırkasıyla içeri girdi. Karşımızda durdu. Biraz ürkmüşe benziyor, ağız açmaya cesaretsiz görünüyordu.

— Hayır ola, ne var kalfam?

— Jandarma kumandanı gelmiş efem...

— Jandarma kumandanı mı?

— Evet efem...

— Ne istiyor?

— Sizinle görüşmek...

— Peki, haber veriniz geliyorum...

İhtiyar dadı dışarı çıktı. Felekser'in ürkekliği şimdi bize sirayet etti. Karı koca, inceden inceye bir müddet birbirimize bakıştıktan sonra:

— Şahika, ne dersin bu işe?

— Bilmem.

— Kumandanın bizden ne alıp vereceği olabilir?

Karımın benzi uçtu. Dalgınca:

— Bilemiyorum ama bu zabıta memuru, herhâlde sabahleyin hatırımızı sormaya gelmedi. Bir iş var...

— Düşünmeye hacet yok. Keyfiyet malum.

— Birdenbire şaşırdım. Fakat şimdi benim de aklıma geldi.

— Soğanlık kabristanı, gece hadisesi...

— Kumandanın suallerine ne cevap vereceksin?

— İşin ehemmiyeti orada...

— Hakikati değiştirmeliyiz... Buralarda zaten bu köşkün adı cinliye, bizim isimlerimiz de deliye çıkmış... Gece kabristanda büyük bir saffetle köylüye anlattıklarını hep aynen kumandana da

nakledersek umurun aleyhimizdeki hükümlerini büsbütün kuvvetlendirmiş oluruz. Bizi tımarhanenin azılları kısmına sevk ederler...

— Ne yapayım?

— Bu işin içinden en az zararla çıkacak bir masal uydurmalısın...

— Romancı değilim. Derhâl bir masal planı nasıl kurayım? Vakit yok. Adam dışarıda bekliyor...

— Benim de yalanda mümaresem⁵²¹ yoktur. Bi'l-icap⁵²² hakikati tağyir ıstırarında⁵²³ kalmak... Ne elim mecburiyet... Ne kadar masumuz... Fakat doğruyu söylersek ne kadar yalancı bir suçlu, daha garibi tehlikeli bir mecnun mevkiinde kalacağız.

Düşüne düşünce giyiniyordum. Muhayyilemde bir masal nüvesi⁵²⁴ doğar gibi oldu.

— Şahika, zihnimden bir şeyler uyduruyor gibiyim...

— Bu süratli muvaffakiyetini tebrik ederim. Lakin dikkat et. Uyduracağın yalan, saklamaya mecbur olduğumuz hakikatten daha inanılmaz bir kisvede olmasın.

Giyindim, çıktım.

21

Kumandanın Karşısında Hakikati Yalana Çevirmeye Mecbur Oldum

Mücazat korkusuyla yalan düzmeye uğraşan bir mektep çocuğu gibi endişeli bir dalgınlıkla yürüyordum. Zevcemın yerden göğce kadar hakkı vardı. Şehidin gece Sarıkamış'tan buraya kadar geldiğini, büyükvalidesini ziyaretten sonra savuşırken peşine takıldığımızı ve onun Soğanlık kabristanında içinde çamaşır değiştirdiği mezarı köpeğin delaletiyle keşfettiğimizi, evet, bütün bu hakikatleri kumandana anlatmak bizim için pek tehlikeli olacaktı. Belki kumandan "Bu sözlerin serapa⁵²⁵ hezeyan... Benim gibi umurdide⁵²⁶

⁵²¹ mümarese: yatınlık, alışıklık, ustalık

⁵²² bi'l-icap: icap ettiğı için

⁵²³ ıstırar: mecburiyet

⁵²⁴ nüve: çekirdek, öz

⁵²⁵ serapa: baştan sona

⁵²⁶ umurdide: görmüş geçirmiş, tecrübeli

bir zabıta memuruna küllüm mü atıyorsun?” taşkınlığıyla yüzüme bağırarak kabristan gecesı köylünün bize savurduğu bu tabiri ihtimal o da kullanacaktı. Biz bu müthiş yalanın çok ağır mesuliyetinden ancak akıllarımız büsbütün zıvanadan çıkmış birer deli olmak mazeretiyle kurtulabilecektik.

Kumandanın yanına girdim. Kaşları çatıktı. Tavrı mesleğinin fazla ciddiyetiyle sert görünüyordu. Mamafih zeki bir adama benziyordu. Nazariye⁵²⁷ ters görünür ama zeki insanları ikna kolaydır. Ben ahmaklardan korkarım... Mukabeleten ben de pek ağır ve temkinli bir vaziyet aldım. O, gözlerimin bebeklerine kadar beni dik dik süzüyordu. Ben kaç gradoda⁵²⁸ bir deliyim? Besbelli onun anlamaya uğraşıyordu...

Zabıta memurları alekser hissiyatlarını saklayan, sahte vazlar alan, yalan dolanla işin içinden kurtulmak isteyen hilebaz maznunlarla karşılaştıkları için doğru söyleyenleri de şüpheli bir kulakla dinlerler.

Bu sükûti, çatık ve uzun tetkik karşısında sıkıldım. Kimsenin malına, ırzına, canına tecavüz etmemiştik. Ortada bir cinayet yoktu. Kumandanın kurusıkı bir tabanca gibi karşımda böyle kurulmasına uzun müddet tahammül edemeyerek sordum:

— Zatialinizle neden dolayı müşerref oluyorum? Bu erken ziyaretinizin sebebini sorabilir miyim?

Zabıta memuru, şimdi gözlerini birer dürbün adesesı⁵²⁹ gibi küçültüp üzerimdeki tetkikini artırarak soğuk bir sesle:

— Ben başlamazdan evvel sen mi beni isticvaba çekiyorsun?

Bu “sen” hitabı bir tahkir tanesi gibi beynimin içini dolaştı. Ne yapayım çok sinirli bir adamım. Nezaket terbiyenin evladıysa terbiye de kanunun mevlududur. Kanun adamları, kanunun en büyük hürmetkârları olmakla bu vasfa liyakat gösterebilirler.

Maahaza her muvaffakiyet, tahammül icap eden anlarda ibraz lazım gelen metanetle temin olunabilir. İnsan, izzetinefsin ani fe-

⁵²⁷ nazariye: görüş

⁵²⁸ grado: derece

⁵²⁹ adese: mercek

veranlarına birden kapılmakla sıyanete⁵³⁰ çalıştığı hukukunu bazen bilakis daha ziyade ziyaya uğratar... Bana ağır gelen bu ilk hitabı, yüzümü buruşturarak bir zehir lokması gibi yuttuktan sonra cevap verdim:

— Affedersiniz kumandan beyefendi, sözüm isticvap değil, pek sade bir sual mahiyetindedir.

Zabıta memuru bu ifademin deli lakırdısına andırır bir cihetini görmediğine taaccüp eder bir dikkatle hâlâ yüzüme bakıyordu. O susunca söze ben devam ettim:

— Resmî formanızı labissiniz⁵³¹. İsticvap hakkınıza itirazım yok. Ziyaretinizin sebebini bilmiyorum. Bir zan üzerine geliyorsunuz sanırım. Binaenaleyh meselenin künhüne henüz siz de vâkıf değilsiniz. Bu hakikat aramızda cereyan edecek sual cevaplardan sonra anlaşılacaktır. Ben hukuk-ı umumiyyeden ferdî hisseyi haiz bir vatan evladıyım. Karşı karşıya ikimizin de hudutları çizilmiş vazifelerimiz vardır. Kable't-tahkik⁵³² sert bir lisan istimaliyle kanunu incitmiş olacağınızı ihtara mecburum. Siz hukuk-ı umumiyyenin kesre ile mümessili iseniz ben de fetha ile mümesseliyim⁵³³.

Zannetmem ki kumandan, hukuktan mezun olsun. O, olsa olsa vazifesine ait nizamata vâkıftı. Ben hukuk-ı umumiyye karıştırarak yaptığım bu ağız kalabalığı karşısında biraz şaşaladı. Deliliğim hakkındaki zannı da gittikçe kuvvetten düşüyordu. Ne olur ne olmaz bir pot kırmış olmamak için tavrını değiştirerek:

— Affedersiniz. Sizi bana başka türlü anlattılar...

— Kimler?

— Soğanlık ahalisi... Aleyhinizde çok şikâyetler var.

Keyfiyetten büsbütün tecahül göstermekle kumandana belki bir hile kokusu hissettirmiş olacaktım. Binaenaleyh mertçe bir tavır alarak müteessifane⁵³⁴ bir tebessümle:

⁵³⁰ sıyanet: koruma

⁵³¹ labis: giymiş

⁵³² kable't-tahkik: araştırmadan önce

⁵³³ Arap harfleri ile yazılışı aynı olan bu iki sözcüğün son hecesinin kesre ile okunuşu “mümessil (temsili eden)”, fetha ile okunuşu “mümessel (temsili edilen)” biçimindedir. (haz. notu)

⁵³⁴ müteessifane: kederlenmişçesine

— Anladım efendim. Kabristan meselesi...

Kumandan, benim doğrucu itirafıma memnuniyetini imaen gülümsedi ve bu tebessümüyle onun bana biraz ısınmış olduğunu hisseder gibi ferahladım. Şimdi yumuşak bir telaffuzla:

— Bu vakaya çok masal karışmışa benziyor. Nasıl oldu? Rica ederim anlatınız.

— Efendim, beni söyletmek için birinci ve sonra da suret-i nazarınızı tespiten ikinci defa yorulmamanız için sorunuz, söyleyeyim. Zaten mesele uzun yorgunluğa değer bir ehemmiyette değildir. Bu suretle sual cevabı sadeleştirerek sözü kısaltmış oluruz...

Deli zannolunan ben, şimdi ona akıl öğretiyordum. Kumandan beni tetkik için miyop gözlerini yine kıstı. Bu defa deliliğimden değil, fazla akıllılığımдан endişe eder gibiydi.

Macerayı kendim anlatmayıp da ona sordurmakta acaba bir kaçamak yolu mu hazırlıyordum?

O, yine tekrar etti:

— Sizi bana başka türlü söylediler.

Anladım ki kendi sormadan bana söyletmek istiyor. Binaenaleyh gülerek cevap verdim:

— “Burası için cinli köşk ve içinde oturanların da hepsi delidir.” dediler değil mi?

Kumandan şimdi o da hafif bir gülümsemeyle:

— Bakınız, aleyhinizdeki şayiayı⁵³⁵ ne güzel biliyorsunuz.

— Şayia, kumandan beyefendi... Daha doğrusu iftira... Bu bedbaht köşk, uzun senelerden beri bütün etrafça cinler, şeytanlar yuvası olarak tanınmış; sekencesi de tehlikeli mecnunlar suişöhretiyle belenmişler... Artık ne yapsak bu mahkûmiyetten yakamızı kurtarmak kabil olmuyor.

— Geceleri buralarda hayaletler dolaşmış, köşkün civarından geçenleri bile çarparlarmış...

— Katiyen aslı yok. Emir buyurunuz, mingayri haddin her türlü istirahatınızı temin etmek üzere zatıalınıza köşküümüzde bir oda tah-

⁵³⁵ şayia: söylenti

sis edeyim. İstedığınız kadar burada kalınız. Bir hayalete, gayritabii bir hâle şahit olursanız her türlü ithamınıza razıyım...

— Evin çocuğu şehit Şevket Bey bazı geceleri büyükvalidesini ziyarete gelirmiş...

Bu sual karşısında muhatabımın nazarından gizleyemeyecek kadar sarsıntılı bir ürperme geçirdim. Evet, şehidi hakikat âleminde ve bu gözlerimle vazıhan ben de görmüştüm. Fakat bu hakikati itirafı şüphesi altında ezildiğim deliliğime yeniden bir kapı açmış olacaktım. Bu iddiada bulunanların saffetlerine karşı hayret beyan eder bir tavırla ellerimi açarak:

— Efendim, Sarıkamış'ta şehit düşen bir mağfur, mezarından kalkarak buraya gelir mi? Peygamber olsun, şehit olsun ölü dirilmez... Bu hadisedeki tabiat kanunu her ziruh için katidir.

— Fakat efendim, şehidin buralara geldiğini köylülerden görenler var...

— Kendim şehidi görmediğimi tekrardan başka benim bu garip iddialara karşı verecek bir cevabım yoktur.

— Köylüden, yalan söylemeyeceklerine katiyen iman olduğum pek muhterem birkaç ihtiyar da köyü ziyareti gecelerinde merhum Şevket Bey'i, reye'l-ayn⁵³⁶ görmüş olduklarını yeminle tekrar ediyorlar...

Zaten bu ana kadar halline bir türlü muvaffak olamadığım bu ağrebin ağrebi hadisenin fevkatabiiliği karşısında benim de hakikaten çıldırmama birkaç parmak mesafe kaldı. Sualin kuvveti, katiyeti önünde, sarardım, kızardım, kıvrandım. Kumandan bu taşıyırlerime dikkat ediyordu. Fakat başladığım inkârdan çıkmamayı hayırlı bularak:

— Ben kendi vicdanım namına doğruyu söylüyorum. Fakat başkalarının iddialarına karışamam. Onlar görmüşler. Ben görmedim.

Kumandan ayağa kalktı. Sabit nazarlarıyla beni manyetize eder gibi ta önümde durarak:

⁵³⁶ reye'l-ayn: kendi gözüyle, bizzat

— Geçenlerde bir gece refakatinizde, kayınbiraderiniz Nüzhet Bey ve Panter isimli köpek olduğu hâlde şehidi buradan ta Soğanlık kabristanına kadar kovalamışsınız... Buna ne diyeceksiniz?

İnsanlar, müşkül vaziyetlerden kurtulmak için çok defa hakikatten ziyade yalanın kucığına atılırlar. Fakat yalanı mukni⁵³⁷ şekilde söylemek büyük bir maharete tevakkuf eder. Bense bu vadi-de hiç mahir değildim. O dakikaya kadar yalandan müteneffirdim. Şimdi, ona muhtaç kaldığıma pek müteessifim. Maahaza ben onu, kimseye mutazarrır etmek için söylemediğimden dolayı vicdanım huzurunda bir mazeret bulabilirim.

Ben, yalanın acemi aktörü, rolümün en mühim noktasına gelmiştim. Bilmem nasıl oldu. Kendimi tutamadım. Duvarlarda akisler yapan bir kahkaha salıverdim. Kumandan besbelli birdenbire deliliğim tuttuğuna zahib olarak önümden iki adım geriye çekildi ve hitabını yine müfret sigasına⁵³⁸ indirerek:

— Ne gülüyorsun? Bir sebep göremiyorum. Bu kahkaha nedir? Şamata ile sualimin cevabını kapatmak mı istiyorsun?

Zaafımın fevvarına kapılmaktaki hatayı derhâl tamire atılarak cevap verdim:

— Korkmayınız kumandan bey, çıldırmadım.

— Ciddi söz arasında kahkaha yaraşır mı?

— Sualiniz zahiren ciddi fakat onun zımnındaki tuhafılığı bana sorunuz...

— Nasıl tuhafılık?

— Bendeniz, kaynım Nüzhet, Panter biz üç can, şehidi buradan Soğanlık kabristanına kadar kovalamışız... Öyle buyurmadınız mı?

— Evet, öyle dedim. Kovaladığınızı görenler var. İnkâr mı edeceksiniz?

— Hayır, inkâra tenezzül etmem. Kovaladık.

— Peki ötesi?

⁵³⁷ mukni: ikna edici

⁵³⁸ siga: kip, kalıp

— Ötesi, şehit, yakasını elimizden kurtarmak için bir mezar kovuğuna gizlendi. Biz deliğe hücum ettik. Merhum yalnız fanilasını elimizde bırakarak mezarın öbür kovuğundan kaçtı. Gitti.

Bu sözlerimin önünden, şimdi kumandan bir adım daha geri çekildi.

Ben — Kumandan bey, niçin aramızdaki mesafeyi açıyorsunuz? Korkmayınız, cinnet getirmedim ve çıldırmak istidadında bir adam değilim. Fakat bu son sözlerim hiç akıllı lakırdısına benzemiyor, değil mi?

— Şüphesiz...

— Ne yapayım... Öyle icap ediyor. Sizi memnun etmek için öyle söylüyorum...

— Ne demek?

— Size vakayı şimdi benim arz ettiğim gibi söylemediler mi? Yani biz şehidi kovalamışız. O bir mezara kaçmış. Biz mezarı açmışız... Mağfurun fanilasını bulmuşuz... Muhbirlerin size ihbarları tamamıyla bu şekilde değil mi efendim?

— Evet...

— Rica ederim, siz bu efsaneye inandınız mı? Sırtınızda cumhuriyet jandarma kumandanlığı forması var. Bu zihniyette bu kadar saf bir adam bu mühim memuriyetin ehli olamaz.

— Ne yapayım böyle söylediler. İşin doğrusunu sizden bekliyorum...

— Öyleyse bu köylü ağzı hurafeleri bir tarafa bırakınız, beni dinleyiniz. Öteden beri benim mikrobiyolojiye merakım vardır. Burada ufak bir laboratuvar edindim. Kültür yapıyorum⁵³⁹. Bu tecrübelerim için epeyce zorlukla birkaç tane kobay yani Hint domuzu denen nevden hayvan elde ettim. Bunları kâh içerde kâh bahçede besleyerek teksire⁵⁴⁰ uğraşıyordum. Geçenlerde bir gece nasılsa bu tavşanlar bahçeden kıra savuşmanın bir yolunu bulmuşlar... Biz de Panter'i önümüze kattık. Bu hayvanları aramaya çıktık. Köpek bizi Soğanlık kabristanına kadar koşturdu. Birçok yorgunluktan sonra kobayın birini bir mezar kovuğunda yakaladık. O esnada üzerimize

⁵³⁹ kültür yap-: incelemek üzere mikrop üretme

⁵⁴⁰ teksir: çoğaltma

bir köylü geldi. Biz taharrimizi kolaylatmak için maytaplık kibritler yakıyorduk. Sık çalılıkların içinden geçerken arkama nasılsa bir diken girmiş rahatsızlıktan kurtulmak için ben fanılamı soyunmuştum. Elimde tutuyordum. Dikenin açtığı derin sıyrıktan çamaşırama epeyce kan bulaşmıştı. Kobayı da evden getirdiğimiz bir ip torbaya koyarak Panter'in ağzına teslim etmiştik. Köylü birdenbire bize şöyle bağırdı:

“Mübarek mezarlıkta ne yapıyorsunuz? Kızıl alevlerle ormanı mı tutuşturuyorsunuz? Mezarları niçin eşiyorsunuz?”

Bizim cevap vermemize vakit kalmadan kendisi yine devam etti:

“Ben sizi tanıdım. Siz cinli köşkün insanlarısınız. Buraya akrabanızdan şehit Şevket Bey'i mi aramaya geldiniz? Çünkü geceleri o, buralarda gezinir... Görenler çoktur.”

Ben de -nasıl ani bir tesirle bilmiyorum- köylünün bu saf itikadını bozmamak için

“Evet, şehidi aramaya geldik.” dedim.

O: “Görebildiniz mi?”

Ben: “Gördük...”

O: “Nereye gitti?”

Ben: “Şu mezarın içine kaçtı...”

Köylü, kelimeişahadet ve tekbirler getirerek sordu:

“Sonra ne oldu?”

“Kovuktan mezarın içine baktık. Orada yalnız fanilasını bırakarak kendisi öbür delikten savuşmuş. Şehidin kanlı çamaşırları işte bak elimde duruyor.” dedim.

Kumandanın yüzünde bu sözlerimi aklının terazisine vurur gibi tefekkür emareleri göründü. Ben bu hüsn-i tesirin sıcaklığını kaçırmamak için hemen devam ettim:

— Kumandan beyefendi, işte hakikat bundan ibaret... Vaka hakkında işittiğiniz bu iki rivayetten zihniniz hangisini kabul ediyorsa şimdi ona inanınız. Mezarın kovuğunu, şehidi orada bulmak için mi yoksa kobayı çıkarmak için mi karıştırmış olduğumuzun hükmünü ferasetinize bırakıyorum...

Tabii her akliselim bu hükümlerden ikincisini kabulde tereddüt etmez. Zeki kumandanın yüzünde de ben bu emareyi seçtim.

Mantığıma daha ziyade vuzuh ve kuvvet vermek için devam ettim:

— Bu vakadaki büyük kabahatimi muterifim⁵⁴¹. Ben köylüdeki saffetin suyuna giderek hakikati ona tağyiren⁵⁴² değil, olduğu gibi dosdoğru anlatmalıydım. Bu yanlış, bu tedbirsizce hareketim işin büyük bir macera şeklinde bütün etrafça dağdağalanmasına sebep oldu. Meydana bu kadar dedikodu çıktı.

Dilim, kumandana böyle söylüyor fakat zihnim başka türlü düşünüyordu. İçimden bu dünya işlerinin garabetine şaşarak gülüyordum. Zira bu âlemde doğrulukla hemen hiçbir maslahat yürümüyordu. Sıkışınca entrika yoluna sapıtmaktan başka çare bulamıyorduk. En samimi, en doğrularımız bu marifeti irtikâptan çekinmiyorduk. Çünkü köylüye anlattığım doğruyu şimdi yalana çevirerek büyük bir ciddiyetle kumandana hakikat namına satmaya uğraşıyordum. İşte keyfiyetin tuhaflığı buradaydı.

Kumandanın bu ifademden peyda ettiği kalbî son kanaati ne olduğunu bilmiyorum. O, benim sözlerime inanmış görünerek büyük bir nezaketle elimi sıktı ve özürler dileyerek çıktı gitti.

Mesele burada kapandı mı? Yoksa yakında yine bir taraftan patlak verecek mi? Ailenin tepesinde dolaşan meçhul bir garabetin, gizli bir kuvvetin hod-serane⁵⁴³ bütün fantazyalarına karşı ihtiramla baş eğmek mecburiyetindeydik. Bakalım daha ne hâllere uğrayacaktık?

22

Flammarion’dan Muktebes Bir Vaka

Şehit, aile ziyaretlerine ekseriya cuma geceleri geliyordu. Yine gelecek mi? Şimdilik hayır... Vaka üzerinden üç hafta geçti, gözükmedi. Takibimizden pek kırıldığı anlaşıyor.

⁵⁴¹ muterif: itiraf eden

⁵⁴² tağyiren: değiştirerek

⁵⁴³ hod-serane: dikbaşlılıkla

Bu hasrete tahammülü kalmayan büyükvalidenin cinneti arttı. Torununun meziyet ve faziletlerini sayıp dökerek her lahza yüreğini, bağrını yırtı yırtı makamla ağlamasına can dayanmıyor. Zannedersiniz ki köşkün bir tarafında İranlıların on muharrem matemleri var. “Vay İmam Hüseyin!” feryadını “A yavrum Şevket”e tebdil ediniz; o hu hu hular, o hüngürtüler, hıçkırıklı uzun uzun iniltili bükâlar⁵⁴⁴, yumruklarının var kuvvetleriyle göğüs dövmeler birbirinin aynı... Facia tıpkı o...

Hiçbir teselli, hiçbir tedavi kâr etmiyor. Bahçede her gece sabahlara kadar gözü yaşlı bir müezzinin kısık sesi “es-salat”lar veriyor. Kayıp kuzusunu çağıran hasta bir koyun gibi yanık yanık meliyor...

Hafta dört oldu. Şehitten eser yok. Ah ben ne yaptım da onu takip etmek hatasında bulundum. Şehit olsun, peri olsun, diri olsun, ölü olsun bedbaht büyükanasını teselliye yine gelsin. Onun evi ziyaretleri meğerse bizim için büyük bir iyilikmiş. Biz anlayamadık. Gelsin, bu defa arkasından koşmak değil, Kâbe’ye Cebrail inmiş telakkisiyle gözlerimi kaldırıp da bakmam bile. Bütün pencerelerin perdelerini indirterek bu mübarek ziyareti rüyetten ev halkını bile menederim.

Büyük hanıma pek vefakâr ve sadık olan hizmetçilerde bana karşı gizli fakat büyük bir infial var. Ben dinsiz, imansızmışım. Mukaddesata hürmetim yokmuş. Şehidi kovalayarak kaçırmış ve gücendirmişim. Artık bir daha gözükmeyecekmiş. Onun darılarak köşkten böyle ayağını kesmesi hane halkı için, bütün köy, bütün civar için pek büyük felaketlerin, musibetlerin zuhuruna sebep olacakmış...

Bu dedikodu binbir mübalağalı şekillerde etrafa yayıldı. Yakacak, Soğanlık, Kartal kahvelerinde, trenlerde, vapurlarda hep bu konuşuluyordu. Hep ihtiralar şehidin lehine benim aleyhimeydi. Fakat o mübarek, meydanda yoktu. Sokağa çıktığım vakit üzerime dikilen hiddetli gözlerin telinine hep ben hedef oluyor, geçtiğim ve durduğum yerlerde daima parmakla gösteriliyordum.

Bir sabah dostum Kadri Bey, zevcesi Nimet Hanım, oğlu Kudret, üçünün de koltuklarında Fransızca birer cilt, beni ziyarete geldi-

⁵⁴⁴ bükâ: ağlama

ler. Misafirlerin yüzlerinde taziyete gelenleri andırır bir ağırlık, bir mağmumiyet⁵⁴⁵ vardı. Afaki⁵⁴⁶ birkaç sözden sonra Kadri Bey, pek hayırhah ve samimi bir tebessümle bu ağırlığı yırtmaya uğraşarak:

— Ah kâfir, nihayet imana geldin mi? dedi.

Onun bu tebessümüne ben de hazin bir sırıtışla mukabele ederek:

— Hayır, itikadında hiçbir değişiklik yoktur. Evvelden neysen yine oyum...

— Bu bedahet karşısında hâlâ inat...

— Hangi bedahet?

Nimet Hanım yengem, taaccüple kaşlarını kaldırarak:

— A, yanlış mı duyduk acaba? Birkaç hafta evvel şehit, büyükvalidesini yine ziyarete gelmiş. Siz gece yarıları onu Soğanlık mezarlığına kadar kovalamışsınız. Bilmem bütün köy içinde böyle çalkanıyor...

Ben — Evet, böyle bir şey oldu...

Kadri — Öyleyse bu hakikat önünde niçin hâlâ teslim-i silah etmiyorsun?

Ben — Hangi hakikat önünde?

Kadri — İşte gelmiş ya? Görmüşsünüz. Arkasından koşmuşsunuz ya?

Ben — Kardeşim Kadri... Bize deli derler korkusuyla ben bu vakanın doğrusunu kimseye anlatmıyorum. Fakat sana olanı biteni söylemekten çekinmem...

Kudret, yaşının bütün saffetiyle gözlerini büyültüp dudaklarını uzatarak:

— Şehit, mezarın içinde çamaşırını bırakmış... Üzerinde kan varmış. Panter onu kovalarmış. Isıracakmış. O da köpeği ipe ağaca bağlamış...

Susması için çocuğa işaret ettiler. Yavru bir kabahat işlediğinden şüphelenir bir mahcubiyetle önüne baktı. Ben de bu tafsilatın,

⁵⁴⁵ mağmumiyet: üzüntü hâli

⁵⁴⁶ afaki: sıradan, dereden tepeden

çocuğun zihnini böyle karıştıracak kadar ortalığa yayılmış olduğuna şaşmaktan kendimi alamadım.

Kadri — Bu harikanın gözlerinin önünde cilvelendiğini tasdik ediyorsun. Fakat ruhun tecessüdüne hâlâ inanmıyorsun.

Ben — İnanmıyorum.

Nimet Hanım — O hâlde görünen hayaletin ne olduğunu izah ediniz...

Benim ufak bir sükûtum önünde yengem ilave etti:

— Haydi bakalım Şevki Bey, ya izah ya iman...

— Şimdilik ikisine de muktedir değilim.

Kadri — Azizim bundan acz çıkar. Acz mağlubiyetinin ilk iniş basamağıdır. Bugün sende inat şeklinde görünen acz, yarın imana tahavvül edecektir.

Ben — Benimki inat değil, doğru düşündürmektir. Böyle doğru gibi görünen yanlış şeylere karşı daima inat etmelidir. Çünkü hakikatin inkişafı ancak bu suretle kabildir. Böyle evvelce ammenin makbulü olmuş hataların foyaları, hep bilahare meydana çıkmıştır. Müesses itikatlar niçin hep asırdan asra değişiyor? Çünkü hepsi çürük temeller üzerine kurulmuştur. Bilatetkik⁵⁴⁷ bunlara inanmak aptallıktır. Bu akideler tıpkı tıbbi müstahzarata⁵⁴⁸ benzerler. Bu kaşeleri⁵⁴⁹ ekseriyet şifa niyetine yutarlar. Terkibi ne olduğunu hiç düşünmezler... Büyük bir bedahet⁵⁵⁰ suretinde görünen bu vaka-ya karşı imansızlığımı daima muhafaza etmekle beraber itirafına mecbur kaldığım yalnız bir cihet vardır. Şehit namına bize gözüken insan veya hayaleti kovaladığıma şimdi çok nadimim⁵⁵¹. Onun aslı faslı ne olursa olsun ziyaretleriyle deli büyükvalideyi teselli etmekle bize büyük bir lütfkârlıkta bulunuyordu. İşte yanınızda söz veriyorum. Bir daha gözükürse artık takip etmeyeceğim. Ve bundan da ona iman etmiş olduğum manasını çıkarmamanızı rica ederim.

⁵⁴⁷ bilatetkik: incelemeden, araştırmadan

⁵⁴⁸ müstahzarat: eczanelerde hazır olarak bulundurulanan ilaçlar

⁵⁴⁹ kaşe: hap

⁵⁵⁰ bedahet: açıklık

⁵⁵¹ nadim: pişman

Zevcem bu mübahaseyi soluk bir beniz, süzük gözlerle büyük bir ihtiraz sükûtu içinde dinliyordu. Nimet Hanım sordu:

— Şahikacığım, sen niçin bir şey söylemiyorsun? Neden o kadar endişeli ve muhteriz⁵⁵² görünüyorsun?

Şahika — Yengeciğim, nasıl anlatayım? Tarif olunamaz bir tessür içinde bunalıyorum. Gördüğüm şeye inanmasam şehit biraderimin ruhunu gücendireceğim sanıyorum. İnansam bey bana aptal diyecek diye korkuyorum.

Nimet Hanım ufak bir feveranla:

— Kızım, biz inanıyoruz. Şimdi bize aptal mı diyeceksiniz?

Şahika biraz kızarak:

— Estağfurullah, ben sırf nefsim hesabına söylüyorum... Kimsenin itikadına karışmam ve bu cihetten kimseyi muahezeye kalışmam.

Kadri Bey — Ruhların bazen tecessütle dirilere gözüktüklerine inanan aptallar yalnız biz değiliz. Bu bayrağın altına toplanmış ve namlarına ruhiyun⁵⁵³ denilen birçok erbab-ı fenn ve ulema var. İşte size bir kucak kitap getirdik, okuyunuz. Bunlar Paris, Londra, Berlin gibi en medeni memleketlerde basılmış milyonlarca müdekkik⁵⁵⁴ karilerin⁵⁵⁵ enzar-ı mütalaasından⁵⁵⁶ geçmiştir...

Ben — Bir kitabın çok okunması mündericatının⁵⁵⁷ sıhhatine kavi bir delil teşkil edeydi Tevrat'ın Pentatök denilen Esfer-i Hamse'si bugün yukarıdan aşağı hakikat olmak lazım gelirdi. Bu garaip hakkında bu kadar kitap yazılmış ve yazılanlar dikkatle okunmuş da acaba mesele, suyun müvellidü'l-humuza⁵⁵⁸ ile müvellidü'l-madan⁵⁵⁹ terekübü gibi bir sadelik almış mıdır? Niçin hâlâ inananlarla inanmayanlar karşı karşıya iki muhalif hatta muhasım ordu teşkil ediyorlar?

⁵⁵² muhteriz: çekinen

⁵⁵³ ruhiyun: ruhlara inananlar

⁵⁵⁴ müdekkik: araştıran, inceleyen

⁵⁵⁵ kari: okur

⁵⁵⁶ enzar-ı mütalaa: okuma bakışları

⁵⁵⁷ mündericat: içindekiler

⁵⁵⁸ müvellidü'l-humuza: oksijen

⁵⁵⁹ müvellidü'l-ma: hidrojen

Kadri Bey — Azizim mesele büyük, mühim ve muğlaktır. Benim sade kafamla yalnız başıma halledebileceğim bir şey değil... Binaenaleyh benden âlim, mütetebbi⁵⁶⁰, mütefekkir büyük dimağların eserlerini karıştırmak mecburiyetindeyim...

Ben — Pekâlâ ama senden âlim, mütetebbi, mütefekkirlerin hepsi mezarda çürüyen bir cesedin gâh ü nagâh⁵⁶¹ bir ruha kalıp olabileceğini tasdik etmiyorlar. Muhalifler içinde de pek meşhur âlimler var. Bunların inkârlarını niçin tetkike şayan görmüyorsun?

Kadri — Oh, şunun için ki ruhun mütecessiden⁵⁶² göründüğüne şahit olanlar çok var. Ruh mutekidleri⁵⁶³, müşahadat üzerine meseleyi tenvire uğraşıyorlar. Gayr-i mutekidler hadiseyi esasından inkâr ediyorlar? Vaki bir şeyi inkârdan ne çıkar?

Ben — Oh, vaki bir şey(?) Şahitleriniz kimler? Köy papazı, bunak bir kocakarı, saralı bir kız... Vaki dediğiniz şeylerin hiçbirisi müspet mahiyette değildir. Ruh tecessüt ediyor, şöyle oluyor, böyle oluyormuş. Şu dünyada imkân-ı hayatı kalmamış bu garibeyi çal-yaka etmek istediğiniz zaman hemen kaçıyor. Aslına faslına dair sorduğunuz suallere hiç cevap vermiyor. Ruhlar susunca ruhiyun ağızlarını açıyorlar. Ölümün yaşadığı öbür âlemi dair fantazyâ, malumat, tafsilat neşredenler hep dirilerdir.

Kadri Bey — Şu getirdiğim kitapların içinde işte bak Camille Flammarion'un *Meçhul ve Ruhi Meseleler* adlı bir eseri var. Bu meşhur ilm-i heyet âlimi, ölümden sonraki ruhi hadiselerle dair bir anket yapmış ve her kim ömründe böyle fevkattabia⁵⁶⁴ tecelliler, tezahürlerle karşılaşmışsa vaka hakkında mektupla kendisine lütfen sarih malumat vermesini rica etmiş. Yüzlerce cevap almış. Hep cevaplar köy papazından, bunak kocakarılarından, saralı kızlardan, isterik insanlardan gelmiyor. İmza sahipleri içinde hukuk, tıp doktorları, senato azaları, mühendis, müderris ve'l-ahirihi ilim ve fen adamları da var. Cemiyetin mütefekkir, yüksek sınıfına mensup böyle zevatın durup dururken fuzuli yalan söylemelerine ihtimal verilemez...

⁵⁶⁰ mütetebbi: araştırmacı

⁵⁶¹ gâh ü nagâh: vakitli vakitsiz

⁵⁶² mütecessiden: vücut bularak, cisimlenerek

⁵⁶³ mutekit: bağlanmış, inanmış

⁵⁶⁴ fevkattabia: tabiatüstü

Ben — Kardeşim Kadri... Yahudi ister ki bütün dünya kendi mezhebinden olsun. İslam, Hristiyan, putperest her dinin erbabı hep bu arzudadır. Sen de beni kendi kanaatine getirmek istiyorsun. Ben ancak aklımın erdiği ve kabul ettiği şeylere inanırım. Ortada bir ruh patırtısıdır gidiyor. Evvela ben bu uydurma kelimeyi kabul etmiyorum. Nerede kaldı ki onun aşikâre veya gizli faaliyete geçtiğine inanayım... Vücudumuz her nev hareketlerini yalnız uzviyetten alır. Bedenimizde ruhun ikametine elverişli hiçbir yer yoktur. Makine pek karışık ve naziktir. Kazara araya karışan bir darı tanesi onun işlemesini tasib⁵⁶⁵, belki de derhâl tatil eder. Bu fazla misafir için vücudumuzun her noktası istiskaldedir. Bu mübarek nerede mekân tutacak? Dimağda mı? Kalpte mi? Rielerde⁵⁶⁶ mi? Midede mi? Yoksa uzviyetimizin helası olan bağırsaklarda mı? Öyle lahuti tıynet bir mahluk için ben bu mütefessih⁵⁶⁷ yeri hiç müferreh bulmam.

— Eğlenme Şevki... Ruh için vücudumuzda bir makar⁵⁶⁸ tahsis olunamaz. Can, bedenimizin her noktasında, her zerresinde mevcuttur.

— Hah işte anlaşılmaz ruh nazariyesi... O meşhur muamma buradan başlar. Eğlenmiyorum. Sen “var” diyorsun, ben “yok” diyorum. Bana ispat düşmez. Sen var dediğini göster bakalım nerededir? Vücudun her zerresinde mevcut olup da hiçbir tarafında bulunmayan ve kloroform gibi mübtal-i hiss şeylerden kaçarak sonra yine lütfen avdet eden ve cesedin tefessühüne müteakiben gizli bir âlemde ikinci bir hayat süren ve ara sıra çoluğu çocuğu korkutmaktan başka, ciddi kimselere görünmeyen bu utangaç, yurdu bellisiz serseri mahlukatın aslı, cevheri nedir? Sen bana tarif et...

Kadri — Dostum, sen meselenin cadde yolundan gitmiyorsun. Daima sağa, sola yan sokaklara kaçamak yapıyorsun. Camille Flammarion’un anketine cevap verenler içinde ben sana şimdi pek muteber imzalar okuyacağım...

Ben — Lüzumu yok.

Kadri — Niçin?

⁵⁶⁵ tasib: zorlaştırma

⁵⁶⁶ rie: akciğer

⁵⁶⁷ mütefessih: kokuşmuş

⁵⁶⁸ makar: karargâh

Ben — Çünkü ben kafamın tahlilini o imzaların hepsinden muteber bulurum.

Kadri — Böyle sırf inatla ve temerrütle⁵⁶⁹ bahis yürütülmez.

Ben — İşte asıl böyle yürütülür. Herkes benim gibi inanmazlıkta böyle ısrar etmiş olaydı itikat namına bu kadar batıl fikirler halkın zihninde yer etmezdi.

Kadri — Bak dinle, baro reisi Mösyö Oktavmare, Flammari-on'a gönderdiği bir mektupta ne diyor?

Ben — Dinlemem dostum.

Kadri — Of, niçin kuzum?

Ben — Mevki-i ictimaileri muteber Oktavmare gibi zatların namuslarına ve sözlerinin doğruluklarına inanırım...

Kadri — Tuhaf söylüyorsun... O hâlde?

Ben — Kardeşim Kadri, illet görünende değil, görendedir. Herhangi maruf bir şahsiyetin muteberliği onun dimağca illetten salimiyetini garanti edemez. Onun ara sıra birsamî bir marazın ciltvelerine uğramadığını ne biliyorsun? O görür. Daha doğrusu gördüm zanneder. Gördüğüne seni, beni de inandırır. Ruha layemut diyorlar. Hayır olamaz. Ruh mahluk mudur? Her mahluk, mahkum-ı zevaldir. Gayr-i maddidir diyorsunuz. Lakin kendini ancak maddenin ianesiyle gösterebiliyor? O, cesedin bütün tesiratıyla müteessirdir. Birkaç kadeh çekince ruh cesetten evvel sarhoş oluyor. Ruhun tutulduğu illetlerin hadd ü hesabı yoktur. Felçlerden müteessir olan ruh mudur, beden midir? Niçin mefluç⁵⁷⁰ dil söylemiyor, göz görmüyor, kulak işitmiyor? Niçin nüzulün yıldırımladığı uzuvlar işlemiyor? Böyle malul vücutlarda ruh niçin iradesiz, hareketsiz bir mahpus acinde kalıyor?

Kadri — Şehidin mütecessiden gelip de gece bahçede büyükvalidesiyle görüştüğünü gördüğünüzü söylüyorsunuz.

Ben — Evet...

Kadri — İddianıza nazaran, demek ki gelen şehit değildi. Siz birsamî bir marazla öyle gördünüz...

⁵⁶⁹ temerrüt: direnme

⁵⁷⁰ mefluç: felç olmuş

Ben — Zevcem, kaynım, ben üçümüz birden şehidi aynı dakikada gördüğümüz için birsama bir galat-ı rüyete ihtimal vermiyorum. Bu rüyet yalnız bana vaki olaydı kendimden şüphelenirdim.

Kadri — Hem şehidi aynen gördüğünü hem arada birsama bir hâl olmadığını hem de bu hakikate inanmadığını söylüyorsun. Bu zıt şeyler birbirleriyle nasıl telif⁵⁷¹ olunabilir?

Ben — Tabiattaki ezdadın⁵⁷² teliflerine memur değilim. Mezarından kalkıp gezindikten sonra yine gidip uhrevi döşeğine uzanan bir ölü hadisesini zihnim hiçbir zaman kabul etmez. Sen itikadınla yaşa... Beni iknaya beyhude hiç uğraşma...

Kadri — Peki Camille Flammarion'un kitabından tefeülen⁵⁷³ lalettayın⁵⁷⁴ bir sayfa açacağım. Dinlemeni çok rica ederim...

Ben — Başüstüne... Hatırın için dinlerim, inanmak için değil...

Kadri Bey, söylediği müellifin *Meçhul ve Ruhi Meseleler* unvanlı eserinden bir tarafını ale'l-ımiyya⁵⁷⁵ açıverdi. Yüz altmış dördüncü sayfadan beş yüz onuncu mektup çıktı. Kaynım mağfur Şevket Bey hadisesiyle ileride görülecek garip bir mutabakatına⁵⁷⁶ mebni, mektubun tercümesini naklediyorum:

“Efendim,

Müsaade buyurunuz vakayı anlatayım. Bu, her zaman görülür, işitilir hadiselerden değildir.

1867 senesi Kânunuvveli'nin on yedinci gecesi döşeğime henüz yatmıştım. (O zaman yirmi beş yaşındaydım.) Saat on bire yakındı. Yatmazdan evvel gece tuvaletimi yaparken, son 'vacances'⁵⁷⁷ zamanında Trouville deniz hamamlarında tanışmış olduğum bir kızı düşünüyordum. Hep zihnim, fikrim ondaydı. Ailelerimiz samimiyetle tanışıyorlardı. Ben de Marith ile (kızın adı) çok sevişiyordum. İzdivacımız takarrür⁵⁷⁸ etmek üzereyken her nasılsa ailelerimizin arası-

⁵⁷¹ telif: uzlaştırma, birbiriyle uyuşturma

⁵⁷² ezdat: birbirine zıt olan şeyler

⁵⁷³ tefeülen: fal olarak

⁵⁷⁴ lalettayın: rastgele, herhangi bir

⁵⁷⁵ ale'l-ımiyya: gözü kapalı şekilde, körü körüne

⁵⁷⁶ mutabakat: uygun düşünme

⁵⁷⁷ vacances: tatil

⁵⁷⁸ takarrür: kararlaşma

na bir bozgunluk girdi. İş geri kaldı. Birbirimizden bi'l-mecburiye ayrıldık. Kız Toulouse'a gitti. Ben Grenoble'e döndüm. Fakat pek aşırı bir muhabbetle seviştiğimiz için bu iftirak⁵⁷⁹ bize son derece elim geldi. Marith, izdivacına talip çıkanları hep reddediyordu.

Döşeğimde dimağım bu suzişli⁵⁸⁰ vaka ile meşgul ve yüreğim bu ayrılıkla dağdarken⁵⁸¹ yavaşça odamın kapısı açıldı. Marith, hafif bir rüzgâr sessizliğiyle içeri girdi. Esvabı beyaz ve saçları omuzlarından aşağı saçılmıştı. O anda saat on biri çaldı. Uyanıktım ve her şeyi tamamiyle müdriktim. Sevgilim yatağıma yaklaştı. Hafifçe üzerime doğru eğildi. Yakalamak istediğim eli soğuktu.

Ben büyük bir teheyyüçle haykırdım. Karşımdan hayalet kayboldu. Bir de baktım ki ben elimde bir bardak soğuk su tutuyorum. Avcuma soğukluk hissi oradan geliyor. Bardak, döşeğimin yanında ki gece dolabının üzerinde duruyordu. Onu oradan ne vakit almışım, bilmiyorum.

Artık sabaha kadar gözlerime uyku girmediydi. Toulouse'da Marith'in bir gün evvel gecenin saat on birinde vefat etmiş olduğunu ertesi akşam öğrendim. Ağzından çıkan son kelime benim ismim olmuş. Jacques demiş, gözlerini yummuş.

Evlenmedim. Şimdi bir ihtiyar bekâрім. Hayalet uykularımı ziyaretten hali kalmıyor.

Grenoble

C. Jacques"

Kadri Bey — Buna ne dersin? Mösyö Jacques, nefesine isnatla fuzulen böyle bir vaka mı uyduruyor?

Ben — Azizim deminden söylediğimi tekrar ederim. Yatağında sevgilisinin aşkıyla yüreği yanan bir delikanlı böyle birsemi bir rüyete uğrayabilir ve tekrar edeceğim hakikat şudur: İllet ve garabet görünende değil, görendedir. O anda Mösyö Jacques'i bir mütehassıs⁵⁸² muayene etmiş olaydı hadisenin bir *hallucination hypnagogique*⁵⁸³ olduğu anlaşılırdı.

⁵⁷⁹ iftirak: ayrılma

⁵⁸⁰ suziş: yanma

⁵⁸¹ dağdar: yaralı, yanık

⁵⁸² mütehassıs: uzman

⁵⁸³ hallucination hypnagogique: yarı uykuda görülen sanrı

— Of Şevki, mesele yalnız bir hayalet görüşten ibaret değil. Hadisenin an-ı vukuu kızın ölümüyle saati saatine mutabakat ediyor.

Ben — Mösyö Camille Flammarion'un topladığı binbir mektubun garabetine cevap vermeyi deruhte edemem⁵⁸⁴. Ben böyle şeylere inanmadım ve inanmıyorum ve inanmayacağım...

Kadri — Hakikat, bir gün seni mağlup edecektir.

Ben — Ben zaten hakikatin bütün insanları mağlup etmesi taraftarıyım... Fakat bu seninki o değil... Bu hurafe...

23⁵⁸⁵

Esrar Nasıl İnkişaf Etti?

Sonbahar mehtabı fakat yazdan kalma bir gece... Bir haftadır ısıklarıyla ortalığı sarsan fırtına sustu. Helecanlarla yapraklarının bir kısmından soyunan ağaçlarda şimdi uzun bir yorgunluğun durgunluğu var gibi. Bağlar sarardı. Hazanzede güllerin yerine artık renk renk krizantemler açıyor.

Ben, zevcem, Nüzhet, bahçede geziniyoruz. Perşembe akşamındayız. Büyükana, torunu şehidi bekliyor, böyle münevver akşamlar onun visal geceleridir. Lakin takip olunduğundan beri şehit gelmiyor. Zavallı mecnun, matem feryatlarıyla bağları, dağları inliyor... İştirmeye yürek dayanmıyor. Teselli ile avutup susturmak mümkün değil. Hep kulaklarımızı tıkıyoruz. Kaçacak yer arıyoruz. Büyükana, bahçenin şark tarafında sine döverek dolaşıyor çünkü şehidin matlası⁵⁸⁶ orası... Biz, ta öbür uçta Nemrut Dağı denilen bir tepeciğin üzerine kurulmuş bir kameriye var, oraya çekildik.

Bulutsuz gökten, denizlerin nihayetsiz aynasında cemalini seyreden ayın sonbahara öyle güzel bir tebessümü var ki... Üçümüz de mahzun, dalgın, sessiz gecenin bu doyulmaz letafetini seyrediyoruz. Şahika birdenbire sesini titreterek:

— Dikkat ediyor musunuz?

Ben — Neye?

Şahika — İçimizden biri eksik...

⁵⁸⁴ deruhte etmek: üstüne almak

⁵⁸⁵ Asıl metinde "24" olarak kayıtlıdır. (hazırlayanın notu)

⁵⁸⁶ matla: ortaya çıkma yeri

Ben — Kim?

Şahika — Panter...

Nüzhet — Sahi, abla... O, akşam ezanından beri meydanda yok.

Şahika — Hayvan burada olaydı, şimdi bizi hiç yalnız bırakır mıydı?

Ben — Evet, büyükananın matemiyile düştüğüm yeisten bu gaybubete dikkat etmeye vaktim olmadı...

Şahika — Köpeğim bir felakete uğradıysa bu acıya tahammül etmeye yüreğimde hiç kuvvet yok... dedi.

Gözlerinin yaşlarını silmeye başladı.

Ben — Ağlama karıcığım gelir... dedim.

Fakat bana da daha büyük bir meyusiyet çöktü. Çünkü Panter, bizim için köpek değildi. Hayvan değildi. O, âdeti aileden mühim bir fertti. Biz bu gaybubetin ne gibi kazalardan ileri gelebileceği ihtimalleri üzerinde zihinlerimizi yorup dururken on beş, yirmi dakika geçti geçmedi Panter, soluk soluğa Nemrut Dağı'nın yokuşundan dönerek karşımıza çıktı. Hayvan çok yorguna benziyordu. Suçunu affettirmek ister gibi hepimizin önünde ayrı ayrı durarak bizi öptü, yaladı. Nüzhet birdenbire haykırdı:

— Enişte bey, dikkat etmiyor musunuz? Panter'in tasmaındaki halkaya asılı beyaz bir şey var.

Biz, yeisimizin ani olarak sevince tahavvülü galeyanyla buna dikkat edememiştik. Baktık. Filhakika hayvanın boynundan beyaz ve epeyce kocaman bir şey sarkıyordu. Ben, bilmem nasıl bir hissi-kablelvukuyla⁵⁸⁷ sarsılır gibi olarak:

— Şahika... Müjde...

Refikim şaşırarak:

— Ne müjdesi?

Ben — Haber bunda...

O — Ne haberi?

⁵⁸⁷ hissikablelvuku: önsezi

Ben — Ahiretten mektup var... Şimdi bütün esrar inkişaf edecek. İçime öyle doğuyor...

Zevcem — Ohh bey... bey... Hiçbir şeye inanmazsın da böyle bir garabete nasıl ihtimal verirsin?

Ben — Şimdi görürsün...

Hemen kameriyenin ortasındaki masanın etrafına toplanarak büyük fenerin içindeki lambayı yaktık. Tasmadan sarkan şeyi kurtardım. Bu, içi astarlı büyükçe kalın bir zarftı. Yapışık kapağı yırttım. İçinden bir deste yazı çıktı. Bu kâğıtları numara sırasıyla masanın üzerine serdik. Birinciden itibaren üçümüz birden helecan hafakanıyla tıkana tıkana okumaya koyulduk. İşte hayaletten gelen hayretengiz satırlar:

“Ey muhterem aile halkı!

Sizi rahatsız, taciz, bizar ettim. Hayır, size verdiğim ıstırapı tarîf için bu sözler kâfi değildir. Kelime bulamıyorum. Affedersiniz bu hareketimin mesulü ben değilim. İcrasından kaçamayacağım mukaddes bir vazifeye ittiba⁵⁸⁸ mecburiyetindeyim. Ben öbür dünyadan aldığım emri katiyen ve harfiyen ifaya memurum. Sizi pek müellim bir heyecandan kurtarmak için vicdan ve namusuma mevdu⁵⁸⁹, uhrevi bir sırrı ifşa ıztırasında kalıyorum. Dirileri memnun etmek için ölüyü belki bir parça darıltacağım. Her iki tarafın da tekraren affınızı dilerim.

Ahiretten dünyaya bu sefaret hizmetimin gayetü'l-gaye⁵⁹⁰ nezaketi beni de öldürdü. Fakat her elim müşküle göğüs gererek vaadimdeki sadakati bozmadım. Ve bozamayacağım. Her ne kadar garip görünse de icab-ı hâl önünde sizi de itaate davet ederim. Ölüünün arzusuna muti⁵⁹¹ olalım. En imansızlar için bile bu bir ecirdir⁵⁹².

Kaç zamandır sizi üzen büyük sırrın perdelerini, heyecandan parıldayan gözlerinizin önünden şimdi birer birer kaldıracağım...

İki âlem arasında oynanan bu facianın mümessilleri ikidir. Bir hayal ile bir hakikat... Bir ölü ile bir diri... Fakat cesedinden so-

⁵⁸⁸ ittiba: uyma

⁵⁸⁹ mevdu: emanet edilmiş

⁵⁹⁰ gayetü'l-gaye: en son derecede

⁵⁹¹ muti: boyun eğme

⁵⁹² ecir: sevap

yunmuş ruhla henüz dünya kalıbıyla yeryüzünde gezinen fâni insan, mucizevi bir müşabehetle o kadar birbirine karışmışlardır ki bu vakanın sırrını beyhude keşfe uğraşanlar ahirettekini dünyada ve dünyadakini ahirette görmek garabeti önünde şaşırıp kalırlar: Ruh Şevket'indir, ceset⁵⁹³ benimdir. Şimdi ikimiz biriz. Hristiyanlığın teslisi gibi bu da bir müsenna⁵⁹⁴... Üçün birliğine milyonlarla iman edenler var. Siz de bu ikinin birliğine inanınız. Fakat anlayamadınız. Çünkü cesedi mezara girmiş bir ruhun, toprak üzerinde gezinen canlı bir kalıba hululünü⁵⁹⁵, bu muzaaf⁵⁹⁶ hayatı yani kâh ölü kâh diri görünen bu iki canlılığı zihniniz kabul etmedi. Hakkınız var. Mesele, çok muğlak lakin izaha uğraşacağım...

Şimdi benim cesedim taşıdığı iki ruhun iradesiyle müteharrik-tir. Ölü rolü oynanan bir diri mümessilim. Temsilin şayan-ı hayret⁵⁹⁷ muvaffakiyeti ahiretten aldığım talimatın saye-i kerametidir⁵⁹⁸. Şimdiye kadar hiçbir ölü, rihletinden⁵⁹⁹ sonra dirilere bu kadar vuzuhla görünememiş ve dünya yüzünde iradesini bu kadar harikanüma⁶⁰⁰ bir kudretle yaşatamamıştır. İrade ölünün, fiil dirinindir.

Vücudu, şehidin ruhuna bu dünyada ikinci bir kalıp olan ve şu satırların altındaki imza sahibi ben Muzaffer kimim? Tabiatın inanılmaz bir icazkârlık⁶⁰¹ göstermek için simaca mağfur Şevket'le eş yarattığı bir gencim. Birbirimize o kadar benzerdik ki fırkada kumandanlarımız bizi ancak yakalarımızda numaralardan fark edebilirlerdi. Bu müşabehetimiz yalnız cismani değil, bu hulki⁶⁰² ayniyet ruhen de vakiydi.

Harp esnasında bir akşam, üzerimize saçılan ateş yağmuru biraz fasıla vermişti. Derin bir siperin içinde karşı karşıya bulun-

⁵⁹³ ceset: beden

⁵⁹⁴ müsenna: ikileme

⁵⁹⁵ hulul: içine girme, dâhil olma

⁵⁹⁶ muzaaf: kat kat; iki kat

⁵⁹⁷ şayan-ı hayret: şaşılacak

⁵⁹⁸ saye-i keramet: keramet sayesinde

⁵⁹⁹ rihlet: ölüm

⁶⁰⁰ harikanüma: olağanüstülük gösteren

⁶⁰¹ icazkârlık: ustalık

⁶⁰² hulki: yaradılışa ait

yorduk. En tehlikeli zamanlarda bile yüzünü terk etmeyen neşesiyle Şevket bana gülerек:

— “Muzaffer, sana baktıkça aynada kendimi görür gibi oluyorum. Bu derece müşabehet ikiz kardeşler arasında bile enderdir. Bu benzerliğimizden sonra askerlikte bir araya düşüşümüz de garip tesadüf değil mi? Ben bunda bir hikmet görüyorum. Bakalım sonu neye çıkacak?” dedi. Sözüne devam edemedi. Dışarıda asker arasında bir gürültü oldu. Siperden başlarımızı çıkardık. Ateş hattı üzerinde şehit düşenlerin cesetlerini geriye alıyorlardı. Bu pek hazine nakil esnasında o mübarek vücutların bazılarında karın soğukluğu üzerine sızan sıcak kırmızı kan, bu bembeyaz zemine sanki lal ile şehadet mersiyesi yazıyordu.

Günün fecaatinden⁶⁰³ mahcubiyet duyar gibi akşam güneşi, kâh bulutların arasına saklanıyor kâh gamlı parıltılar saçarak bu levhaya hüznünü karıştırıyor ve her lahza biraz daha ufka inerek nazarlardan büsbütün kaçmaya uğraşıyordu.

Şevket, bu matemi manzara önünde yüzünden kaybolan tebesümü tekrar bulmaya çalışarak:

— Hayatta hüsn-i hatime⁶⁰⁴ işte buna derler. Düşün bir kere hasta nefesiyle kokmuş, kapalı bir odada tifodan, veremden, malar-yadan, dizanteriden, kanserden ölmeyi göz önüne getir. Bu murdar illetlerin son nefese kadar çektirdikleri uzun ıstırapları tasavvur et. Şehitler, memleketlerince vücutlarından istifade olunan büyük insanların en yüksek tabakasını teşkil ederler. Diğer her türlü beşerî eazım onlardan sonra gelir. Çünkü şehit cesedi, böyle kanlara bulanıp gömülme vatanın ortada mefhumu mu kalır mı? Bir milletin kudreti, bütün namusu, haysiyeti, izzetinefsi, istikbali, saadeti hep bu kelimede mündemictir⁶⁰⁵. Ölerек vatandaşlarına hakk-ı hayat kazandırıyorlar. Diğer kâmlığın⁶⁰⁶ bu derecesi başka insan sınıflarından hangisinde görülür? Vatan uğrunda ölüyor. Kardeşlerinden birkaç kürek topraktan başka hizmet, minnet istemiyor. Hayf ki bazen onu da bulamıyor. Cemiyet içinde öteberi yararlıklarına muka-

⁶⁰³ fecaat: yürekler acısı

⁶⁰⁴ hüsn-i hatime: güzel son

⁶⁰⁵ mündemîç: kapsayan, içeren

⁶⁰⁶ diğer kâmlık: özgecilik

bil mükâfat talebiyle yaygaralar koparanların, azametler satanların açgözlülüklerini, o beyhude gururlarını aklına getir. Bir de şu talipsiz, davasız, sessiz gömülenlerin hazin, vazi⁶⁰⁷ çekilişlerine bak, o küçüklüklerin karşısında bu ne büyüklüktür... Şehitler vatandaşlarının ahlak noksanlarını bu büyük ölümleriyle ödüyorlar. Bütün günahlarımızı onların hudutsuz, fezaî⁶⁰⁸ sevapları örtüyor.

Askerler, şehit kardeşlerine tekbir getiriyorlardı. Şevket'in siması, mesleğinin mehabetiyle⁶⁰⁹ süzüldü. Kirpiklerinin arasından birkaç inci doğduğunu gördüm. Sesinden kalbinin bütün teessürü titreyerek:

— *Ne ulvi kurban bayramı, dedi.*

— *Evet, cennet, boynuzlu kurbanlarla kazanılmaz, cevabını verdim.*

Şevket, şimdi daha durgun ve mütefekkir bir sima ile:

— *Bu şereften bize hisse ne zaman düşecek?*

— *Kim bilir belki bu gece, belki yarın?*

— *Muzaffer, aklıma bir şey geliyor.*

— *Nedir?*

— *Mademki bu kadar farksız birbirimize benziyoruz. Şehadetimizden sonra ailelerimiz için bu müşabehetten bir teselli sureti bulmalıyız.*

— *Nasıl?*

— *İkimizden hangimiz şehit olursak sağ kalan ölenin ailesi nezdine gitsin: “Bir oğlunuz cenk meydanında uful ettiyse⁶¹⁰ işte diğer oğlunuz karşınızda berhayattır. Böyle bir günün matemini tahfif için Allah bizi farksız, çift yaratmış. Ben şimdi iki ailenin birden evladiyim. Şevket yahut Muzaffer ölmedi. İşte şimdi bende bütün cismi ve ruhuyla yaşıyor.” desin*

— *Bu ilhamını çok ilahi buldum Şevket...*

⁶⁰⁷ vazi: alçakgönüllü

⁶⁰⁸ fezaî: yüce

⁶⁰⁹ mehabet: heybet

⁶¹⁰ uful et-: ölmek; gözden kaybolmak

— *Şu anın ulviyeti içinde doğan kalbimin sanihasını kabul ettin mi?*

— *Ettim...*

— *Her ne mâniye tesadüf etsek bu karardan nükul⁶¹¹ yok.*

— *Yok.*

— *Ölümümünden sonra beni kendinde yaşatacaksın.*

— *Ben şehit düşersem sen de ruhuma cesedini iare⁶¹² vereceksin.*

— *Evet ikimizden sağ kalan, bir kalıpta iki ruhla yaşayacak.*

*

Bu kararımızdan sonra mevcudu pek azalan ileriki alayın açığını doldurmak üzere Şevket'i oraya aldılar. Mevkimizi değiştirdik. Ben sol kolumdan vuruldum. Fakat yaram tehlikeli değil. Şevket'ten ayrıldığımızın üçüncü gecesi idi. Zaviye-i meyyite⁶¹³ teşkil eden bir tepenin arkasına bir yaralı çadırı kurdular. Oradayım. İçimizde ağır mecruhlar⁶¹⁴ var. İnliyorlar. Konağımız bir orman eteği. Şimal rüzgârının hırçınlığından biraz mahfuzuz. Ormanın ileri kısmında fırtınanın şiddetinden her bir ağaç âdeta canlı bir mahluk gibi ılık öttürüyor.

Çadırdı döşeğe benzer bir şey yok. Altımızda, üstümüzde kaput, yağmurluk, aba, kebe⁶¹⁵... Islak bir toprakta yatıyoruz. Vakit gece yarısını biraz geçiyor. Yaralılardan birinin delik deşik vücudundan ruhu pervaz etti. Ötekiler de her nefeslerini ıstıraplarla alıp veriyorlar. "Aman! Of! Ah anacığım!" iniltileri bu bezden hastanenin havasını matemle dolduruyor. Azrail, o gece bizim misafirimiz... Ölümle kucak kucaka gibiyiz...

Yerimden kalktım. Su ısıtmak ihtiyacındayım. Çadırdan dışarı çıktım. Akşamdan askere toplatmış olduğum kuru dalları, çalı çırpı-

⁶¹¹ nükul: dönme, cayma

⁶¹² iare: ödünç

⁶¹³ zaviye-i meyyite: ölü aç (Bir askerlik terimi olup "düşmanın görülemeyeceği nokta" anlamında kullanılır.)

⁶¹⁴ mecruh: yaralı

⁶¹⁵ kebe: kilim gibi serilen kalın keçe

yı tutuşturdum. Demirbaş eşya olarak bir teneke ibriğimiz var. İçine kar doldurdum. İki taşla yaptığım ocağın üzerine koyup ısıtacağım.

Rüzgâr birdenbire inledi, sustu. Ben de topuklarıma kadar ani bir raşe geçirdim ortada benden, çadırdan başka bir cisim yokken yanı başımda bir gölge oynadı. Bir de baktım ki a... Şevket boylu boyunca karşımda duruyor. Şimdi çıtırdayarak yanan kuru dalların kızıl ışığı içinde onu iyice seçtim. Yüzü çok solgundu. Hazin bir tebessümle bakarak en tatlı sesiyle:

— Ben şehit oldum. Büyükanнем beni çağırdı. Görüştüm, geldim. Mukabelemizi unutmadın ya bundan sonra o zavallı kadını sen göreceksin fakat dirilere mahsus bir ziyaret şeklinde değil. Allah, cisimlerimizi eş yaratmış, ruhumu da sana iare ediyorum. Bundan sonra sende yaşayacağım. Büyükanнем bazı geceler benim kalıbımla, benim ruhumla tamamıyla Şevket olarak sırren gözükeceksin, benim mezarımdan kalktığıma hüküm ettirteceksin. Süleyman Çavuş'tan emanetleri al. Aileme teslim et. Kanlı fanılamı ziyaret gecelerinde yanında bulundur. Onu gömeceğin mezardan Panter gelip çıkaracaktır.

Aman ya Rabbi neler görüyor, neler duyuyorum... Hemen atıldım, Şevket'in iki elinden yakaladım. Cildi buz gibiydi. Ölen ben miyim, Şevket mi? Şehitlerin basübadelmevt hâlinde miyim? Bir diri, ölü ile görüşebilir mi?

O, gözlerimin önünden bir sinema hayaleti gibi eriyerek kayboldu. Bir de baktım ki iki elimle sımsıkı teneke ibriği tutuyorum. Avuçlarıma soğukluk ondan geliyor.

Bu, hakiki bir rüyet midir? Yoksa rüya mı gördüm? Ne vakit uyuyup uyandım?

*

İki gün geçti. İleriki hatlarla muhabere⁶¹⁶ teessüs ettikten⁶¹⁷ sonra, Şevket'in bana görüldüğü gece ve hemen o saatte şehit düşüğünü öğrendim. Bir şarapnel parçasıyla boynundan yaralanmış. Bir saat kadar yaşamış. Üzerindeki paralarını, vesaireyi Süleyman Çavuş'a vermiş ve arkasındaki kanlı fanılanın da soyularak hepsi-

⁶¹⁶ muhabere: haberleşme

⁶¹⁷ teessüs et-: kurulmak

nin bana teslimini vasiyet etmiş. Paraları, saat kordonu, hatıra defterini vesaireyi bi'l-vasıta size gönderdim. Fakat şehadetten sonra bir hayal şeklinde bana görüldüğü gece, kanlı fanila hakkındaki şifahi vasiyetinden vazıh bir meal çıkaramadığım için onu nezdimde hıfzettim.

*

Ben, her işittiğine inanır, efsaneperest, zihni mihenksiz⁶¹⁸, tahsilsiz bir genç değilim. Bu bir mucize midir? Harika mıdır? Böyle hadiselerle fevkattabii deniyor. Yanlış tabir... Çünkü tabiatın altı üstü yoktur. Onun her tarafı bizim için meçhullerle doludur.

Şevket, bana nasıl gözüktü? Daha doğrusu ben onu nasıl gördüm? Bu, hem enfüsi⁶¹⁹ hem afaki⁶²⁰ bir hâldir. Bir ölü, diriye rüya haricinde gözükebilir mi? Yahut ki bu rüyetteki eşkâl, hakikatte mevcut ve hadis değilken dimağım beni aldatacak vuzuh ve kuvvette gözlerimin önünde böyle dilli bir sinema yaratabilir mi? Yani bu, birsemi hurafevi bir görüş müdür? İnsan uyanıkken rüyamsı tecelliyatın iğfaline uğrayabilir mi?

Bu suallerin önünde birçok ilmi'r-ruh âlimleriyle ben de susuyorum. Yalnız şunu söyleyeyim ki hemen koynumuzda bir ölü yatması, yaralıların ah ve figanları beni pek elim bir teheyyüce düşürmüştü. Beynim tabii durgunluğunda değildi. Zaten asabi bir gencim. O teessürle dimağımın asılsız bir ibdâna aldanmış olduğumu haydi farz edeyim lakin şehidin o gece bana ettiği vasiyetin sonradan Süleyman Çavuş'un ifadesiyle tamamen teyyüt ve aynen tetabuğuna⁶²¹ ne diyelim? Bunu da tesadüfe yükletebiliriz. Bu hususta sizin nasıl bir fikir ve itikat hasıl edeceğinizi bilmiyorum ve "Şuna inanınız. Buna inanmayınız." da diyemem. Bu harikaya bi'n-nefs ben oyuncak oldum. Bu hadisenin psikolojik cihetini araştırmaktan ziyade sada-yı vicdanımın beni sevk ettiği yola gideceğim. O da şudur: Şevket, bana siper hendeğinde diriyken söylediğini ölümünden sonra da tekrar etti. Ne kadar müşkülata ve garabetlere maruz

⁶¹⁸ mihenksiz: ölçüsüz, ayarsız

⁶¹⁹ enfüsi: öznel

⁶²⁰ afaki: nesnel

⁶²¹ tetabuk: uygun gelmek, uygun düşmek

kalırsam kalayım onun vasiyetini harfiyen ifayı mukaddes bir vazife bileceğim.

Bu pek nazik meselede sizin de ahdinize düşen vazifeler var. Onları da bu yazılarımın sonunda arz edeceğim. Vakanın fennî tahlilini itikat, kanaat keyfiyetlerini bir tarafa bırakalım. Şehidin arzularını tamamıyla yerine getirerek hepimiz birden onun mübarek ruhunu şad etmeye uğraşalım. Bu büyük meçhulün önünde boyun eğmekle insanlığımızdan hiçbir şey kaybetmiş olmayız.

*

Şimdi hadisenin yarı muamma şeklinde kalan bazı noktalarını tenvir için benden izahat istersiniz. Hakkınız var. Şehit namına vekâleten değil, garip bir cilve-i tabiatla asaleten büyükvalidenizi ziyarete gelen ruh-ı mütecessid benim. Merakınızı büyültün bu en mühim sırrın meçhuliyeti yırtıldı. Şimdi esasa müteferri⁶²², verilmesi lazım gelen bazı tafsilat kaldı. Mesela köşkünüzde yabancı sokmayan azılı Panter'i nasıl efsunladım? Bana niçin saldırmıyor? Mağfur Şevket'le Maltepe'de ihtiyat zabıtlığı stajını birlikte yaptık. O zaman bu insan bozuntusu zeki hayvan boynundaki tasmanın halkasına takılı sepetle beyine köşkten yiyecek getirirdi. Panter ile o vakitten beridir dostuz. Bana da hemen Şevket kadar alıştı. Muhabbet gösterdi. Sahibinin çok sevgilisi olduğumu hissetti. Tıpkı onun gibi benim de elimi yalar, samimiyetle yüzüme bakardı. Bu vefakârlığına mukabil, ben de ona çok şeker yedirdim.

Şehadetten sonra Şevket'le iki dünya arasında vuku bulan muhaveremde onun hayalet ağzından işittiğim şu "Kanlı fanilamı büyükanamı ziyaret gecelerinde yanında bulundur. Onu gömeceğin mezardan Panter gelip çıkaracaktır." mealindeki yahut mealsizliğindeki pek dumanlı vasiyetine bir mana tatbikinden âciz kaldım. Ne demek istemişti? Yoksa şehadet uykusunun bu bir sayıklaması mıydı? Ne olursa olsun manalı manasız onun bana izhar ettiği her arzusunun hükmüne harfiyen tebaiyeti büyük bir vazife bildiğim için gece ziyaretlerinde kanlı fanilayı yanımdan hiç ayırmıyordum.

Ben bu hayalet rolünü bir tiyatro sahnesinde değil, gece karanlıklarında bir hakikat zemini üzerinde oynuyor ve bu mümessilliğimin çok tehlikelerine maruz kalıyordum. Rolüm ruhani ve gayr-i

⁶²² müteferri: şubeler

arzidir. Fakat kendim maddi bir insandım. Kimseye görünmemek kabil olmuyordu. Bazı mehtap gecelerinde en ummadığım yerlerde köylülerle karşı karşı geliyor ve tanınıyordum. Salavat getirerek yolumdan kaçıyorlardı ama bu firarlarında her birinin akidesine göre bu gayritabii rüyetten mütevellit korku ile karışık bir merak vardı. Bazılarının telakkilerine nazaran ben hortlak sayılabilirdim. Üzerime silah boşaltmaları da pek müstebat⁶²³ değildi Binaenaleyh üstümde daima dolu bir revolver, elektrik feneri, ip, kanca, şişli baston vesaire bulundurarak icabında düz duvarlara, ağaçlara tırmanarak gözlerden kaybolmak ve muhtemel taarruzlara karşı gelmek için her türlü hazırlıklara riayetden geri durmuyordum.

Büyükanayı son ziyaretimde beni takibe çıktığınız gece Panter'i peşimden savamadım. Hiçbir tekdirden yılmaz bir ısrarla arkama takıldı. Kovarım gitmez, döverim gitmez. Gösterdiği şiddetli düşkünlüğü yüzünden, hayvan o akşam beni az daha ele verecekti. Çünkü beni artık tamamıyla Şevket'in yerine koymuştu. Bir, iki hafta hasrettime zor dayanıyordu.

Ben, binlerce fersah mesafedeki mezarından kalkarak ailesini ziyarete gelen şehit rolünü o geceye kadar herkesi hayretlere düşürecek bir isabet ve maharetle oynadım ve bu temsile hayatımın sonuna kadar devam etmek için muazzez ölüye söz verdim. O gece Panter'in izimi takiben size ikametgâhuma kadar rehnümalık⁶²⁴ etmesi muhtemeldi. Bu tehlikeyi nasıl savacaktım? O zaman aklıma fanila geldi ve buna dair şehidin bulanık sözlerini hatırladım ve bu çamaşır ile size karşı hayret-aver bir keramet oyunu yapabileceğimi düşündüm. Bu mülahazamı derhâl icraya giriştim. Bir ölü bir diyardan diğerine nakl-i mekân ettiği vakit, kendi -tabii- bir otele inmez, dirilerin nezdinde misafir kalmaz. Ancak kendi gibi fânilikten kurtulmuş bir meyyitin kabrine mihman olabilir. Mezarda beytutet⁶²⁵ bir alamet olmak üzere kanlı çamaşırı bu ahiret evine bıraktım.

O gece, köpeğin sesine geldiğinizi biliyordum. Sizi şaşırtıp yanlış yola sevk etmek için hayvanı makûs cihetten havlattım ve sonra korkutarak ona sükût emri verdim. Fanilayı koklattım. Koş-

⁶²³ müstebat: uzak olasılık

⁶²⁴ rehnümalık: kılavuzluk

⁶²⁵ beytutet: geceleme

maya başladım. Mezarlığa geldik. Panter'e tekrar koklattığım fanilayı bir mezar kovuğuna gömdüm. Üzerine büyük bir taş yerleştirdim. Sonra geri döndük. Sizin ters, yanlış yollarda dolaştığınızı anlıyordum.

Belimden ipi çıkardım. Köpeği tasmaından kuvvetlice bir ağaca bağladım. Siz şimale doğru yürürken ben makûs cihetten kayboldum. Bağlı ve yalnız kalınca Panter yine avavelerini tutturdı. Tabii siz bu havlamaların üzerine yürüyecek ve hayvanı çözecektiniz. O da sizi fanılanın gömüldüğü mezara kadar götürecekti ve bu metfeni eşerek çıkaracağı kanlı şeyin huzurunda sizi huşuyla mebhut⁶²⁶ bırakacaktı. Zannederim ki bu planımda tamamiyle muvaffak oldum.

*

Efendim, mezarından kalkan şehidin seyahat ve ziyaret esrarına artık vâkıf oldunuz. Fakat maverayı⁶²⁷ örten bu perdenin, gözleriniz önünden bu kadar kaldırılmasına mezun değildim. Mafevkattabiya⁶²⁸ itikatsız bulunmanız ihtimali hasebiyle sizi meraktan kurtararak aramızda sulh tesisi maksadıyla buna cüret ettim. Bu işsaatta bulunmayaydım siz daha çok zaman bu merakın ıstırabıyla şiddetli üzüntü anları yaşayacaktınız. Benim bu merdane fedakârlığıma mukabil, sizin de uhdenize terettüp eden⁶²⁹ mühim vecibeler var. Şehidin arzularına ittiba her iki taraf için de pek mukaddes bir vazifedir. Binaenaleyh aramızdan cüzi müddet kalkan perdeyi tekrar indiriyorum. Siz bu örtünün daima dışında bulunacaksınız, ben de içinde gizleneceğim.

Ben kimim? Asıl adım nedir? Nerede ikamet ederim? Asla bunları bilmek merakına düşmeyiniz. Hüviyetimi tayine ait hiçbir güne⁶³⁰ tahkikata kalkışmayınız. Zira benim vazifemi güçleştirmiş, binaenaleyh şehidin ruhunu incitmiş olursunuz.

⁶²⁶ mebhut: şaşkın

⁶²⁷ mavera: fizikötesi dünya

⁶²⁸ mafevkattabia: doğaüstü

⁶²⁹ terettüp et-: üzerine düşmek, gerekmek

⁶³⁰ güne: tür

Ben, şuride-hâl⁶³¹ bir büyükanayı teselli için bir şehidin göklerden inerek yeryüzünde gezinen mütecessit ruhuyum. Hakikati öğrendikten sonra da tekrar bu uhrevi hüviyetime iman edeceksiniz.

Ben, nüfus sicilinde mukayyet Muzaffer'i öldürdüm ve yine o sicilden kaydı silinmiş Şevket'i dirilttim. Bir ölü ile bir dirinin uzvi terkiinden bir üçüncü cisim vücuda getirdim. İşte bu kalıba hulul ile yaşıyorum.

Torunuyla beraber aklını da kaçırın büyükananın, ziyaretlerimle hasret ateşini teskinde devam edeceğim. O, daima benim vücudumda Şevket'ini kucaklayarak devasız gönlüne merhem vuracak; bağrına bastıracağı hafidinin sıcaklığıyla cinneti yumuşayacak. Cismimle kolları arasında ebediyeti tuttuğuna inanacak. Ölümüne imanı kalmayacak. Onun için dünya ve ahiret bir olacak. Nazarları perdeli mutasavvıfların, feylesofların aradıkları hakikati o, açık-gözle görecektir, müteselli olacak.

Zavallı firkatzede kadının bu, büyük saadetine niçin mâni olmak istiyorsunuz? Şehide geceleri kırlarda tesadüf eden yabancılar salavatlara ona hürmet gösterirlerken siz büyükananızın bu mübarek zairini canı kovalayan jandarmalar şiddetiyle niçin takip ediyorsunuz?

Onu tutup da ne yapacaksınız? Adliye mi teslim edeceksiniz? Onun size ruhani ve lahuti teselliyetiyle yaptığı emsalsiz iyiliğe mukabil sizin kalkıştığınız bu bedhahlık nedir? Onu ebediyen kaçırarak ihtiyar dertliyi son nefesine kadar tahassür azabıyla bağtırmaktan, ah ve figanlarıyla bütün civarınızı inletmekten ne haz duyacaksınız?

Sizi akıl ve insafa davet ediyorum. Yine geleceğim fakat göklerden inen teselli-aver bir şehide karşı medyun bulunduğunuz bütün takdis, taziz⁶³² ve hürmetlere riayetkâr olmanız şartıyla...

Hiçbir külfete hacet yok. Sizden dünya ikram ve ihsanı istemem. Farz ediniz ki ben, gece bahçenizi gündüzleten diğer bir âlemin güneşiyim. Güneşe bakan kör olur. Ben yalnız figanlarını dindirmeye uğraştığım büyükananız için meriyim. Siz, melekî kutsiyetimi, mütecessis gözlerinizle ihlale mezun değilsiniz; öbür dünyadaki mü-

⁶³¹ şuride-hâl: hâli perişan

⁶³² taziz: saygıyla anma; ululama

vekkilimin aziz ruhunu taşıyan ben, dirilere namahremim. Eflaktan inen ruh, hâkilerin hürmetsiz nazarlarından incinir.

Ziyaretim anlarında bahçeye çıkmayacak, kapılarınızı, pence-relerinizi kapayacak, perdelerinizi indireceksiniz. İmanlılarınız salatüselam getirecek, namaza duracak; imansızlarınız, mevcut ruhlarla gayr-i mevcutların aralarındaki ebedî incizap ve tebadülü⁶³³ düşünecek. O gaipler ki onlar da bir zaman mütecessiden sizin gibi bu toprağın üzerinde gezindiler. Aşk ve muhabbet havasını teneffüs ettiler. O varlar şimdi neredeler? “Hiçliğe intikal ettiler.” diyeceksiniz. Peki ama siz de bu hiçliğin methalindesiniz⁶³⁴. Dikkat etmiyor musunuz? Hiç olduklarını zannettiğiniz yerden bunlar tekrar ceset-lenerek geliyorlar.

Gözlerinizi açınız. Ölen, hiç ölmüyor. Doğan, hiçten gelmiyor. Ölüm yok, daima hayat var. Biz gözlerimizin önünde değişen şekle aldanyoruz. Biz daima muhtelif hayatların libaslarını soyunup giyiniyoruz. Şu şartla ki bu dünyadan göçen, doğacağı öbür âleme buradan hiçbir sır götüremiyor. Çünkü bütün kuvve-i hafıza ve hatıralar, çürüyen dimağla beraber bu toprakta kalıp mahvoluyor. Hiçbir âlemde buradaki bilinmez ile dirilebilmemizin ihtimali yoktur.

Bu hayat sahnesinde kaynaşan müellifi namalum, ezeli, ebedî oyunların üzerine hiçlik perdesi indirerek susacak mısınız? En büyük felsefeniz bu mudur? Fakat efendim bu bir ilim değil, bir iflastır.

Ruha inanmayınız... “Allah yoktur.” deyiniz... Lakin söyleyiniz bana, kendinizi inkâr edebilir misiniz? Hepimiz hilkatin anlaşılmaz esrarından doğma birer muammazadeyiz. Doğmadan evvel neydik? Şimdi neyiz? Yarın ne olacağız? Bunlara, inkârdan gayrı cevap veremezsek topraklar altı karanlığında yaşayan köstebeklerden ne farkımız kalır?

İnkârımız da tasdikimiz de çok gülünçtür. Tabiat bizim imanımızdan minnettar, inkârımızdan meyyus olmuyor. Bir Halik tanıyalım tanımayalım, daima halli nakabil bir sırrın pençesinde âciz bir oyuncuğız. Hayır ve şer hiçbir fiilimizle onun hakkımızdaki müste-bit⁶³⁵ takdirlerini değiştiremeyiz. Sevap, günah yoktur. Bilakis, atıl-

⁶³³ tebadül: birbirinin yerine geçme

⁶³⁴ methal: eşik

⁶³⁵ müstebit: tahakküm eden

diğimiz hareketlerle yüreklerimizi ferahlandırmak ve tazip etmek vardır.

İki yokluk arasında bir varlık, hiçlikten hiçliğe müdevver bir hayat olamaz. İki boşluk, iki layetenahi arasında bir esas kurmaya fikr-i beşerde kudret yok. Bizi hayalden hakikate, hakikatten hayale atan bir girdabın cereyanındayız. Arslan ağzında fareyiz...

Bu anasıra⁶³⁶ buyuran bir hâkim var mıdır? Nerededir? “Bu muammayı bildim.” diyene gülünüz. “Bileceğim.” diyene inanmayınız. Her şey meçhul. Yalnız bir şey malum: Yürüdüğümüz, seçebildiğimiz yol beşikle mezar arasıdır. Öbür tarafları, bizim için, beşeri hislerimize temas etmeyen hudutsuz boşluklardır.

Bu lugazın hallinde her ne denmişse mahsul-ı hayaldir. Hesapsız akidelerin pek gülünç efsanelerini dinlerken insanoğlunun ne cesur bir yalancı olduğuna adam şaşırır.

Sen ki yarının hayali olmaya mahkûm, bugünün fâni hakikatisin. Varlıkla yokluğun şahidi olduğumuz bu ezeli ebedî mübadele arasında hüviyet seçmeye ne lüzum var? Bünyevi teşkilatımız aynı unsurlardan, maddelerden müterekkip⁶³⁷ değil mi? Dün yok olanlardan bugünkü bende, sende çok şeyler var...

Bu maddiyetin umumiliğinden sıkılıyorsan senin gibi böyle bunalarak hiç yoktan ruhu icat edenlerin güruhuna kariş. O zaman meleklerle beraber layetenahinin esiri tabakalarında uçarsın... Cennetler, cehennemler, huriler, gılmanlar⁶³⁸, ifritler, zebaniler... Zavallı boş kafanı oyalayacak daha neler de neler...

Bunları düşünmeden ölen köstebek elbette bizden bahtiyardır. Fakat biz böyle istiyoruz. Öldükten sonra aynı hüviyetle ebediyen yaşamak... Bu hayatın fâniliğine ancak bu büyük teselli ile katlanabiliyoruz. Mademki ekseriyet bu arzudadır, mademki hayalatımız ancak bu sahada kanat çırpabiliyor, biz de cesedi gömdüğümüz çukurun bunaltıcı kasvetinden çıkalım, göklere uçalım.

Artık inanınız, şehidin şad edilecek bir ruhu bulunduğuna iman ediniz. Onun şimdi bizi işittiğine kail olunuz. Kendiniz için değil.

⁶³⁶ anasır: unsurlar

⁶³⁷ müterekkip: birleşmiş

⁶³⁸ gılman: cennette hizmet gören delikanlılar

Onun için... Çünkü o, bu itikatla gitti. Ölümünden sonra da bana bu arzusunu teyit etti.

Mademki tabiat beni Şevket'le cismen eş yaratmış, ruhlarımızın da memba ve mansıp⁶³⁹ itibarıyla ayniyetlerini kabul ediniz. İşte ben oyum. Şehit oğlunuzun, kardeşinizin hayali... Sizi ziyarete arzi memleketlerden değil gökten, cennetten geliyorum. Muhayyilenizin yükseltebildiği kadar gönlünüzde bana, lahut âleminde bir makam tahsis ediniz. O zaman vazifelerimizin kutsiyetini idrakle şehidin ruhunu memnun etmiş oluruz.

Cesedi Şevket'in Ruhuyla Müteharrik Muzaffer''

⁶³⁹ mansıp: mevki

Hatime

İnanınız. Bu satırlardan gözlerimizi ayırıp da iskemlelerimizin arkalıklarına yaslandığımız zaman üçümüzün de başlarımız dönüyordu. O saate kadar bizi merakıyla öldüren büyük sırrın elyafını karşımızda tel tel taranmış gördük. Bu, uzun bir mevizanameydi⁶⁴⁰. Fakat gerisi üzerinde kof sarığını titretip bol yenlerini savurarak önündeki kitaptan yarım cümle kekeledikten sonra haykıra haykıra cenneti, cehennemi kendi malikânesi gibi istediği kimselere taksim eden coşkun hocanın nezleli vaazına benzemiyordu. Bunda “İnana-bilseydik ne olurdu?” feryadıyla her şeyin boşluğunu gösteren bir samimiyet vardı. Aldanmamıştı. Aldatmıyordu. Sözlerinde hiçbir iman cebir ve tahakkümî yoktu. Yalnız “Dimağlarımızda hailevi⁶⁴¹ bir ahiret yaratarak rihlet edenleri kendi hissimiz için, kendi teselimiz için ölümün büsbütün zalim mahvından kurtarmaya uğraşır görünelim. Bu, bile bile aldatmaktır. Fakat ne hoş aldanıştır.” diyor. Büyükanayı teselli için mütecessit ruh rolünü bütün müşkülât ve tehlikelerine rağmen oynamasına müsaademizi rica ediyor. Evet bu teselliye muhtaç daha ne büyük, küçük analar, babalar, dedeler vardı.

Teessürünün şiddetinden Şahika’nın solgun yüzü pembeleşmişti. Elindeki ince mendile hüznünün damlalarını içire içire hâlsiz, aheste bir ifade ile:

— Bu Muzaffer’i de Şevket kadar sevdim. Bu da üçüncü kardeşim olsun.

Nüzhet gözlerini sile sile:

⁶⁴⁰ mevizaname: nasihatname

⁶⁴¹ hailevi: korkunç

— Ben de çok sevdim. Zaten Şevket ağabeyime o kadar benziyor ki... Ne olur açıktan açığa gelse de ailemizin içinde şehidin yerini tutsa... Boynuna sarılsak... Teessürümüzü hayli yenmiş olurduk.

Şahika — Yok kardeşim, Şevket ona, bize bir hayalet şeklinde görünmesini vasiyet etmiş. Bu vasiyetin hükmüne harfîyen riayet edeceğini söylüyor ve bizden de riayet bekliyor.

Ben — Evet bu hükme riayet bizim için de mukaddes bir vazife şekline girdi. Bu riayetskârlığımızla hem şehidin ruhunu hem de onun bu dünya yüzündeki vekilini, mesilini⁶⁴² memnun etmiş oluruz.

Nüzhet birdenbire:

— Ruha inanacak mıyız?

Şahika — Yüreklerimizden kovmak istediğimiz bu itikat, bilmem nasıl bir ısrarla damarlarımıza girerek gözlerimizden yaş geçiriyor...

Nüzhet — Vaka, Kadri Bey'in bize Camille Flammarion'un kitabından okuduğu matmazel Marith ile Mösyö Jacques'in tezahür hikâyesine benziyor.

Şahika — Evet, andırıyor...

Nüzhet — Şevket ağabeyimin şehit düştüğü akşam, çadırın dışında ateş yakarken Muzaffer'e apaçık gözükmesine hakikat diyebilecek miyiz?

Şahika — Buna hakikat diyemesek bile böyle bir hadiseyi Muzaffer gibi samimi bir çocuğun uydurmuş olmasına da ihtimal veremem.

Ben — Muzaffer, zaten o gece çadırdaki inleyen yaralıları ve bir de ölü bulunması sebebiyle kendinin pek asabi bir hâle gelmiş olduğunu ve binaenaleyh o teessürle vuku bulan rüyetin bir kısmı bir görüş olabileceği ihtimalini de söylüyor. "Bu hadisenin psikolojik cihetini araştırmaktan ziyade, sada-yı vicdanımın beni sevk ettiği yola gideceğim. Bu vakanın fennî tahlilini itikat, kanaat keyfiyetlerini bir tarafa bırakalım. Şehidin arzularını tamamıyla yerine getirerek hepimiz birden onun mübarek ruhunu şad etmeye uğraşalım.

⁶⁴² mesil: benzer

Bu, büyük meçhulün önünde boyun eğmekle insanlığımızdan hiçbir şey kaybetmiş olmayız.” diyor. Mevsukiyet iddia olunan bu nev hadiseler karşısında ben evvelden beri dediğimi tekrar edeceğim. “Evet, gördüm.” diyen insanlardan bazılarının yalan söylemeyeceklerini kabul ediyorum. İhtimal, fi’l-hal⁶⁴³ görmüşlerdir. Lakin tekrar edeceğim nazariyem şudur: Fevkattabia hastalığı görünende değil, görendedir. Bir misal söyleyeyim: Rüyet bozukluğu sebebiyle bazı kimseler, biri iki görürler. Karşımızda duran cisim birdir. Çift görmek marazına müptela olan zat bunun iki olduğunu iddia ediyor. Yalan söylemiyor. Peki ama onun bu galat rüyeti haddizatında bir olan bir cismin hiçbir zamanda ikiliğini icap ettirmez. Bütün bu mülahazalardan sarfınazar, biz Muzaffer’in aile evinde şehidi bazı anlarda yaşatmak istemesi hakkındaki teklifini kabul ediyoruz. Bu, zavallı büyükanne için azim bir tesellidir. Biraz bizim için de öyledir. Binaenaleyh artık bundan öteye meselenin ledünniyatını⁶⁴⁴ inceden inceye araştırmayalım... Artık bizim için bu hayalet, mezarından kalkıp gelen şehidin kendisidir. Fransa’nın büyük ediplerinden biri hayatın böyle muammai anlarında zihinleri teşevvüş⁶⁴⁵ ıstırabından kurtarmak için: “*L’illusion est vérité et la vérité illusion (Hayal hakikattir, hakikat hayaldir).*” demiş. Bu hazin meselede biz de bu sözü kendimize düstur edinelim.

*

O anda bahçenin öbür ucundan bir çığlık tufanı koptu. Büyükanne bağırıyordu:

— Ah geldin mi yavrumun yavrusu... Kaç zamandır beni hasretinle kebab ettin. Hayye ala’s-sala, hayye ala’l-felâh... Gözümün nuru Şevket’im... İhtiyakına dayanamıyorum. Beni artık burada bırakma. Al, beraber cennete götür...

Panter, etrafı koklayarak uzaklara kulak kabarttıktan sonra ok gibi, bir süratle yanımızdan kayboldu. Tarif olunamaz bir teessür sadmesiyle⁶⁴⁶ üçümüzde de bet beniz attı. Şahika inler gibi yavaşça:

— Geldi... dedi.

⁶⁴³ fi’l-hal: o anda

⁶⁴⁴ ledünniyat: manevi ilimler

⁶⁴⁵ teşevvüş: karışma

⁶⁴⁶ sadme: çarpma

Baygınlığını geçirmek için iki kolu üzerine masaya kapandı. Nüzhet, zavallı çocuk, Şevket ağabeyisinin hayata avdetine dair ahiretten bir beşaret uğramış gibi büyük bir teheyyüçle ellerime sarılarak:

— Enişte beyciğim... Ah işte geldi. Şimdi ne yapacağız?

Ben — O bize geleceğini vadetti. Onu sessizce ve hürmetle kabulümüze dair bizden de vaat istedi. O, sözünü tuttu. Biz de verdiğimiz sükût ve ihtiram⁶⁴⁷ taahhüdümüzü ifa edeceğiz. Şimdi bizim bahçede bulunmamız, belki bu hazin mülakatın⁶⁴⁸ maneviyetini ihlal eder. Haydi, içeri girelim.

Hemen kalktık. Şahika, bir sairfilmenam gibi sallanıyordu. Koltuğuna girdim. Ay, zevale inmiş, bahçedeki gölgeler koyulaşıp uzayarak ortalık, mehtabın pür-rükûdet⁶⁴⁹ alaca ışığı altında efsanevi bir manzara almıştı.

Arkadaki küçük kapıdan kendimizi içeri attık. Taşlıkta, iki gümüş buhurdandan tüten öd ağacı kokusu evin içine bir türbe havası doldurmuştu. İhtiyar kalfalar odalarında namaza durmuşlardı. Ayrı ayrı tekbirlerini işitiyorduk. Biz de yukarıda bucağıımıza çekildik. Perdeleri indirdik.

Ya Rabbi, bu ne tavsif olunamaz bir ayindi... Şahika, kucağıma düştü. Nüzhet, elinde mendil, hıçkırıklarını boğarak ağlıyordu.

Dışarıda şehidin ruh mümessilini kolları arasında tutan büyü-kana bağıırıyordu:

— Yavrum, al beni de beraber cennete götür. Hayye ala's-sala, hayye ala'l-felah.

BİTTİ

Heybeliada 20 Kânunusani 1926

⁶⁴⁷ ihtiram: saygı gösterme

⁶⁴⁸ mülakat: buluşma

⁶⁴⁹ pür-rükûdet: çok durgun